

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

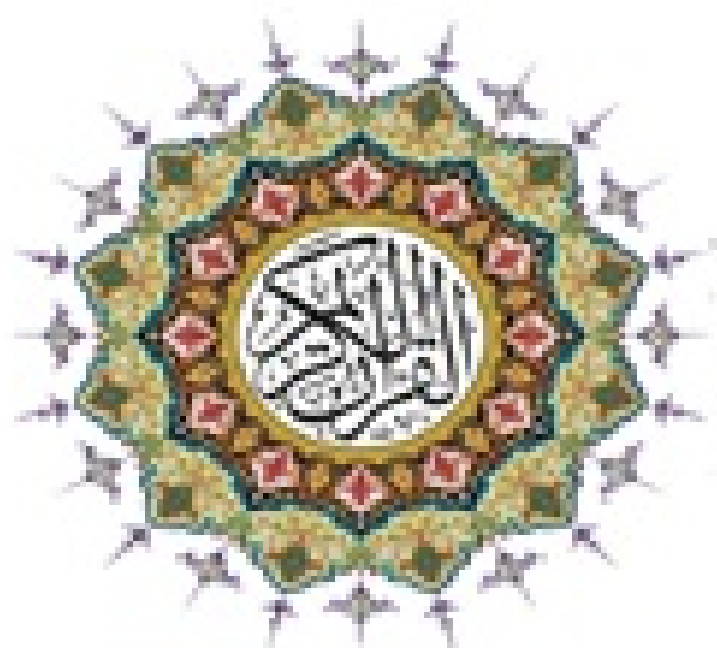
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۴۹

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۹

نویسنده:

رسول ملکیان اصفهانی

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۹	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۹
۴۹	مشخصات کتاب
۴۹	۱- دین
۵۳	۲- آتشخواری دین فروشان
۵۳	۳- آثار آزادی در دین
۵۵	۴- آثار اجتناب از نصرت دین
۵۵	۵- آثار استقامت در اصول دین
۵۵	۶- آثار استقامت در دین
۵۵	۷- آثار اعراض از دین
۶۰	۸- آثار امداد به دشمنان دین
۶۱	۹- آثار امداد به دین
۶۱	۱۰- آثار امداد دین
۶۱	۱۱- آثار ایمان به دین
۶۱	۱۲- آثار بازی با دین
۶۳	۱۳- آثار بدنمایی دین
۶۳	۱۴- آثار بی دینی
۶۳	۱۵- آثار بی نیازی از دین
۶۵	۱۶- آثار پیروی از دین
۶۵	۱۷- آثار پیروی از دین ابراهیم(ع)
۶۶	۱۸- آثار پیروی از دین حنیف
۶۷	۱۹- آثار تبلیغ دین
۶۷	۲۰- آثار تبلیغ علیه دین
۶۷	۲۱- آثار تحریف دین

- ۶۹ ۲۲- آثار تحمل مشکلات دین
- ۶۹ ۲۳- آثار ترک فروع دین
- ۶۹ ۲۴- آثار تشریح تدریجی دین
- ۷۰ ۲۵- آثار تعالیم دین
- ۷۱ ۲۶- آثار تعلیم دین
- ۷۱ ۲۷- آثار تکذیب بخشی از دین
- ۷۱ ۲۸- آثار تکذیب دین
- ۷۷ ۲۹- آثار توطئه دشمنان دین
- ۷۷ ۳۰- آثار توطئه علیه دین
- ۷۷ ۳۱- آثار جهل به دین
- ۷۷ ۳۲- آثار حاکمیت دین
- ۷۹ ۳۳- آثار حقانیت دین
- ۷۹ ۳۴- آثار حمایت از دین
- ۷۹ ۳۵- آثار دروغگویی مکذبان دین
- ۷۹ ۳۶- آثار دشمنی با دین
- ۸۱ ۳۷- آثار دعوت به دین
- ۸۱ ۳۸- آثار دین ستیزی
- ۸۳ ۳۹- آثار دین فروشی
- ۸۳ ۴۰- آثار دین موسی(ع)
- ۸۳ ۴۱- آثار ذکر فرجام دین ستیزان
- ۸۵ ۴۲- آثار رابطه با دشمنان دین
- ۸۵ ۴۳- آثار سوءاستفاده از دین
- ۸۵ ۴۴- آثار شبهه افکنی در دین
- ۸۵ ۴۵- آثار شک در اصول دین
- ۸۷ ۴۶- آثار شک در دین
- ۸۷ ۴۷- آثار شکست در دین

- ۴۸- آثار شناخت دین ۸۷
- ۴۹- آثار عدم فهم دین ۸۷
- ۵۰- آثار علاقه به دین ۸۹
- ۵۱- آثار عمل به بخشی از دین ۸۹
- ۵۲- آثار عمل به دین ۹۱
- ۵۳- آثار غلو در دین ۹۱
- ۵۴- آثار فهم دین ۹۳
- ۵۵- آثار قبول بخشی از دین ۹۳
- ۵۶- آثار قتل مبلغان دین ۹۳
- ۵۷- آثار کتمان دین ۹۳
- ۵۸- آثار کفر به دین ۹۵
- ۵۹- آثار گناه مکذبان دین ۹۵
- ۶۰- آثار مبارزه با دین ۹۵
- ۶۱- آثار مجادله در دین ۹۷
- ۶۲- آثار مخالفت با دین ۹۷
- ۶۳- آثار مکر دشمنان دین ۹۷
- ۶۴- آثار مکر علیه دین ۹۹
- ۶۵- آثار ممانعت از دین ۹۹
- ۶۶- آثار نصرت دین ۹۹
- ۶۷- آخرین دین ۱۰۱
- ۶۸- آرزوی زیان برای دشمنان دین ۱۰۱
- ۶۹- آرزوی مرگ برای دشمنان دین ۱۰۱
- ۷۰- آزادی در دین ۱۰۲
- ۷۱- آزادی دین ۱۰۳
- ۷۲- آزادی دینی ۱۰۳
- ۷۳- آسیب شناسی دین ۱۰۵

- ۱۱۵ ----- ۷۴- آسیب شناسی دینی
- ۱۳۷ ----- ۷۵- آسیب شناسی دینی دین
- ۱۳۸ ----- ۷۶- آگاهی به روحیه دشمنان دین
- ۱۳۹ ----- ۷۷- آموزش پیروان دین
- ۱۳۹ ----- ۷۸- ابزار تبلیغ دین
- ۱۳۹ ----- ۷۹- ابزار تبیین دین
- ۱۳۹ ----- ۸۰- ابزار تشخیص حقانیت دین
- ۱۴۱ ----- ۸۱- ابزار دین شناسی
- ۱۴۱ ----- ۸۲- ابعاد اجتماعی دین
- ۱۴۱ ----- ۸۳- ابعاد اخروی دین
- ۱۴۲ ----- ۸۴- ابعاد اقتصادی دین
- ۱۴۳ ----- ۸۵- ابعاد دین
- ۱۴۳ ----- ۸۶- ابعاد دین بنی اسرائیل
- ۱۴۳ ----- ۸۷- ابعاد سیاسی دین
- ۱۴۳ ----- ۸۸- ابعاد عبادی دین
- ۱۴۵ ----- ۸۹- ابعاد فردی دین
- ۱۴۵ ----- ۹۰- ابعاد مادی دین
- ۱۴۵ ----- ۹۱- ابعاد معنوی دین
- ۱۴۷ ----- ۹۲- ابقای دین
- ۱۴۷ ----- ۹۳- اتمام حجت با دین
- ۱۴۷ ----- ۹۴- اتمام دین
- ۱۴۷ ----- ۹۵- اجتناب از دین فروشی
- ۱۴۹ ----- ۹۶- اجتناب از شک در دین
- ۱۴۹ ----- ۹۷- اجتناب از کتمان دین
- ۱۵۰ ----- ۹۸- احکام تبلیغ دین
- ۱۵۱ ----- ۹۹- احکام تفقه در دین

۱۵۱	۱۰۰- احکام دوستی با دشمنان دین
۱۵۱	۱۰۱- احیای دین
۱۵۱	۱۰۲- اختلاف در دین
۱۵۳	۱۰۳- اختلاف در دین ابراهیم(ع)
۱۵۳	۱۰۴- اختلاف در دین حق
۱۵۳	۱۰۵- اختیار در دین
۱۵۶	۱۰۶- اخلاص در دین
۱۵۷	۱۰۷- ارائه نمونه در تبیین دین
۱۵۷	۱۰۸- ارائه نمونه عینی در تبیین دین
۱۵۸	۱۰۹- ارائه نمونه عینی در تفهیم دین
۱۵۹	۱۱۰- ارزش امداد به دین
۱۵۹	۱۱۱- ارزش تعالیم دین
۱۵۹	۱۱۲- ارزش تعلم دین
۱۵۹	۱۱۳- ارزش تعلیم دین
۱۶۱	۱۱۴- ارزش حمایت از دین
۱۶۱	۱۱۵- ارزش دعوت به دین
۱۶۱	۱۱۶- ارزش دین
۱۶۴	۱۱۷- ارعاب دشمنان دین
۱۶۵	۱۱۸- ارکان دین
۱۶۷	۱۱۹- ازدواج در دین لوط(ع)
۱۶۹	۱۲۰- استحکام در دین
۱۶۹	۱۲۱- استحکام دین
۱۶۹	۱۲۲- استعاده از دشمنان دین
۱۶۹	۱۲۳- استفاده از تعالیم دین
۱۷۱	۱۲۴- استفاده از دین
۱۷۱	۱۲۵- استقامت در تبلیغ دین

- ۱۲۶- استقامت در دین ۱۷۳
- ۱۲۷- استکبار با دین ۱۷۳
- ۱۲۸- استمرار تبلیغ دین ۱۷۳
- ۱۲۹- استهزاهای دشمنان دین ۱۷۵
- ۱۳۰- استهزاهای مکذبان دین ۱۷۵
- ۱۳۱- استهزای اخروی استهزاگران دین ۱۷۵
- ۱۳۲- استهزای تعالیم دین ۱۷۵
- ۱۳۳- استهزای دین ۱۷۷
- ۱۳۴- اسحاق(ع) و دین ابراهیم(ع) ۱۷۷
- ۱۳۵- اسلام و دین ابراهیم(ع) ۱۷۸
- ۱۳۶- اشراف قوم نوح و دین ۱۷۹
- ۱۳۷- اصرار بر دین ستیزی ۱۸۰
- ۱۳۸- اصول دین ۱۸۱
- ۱۳۹- اصول دین ابراهیم(ع) ۱۸۸
- ۱۴۰- اصول دین در ادیان ۱۸۹
- ۱۴۱- اضرار به دین ۱۸۹
- ۱۴۲- اطاعت از دین ۱۸۹
- ۱۴۳- اطاعت از دین ابراهیم(ع) ۱۹۱
- ۱۴۴- اظهار حقایق دین ۱۹۱
- ۱۴۵- اظهار نظر درباره دین ۱۹۱
- ۱۴۶- اعتکاف در دین ابراهیم(ع) ۱۹۲
- ۱۴۷- اعتلای دین ۱۹۳
- ۱۴۸- اعراض از تبلیغ دین ۱۹۳
- ۱۴۹- اعراض از تعالیم دین ۱۹۳
- ۱۵۰- اعراض از تکذیب دین ۱۹۵
- ۱۵۱- اعراض از دین ۱۹۶

- ۱۵۲- اعراض از قبول دین ۲۰۱
- ۱۵۳- اعراض از معرضان دین ۲۰۱
- ۱۵۴- اعراض از مغالطه گران در دین ۲۰۱
- ۱۵۵- اعراض بنی اسرائیل از دین ۲۰۳
- ۱۵۶- افترا به دین ۲۰۳
- ۱۵۷- افراط در دین ستیزی ۲۰۴
- ۱۵۸- اکراه در دین ۲۰۵
- ۱۵۹- اکمال دین ۲۰۶
- ۱۶۰- التقاط در دین ۲۰۷
- ۱۶۱- القای شبهه در دین ۲۰۷
- ۱۶۲- امت های پیشین و دین ۲۰۹
- ۱۶۳- امتحان با دین ۲۰۹
- ۱۶۴- امتحان در دین ۲۰۹
- ۱۶۵- امدادگران دین ۲۱۱
- ۱۶۶- امدادگران دین خدا ۲۱۱
- ۱۶۷- انبیا و تبیین دین ۲۱۱
- ۱۶۸- انتساب به دین ۲۱۱
- ۱۶۹- انجام رسالت دینی ۲۱۳
- ۱۷۰- انحراف از دین ۲۱۳
- ۱۷۱- انحراف از دین حنیف ۲۱۳
- ۱۷۲- انحراف در دین ۲۱۳
- ۱۷۳- انذار دشمنان دین ۲۱۵
- ۱۷۴- انسان و دین ۲۱۵
- ۱۷۵- انسان ها و دین ۲۱۵
- ۱۷۶- انکار دین ۲۱۵
- ۱۷۷- اولین دین ۲۱۷

- ۱۷۸- اهداف دین ۲۱۷
- ۱۷۹- اهل کتاب و تعالیم دین ۲۱۹
- ۱۸۰- اهل مدین و دین ۲۲۰
- ۱۸۱- اهمیت احیای ارزشهای دینی ۲۲۱
- ۱۸۲- اهمیت احیای حوادث دینی ۲۲۱
- ۱۸۳- اهمیت احیای دین ۲۲۱
- ۱۸۴- اهمیت ارزشهای دینی ۲۲۳
- ۱۸۵- اهمیت انقطاع مبلغان دین ۲۲۳
- ۱۸۶- اهمیت برهان در دین ۲۲۳
- ۱۸۷- اهمیت پاسخ شبهات دین ۲۲۵
- ۱۸۸- اهمیت پاسداری از دین ۲۲۵
- ۱۸۹- اهمیت پیروی از دین ۲۲۵
- ۱۹۰- اهمیت تبعیت از دین ۲۲۶
- ۱۹۱- اهمیت تبلیغ تعالیم دین ۲۲۷
- ۱۹۲- اهمیت تبلیغ دین ۲۲۷
- ۱۹۳- اهمیت تبیین دین ۲۳۳
- ۱۹۴- اهمیت تحکیم دین ۲۳۳
- ۱۹۵- اهمیت تسلیم به دین ۲۳۳
- ۱۹۶- اهمیت تشریح دین ۲۳۵
- ۱۹۷- اهمیت تعالیم دین ۲۳۵
- ۱۹۸- اهمیت تعقل در دین ۲۳۷
- ۱۹۹- اهمیت تعلم دین ۲۳۷
- ۲۰۰- اهمیت تعلیم دین ۲۳۷
- ۲۰۱- اهمیت تفقه در دین ۲۳۷
- ۲۰۲- اهمیت تقویت دین ۲۳۸
- ۲۰۳- اهمیت تلاوت قرآن مبلغان دین ۲۳۹

- ۲۰۴- اهمیت تهجد مبلغان دین ۲۳۹
- ۲۰۵- اهمیت ثبات قدم در دین ۲۳۹
- ۲۰۶- اهمیت حاکمیت دین ۲۴۰
- ۲۰۷- اهمیت حفظ دین ۲۴۱
- ۲۰۸- اهمیت حمایت از دین ۲۴۱
- ۲۰۹- اهمیت دفاع از دین ۲۴۱
- ۲۱۰- اهمیت دفاع از مبلغان دین ۲۴۳
- ۲۱۱- اهمیت دین ۲۴۳
- ۲۱۲- اهمیت دین ابراهیم(ع) ۲۴۸
- ۲۱۳- اهمیت دین اسلام ۲۴۹
- ۲۱۴- اهمیت دین شناسی ۲۵۰
- ۲۱۵- اهمیت شبهه زدایی از دین ۲۵۲
- ۲۱۶- اهمیت صداقت در دین ۲۵۳
- ۲۱۷- اهمیت صراحت در تبلیغ دین ۲۵۳
- ۲۱۸- اهمیت علم به اصول دین ۲۵۳
- ۲۱۹- اهمیت علم دین ۲۵۴
- ۲۲۰- اهمیت عمل به دین ۲۵۵
- ۲۲۱- اهمیت فروع دین ۲۵۵
- ۲۲۲- اهمیت فهم دین ۲۵۷
- ۲۲۳- اهمیت قبول دین ۲۵۷
- ۲۲۴- اهمیت گرایش به دین ۲۵۹
- ۲۲۵- اهمیت محافظت از دین ۲۵۹
- ۲۲۶- اهمیت مناجات مبلغان دین ۲۵۹
- ۲۲۷- اهمیت وضوح دین ۲۵۹
- ۲۲۸- ایمان به تعالیم دین ۲۶۱
- ۲۲۹- ایمان به دین ۲۶۱

- ۲۳۰- بادیه نشینان صدراسلام و دین ۲۶۴
- ۲۳۱- بازی با دین ۲۶۵
- ۲۳۲- بازی منافقان با دین ۲۶۷
- ۲۳۳- بخل دشمنان دین ۲۶۷
- ۲۳۴- بدعت در دین ۲۶۷
- ۲۳۵- بدنمایاندن دین ۲۷۰
- ۲۳۶- بدنمایانی دین ۲۷۱
- ۲۳۷- برتری دین فرعونیان ۲۷۱
- ۲۳۸- برخورد با مغالطه گران در دین ۲۷۲
- ۲۳۹- بردگی در دین یعقوب(ع) ۲۷۳
- ۲۴۰- برگزیدگی احیاگران دین ۲۷۳
- ۲۴۱- برگزیدگی دین ابراهیم(ع) ۲۷۳
- ۲۴۲- برهان در دین ۲۷۵
- ۲۴۳- بطلان غلو در دین ۲۷۵
- ۲۴۴- بعد اجتماعی دین ۲۷۵
- ۲۴۵- بعد سیاسی دین ۲۷۷
- ۲۴۶- بعد عبادی دین ۲۷۷
- ۲۴۷- بعد عقیدتی دین ۲۷۷
- ۲۴۸- بعد معنوی دین ۲۷۸
- ۲۴۹- بعد هدایتگری دین ۲۷۹
- ۲۵۰- بنی اسرائیل و دین ۲۷۹
- ۲۵۱- بهای دین فروشی ۲۷۹
- ۲۵۲- بهترین دین ۲۸۱
- ۲۵۳- بی ارزشی بهای دین فروشی ۲۸۲
- ۲۵۴- بی اعتنایی به استهزاگران دین ۲۸۲
- ۲۵۵- بی اعتنایی به مغالطه گران در دین ۲۸۲

- ۲۵۶- بی اعتنایی به مکذبان دین ۲۸۵
- ۲۵۷- بی تأثیری اتحاد مخالفان دین ۲۸۵
- ۲۵۸- بی تأثیری معجزه بر مکذبان دین ۲۸۵
- ۲۵۹- بی تأثیری مکر دشمنان دین ۲۸۵
- ۲۶۰- بی تأثیری مکر علیه دین ۲۸۷
- ۲۶۱- بی تقوایی مکذبان دین ۲۸۷
- ۲۶۲- بی منطقی تکذیب دین ۲۸۷
- ۲۶۳- بی منطقی دشمنان دین ۲۸۹
- ۲۶۴- بی یآوری اخروی مکذبان دین ۲۸۹
- ۲۶۵- بی یآوری پیروان دشمنان دین ۲۹۱
- ۲۶۶- پاداش تبلیغ دین ۲۹۱
- ۲۶۷- پاداش حمایت از دین ۲۹۱
- ۲۶۸- پاسخ به شبهات دینی ۲۹۲
- ۲۶۹- پاسداری از دین ۲۹۳
- ۲۷۰- پاسداری دین ۲۹۷
- ۲۷۱- پایبندی به دین ۳۰۲
- ۲۷۲- پذیرش دین ۳۰۳
- ۲۷۳- پرسش از مجهولات دین ۳۰۷
- ۲۷۴- پرسش از مسکوتات دین ۳۰۷
- ۲۷۵- پیروان دین ابراهیم(ع) ۳۰۷
- ۲۷۶- پیروان دین اسحاق(ع) ۳۰۹
- ۲۷۷- پیروان دین یعقوب(ع) ۳۰۹
- ۲۷۸- پیروزی بر دشمنان دین ۳۰۹
- ۲۷۹- پیروزی بر دین ۳۱۱
- ۲۸۰- پیروزی حامیان دین ۳۱۲
- ۲۸۱- پیروزی دین ۳۱۳

- ۲۸۲- پیروزی دین حق ----- ۳۱۳
- ۲۸۳- پیروی از دین ----- ۳۱۳
- ۲۸۴- پیروی از دین ابراهیم(ع) ----- ۳۱۳
- ۲۸۵- پیروی محمد(ص) از دین ----- ۳۱۵
- ۲۸۶- پیشگامی در عمل به دین ----- ۳۱۵
- ۲۸۷- پیوستگی تعالیم دین ----- ۳۱۵
- ۲۸۸- پیوستگی دین ----- ۳۱۵
- ۲۸۹- تاریخ تکذیب دین ----- ۳۱۷
- ۲۹۰- تاریخ توطئه علیه دین ----- ۳۱۷
- ۲۹۱- تبری از دین مصریان باستان ----- ۳۱۷
- ۲۹۲- تبعیت از دین ----- ۳۱۹
- ۲۹۳- تبعیت از دین ابراهیم(ع) ----- ۳۱۹
- ۲۹۴- تبعیض در قبول دین ----- ۳۲۱
- ۲۹۵- تبلیغ دین ----- ۳۲۱
- ۲۹۶- تبلیغ علمای دین ----- ۳۳۳
- ۲۹۷- تبلیغ علیه دین ----- ۳۳۴
- ۲۹۸- تبیین تعالیم دین ----- ۳۳۵
- ۲۹۹- تبیین دین ----- ۳۳۷
- ۳۰۰- تبیین فرجام مکذبان دین ----- ۳۳۷
- ۳۰۱- تجزی در دین ----- ۳۳۸
- ۳۰۲- تجزی در قبول دین ----- ۳۳۹
- ۳۰۳- تحریف دین ----- ۳۴۱
- ۳۰۴- تحقق اهداف دین ----- ۳۴۲
- ۳۰۵- تحقیر اخروی استهزاگران دین ----- ۳۴۲
- ۳۰۶- تحقیر اخروی دشمنان دین ----- ۳۴۴
- ۳۰۷- تحقیر علمای دین ----- ۳۴۵

- ۳۰۸- تحقیر معرضان از دین ----- ۳۴۵
- ۳۰۹- تحقیر مکذبان دین ----- ۳۴۶
- ۳۱۰- تحقیق از حقایق دین ----- ۳۴۷
- ۳۱۱- تخیلات مردم درباره دین ----- ۳۴۷
- ۳۱۲- تاووم دین ابراهیم(ع) ----- ۳۴۷
- ۳۱۳- تاووم دین نوح(ع) ----- ۳۴۹
- ۳۱۴- تذکر تعالیم دین ----- ۳۴۹
- ۳۱۵- ترس از دین موسی(ع) ----- ۳۴۹
- ۳۱۶- ترک امداد به دین ----- ۳۴۹
- ۳۱۷- تشابه برخوردهای دشمنان دین ----- ۳۵۱
- ۳۱۸- تشریح تعالیم دین ----- ۳۵۱
- ۳۱۹- تشریح دین ----- ۳۵۱
- ۳۲۰- تشویق به دین ----- ۳۵۲
- ۳۲۱- تظاهر به دین ----- ۳۵۲
- ۳۲۲- تعالیم اجتماعی دین ----- ۳۵۲
- ۳۲۳- تعالیم دین ----- ۳۵۲
- ۳۲۴- تعالیم دین ابراهیم(ع) ----- ۳۵۹
- ۳۲۵- تعالیم دین اسماعیل(ع) ----- ۳۶۱
- ۳۲۶- تعالیم دین یهود ----- ۳۶۱
- ۳۲۷- تعالیم دین یهودیت ----- ۳۶۱
- ۳۲۸- تعالیم عبادی دین ----- ۳۶۲
- ۳۲۹- تعاون بر ضد دین ----- ۳۶۳
- ۳۳۰- تعصب در دین ----- ۳۶۳
- ۳۳۱- تعقل در دین ----- ۳۶۳
- ۳۳۲- تعلیم تعالیم دین ----- ۳۶۵
- ۳۳۳- تعلیم دین ----- ۳۶۵

- ۳۳۴- تفریط در دین ۳۶۷
- ۳۳۵- تفقه در دین ۳۶۷
- ۳۳۶- تفهیم دین ۳۶۹
- ۳۳۷- تقلید در اصول دین ۳۷۰
- ۳۳۸- تقیه در دین موسی(ع) ۳۷۱
- ۳۳۹- تکبر مکذبان دین ۳۷۱
- ۳۴۰- تکذیب بخشی از دین ۳۷۱
- ۳۴۱- تکذیب دین ۳۷۱
- ۳۴۲- تناول از منافع دین فروشی ۳۷۵
- ۳۴۳- تنبلی در دین ۳۷۶
- ۳۴۴- تنزیه دین ۳۷۷
- ۳۴۵- تنقیص دین ۳۷۷
- ۳۴۶- توبه اهانت کنندگان به دین ۳۷۹
- ۳۴۷- توحید در دین ابراهیم(ع) ۳۷۹
- ۳۴۸- توحید در دین اسحاق(ع) ۳۷۹
- ۳۴۹- توحید در دین یعقوب(ع) ۳۸۰
- ۳۵۰- توحید در دین یوسف(ع) ۳۸۱
- ۳۵۱- توطئه دشمنان دین ۳۸۱
- ۳۵۲- توطئه دین ۳۸۲
- ۳۵۳- توطئه علیه دین ۳۸۲
- ۳۵۴- توقع انعطاف پذیری دین ۳۸۵
- ۳۵۵- توکل مبلغان دین ۳۸۵
- ۳۵۶- تهدید دشمنان دین ۳۸۵
- ۳۵۷- تهدید معرضان از دین ۳۸۵
- ۳۵۸- تهدید مکذبان دین ۳۸۷
- ۳۵۹- تهمت ارتجاع به دین ۳۹۲

- ۳۶۰- تهمت افسانه به دین ۳۹۳
- ۳۶۱- تهمت به دین ۳۹۳
- ۳۶۲- تهمت خرافه به دین ۳۹۴
- ۳۶۳- ثبات قدم در دین ۳۹۵
- ۳۶۴- جامعیت دین ۳۹۵
- ۳۶۵- جاودانگی دین ابراهیم(ع) ۳۹۶
- ۳۶۶- جاهلان به تعالیم دین ۳۹۷
- ۳۶۷- جایگاه دین ۳۹۷
- ۳۶۸- جرم اهانت به دین ۳۹۷
- ۳۶۹- جرم تکذیب دین ۳۹۷
- ۳۷۰- جرم دین سازی ۳۹۹
- ۳۷۱- جنگ با دشمنان دین ۳۹۹
- ۳۷۲- جنگ با موهنان به دین ۴۰۱
- ۳۷۳- جنیان و قبول دین ۴۰۱
- ۳۷۴- جهاد با دشمنان دین ۴۰۳
- ۳۷۵- جهل به تعالیم دین ۴۰۳
- ۳۷۶- جهل معرضان از دین ۴۰۵
- ۳۷۷- حافظان دین ۴۰۵
- ۳۷۸- حاکمیت دین ۴۰۷
- ۳۷۹- حاکمیت دین در جزیره العرب ۴۰۷
- ۳۸۰- حامی دین ۴۰۷
- ۳۸۱- حتمیت عذاب اخروی مخالفان دین ۴۰۹
- ۳۸۲- حتمیت کیفر اخروی دین ستیزان ۴۰۹
- ۳۸۳- حتمیت کیفر تکذیب دین ۴۰۹
- ۳۸۴- حتمیت کیفر مکذبان دین ۴۰۹
- ۳۸۵- حج در دین ابراهیم(ع) ۴۱۱

- ۳۸۶- حرمت بازی با دین ۴۱۱
- ۳۸۷- حرمت دین سازی ۴۱۱
- ۳۸۸- حرمت دین فروشی ۴۱۱
- ۳۸۹- حرمت غلو در دین ۴۱۳
- ۳۹۰- حسابرسی از تجزیه کنندگان دین ۴۱۳
- ۳۹۱- حقانیت تعالیم دین ۴۱۳
- ۳۹۲- حقانیت تعالیم دینی ۴۱۵
- ۳۹۳- حقانیت دین ۴۱۵
- ۳۹۴- حقانیت دین ابراهیم(ع) ۴۱۸
- ۳۹۵- حقانیت دین محمد(ص) ۴۱۹
- ۳۹۶- حقیقت تبلیغ دین ۴۱۹
- ۳۹۷- حقیقت دین ۴۱۹
- ۳۹۸- حمایت از دین ۴۲۳
- ۳۹۹- خاستگاه دین ۴۲۳
- ۴۰۰- خطر التقاط در دین ۴۲۵
- ۴۰۱- خطر بدفهمی دین ۴۲۵
- ۴۰۲- خطر تحریف دین ۴۲۵
- ۴۰۳- خطر دین فروشی ۴۲۵
- ۴۰۴- خوش اخلاقی مبلغان دین ۴۲۷
- ۴۰۵- خیانت به دین ۴۲۷
- ۴۰۶- خیرخواهی برای دین ۴۲۸
- ۴۰۷- خیریت تعالیم دین ۴۲۹
- ۴۰۸- خیریت دین ۴۲۹
- ۴۰۹- درک تعالیم دین ۴۲۹
- ۴۱۰- دروغگویی مکذبان دین ۴۳۱
- ۴۱۱- دشمنان دین ۴۳۱

- ۴۴۳ ۴۱۲- دشمنان دین در تاریخ
- ۴۴۳ ۴۱۳- دشمنان دین و معارف قرآن
- ۴۴۳ ۴۱۴- دشمنان دین و مؤمنان
- ۴۴۳ ۴۱۵- دشمنان علمای دین
- ۴۴۵ ۴۱۶- دشمنی با دین
- ۴۴۵ ۴۱۷- دعوت به دین
- ۴۴۷ ۴۱۸- دفاع از دین
- ۴۴۸ ۴۱۹- دفاع از مبلغان دین
- ۴۴۹ ۴۲۰- دفع توطئه دشمنان دین
- ۴۴۹ ۴۲۱- دفع مکر دشمنان دین
- ۴۴۹ ۴۲۲- دلایل اختیار در دین
- ۴۵۱ ۴۲۳- دلایل اهمیت تبلیغ دین
- ۴۵۱ ۴۲۴- دلایل حقانیت دین
- ۴۵۱ ۴۲۵- دلداری به حامیان دین
- ۴۵۲ ۴۲۶- دنیاطلبی علمای دین
- ۴۵۳ ۴۲۷- دنیاطلبی کتمان کنندگان دین
- ۴۵۳ ۴۲۸- دوستی با دشمنان دین
- ۴۵۳ ۴۲۹- دین ابراهیم(ع)
- ۴۶۱ ۴۳۰- دین ابراهیم(ع) و اسلام
- ۴۶۱ ۴۳۱- دین اسباط
- ۴۶۱ ۴۳۲- دین استوار
- ۴۶۲ ۴۳۳- دین اسحاق(ع)
- ۴۶۳ ۴۳۴- دین اسلام
- ۴۶۵ ۴۳۵- دین اسماعیل(ع)
- ۴۶۵ ۴۳۶- دین امت ها
- ۴۶۷ ۴۳۷- دین انبیا

- ۴۳۸- دین انسان های نخستین ۴۶۷
- ۴۳۹- دین اهل کتاب ۴۶۷
- ۴۴۰- دین اهل مدین ۴۶۷
- ۴۴۱- دین اهل مکه ۴۶۹
- ۴۴۲- دین برگزیده ۴۶۹
- ۴۴۳- دین بنی اسرائیل ۴۷۱
- ۴۴۴- دین پسران یعقوب(ع) ۴۷۱
- ۴۴۵- دین پسندیده ۴۷۲
- ۴۴۶- دین جاودان ۴۷۳
- ۴۴۷- دین جن ۴۷۳
- ۴۴۸- دین حاکمان مصر باستان ۴۷۵
- ۴۴۹- دین حق ۴۷۵
- ۴۵۰- دین حنیف ۴۷۷
- ۴۵۱- دین خدا ۴۷۹
- ۴۵۲- دین در جزیره العرب ۴۷۹
- ۴۵۳- دین در دوران ذوالقرنین ۴۸۰
- ۴۵۴- دین در دین ۴۸۱
- ۴۵۵- دین در مغرب سرزمین ذوالقرنین ۴۸۱
- ۴۵۶- دین سازی با سرگرمی ۴۸۱
- ۴۵۷- دین سازی علمای یهود ۴۸۲
- ۴۵۸- دین سازی مردم ۴۸۳
- ۴۵۹- دین ستیزان در جهنم ۴۸۳
- ۴۶۰- دین ستیزان در قیامت ۴۸۴
- ۴۶۱- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح ۴۸۵
- ۴۶۲- دین ستیزی در جاهلیت ۴۸۵
- ۴۶۳- دین ستیزی فرعون ۴۸۵

- ۴۶۴- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح - ۴۸۷
- ۴۶۵- دین ستیزی کافران - ۴۸۷
- ۴۶۶- دین ستیزی مشرکان صدراسلام - ۴۸۹
- ۴۶۷- دین ستیزی مصریان باستان - ۴۸۹
- ۴۶۸- دین ستیزی منافقان - ۴۹۱
- ۴۶۹- دین صابئان - ۴۹۱
- ۴۷۰- دین عالمانه - ۴۹۲
- ۴۷۱- دین عیسی(ع) - ۴۹۳
- ۴۷۲- دین فرعونیان - ۴۹۳
- ۴۷۳- دین فروشان در جهنم - ۴۹۳
- ۴۷۴- دین فروشان در قیامت - ۴۹۴
- ۴۷۵- دین فروشی اهل کتاب - ۴۹۵
- ۴۷۶- دین فروشی در اهل کتاب - ۴۹۶
- ۴۷۷- دین فروشی علما - ۴۹۷
- ۴۷۸- دین فروشی علمای یهود - ۴۹۷
- ۴۷۹- دین فروشی یهود - ۴۹۷
- ۴۸۰- دین فطری - ۴۹۷
- ۴۸۱- دین کامل - ۴۹۹
- ۴۸۲- دین گریزی قوم نوح - ۴۹۹
- ۴۸۳- دین مجادله گران - ۴۹۹
- ۴۸۴- دین محمد(ص) - ۵۰۰
- ۴۸۵- دین مسلمانان - ۵۰۳
- ۴۸۶- دین مسیحیان - ۵۰۵
- ۴۸۷- دین مسیحیت - ۵۰۵
- ۴۸۸- دین ملت ها - ۵۰۷
- ۴۸۹- دین منسوخ - ۵۰۷

- ۴۹۰- دین موسی(ع) ----- ۵۰۷
- ۴۹۱- دین مؤمن آل فرعون ----- ۵۱۰
- ۴۹۲- دین نوح(ع) ----- ۵۱۱
- ۴۹۳- دین و اقتصاد ----- ۵۱۱
- ۴۹۴- دین و جامعه ----- ۵۱۳
- ۴۹۵- دین و رفاه ----- ۵۱۳
- ۴۹۶- دین و سیاست ----- ۵۱۵
- ۴۹۷- دین و طبع انسان ----- ۵۱۵
- ۴۹۸- دین و عدالت ----- ۵۱۶
- ۴۹۹- دین و عقل ----- ۵۱۷
- ۵۰۰- دین و علم ----- ۵۱۷
- ۵۰۱- دین و عمل ناپسند ----- ۵۱۷
- ۵۰۲- دین و عواطف ----- ۵۱۷
- ۵۰۳- دین و عینیت ----- ۵۱۹
- ۵۰۴- دین و مسکن ----- ۵۲۹
- ۵۰۵- دین و مقتضیات ----- ۵۲۹
- ۵۰۶- دین و نیازهای تربیتی ----- ۵۳۱
- ۵۰۷- دین و نیازهای مادی ----- ۵۳۱
- ۵۰۸- دین و ولایت خدا ----- ۵۳۱
- ۵۰۹- دین یعقوب(ع) ----- ۵۳۱
- ۵۱۰- دین یوسف(ع) ----- ۵۳۳
- ۵۱۱- دین یهود ----- ۵۳۳
- ۵۱۲- ذکر تعالیم دین ----- ۵۳۶
- ۵۱۳- ذلت اخروی دشمنان دین ----- ۵۳۷
- ۵۱۴- ذلت دشمنان دین ----- ۵۳۷
- ۵۱۵- رد بخشی از دین ----- ۵۳۷

- ۵۱۶- رد دعوت به دین ----- ۵۳۹
- ۵۱۷- رد دین ----- ۵۳۹
- ۵۱۸- ردایل دشمنان دین ----- ۵۳۹
- ۵۱۹- رسمیت دین صابئان ----- ۵۴۱
- ۵۲۰- رکوع در دین ابراهیم(ع) ----- ۵۴۱
- ۵۲۱- روش انتخاب دین ----- ۵۴۱
- ۵۲۲- روش برخورد با دشمنان دین ----- ۵۴۱
- ۵۲۳- روش برخورد با دین ----- ۵۴۳
- ۵۲۴- روش برخورد دشمنان دین ----- ۵۴۳
- ۵۲۵- روش تبلیغ دین ----- ۵۴۵
- ۵۲۶- روش تبیین دین ----- ۵۴۷
- ۵۲۷- روش تحصیل دین ----- ۵۵۱
- ۵۲۸- روش تفهیم دین ----- ۵۵۱
- ۵۲۹- روش تقویت دین ----- ۵۵۱
- ۵۳۰- روش دعوت به دین ----- ۵۵۳
- ۵۳۱- روش فهم دین ----- ۵۵۳
- ۵۳۲- روش مبارزه با دین ----- ۵۵۵
- ۵۳۳- روش مبارزه دشمنان دین ----- ۵۵۵
- ۵۳۴- روشهای تفهیم دین ----- ۵۵۵
- ۵۳۵- رهبران دینی و دین ----- ۵۵۵
- ۵۳۶- زکات در دین یهود ----- ۵۵۷
- ۵۳۷- زمینه اعراض از دین ----- ۵۵۷
- ۵۳۸- زمینه ایمان به تعالیم دین ----- ۵۵۷
- ۵۳۹- زمینه بازی با دین ----- ۵۵۷
- ۵۴۰- زمینه پیروزی دین ----- ۵۵۹
- ۵۴۱- زمینه پیروی از دین ----- ۵۵۹

- ۵۴۲- زمینه تأثیرناپذیری از تعالیم دین ----- ۵۵۹
- ۵۴۳- زمینه تباهی دین ----- ۵۵۹
- ۵۴۴- زمینه تبلیغ مخالفان دین ----- ۵۶۱
- ۵۴۵- زمینه تحریف دین ----- ۵۶۱
- ۵۴۶- زمینه تحقق دین ----- ۵۶۱
- ۵۴۷- زمینه تشریح دین ----- ۵۶۳
- ۵۴۸- زمینه تعالیم دین ----- ۵۶۳
- ۵۴۹- زمینه تعجب دین شناسان ----- ۵۶۳
- ۵۵۰- زمینه تعلیم دین ----- ۵۶۵
- ۵۵۱- زمینه تعمیق دین ----- ۵۶۵
- ۵۵۲- زمینه تکذیب دین ----- ۵۶۵
- ۵۵۳- زمینه درک دین ----- ۵۶۷
- ۵۵۴- زمینه دین ستیزی ----- ۵۶۷
- ۵۵۵- زمینه دین شناسی ----- ۵۶۹
- ۵۵۶- زمینه دین فروشی ----- ۵۶۹
- ۵۵۷- زمینه دین گریزی ----- ۵۶۹
- ۵۵۸- زمینه رفع مشکلات تبلیغ دین ----- ۵۶۹
- ۵۵۹- زمینه زوال دین ----- ۵۷۱
- ۵۶۰- زمینه سوءاستفاده از دین ----- ۵۷۱
- ۵۶۱- زمینه صبر در تبلیغ دین ----- ۵۷۱
- ۵۶۲- زمینه ظهور حقانیت دین ----- ۵۷۲
- ۵۶۳- زمینه عبرت ناپذیری از تعالیم دین ----- ۵۷۳
- ۵۶۴- زمینه عمل به دین ----- ۵۷۳
- ۵۶۵- زمینه غفلت دشمنان دین ----- ۵۷۳
- ۵۶۶- زمینه فهم دین ----- ۵۷۴
- ۵۶۷- زمینه قبول دین ----- ۵۷۵

- ۵۶۸- زمینہ گرایش به دین ۵۷۷
- ۵۶۹- زمینہ گسترش دین ۵۷۹
- ۵۷۰- زمینہ مبارزه با دین ۵۷۹
- ۵۷۱- زمینہ نصرت دین ۵۸۱
- ۵۷۲- زهد علمای دین ۵۸۱
- ۵۷۳- زیان اعراض از دین ۵۸۱
- ۵۷۴- زیان دین فروشی ۵۸۳
- ۵۷۵- سبقت در دین ۵۸۳
- ۵۷۶- سجده در دین ابراهیم(ع) ۵۸۳
- ۵۷۷- سختی اذیت‌های دشمنان دین ۵۸۴
- ۵۷۸- سختی استقامت در دین ۵۸۵
- ۵۷۹- سخن جاهلانه درباره دین ۵۸۵
- ۵۸۰- سرزنش تکذیب دین ۵۸۵
- ۵۸۱- سرزنش دین فروشی ۵۸۶
- ۵۸۲- سرزنش کتمان تعالیم دین ۵۸۷
- ۵۸۳- سرزنش کتمان دین ۵۸۸
- ۵۸۴- سرکوبی دشمنان دین ۵۸۹
- ۵۸۵- سرور از مخالفت با دین ۵۸۹
- ۵۸۶- سستی در دین ۵۸۹
- ۵۸۷- سوء استفاده از دین ۵۹۰
- ۵۸۸- سوگند در دین یعقوب(ع) ۵۹۵
- ۵۸۹- سهولت دین ۵۹۵
- ۵۹۰- سهولت دین ابراهیم(ع) ۵۹۵
- ۵۹۱- سهولت فهم دین ۵۹۷
- ۵۹۲- سیاه رویی مکذبان دین ۵۹۷
- ۵۹۳- شبهه افکنی در دین ۵۹۷

- ۵۹۴- شخصیت مکذبان دین ۵۹۷
- ۵۹۵- شرایط تبلیغ دین ۵۹۹
- ۵۹۶- شرایط تعلم دین ۵۹۹
- ۵۹۷- شرایط دفاع از دین ۵۹۹
- ۵۹۸- شرایط مبلغان دین ۶۰۰
- ۵۹۹- شرک دین سازان ۶۰۱
- ۶۰۰- شعائر دین ۶۰۱
- ۶۰۱- شعیب(ع) و دین اهل مدین ۶۰۱
- ۶۰۲- شک در دین ۶۰۳
- ۶۰۳- شکست دشمنان دین ۶۰۳
- ۶۰۴- شکست دین ستیزان ۶۰۴
- ۶۰۵- شگفتی از دین ستیزی ۶۰۵
- ۶۰۶- شگفتی تکذیب دین ۶۰۵
- ۶۰۷- شگفتی دین ستیزی ۶۰۵
- ۶۰۸- شیعیان و دین ابراهیم(ع) ۶۰۶
- ۶۰۹- صبر در تبلیغ دین ۶۰۷
- ۶۱۰- صلابت در دین ۶۰۸
- ۶۱۱- ضروریات دین ۶۰۹
- ۶۱۲- طعن به دین ۶۰۹
- ۶۱۳- طغیانگری مکذبان دین ۶۰۹
- ۶۱۴- طواف در دین ابراهیم(ع) ۶۱۱
- ۶۱۵- ظلم تحریف دین ۶۱۱
- ۶۱۶- ظلم تکذیب دین ۶۱۱
- ۶۱۷- ظلم دشمنان دین ۶۱۳
- ۶۱۸- ظلم دین ستیزی ۶۱۳
- ۶۱۹- ظلم سازش در دین ۶۱۳

- ۶۲۰- ظلم مانعان از دین ----- ۶۱۵
- ۶۲۱- ظلم منحرف کنندگان دین ----- ۶۱۵
- ۶۲۲- عبرت از فرجام دشمنان دین ----- ۶۱۵
- ۶۲۳- عجز از فهم دین ----- ۶۱۵
- ۶۲۴- عجز دشمنان دین ----- ۶۱۷
- ۶۲۵- عجز مخالفان دین ----- ۶۱۷
- ۶۲۶- عجز مکذبان دین ----- ۶۱۷
- ۶۲۷- عذاب اخروی دین ستیزان ----- ۶۱۹
- ۶۲۸- عذاب اخروی کتمان کنندگان دین ----- ۶۱۹
- ۶۲۹- عذاب اخروی مکذبان دین ----- ۶۱۹
- ۶۳۰- عذاب اخروی ممانعت از دین ----- ۶۲۳
- ۶۳۱- عذاب اعراض از دین ----- ۶۲۴
- ۶۳۲- عذاب دشمنان دین ----- ۶۲۵
- ۶۳۳- عذاب دنیوی دشمنان دین ----- ۶۲۵
- ۶۳۴- عذاب دین ستیزان ----- ۶۲۷
- ۶۳۵- عذاب کتمان کنندگان دین ----- ۶۲۷
- ۶۳۶- عذاب معرضان از دین ----- ۶۲۷
- ۶۳۷- عرف و دین ----- ۶۲۸
- ۶۳۸- عصیان از دین ----- ۶۲۹
- ۶۳۹- عقلانیت دین ----- ۶۲۹
- ۶۴۰- عقلانیت دین ابراهیم(ع) ----- ۶۲۹
- ۶۴۱- عقیده به دین ----- ۶۳۱
- ۶۴۲- عقیده به دین ابراهیم(ع) ----- ۶۳۱
- ۶۴۳- علایق دشمنان دین ----- ۶۳۱
- ۶۴۴- علم به تعالیم دین ----- ۶۳۳
- ۶۴۵- علم به حقانیت دین ----- ۶۳۳

- ۶۴۶- علم در تعالیم دین ----- ۶۳۳
- ۶۴۷- علمای دین ----- ۶۳۵
- ۶۴۸- علمای دین در صدر اسلام ----- ۶۳۵
- ۶۴۹- علمای دین دنیا طلب ----- ۶۳۵
- ۶۵۰- علمای دین و انحراف ----- ۶۳۵
- ۶۵۱- علمای دین و کتب آسمانی ----- ۶۳۷
- ۶۵۲- علمای دین و کتمان حق ----- ۶۳۷
- ۶۵۳- علمای دین هواپرست ----- ۶۳۹
- ۶۵۴- عمل به بخشی از دین ----- ۶۳۹
- ۶۵۵- عمل به تعالیم دین ----- ۶۳۹
- ۶۵۶- عمل به دین ----- ۶۴۳
- ۶۵۷- عمل پنهانی دین ستیزان ----- ۶۴۵
- ۶۵۸- عوامل اجتناب از دین فروشی ----- ۶۴۵
- ۶۵۹- عوامل استهزای دین ----- ۶۴۵
- ۶۶۰- عوامل اعراض از دین ----- ۶۴۵
- ۶۶۱- عوامل التزام به دین ----- ۶۴۷
- ۶۶۲- عوامل انحراف از دین ----- ۶۴۹
- ۶۶۳- عوامل ایمان به دین ----- ۶۴۹
- ۶۶۴- عوامل بازی با دین ----- ۶۴۹
- ۶۶۵- عوامل بدنمایانی دین ----- ۶۴۹
- ۶۶۶- عوامل پاسداری از دین ----- ۶۵۱
- ۶۶۷- عوامل تثبیت دین ----- ۶۵۱
- ۶۶۸- عوامل تحیر در دین ----- ۶۵۱
- ۶۶۹- عوامل تکذیب دین ----- ۶۵۱
- ۶۷۰- عوامل دشمنی با دین ----- ۶۵۳
- ۶۷۱- عوامل دین ستیزی ----- ۶۵۴

- ۶۷۲- عوامل دین فروشی ----- ۶۵۵
- ۶۷۳- عوامل دین گریزی ----- ۶۵۵
- ۶۷۴- عوامل سرزنش علمای دین ----- ۶۵۵
- ۶۷۵- عوامل شبیهه افکنی در دین ----- ۶۵۷
- ۶۷۶- عوامل شک در دین ----- ۶۵۷
- ۶۷۷- عوامل شکست دشمنان دین ----- ۶۵۷
- ۶۷۸- عوامل غفلت از دین ----- ۶۵۷
- ۶۷۹- عوامل کتمان دین ----- ۶۵۹
- ۶۸۰- عوامل گرایش به دین ----- ۶۵۹
- ۶۸۱- عوامل گسترش دین ----- ۶۶۱
- ۶۸۲- عوامل مبارزه با دین ----- ۶۶۲
- ۶۸۳- عوامل محرومیت از درک دین ----- ۶۶۳
- ۶۸۴- عوامل محرومیت از فهم دین ----- ۶۶۳
- ۶۸۵- عوامل موفقیت مبلغان دین ----- ۶۶۳
- ۶۸۶- عوامل مؤثر در ثبات دین ----- ۶۶۵
- ۶۸۷- عوامل مؤثر در فهم دین ----- ۶۶۵
- ۶۸۸- عوامل ناخشنودی از دین ----- ۶۶۵
- ۶۸۹- عینیت دین ----- ۶۶۷
- ۶۹۰- غفلت از دین ----- ۶۶۷
- ۶۹۱- غفلت دشمنان دین ----- ۶۶۷
- ۶۹۲- غفلت مسیحیان از دین ----- ۶۶۷
- ۶۹۳- غفلت معرضان از دین ----- ۶۶۹
- ۶۹۴- غفلت یهود از دین ----- ۶۶۹
- ۶۹۵- غلو در دین ----- ۶۶۹
- ۶۹۶- فراگیری تعالیم دین ----- ۶۷۲
- ۶۹۷- فراموشی تعالیم دین ----- ۶۷۳

- ۶۹۸- فرجام اعراض از دین ۶۷۴
- ۶۹۹- فرجام دشمنان دین ۶۷۵
- ۷۰۰- فرجام شوم مکذبان دین ۶۷۵
- ۷۰۱- فرجام مخالفت با دین ۶۷۵
- ۷۰۲- فرعون و انتخاب دین ۶۷۵
- ۷۰۳- فضایل پیروان دین ۶۷۷
- ۷۰۴- فضایل علمای دین ۶۷۷
- ۷۰۵- فضیلت دین نوح(ع) ۶۷۷
- ۷۰۶- فضیلت محافظت از دین ۶۷۷
- ۷۰۷- فطرت دین ۶۷۹
- ۷۰۸- فلسفه تعالیم دین ۶۸۱
- ۷۰۹- فلسفه تعلم دین ۶۸۲
- ۷۱۰- فلسفه تفقه در دین ۶۸۳
- ۷۱۱- فلسفه دین ۶۸۳
- ۷۱۲- فلسفه دین ستیزی ولید بن مغیره ۶۹۳
- ۷۱۳- فواید تعالیم دین ۶۹۳
- ۷۱۴- فهم دین ۶۹۳
- ۷۱۵- قبول بخشی از دین ۶۹۵
- ۷۱۶- قبول تعالیم دین ۶۹۵
- ۷۱۷- قبول دعوت مبلغان دین ۶۹۸
- ۷۱۸- قبول دین ۶۹۹
- ۷۱۹- قبول دین ابراهیم(ع) ۷۰۱
- ۷۲۰- قبول دین برگزیده ۷۰۱
- ۷۲۱- قبول دین مسیحیت ۷۰۳
- ۷۲۲- قبول دین یهود ۷۰۳
- ۷۲۳- قضاوت درباره دین ۷۰۳

- ۷۰۴ ۷۲۴- قلمرو تعالیم دین
- ۷۰۵ ۷۲۵- قوه فهم دین
- ۷۰۵ ۷۲۶- قیدهای اخروی دین ستیزان
- ۷۰۵ ۷۲۷- کافران و دین
- ۷۰۷ ۷۲۸- کافران و فروع دین
- ۷۰۷ ۷۲۹- کافران و فهم دین
- ۷۰۹ ۷۳۰- کتمان دین
- ۷۱۰ ۷۳۱- کسب با دین سازی
- ۷۱۱ ۷۳۲- کفر به دین
- ۷۱۱ ۷۳۳- کفر به دین لوط(ع)
- ۷۱۱ ۷۳۴- کفر دشمنان دین
- ۷۱۱ ۷۳۵- کفران دشمنان دین
- ۷۱۳ ۷۳۶- کفران دین
- ۷۱۳ ۷۳۷- کیفر اخروی دین ستیزان
- ۷۱۳ ۷۳۸- کیفر اخروی علما دین
- ۷۱۳ ۷۳۹- کیفر اعراض از دین
- ۷۱۵ ۷۴۰- کیفر بازی با دین
- ۷۱۵ ۷۴۱- کیفر تحریف دین
- ۷۱۷ ۷۴۲- کیفر تکذیب دین
- ۷۱۷ ۷۴۳- کیفر توطئه علیه دین
- ۷۱۷ ۷۴۴- کیفر دزد در دین یعقوب(ع)
- ۷۱۷ ۷۴۵- کیفر دشمنان دین
- ۷۱۹ ۷۴۶- کیفر دین ستیزان
- ۷۱۹ ۷۴۷- کیفر دین فروشان
- ۷۲۱ ۷۴۸- کیفر دین فروشی
- ۷۲۱ ۷۴۹- کیفر عصیان از دین

- ۷۵۰- کیفر کتمان دین ----- ۷۲۱
- ۷۵۱- کیفر مخالفت با دین ----- ۷۲۱
- ۷۵۲- کیفر مکذبان دین ----- ۷۲۳
- ۷۵۳- کیفیت هلاکت دشمنان دین ----- ۷۲۷
- ۷۵۴- گرایش به دین ----- ۷۲۷
- ۷۵۵- گسترش دین ----- ۷۲۹
- ۷۵۶- گسترش دین ابراهیم(ع) ----- ۷۳۱
- ۷۵۷- گسترش دین موسی(ع) ----- ۷۳۱
- ۷۵۸- گمراهی از دین ----- ۷۳۱
- ۷۵۹- گمراهی بدنمایان دین ----- ۷۳۲
- ۷۶۰- گمراهی دین فروشان ----- ۷۳۳
- ۷۶۱- گمراهی مغالطه گران در دین ----- ۷۳۳
- ۷۶۲- گمراهی مکذبان دین ----- ۷۳۳
- ۷۶۳- گناه استهزای دین ----- ۷۳۳
- ۷۶۴- گناه اعراض از دین ----- ۷۳۵
- ۷۶۵- گناه تحریف دین ----- ۷۳۵
- ۷۶۶- گناه تکذیب دین ----- ۷۳۵
- ۷۶۷- گناه دین سازان ----- ۷۳۵
- ۷۶۸- گناه دین سازی ----- ۷۳۷
- ۷۶۹- گناه دین فروشی ----- ۷۳۷
- ۷۷۰- گناه کتمان دین ----- ۷۳۷
- ۷۷۱- گناه معرضان از دین ----- ۷۳۷
- ۷۷۲- گوشت گاو در دین ابراهیم(ع) ----- ۷۳۹
- ۷۷۳- گوشت گوساله در دین ابراهیم(ع) ----- ۷۳۹
- ۷۷۴- لجاجت دشمنان دین ----- ۷۳۹
- ۷۷۵- لجاجت مغالطه گران در دین ----- ۷۳۹

- ۷۷۶- لجاجت مکذبان دین ----- ۷۴۱
- ۷۷۷- لعن اخروی مانعان از دین ----- ۷۴۱
- ۷۷۸- لعن بر دین ستیزان ----- ۷۴۱
- ۷۷۹- مال دوستی دشمنان دین ----- ۷۴۱
- ۷۸۰- مانعان از حاکمیت دین ----- ۷۴۳
- ۷۸۱- مانعان از دین ----- ۷۴۳
- ۷۸۲- مبارزه با دشمنان دین ----- ۷۴۴
- ۷۸۳- مبارزه با دین ----- ۷۴۵
- ۷۸۴- مبارزه با مبلغان دین ----- ۷۴۵
- ۷۸۵- مبارزه با مخالفان دین ----- ۷۴۵
- ۷۸۶- مبارزه علمای دین ----- ۷۴۶
- ۷۸۷- مبانی دین ----- ۷۴۷
- ۷۸۸- مبغوضیت دشمنان دین ----- ۷۴۷
- ۷۸۹- مبغوضیت مجادله گران در دین ----- ۷۴۹
- ۷۹۰- مبلغان دین ----- ۷۴۹
- ۷۹۱- مبلغان دین ابراهیم(ع) ----- ۷۵۱
- ۷۹۲- مبلغان و دین ----- ۷۵۱
- ۷۹۳- مجادله در فروع دین ----- ۷۵۳
- ۷۹۴- مجازات دزد در دین یعقوب(ع) ----- ۷۵۳
- ۷۹۵- محافظت از ارزشهای دینی ----- ۷۵۳
- ۷۹۶- محافظت از دین ----- ۷۵۵
- ۷۹۷- محافظت از دین فرعونیان ----- ۷۵۶
- ۷۹۸- محدوده تعالیم دین ----- ۷۵۷
- ۷۹۹- محدوده دین ----- ۷۵۷
- ۸۰۰- محدوده مسؤولیت مبلغان دین ----- ۷۵۹
- ۸۰۱- محرومان از تعلیم دین ----- ۷۵۹

- ۸۰۲- محرومان از درک دین ۷۵۹
- ۸۰۳- محرومان از فهم دین ۷۵۹
- ۸۰۴- محرومیت اخروی دین ستیزان ۷۶۲
- ۸۰۵- محرومیت اخروی کتمان کنندگان دین ۷۶۳
- ۸۰۶- محرومیت اخروی مانعان از دین ۷۶۳
- ۸۰۷- محرومیت اخروی مکذبان دین ۷۶۴
- ۸۰۸- محرومیت از دین ۷۶۵
- ۸۰۹- محرومیت از فهم دین ۷۶۵
- ۸۱۰- محرومیت از قبول دین ۷۶۷
- ۸۱۱- محرومیت دین فروشان ۷۶۷
- ۸۱۲- محمد(ص) و تبیین دین ۷۶۹
- ۸۱۳- محمد(ص) و دین ابراهیم(ع) ۷۶۹
- ۸۱۴- مخاطبان دین ۷۶۹
- ۸۱۵- مخالفان دین در جهنم ۷۷۰
- ۸۱۶- مراد از دین حق ۷۷۱
- ۸۱۷- مردم صدر اسلام و علمای دین ۷۷۱
- ۸۱۸- مردم و تعالیم دین ۷۷۱
- ۸۱۹- مسابقه در دین یعقوب(ع) ۷۷۳
- ۸۲۰- مسؤولیت علمای دین ۷۷۳
- ۸۲۱- مسؤولیت علمای دین ۷۷۵
- ۸۲۲- مسؤولیت مبلغان دین ۷۷۶
- ۸۲۳- مسیحیان و دین ابراهیم(ع) ۷۷۸
- ۸۲۴- مسیحیان و دین اسباط ۷۷۹
- ۸۲۵- مسیحیان و دین اسحاق(ع) ۷۷۹
- ۸۲۶- مسیحیان و دین اسماعیل(ع) ۷۷۹
- ۸۲۷- مسیحیان و دین یعقوب(ع) ۷۷۹

۷۸۱	۸۲۸- مشرکان و دین
۷۸۱	۸۲۹- مشکلات اخروی مکذبان دین
۷۸۱	۸۳۰- مشکلات تبلیغ دین
۷۸۳	۸۳۱- معرضان از دین
۷۸۵	۸۳۲- معرضان از دین ابراهیم(ع)
۷۸۵	۸۳۳- مغالطه گران در دین
۷۸۵	۸۳۴- مقامات پاسداران دین
۷۸۷	۸۳۵- مقتضیات و دین
۷۸۷	۸۳۶- مکذبان دین
۷۸۷	۸۳۷- مکذبان دین در جهنم
۷۹۱	۸۳۸- مکذبان قیامت و دین
۷۹۳	۸۳۹- مکر به دشمنان دین
۷۹۳	۸۴۰- مکر دشمنان دین
۷۹۳	۸۴۱- مکر علیه دین
۷۹۳	۸۴۲- ملاک ارزیابی دین
۷۹۵	۸۴۳- ملاک اظهارنظر درباره دین
۷۹۵	۸۴۴- ملاک انتخاب دین
۷۹۶	۸۴۵- ملاک فهم دین
۷۹۷	۸۴۶- ملاکهای تشخیص حقایق دین
۷۹۷	۸۴۷- ملاکهای حقانیت دین
۷۹۷	۸۴۸- ملاکهای دین مقبول
۷۹۸	۸۴۹- ممانعت از توطئه علیه دین
۷۹۹	۸۵۰- ممانعت از حاکمیت دین
۷۹۹	۸۵۱- ممانعت از گرایش به دین
۷۹۹	۸۵۲- ممانعت از گسترش دین
۸۰۱	۸۵۳- ممانعت از گسترش دین موسی(ع)

- ۸۵۴- ممنوعیت تحریف دین ۸۰۱
- ۸۵۵- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین ۸۰۱
- ۸۵۶- منابع دین ۸۰۱
- ۸۵۷- منابع دین شناسی ۸۰۳
- ۸۵۸- مناطق مناسب برای ارزشهای دینی ۸۰۳
- ۸۵۹- منافقان و تعالیم دین ۸۰۳
- ۸۶۰- منافقان و دین ۸۰۵
- ۸۶۱- منافقان و مبارزه با دشمنان دین ۸۰۵
- ۸۶۲- منشأ اختیار در دین ۸۰۵
- ۸۶۳- منشأ استهزای دین ۸۰۵
- ۸۶۴- منشأ افترا به دین ۸۰۷
- ۸۶۵- منشأ بقای دین ۸۰۷
- ۸۶۶- منشأ پیروزی دین ۸۰۸
- ۸۶۷- منشأ تشریح دین ۸۰۹
- ۸۶۸- منشأ تعالیم دین ۸۱۰
- ۸۶۹- منشأ تکذیب دین ۸۱۱
- ۸۷۰- منشأ تهمت به دین ۸۱۱
- ۸۷۱- منشأ حقانیت دین ۸۱۱
- ۸۷۲- منشأ دین ۸۱۳
- ۸۷۳- منشأ عمل به دین ۸۱۵
- ۸۷۴- منشأ غلو در دین ۸۱۵
- ۸۷۵- منشأ کمال دین ۸۱۵
- ۸۷۶- منشأ مبارزه با دین ۸۱۷
- ۸۷۷- منشأ مجادله در دین ۸۱۷
- ۸۷۸- منشأ مخالفت با دین ۸۱۷
- ۸۷۹- منفوریت دین اهل مدین ۸۱۷

۸۱۹	۸۸۰- موانع اجرای دین
۸۱۹	۸۸۱- موانع اعتلای دین
۸۱۹	۸۸۲- موانع اعراض از دین
۸۱۹	۸۸۳- موانع انحراف دین
۸۲۱	۸۸۴- موانع تأثیر علم دین
۸۲۱	۸۸۵- موانع تبعیت از دین
۸۲۱	۸۸۶- موانع تسلیم در برابر دین
۸۲۱	۸۸۷- موانع تکذیب دین
۸۲۳	۸۸۸- موانع توطئه علیه دین
۸۲۳	۸۸۹- موانع ثبات دین
۸۲۳	۸۹۰- موانع درک دین
۸۲۵	۸۹۱- موانع دین فروشی
۸۲۵	۸۹۲- موانع دینشناسی
۸۲۵	۸۹۳- موانع شک در دین
۸۲۷	۸۹۴- موانع فهم دین
۸۲۹	۸۹۵- موانع قبول دین
۸۳۱	۸۹۶- موانع گرایش به دین
۸۳۲	۸۹۷- موانع گسترش دین
۸۳۳	۸۹۸- موانع مخالفت با دین
۸۳۳	۸۹۹- موانع هدم دین
۸۳۳	۹۰۰- موجبات اکمال دین
۸۳۵	۹۰۱- موضعگیری علیه دشمنان دین
۸۳۵	۹۰۲- مؤمنان و دین
۸۳۵	۹۰۳- مهلت به دشمنان دین
۸۳۶	۹۰۴- مهلت به دین ستیزان
۸۳۷	۹۰۵- مهمترین تعالیم دین

- ۸۳۷ ۹۰۶- ناپسندی دین فروشی
- ۸۳۷ ۹۰۷- نام دین محمد(ص)
- ۸۳۸ ۹۰۸- نزدیکی کیفر مکذبان دین
- ۸۳۹ ۹۰۹- نزول تدریجی دین
- ۸۳۹ ۹۱۰- نزول دین
- ۸۳۹ ۹۱۱- نشانه های اعراض از دین
- ۸۴۰ ۹۱۲- نشانه های حقانیت دین
- ۸۴۱ ۹۱۳- نشر تعالیم دین
- ۸۴۱ ۹۱۴- نصرت حامیان دین
- ۸۴۱ ۹۱۵- نصرت دین
- ۸۴۳ ۹۱۶- نظام تعالیم دین
- ۸۴۷ ۹۱۷- نعمت دین
- ۸۴۹ ۹۱۸- نفرین بر مکذبان دین
- ۸۴۹ ۹۱۹- نفرین مکذبان دین
- ۸۵۱ ۹۲۰- نفی اکراه در دین
- ۸۶۱ ۹۲۱- نقش تعالیم دین
- ۸۶۲ ۹۲۲- نقش دین
- ۸۷۵ ۹۲۳- نقش علمای دین
- ۸۷۷ ۹۲۴- نقش علمای دین
- ۸۷۹ ۹۲۵- نماز در دین ابراهیم(ع)
- ۸۷۹ ۹۲۶- نیاز به دین
- ۸۸۱ ۹۲۷- و دین ابراهیم(ع) یعقوب(ع)
- ۸۸۱ ۹۲۸- واجبات در دین یهودیت
- ۸۸۲ ۹۲۹- وجوب پیروی از دین
- ۸۸۳ ۹۳۰- وجوب تبلیغ دین
- ۸۸۳ ۹۳۱- وجوب تفقه در دین

- ۸۸۳ ۹۳۲- وحدت دین
- ۸۸۴ ۹۳۳- وحيانيت دين
- ۸۸۵ ۹۳۴- وضوح حقانيت دين
- ۸۸۵ ۹۳۵- وضوح دعوت مبلغان دين
- ۸۸۵ ۹۳۶- وظائف علمای دين
- ۸۸۷ ۹۳۷- وعده تثبيت دين
- ۸۸۷ ۹۳۸- وعده كيفر دين ستيزان
- ۸۸۷ ۹۳۹- ويراني خانه دشمنان دين
- ۸۸۹ ۹۴۰- ويژگي تعاليم دين
- ۸۸۹ ۹۴۱- ويژگي دين
- ۸۸۹ ۹۴۲- ويژگي دين ابراهيم(ع)
- ۸۹۱ ۹۴۳- ويژگيهاي تعاليم دين
- ۸۹۱ ۹۴۴- ويژگيهاي دين
- ۸۹۳ ۹۴۵- ويژگيهاي دين ابراهيم(ع)
- ۸۹۴ ۹۴۶- ويژگيهاي دين ستيزان
- ۸۹۵ ۹۴۷- هتك حرمت دين
- ۸۹۵ ۹۴۸- هدايتگري دين
- ۸۹۷ ۹۴۹- هدايتگري دين ابراهيم(ع)
- ۸۹۷ ۹۵۰- هشدار به استهزاگران دين
- ۸۹۷ ۹۵۱- هشدار به دين ستيزان
- ۸۹۷ ۹۵۲- هشدار به علمای دين
- ۸۹۹ ۹۵۳- هشدار به علمای دين
- ۹۰۱ ۹۵۴- هشدار به مذبذبان دين
- ۹۰۱ ۹۵۵- هلاکت اخروي مذبذبان دين
- ۹۰۵ ۹۵۶- هلاکت دشمنان دين
- ۹۰۶ ۹۵۷- هلاکت دين ستيزان

- ۹۵۸- هلاکت معرضان از دین ----- ۹۰۷
- ۹۵۹- هلاکت مکذبان دین ----- ۹۰۷
- ۹۶۰- هماهنگی ادیان ----- ۹۰۹
- ۹۶۱- هماهنگی اسلام و دین ابراهیم(ع) ----- ۹۲۰
- ۹۶۲- هماهنگی اسلام و دین نوح(ع) ----- ۹۲۱
- ۹۶۳- هماهنگی دین با تلاش ----- ۹۲۱
- ۹۶۴- هماهنگی دین با سیاست ----- ۹۲۱
- ۹۶۵- هماهنگی دین با علم ----- ۹۲۳
- ۹۶۶- هماهنگی دین و عقل ----- ۹۲۳
- ۹۶۷- هماهنگی عقل و دین ----- ۹۲۵
- ۹۶۸- همنشینان دشمنان دین ----- ۹۲۵
- ۹۶۹- همنشینی با مغالطه گران در دین ----- ۹۲۵
- ۹۷۰- هواپرستی دشمنان دین ----- ۹۲۷
- ۹۷۱- هواپرستی مکذبان دین ----- ۹۲۷
- ۹۷۲- یأس دشمنان دین ----- ۹۲۷
- ۹۷۳- یعقوب(ع) و دین ابراهیم(ع) ----- ۹۲۷
- ۹۷۴- یوسف(ع) و دین ابراهیم(ع) ----- ۹۲۹
- ۹۷۵- یوسف(ع) و دین اسحاق(ع) ----- ۹۲۹
- ۹۷۶- یوسف(ع) و دین مصریان باستان ----- ۹۳۰
- ۹۷۷- یوسف(ع) و دین یعقوب(ع) ----- ۹۳۱
- ۹۷۸- یهود و دین ابراهیم(ع) ----- ۹۳۱
- ۹۷۹- یهود و دین اسباط ----- ۹۳۲
- ۹۸۰- یهود و دین اسحاق(ع) ----- ۹۳۳
- ۹۸۱- یهود و دین اسماعیل(ع) ----- ۹۳۳
- ۹۸۲- یهود و دین یعقوب(ع) ----- ۹۳۳
- ۹۸۳- دیانت و عینیت ----- ۹۳۵

- ۹۳۵ ----- ۹۸۴- دین سازان
- ۹۳۶ ----- ۹۸۵- شرک دین سازان
- ۹۳۷ ----- ۹۸۶- گناه دین سازان
- ۹۳۷ ----- ۹۸۷- جرم دین سازی
- ۹۳۷ ----- ۹۸۸- حرمت دین سازی
- ۹۳۹ ----- ۹۸۹- دین سازی با سرگرمی
- ۹۳۹ ----- ۹۹۰- دین سازی علمای یهود
- ۹۴۰ ----- ۹۹۱- دین سازی مردم
- ۹۴۱ ----- ۹۹۲- کسب با دین سازی
- ۹۴۱ ----- ۹۹۳- گناه دین سازی
- ۹۴۱ ----- ۹۹۴- آثار ذکر فرجام دین ستیزان
- ۹۴۳ ----- ۹۹۵- حتمیت کیفر اخروی دین ستیزان
- ۹۴۳ ----- ۹۹۶- دین ستیزان در جهنم
- ۹۴۳ ----- ۹۹۷- دین ستیزان در قیامت
- ۹۴۳ ----- ۹۹۸- شکست دین ستیزان
- ۹۴۵ ----- ۹۹۹- عذاب اخروی دین ستیزان
- ۹۴۵ ----- ۱۰۰۰- عذاب دین ستیزان
- ۹۴۵ ----- ۱۰۰۱- عمل پنهانی دین ستیزان
- ۹۴۶ ----- ۱۰۰۲- قیدهای اخروی دین ستیزان
- ۹۴۷ ----- ۱۰۰۳- کیفر اخروی دین ستیزان
- ۹۴۷ ----- ۱۰۰۴- کیفر دین ستیزان
- ۹۴۷ ----- ۱۰۰۵- لعن بر دین ستیزان
- ۹۴۸ ----- ۱۰۰۶- محرومیت اخروی دین ستیزان
- ۹۴۹ ----- ۱۰۰۷- مهلت به دین ستیزان
- ۹۴۹ ----- ۱۰۰۸- وعده کیفر دین ستیزان
- ۹۴۹ ----- ۱۰۰۹- ویژگیهای دین ستیزان

- ۹۴۹ ۱۰۱۰- هشدار به دین ستیزان
- ۹۵۱ ۱۰۱۱- هلاکت دین ستیزان
- ۹۵۱ ۱۰۱۲- آثار دین ستیزی
- ۹۵۳ ۱۰۱۳- اصرار بر دین ستیزی
- ۹۵۳ ۱۰۱۴- افراط در دین ستیزی
- ۹۵۳ ۱۰۱۵- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح
- ۹۵۵ ۱۰۱۶- دین ستیزی در جاهلیت
- ۹۵۵ ۱۰۱۷- دین ستیزی فرعون
- ۹۵۵ ۱۰۱۸- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح
- ۹۵۷ ۱۰۱۹- دین ستیزی کافران
- ۹۵۹ ۱۰۲۰- دین ستیزی مشرکان صدراسلام
- ۹۵۹ ۱۰۲۱- دین ستیزی مصریان باستان
- ۹۵۹ ۱۰۲۲- دین ستیزی منافقان
- ۹۶۱ ۱۰۲۳- زمینه دین ستیزی
- ۹۶۱ ۱۰۲۴- شگفتی از دین ستیزی
- ۹۶۱ ۱۰۲۵- شگفتی دین ستیزی
- ۹۶۱ ۱۰۲۶- ظلم دین ستیزی
- ۹۶۳ ۱۰۲۷- عوامل دین ستیزی
- ۹۶۳ ۱۰۲۸- فلسفه دین ستیزی ولید بن مغیره
- ۹۶۳ ۱۰۲۹- زمینه تعجب دین شناسان
- ۹۶۵ ۱۰۳۰- ابزار دین شناسی
- ۹۶۵ ۱۰۳۱- اهمیت دین شناسی
- ۹۶۷ ۱۰۳۲- زمینه دین شناسی
- ۹۶۷ ۱۰۳۳- منابع دین شناسی
- ۹۶۷ ۱۰۳۴- دین فروشان
- ۹۶۹ ۱۰۳۵- آتشخواری دین فروشان

- ۹۶۹ ----- ۱۰۳۶- دین فروشان در جهنم
- ۹۶۹ ----- ۱۰۳۷- دین فروشان در قیامت
- ۹۶۹ ----- ۱۰۳۸- کیفی دین فروشان
- ۹۷۱ ----- ۱۰۳۹- گمراهی دین فروشان
- ۹۷۱ ----- ۱۰۴۰- محرومیت دین فروشان
- ۹۷۱ ----- ۱۰۴۱- دین فروشی
- ۹۷۴ ----- ۱۰۴۲- آثار دین فروشی
- ۹۷۵ ----- ۱۰۴۳- اجتناب از دین فروشی
- ۹۷۵ ----- ۱۰۴۴- بهای دین فروشی
- ۹۷۷ ----- ۱۰۴۵- بی ارزشی بهای دین فروشی
- ۹۷۷ ----- ۱۰۴۶- تناول از منافع دین فروشی
- ۹۷۷ ----- ۱۰۴۷- حرمت دین فروشی
- ۹۷۹ ----- ۱۰۴۸- خطر دین فروشی
- ۹۷۹ ----- ۱۰۴۹- دین فروشی اهل کتاب
- ۹۸۱ ----- ۱۰۵۰- دین فروشی در اهل کتاب
- ۹۸۱ ----- ۱۰۵۱- دین فروشی علما
- ۹۸۱ ----- ۱۰۵۲- دین فروشی علمای یهود
- ۹۸۱ ----- ۱۰۵۳- دین فروشی یهود
- ۹۸۳ ----- ۱۰۵۴- زمینه دین فروشی
- ۹۸۳ ----- ۱۰۵۵- زیان دین فروشی
- ۹۸۳ ----- ۱۰۵۶- سرزنش دین فروشی
- ۹۸۵ ----- ۱۰۵۷- عوامل اجتناب از دین فروشی
- ۹۸۵ ----- ۱۰۵۸- عوامل دین فروشی
- ۹۸۶ ----- ۱۰۵۹- کیفی دین فروشی
- ۹۸۷ ----- ۱۰۶۰- گناه دین فروشی
- ۹۸۷ ----- ۱۰۶۱- موانع دین فروشی

- ۹۸۷ ----- ۱۰۶۲- ناپسندی دین فروشی
- ۹۸۸ ----- ۱۰۶۳- اجتناب از تبعید دینداران
- ۹۸۹ ----- ۱۰۶۴- اجتناب از قتل دینداران
- ۹۸۹ ----- ۱۰۶۵- تحقیر دینداران
- ۹۸۹ ----- ۱۰۶۶- تداوم دینداران
- ۹۸۹ ----- ۱۰۶۷- تشبیه دینداران
- ۹۹۱ ----- ۱۰۶۸- توصیه به دینداران
- ۹۹۱ ----- ۱۰۶۹- تهمت به دینداران
- ۹۹۱ ----- ۱۰۷۰- جهاد دینداران
- ۹۹۱ ----- ۱۰۷۱- زمینه پیروزی دینداران
- ۹۹۳ ----- ۱۰۷۲- مسؤولیت دینداران
- ۹۹۳ ----- ۱۰۷۳- هشدار به دینداران
- ۹۹۳ ----- ۱۰۷۴- یاور دینداران
- ۹۹۳ ----- ۱۰۷۵- آثار استقامت در دینداری
- ۹۹۵ ----- ۱۰۷۶- آثار تبیین فواید دینداری
- ۹۹۵ ----- ۱۰۷۷- آثار دینداری
- ۱۰۰۱ ----- ۱۰۷۸- ارزش دینداری
- ۱۰۰۳ ----- ۱۰۷۹- استقامت در دینداری
- ۱۰۰۷ ----- ۱۰۸۰- اعلام نقش دینداری
- ۱۰۰۷ ----- ۱۰۸۱- اعلان زیان بی دینی
- ۱۰۰۷ ----- ۱۰۸۲- اعلان منافع دینداری
- ۱۰۰۷ ----- ۱۰۸۳- اهمیت استقامت در دینداری
- ۱۰۰۹ ----- ۱۰۸۴- اهمیت دینداری
- ۱۰۱۱ ----- ۱۰۸۵- اهمیت صبر در دینداری
- ۱۰۱۲ ----- ۱۰۸۶- پاداش استقامت در دینداری
- ۱۰۱۳ ----- ۱۰۸۷- پاداش تحمل مشکلات دینداری

- ۱۰۸۸- پاداش دینداری متقین ----- ۱۰۱۳
- ۱۰۸۹- تاریخ دینداری ----- ۱۰۱۳
- ۱۰۹۰- تبیین فواید دینداری ----- ۱۰۱۵
- ۱۰۹۱- تظاهر به دینداری ----- ۱۰۱۵
- ۱۰۹۲- ثبات در دینداری ----- ۱۰۱۵
- ۱۰۹۳- ثبات قدم در دینداری ----- ۱۰۱۶
- ۱۰۹۴- حاکمیت دینداری ----- ۱۰۱۷
- ۱۰۹۵- خویشاوندی در دینداری ----- ۱۰۱۷
- ۱۰۹۶- درخواست دینداری ----- ۱۰۱۷
- ۱۰۹۷- دعوت به دینداری ----- ۱۰۱۹
- ۱۰۹۸- دینداری اهل کتاب ----- ۱۰۱۹
- ۱۰۹۹- دینداری در تاریخ ----- ۱۰۱۹
- ۱۱۰۰- دینداری در سختیها ----- ۱۰۲۰
- ۱۱۰۱- دینداری در صدر اسلام ----- ۱۰۲۱
- ۱۱۰۲- دینداری ذوالقرنین ----- ۱۰۲۱
- ۱۱۰۳- دینداری رهبران دینی ----- ۱۰۲۱
- ۱۱۰۴- دینداری مبلغان ----- ۱۰۲۱
- ۱۱۰۵- دینداری مجاهدان ----- ۱۰۲۳
- ۱۱۰۶- دینداری محمد(ص) ----- ۱۰۲۳
- ۱۱۰۷- دینداری مریم(س) ----- ۱۰۲۳
- ۱۱۰۸- دینداری مؤمنان ----- ۱۰۲۳
- ۱۱۰۹- دینداری مهاجران ----- ۱۰۲۶
- ۱۱۱۰- دینداری مهاجران صدراسلام ----- ۱۰۲۷
- ۱۱۱۱- دینداری همسر فرعون ----- ۱۰۲۷
- ۱۱۱۲- روش دینداری منافقان ----- ۱۰۲۷
- ۱۱۱۳- زمینه دینداری ----- ۱۰۲۷

- ۱۱۱۴- زمینه سازی سستی در دینداری ۱۰۲۹
- ۱۱۱۵- زمینه ممانعت از دینداری ۱۰۲۹
- ۱۱۱۶- شرایط دینداری ۱۰۳۰
- ۱۱۱۷- صبر در دینداری ۱۰۳۲
- ۱۱۱۸- عوامل دینداری ۱۰۳۳
- ۱۱۱۹- عوامل مؤثر در دینداری ۱۰۳۴
- ۱۱۲۰- فواید دینداری ۱۰۳۵
- ۱۱۲۱- محدوده دینداری ۱۰۳۵
- ۱۱۲۲- مراتب دینداری ۱۰۳۵
- ۱۱۲۳- ملاک دینداری ۱۰۳۷
- ۱۱۲۴- ممانعت از دینداری ۱۰۳۷
- ۱۱۲۵- منشأ دینداری ۱۰۳۷
- ۱۱۲۶- موانع دینداری ۱۰۳۸
- ۱۱۲۷- نشانه های دینداری ۱۰۳۹
- ۱۱۲۸- نعمت حاکمیت دینداری ۱۰۴۱
- ۱۱۲۹- نفاق در دینداری ۱۰۴۱
- ۱۱۳۰- نقش دینداری ۱۰۴۳
- درباره مرکز ۱۰۴۴

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد ۴۹

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - ۱۴۰۰ ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: ۱

۱- دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۱۲، ۱۳

۱۲_ اختلاف انگیزی در دین ، پس از درک حقیقت آن ، کفر است .

و ما اختلف ... و من یکفر بایات الله

۱۳_ بروز تضاد های فکری و اجتماعی و دینی ، معلول تجاوز از قوانین عادلانه ادیان الهی

و ما اختلف الذین ... بغیاً بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۰ - ۹

۹_ انسان با اختیار خویش ، دین را می پذیرد و یا نفی می کند .

فان اسلموا فقد اهتدوا و ان تولّوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۶ - ۸، ۹

۸_ خیانت در امانت و بدعتگذاری در دین از سوی اهل کتاب ، برخاسته از بی تقوایی آنان

و منهم من ان تأمنه بدینار . .. و یقولون علی الله الکذب ... بلی من اوفی بعهده و

۹_ تقوا، عامل بازدارنده انسان از خودبرتربینی و بدعتگذاری در دین

قالوا لیس علینا . .. و یقولن علی الله الکذب ... بلی ... و اتقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۸ - ۹

ص: ۱

۹_ افترای آگاهانه برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، به خدا و دین او

و يقولون هو من عند الله .. و يقولون على الله الكذب و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۳ - ۴،۵

۴_ لزوم تمسک به دین واحد الهی و پرهیز از گرایش به ادیان و مذاهب گوناگون

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرقوا

به قرینه آیه صدم که سخن از گرایش به کفر بود، تفرقه در این آیه می تواند اشاره به تفرقه های دینی باشد.

۵_ وحدت بر مبنای دین الهی (کتاب و سنت) و اعتقاد به آن ، نجات دهنده انسان ها از آتش اختلاف

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۱۶،۱۹

۱۶_ پذیرش آیین اسلام ، به خیر و صلاح بشر

و لو أمن من اهل الكتب لكان خيراً لهم

گر چه خیر بودن را برای اهل کتاب ذکر کرده است، ولی اهل کتاب در این جهت، قطعاً خصوصیتی ندارند.

۱۹_ اسلام ، برترین آیین در میان سایر ادیان (دین یهود و نصارا) برای سعادت بشر

و لو أمن من اهل الكتب لكان خيراً لهم

بنابر اینکه <خیر> برای تفضیل باشد و مُفَضَّل علیه، آیین خود اهل کتاب و مفضّل، اسلام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۲ - ۱۱

۱۱_ پذیرش ولایت خداوند ، از بین برنده هر نوع سستی در انجام وظایف دینی

اذ همت .. و الله وليهما

<و الله وليهما>، با لحن اعتراض گونه اش (در حالی که خداوند سرپرست و حمایت کننده شماست، سستی چرا؟) به این نکته اشاره دارد که پذیرش ولایت الهی و اعتقاد به آن، مانع از هر گونه سستی در راه انجام وظایف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۲ - ۱۷

۱۷ _ دنیا طلبی و دلدادگی به مادیات ، از عوامل سستی در مبارزه و رویارویی با دشمنان دین

حتی اذا فشتم و .. منکم من یرید الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۱۰

۱۰ _ هدایت بشر ، بدون حضور تعالیم دین ، امری ناممکن

ص: ۲

و يزكّهم و يعلمهم الكتب و الحكمه و ان كانوا من قبل لفي ضلال مبين

خداوند جامعه بشری را تا قبل از آموزش تعالیم و معارف دین، فرو رفته در گمراهی می داند و تنها راهی که برای خارج ساختن آنان از گمراهی به کار گرفته بعثت انبیا همراه با تزکیه و تعلیم معارف دینی است. بنابراین هدایت بشر در گرو تعالیم دین خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۷،۸

۷ - ضرورت وجود مبلغان و تبیین کنندگان کتب آسمانی در جامعه

و اذ اخذ الله میثاق الذین اتوا الكتب لتبیننه للناس

گرفتن میثاق از عالمان و تأکید خداوند بر لزوم تبیین آن برای مردم، مبین مطلب فوق است.

۸ - حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اتوا الكتب لتبیننه للناس و لا تکتونه

۲- آتسخواری دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۴

۴ - تناول از منافع به دست آمده از دین فروشی و کتمان معارف کتاب های آسمانی، در حقیقت خوردن آتش و پرکردن شکم از آن است.

و یشترون به ثمنًا قليلاً أولئک ما یأکلون فی بطونهم إلا النار

۳- آثار آزادی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۸ - ۴،۷

۴ - انتخاب دین از سر آزادی و اختیار، مایه رشد و تعالی انسانهاست.

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة وحده

از اینکه عدم اجبار در گزینش دین به <رب> استناد یافته است و <رب> به معنای مدبر و مربی است، می توان به برداشت فوق دست یافت، یعنی، تدبیر و تربیت انسانها اقتضا می کند که دین را از روی اختیار بپذیرند.

۷_ اختیار انسان ها و برخورداری آنان از آزادی در گزینش دین، زمینه بروز اختلافات دینی و مذهبی در میان ایشان است.

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة وحده و لا يزالون مختلفين

مراد از اختلاف به قرینه <إلا من رحم> اختلافات دینی و مذهبی است و جمله <لا يزالون ..> (پیوسته با یکدیگر اختلاف دارید) به منزله نتیجه ای برای مفهوم <لو شاء ...> می باشد، یعنی، چون نخواسته که شما را مجبور کند _ بلکه خواسته که مختار باشید

ص: ۳

— پیوسته اختلاف دارید.

۴- آثار اجتناب از نصرت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۲۵

۲۵ - خودداری از نصرت دین خدا، موجب محرومیت انسان از یاری و حمایت او

و لِنَصْرِنَ اللّٰهَ مِنْ يَنْصِرُهُ

۵- آثار استقامت در اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۷

۷ - پایداری بر اصول، پوشش دهنده و جبران کننده کاستی ها در میدان عمل و لغزش ها در فروع است.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ... نَزْلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

از تعبیر <قالوا ربنا الله ثم استقاموا> و تتمیم آن با عبارت <نُزْلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ> استفاده می شود که انسان ها دارای خطا، لغزش، سهو و نسیان خواهند بود ولی آنچه مهم است پایداری بر اصل <توحید ربوبی> است و در پرتو این امر لغزش های غیر اصولی قابل بخشش می باشد.

۶- آثار استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۶

۶ - تأثیر و نقش اساسی استقامت و پایداری بر مواضع دینی، در به ثمر نشستن ایمان و دین داری

و أَلْوِاسِقٍ_مَوْءَاظٍ عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينِ_هَمْ مَاءٍ غَدَقًا

۷- آثار اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵_ هشدار به مردم درباره پیامدهای شوم اعراض از تعالیم دین و احکام خداوند، از اهداف نزول قرآن

کتب أنزل . . لتندر به

ص: ۴

با توجه به آیات بعد معلوم می شود متعلق <لتنذر> عذابهای دنیوی و اخروی خداوند است که دامنگیر مخالفان احکام الهی می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۰ - ۱۰

۱۰ - تکذیب آیات الهی و تکبر در مقابل معارف دین، موجب مسدود شدن تمامی راههای ورود به بهشت

لا تفتح لهم أبواب السماء ولا يدخلون الجنة

در برداشت فوق جمله <ولا يدخلون...> تفسیر جمله <لا تفتح لهم...> گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۹ - ۸

۸ - جوامع بی اعتنا به پیام های الهی و بیزار از خیرخواهی نصیحت گران، در خطر هلاکت و نابودی

فأخذتهم الرجفة... نصحت لكم و لكن لاتحبون النصحين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۷ - ۶

۶ - مخالفان انبیا و اعراض کنندگان از حقایق و معارف الهی، در خطر نابودی و عذاب الهی اند.

فإن تولوا... يستخلف ربی قومًا غیر کم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۹ - ۲

۲ - کفر و ناسپاسی انسان ها و روی گردانی آنان از پیام وحی، بی تأثیر برای یگانه مالک آسمان ها و زمین

فإن الإنسَ کفور . لله ملک السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۱ - فسق پیشگی اهل کتاب و نافرمانی آنان از حق ، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان نسبت به تعالیم الهی و گرفتار شدن به قساوت قلب

فطال عليهم الأمد فقست قلوبهم و كثير منهم فـسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۶ - ۱

۱ - انکار معجزات و دلایل روشن پیامبران و روی گردانی از تعالیم آنان ، عامل گرفتاری کافران پیشین به سرنوشت شوم و عذاب دردناک الهی

الذین کفروا .. لهم عذاب أليم . ذلک بآنه کانت تأتیهم رسلهم بالبینت ... فکفرو

ص: ۵

<بینه> (مفرد <بینات>) به معنای دلیل و حجت است؛ ولی در قرآن بر معجزه پیامبران الهی نیز اطلاق شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۹ - ۴

۴ - دوری از تعالیم دین و سرپیچی از فرمان های خدا و پیامبران ، پیامددار سرنوشتی شوم و خسارت بار

عتت عن أمر ربّها .. فذاقت وبال أمرها و كان ع_قبه أمرها خسراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۰ - ۲

۲ - دوری از تعالیم دین و سرپیچی از فرمان های خدا و رسول ، موجب عذاب شدید اخروی

أعدّ الله لهم عذاباً شديداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۲ - ۱

۱ - تکذیب حقایق دین و روی گردانی از پذیرش آنها ، از نشانه های کفر و اوصاف کافران

و ل_کن کذّب و تولّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۴ - ۲

۲ - تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن ، موجب هلاکت و نفرین الهی است .

و ل_کن کذّب و تولّی .. اُولی لک فأولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۵ - ۲

۲ - تکذیب دین و روی گردانی عمدی از تعالیم آن ، موجب هلاکت و نفرین الهی

وَل_ كُنْ كَذَّبٌ وَتَوَلَّى .. ثُمَّ أُولَى لَكَ فَأُولَى

۸- آثار امداد به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- توبه - ۹ - ۱۰۹ - ۱۴

۱۴_ قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

و إِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ .. فَنَهَارًا بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ

ص: ۶

۹- آثار امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۰ - ۷

۷_ هجرت در راه خدا و یاری دین ، سبب جلب رضایت الهی و دستیابی به حیات جاودان در بهشت

من المهجرین و الأنصار .. رضی الله عنهم

۱۰- آثار امداد دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۸

۸_ ایمان ، هجرت ، جهاد ، یاری کردن مؤمنان و دین خدا ، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی باکرامت خداوند .

و الذین ءامنوا و هاجروا .. لهم مغفره و رزق کریم

۱۱- آثار ایمان به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۴ - ۱۰

۱۰- باور به معارف الهی و حقایق دینی ، نشانه فهم و درک صحیح است .

أفلا تعقلون

۱۲- آثار بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۱۶

۱۶_ بازیچه قرار دادن دین موجب تباهی و محرومیت از خیر و ثواب می شود.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا .. و ذکر به أن تبسل نفس

در آیه قبل سخن از بازیگری با دین بود و جمله <ذکر به .. > در مقام هشدار و بیان نتیجه کار آنان است.

ص: ۷

۱۳- آثار بدنماییانی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۱۰

۱۰- ترجیح دادن همواره دنیا بر آخرت ، سد مدام راه خدا و کج جلوه دادن تعالیم الهی ، از نشانه های کفرپیشگی است .

ویل للکـ فرین .. الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الآخره و یصدّون عن سبیل الله

۱۴- آثار بی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳۷ - ۳

۳ - < دین داری > ، موجب پیشرفت و تکامل و < بی دینی > ، موجب انحطاط و سقوط است .

لمن شاء منکم أن یتقدّم أو یتأخّر

مقصود از تقدم و تاخر در آیه شریفه _ به قرینه نظیر آن در آیه ۱۹ از سوره قبل (إِنَّ هَذِهِ تَذْکُرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا) _ ممکن است سبقت در اتخاذ راه خدا و عقب افتادن با تخلف از آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۸ - ۶

۶- جلوگیری از نفوذ ادیان الهی و رواج بی دینی ، زمینه ساز رواج فساد و تبه کاری در جامعه است .

الذین کفروا و صدّوا عن سبیل الله .. بما کانوا یفسدون

۱۵- آثار بی نیازی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۷ - ۶

۶- بی نیاز دیدن خویش از تعالیم دین ، مصداق بارز ناپاکی و محرومیت از تزکیه است .

أَمَّا مِنْ اسْتَغْنَى . . . وَ مَا عَلَيْكَ إِلَّا يَزْكِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۹ - ۵

۵ - احساس بی نیازی از تعالیم دین ، زمینه ساز غفلت از خداوند و بی باکی از آلودگی به پلیدی ها است .

أَمَّا مِنْ اسْتَغْنَى . . . إِلَّا يَزْكِي ... وَ هُوَ يَخْشَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۸

۲ - احساس بی نیازی از تعالیم دین ، مایه روسیاهی در قیامت

أَمَا مِنْ اسْتَعْنَى . فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ... وَ وَجْوهِ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبْرَةٌ

ارائه دو ترسیم از حاضران صحنه قیامت در ذیل سوره، ممکن است اشاره به تقسیمی باشد که در آغاز سوره انجام گرفته بود که در یک طرف ابن ام مکتوم و در طرف دیگر اشراف قرار داشتند.

۱۶- آثار پیروی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۸

۸_ دستیابی به رحمت خداوند در آخرت ، در گرو گام نهادن در راه خدا و پیروی از دین او و ایمان به آخرت است .

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ . الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ... وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸ - ۱۰

۱۰ - ایمان ، توبه و پیروی از دین ، از شرایط ورود به بهشت

وِاسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا فَاعْفُورٌ لِلَّذِينَ تَابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِيلَكَ ... وَ أَدْخَلَهُمْ جَنَّاتٍ

برداشت یاد شده از آن جا است که فرشتگان پیش از درخواست بهشت برای مؤمنان، آنان را به وصف ایمان، توبه و پیروی از راه دین توصیف کرده اند.

۱۷- آثار پیروی از دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۱۰

۱۰- پیروی از مرام حنیف (معتدل و بی انحراف) ابراهیمی ، دربردارنده نیکی های دنیوی و صلاح اخروی

وَ ءَاتِينَ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَ إِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفٍ

۱۸- آثار پیروی از دین حنیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۱۰

۱۰- پیروی از مرام حنیف (معتدل و بی انحراف) ابراهیمی ، دربردارنده نیکی های دنیوی و صلاح اخروی

ص: ۹

و ءاتينَه في الدنيا حسنه و إنه في الآخره لمن الصلحين .. اتبع مله ابرهيم حنيف

۱۹- آثار تبليغ دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۵ - ۱۸

۱۸- مجازات و نابودی کافران ، پس از ابلاغ پیام حق و اتمام حجت بر آنان است .

بلغ فهل يهلك إلا القوم الفسقون

با توجه به فای <فهل> _ که می تواند بیانگر تفریع باشد _ استفاده می شود که بلاغ و اتمام حجت، همواره قبل از مجازات و کیفر کافران صورت گرفته و می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۳

۳- تبليغ دين و تشكيل جامعه اسلامي ، در پی دارنده سخنان ناروا و تبليغات سوء دشمنان و مخالفان دين

و اصبر على ما يقولون

۲۰- آثار تبليغ عليه دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۴

۴- تکذيب دين و بدگویی از آن ، از موجبات کيفر و عذاب الهی

و اصبر على ما يقولون .. و المکذبین ... إِنَّ لَدِينَا أَنْكَالًا ... و عذابًا أليماً

۲۱- آثار تحريف دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷- يونس - ۱۰ - ۱۵ - ۲۱

۲۱_ تحریف دین (تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن وحی الهی) گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب اخروی

قل ما یكون لی أن أبدله .. . إنی أخاف إن عصیت ربی عذاب یوم عظیم

ص: ۱۰

۲۲- آثار تحمل مشکلات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۸

۸- تحمل دشواری ها در راه دین در نظر مؤمنان راستین ، تنها زمینه ساز برخورداری از مغفرت الهی است و نه تضمینی حتمی

قالوا لا ضير . . . إنا نطمع أن يغفر لنا ربنا

ساحران مؤمن، در عین اظهار آمادگی برای پذیرش هر دشواری، خود را در آن مرتبه ندیدند که حتماً مورد غفران قرار می گیرند؛ بلکه فقط اظهار امیدواری کردند.

۲۳- آثار ترک فروع دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انشقاق - ۸۴ - ۲۱ - ۸

۸- کافران ، بر ترک فروع دین نیز توبیخ می شوند .

فما لهم . . . لا يسجدون

مراد از سجود در آیه ممکن است معنای اصطلاحی آن و به خاک افتادن هنگام شنیدن آیات قرآن باشد.

۲۴- آثار تشریح تدریجی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۶ - ۴

۴- نزول تدریجی تعالیم دینی و آموزش تدریجی آنها ، دارای نقشی مؤثر در هدایت مردم

فرقنَه لتقرأه علی الناس علی مکث

از آن جایی که قرآن کتاب هدایت است، تذکر به نزول تدریجی آن بر پیامبر(ص) می تواند به خاطر این باشد که: نزول تدریجی در امر هدایت مؤثرتر است.

۲۵- آثار تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۱ - ۹

۹- بررسی دقیق و منصفانه حقایق دینی ، موجب ایمان آوردن به آنهاست .

یتلونه حق تلاوته أولئک یؤمنون به

ص: ۱۱

۲۶- آثار تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۹ - ۸

۸- رسیدن امت ها به مقام تسلیم در گرو بعثت پیامبران ؛ آموزش کتاب آسمانی و معارف و احکام دینی و پاک شدن از آلودگیهاست .

من ذریتنا أمه مسلمه لك .. ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا ... یزکیهم

به نظر می رسد درخواست ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) برای بعثت پیامبری از میان ذریه آنها در پی درخواست تشکیل >امت مسلمه < بدین جهت باشد که: بعثت و هدفهای آن، از ضروریات بنیادی برای تشکیل >امت مسلمه < است.

۲۷- آثار تکذیب بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۰ - ۴

۴- التقات در دین (پذیرش قسمتی از دین و انکار برخی دیگر) گناهی بزرگ و زمینه ساز نزول عذاب الهی است .

كما أنزلنا علی المقتسمین

۲۸- آثار تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۳

۳_ کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند ، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنة الله علی الظالمین. الذین یصدون عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۶ - ۳

۳_ اصرار بر کفر و انکار پیامبران و معارف الهی ، موجب از دست دادن شایستگی برای ایمان و هدایت است .

ی_ نوح قد ج_ دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا . .. لن يؤمن من قومك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۷ - ۱۸

ص: ۱۲

۱۸_ نپذیرفتن آیین و شریعت الهی ، کفر به خداوند است .

ح_ش لله.. اینی ترکت مله قوم لایؤمنون بالله و هم بالأخره هم ک_فرون

آیه ۳۸ و ۳۹ و نیز جمله هایی نظیر <حاش لله> (در آیه ۳۱ و ۵۱) دلالت بر آن دارد که: مصریان عصر یوسف (ع) به وجود خداوند معتقد بودند ؛ ولی یوسف (ع) از آنان به کافران به خدا یاد می کند (لایؤمنون بالله). این تعبیر به قرینه <ترکت مله قوم...>، می تواند بدان سبب باشد که شریعت و آیین آنان، شریعتی غیر الهی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۷ - ۵

۵ - کفر و انکار دین الهی ، هر چند توأم با عمل کفرآمیز نباشد ، موجب عذاب شدید و بدبختی است .

الذین کفروا لهم عذاب شدید و الذین ءامنوا و عملوا الصالحات لهم مغفره

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، سعادت مندی مؤمنان را در گرو دو چیز (ایمان و عمل صالح) دانسته است ؛ ولی بدبختی و عذاب شدید کافران را صرفاً به کفر آنان مربوط کرده و عمل کفرآمیز آنان سخن نگفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۶ - ۵

۵ - کیفر دوزخ برای تکذیب کنندگان دین ، بازتاب قهری عملکرد مستمر خود آنان

إنما تجزون ما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۹ - ۵،۲

۲ - کافران دوزخی ، از کسانی اند که پس از اتمام حجت و از روی عمد ، راه کفر و انکار را در پیش گرفته و به تکذیب دین پرداختند .

قالوا بلی قد جاءنا نذیر فکذبنا

۵ - تکذیب عمدی دین ، عامل دوزخی شدن است .

قد جاءنا نذير فكذبنا وقلنا ما نزل الله من شيء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۸ - ۲

۲ - عذاب شدن اقوام و ملت های گذشته ، بر اثر تکذیب دین و پیامبران الهی

و لقد كذب الذين من قبلهم فكيف كان نكير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۱۶ - ۳

۳ - تکذیب عمدی دین و رذایل اخلاقی (همچون سوگند دروغ ، پستی ، عیب جویی ، سخن چینی ، مانع خیر شدن ، گناه پیشگی ، درشت خویی و بی تباری) ، از زمینه های ابتلا به عذاب خفت بار الهی

ص: ۱۳

فلاتطع المكذّبين .. كلّ حلاف مهين ... عتلّ بعد ذلك زنيماً ... سنسمه على الخرطوم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۴

۴ - تكذيب دين و بدگويى از آن ، از موجبات كيفر و عذاب الهى

و اصبر على ما يقولون .. و المكذّبين ... إنّ لدينا أنكالا ... و عذاباً أليماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - قيامه - ۷۵ - ۳۱ - ۱

۱ - تصديق نكردن حقايق دين و ترك نماز ، از نشانه هاى كفر و از اوصاف كافران است .

فلاصدق ولاصلّى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - قيامه - ۷۵ - ۳۲ - ۱

۱ - تكذيب حقايق دين و روى گردانى از پذيرش آنها ، از نشانه هاى كفر و اوصاف كافران

ول_كن كذّب و تولّى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - قيامه - ۷۵ - ۳۴ - ۲

۲ - تكذيب دين و روى گردانى عمدى از تعاليم آن ، موجب هلاكت و نفرين الهى است .

ول_كن كذّب و تولّى .. اولى لك فأولى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - قيامه - ۷۵ - ۳۵ - ۲

۲ - تكذيب دين و روى گردانى عمدى از تعاليم آن ، موجب هلاكت و نفرين الهى

ولـ كن كذّب و تولّى . . . ثمّ أولى لك فأولى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٩ - مرسلات - ٧٧ - ١٧ - ٣

٣ - تكذيب دين ، موجب هلاكت و نابودى است .

ألم نهلك الأولين . ثمّ نتبعهم الآخرين

ص: ١٤

۲۹- آثار توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۴

۴- خداوند ، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتى الله بنى نهم من القواعد فخر عليهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز <فأتى الله بنیانهم من القواعد..> بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

۳۰- آثار توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۴

۴ - مکر و توطئه کافران علیه دین و پیامبر (ص) ، شکست پذیر و گریبانگیر خود آنان

فالذین كفروا هم المكيدون

۳۱- آثار جهل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۳

۳ - جهل و عدم درک صحیح نسبت به مفاهیم دینی و ارزش های الهی ، عامل بد تفسیر کردن و ناروا شمردن آنها

و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله ... يتخذ ما ينفق مغرمًا

جمله <يتخذ ما ينفق مغرمًا> می تواند نمونه ای باشد از آنچه در آیه قبل به طور کلی درباره جهل و نادانی بادیه نشینان گفته شده.

۳۲- آثار حاکمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٥ - ايمان و عمل صالح ، (حاكميت دين) موجب زدائش ترس و اضطراب و عامل امنيت و آرامش

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصالحات .. و ليبدلنهم من بعد خوفهم آمن

ص: ١٥

۳۳- آثار حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۸ - ۵

۵- ارشاد و راهنمایی در پرتو قوانین حق ، دارای ثمربخشی *

أرسل رسوله بالهدى و دین الحق لیظهره

برداشت بالا بدان احتمال است که هدایت امری علاوه بر دین حق باشد یعنی، هدایت، راهنمایی و ارشاد در کنار قوانین حق، مکمل یکدیگر بوده و آثار بایسته را در پی دارند.

۳۴- آثار حمایت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۶

۶- ایمان و دفاع از دین تا مرز شهادت و ایثار ، موجب غفران الهی و رسیدن به عزت و کرامت در پیشگاه خدا است .

قال يقوم أتبعوا المرسلین . .. إئیی ءامنت برّبکم فاسمعون . قیل ادخل الجنّه ... ب

۳۵- آثار دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۹

۹- سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

لنسفًا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای <سفع> در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های <کاذبه> و <خاطئه> (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

۳۶- آثار دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۸ - ۵

۵ - دشمنی با دین خدا، خیانت در امانت او و ناسپاسی در برابر نعمت هدایت او است .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ .. إِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۶

۵_ برخورد عناد آلود و بهانه جویانه با تعالیم آسمانی، در پی دارنده گمراهی هدایت ناپذیر و مانع دستیابی به حق

انظر كيف ضربوا لك الأمثـل فضلوا فلا يستطيعون سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۵ - ۹

۹ - جبهه گیری در برابر خدا و پیامبر و حاکمیت دین، از نمود های بارز فسق

ذلك بأنهم شاقوا الله و رسوله .. و ليخزي الفـسقین

از تطبیق عنوان <فاسق> بر کسانی که در برابر خدا و پیامبر(ص) جبهه گیری کردند (شاقوا الله و رسوله)، مطلب بالا برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۶ - ۶

۶ - حق ناپذیری و عناد با دین، موجب زوال نعمت ها است .

ثم يطمع أن أزيد . كلاً إنّه كان لأىـتنا عنيداً

جمله <إنّه كان لآياتنا عنيداً> تعلیل برای ردع (کلاً) است؛ یعنی، چنین نخواهد شد (بر قدرت و ثروت او افزوده نخواهد شد)؛ چون او نسبت به آیات ما عناد دارد.

۳۷- آثار دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۶ - ۳

۳- امکان تعدی کافران به مؤمنان، در قبال فراخوانده شدن به دین

ادع إلى سبيل ربك .. و إن عاقبتكم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

۳۸- آثار دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱۴

۱۴ - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. و سيعلم الذين ظلموا أيّ منقلب ينقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۷

۸- کفر و ستیزه جویی با دین و پیامبر (ص)، از عوامل حبط عمل و نابودی اعمال نیک انسان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... و سِيحِبُ أَعْمَلَهُمْ

۳۹- آثار دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۴

۱۴ - دین فروشی، مایه گرفتار شدن به عقوبت ها و عذاب های الهی است .

و لا تشتروا بآيتي... و ايتي فاتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۱۰

۱۰- سوداگری با دین و ترجیح دادن دنیا بر آخرت، نشان جهل و نادانی است .

و لا تشتروا بعهد الله... إنما عند الله هو خير لكم إن كنتم تعلمون

۴۰- آثار دین موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۸ - ۳

۳ - نفوذ آیین موسی (ع) در میان خاندان فرعون و ایمان آوردن مردی از آنان

قال رجل مؤمن من آل فرعون

۴۱- آثار ذکر فرجام دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۲ - ۴

۴ - توجه به سختی فرجام دین ستیزان ، بازدارنده انسان از فرو رفتن در پوچی های زندگی دنیوی

فویل .. للمکذبین . الذین هم فی خوض یلعبون

تذکر خداوند به دین ستیزان (الذین هم فی خوض)، در حقیقت هشدار به گرفتاران در پوچی دنیا است تا به فرجام آن بیندیشند و از پوچی به در آیند.

ص: ۱۸

۴۲- آثار رابطه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱ - ۲۱

۲۱ - پندار تأمین بعضی منافع از طریق روابط سزای با دشمنان دین ، پنداری باطل و بی فرجام *

و من یفعله منکم فقد ضلّ سواء السبیل

برداشت یاد شده با توجه به شأن نزول آیه شریفه است؛ یعنی، برقراری ارتباط برخی از مسلمانان با دشمن، به انگیزه حفظ منافع؛ نه خیانت به مسلمانان.

۴۳- آثار سوءاستفاده از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۲ - ۶

۶ - کارآمد بودن استفاده ابزاری از دین علیه خود دین ، برای منافقان

اتخذوا ایمهم جثه فصدوا عن سبیل الله

۴۴- آثار شبهه افکنی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - تلاش در جهت ایجاد تردید در باور های دینی مسلمانان ، موجب خشم و عذاب الهی است .

و الذین یحاجون فی الله .. علیهم غضب و لهم عذاب شدید

۴۵- آثار شک در اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۱ - ۹

۹ - تردید _ هر چند اندک _ درباره اصول عقیده ، در پی دارنده فاجعه ای عقیدتی و رفتاری

فَاتَّبِعُوهُ .. و ما كان له عليهم من سلطان إلا لنعلم ... مَمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكِّ

تنوین <شكّ> برای تقلیل است و دلالت بر ناچیزی و اندکی دارد.

ص: ۱۹

۴۶- آثار شک در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۹ - ۵

۵- ماندگار شدن در شک و تردید نسبت به حقایق دین ، سرچشمه نگاه بازیگرانه به هستی و انسان

إن کنتم موقنین .. فی شکّ یلعبون

۴۷- آثار شکست در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۰ - ۳۱

۳۱- تردید در عالمانه و حکیمانه بودن احکام دین و انطباق آن با مصالح واقعی بشر ، از عوامل عدم پابندی به آن *

ذلکم حکم اللّٰه .. و اللّٰه علیم حکیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از بیان حکم الهی، برای تأکید بیشتر بر اهمیت این حکم و پابندی مؤمنان به آن، موضوع علم و حکمت صادرکننده آن حکم تذکر داده شده است.

۴۸- آثار شناخت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۱۳

۱۳_ علاقه به معارف دینی ، در گرو شناخت آنهاست .

فعمّیت علیکم .. و أنتم لها ک_رهون

۴۹- آثار عدم فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۵ - ۱۱

۱۱_ کافران بر اثر فقدان درک معارف الهی و ایمان نداشتن به حقایق دینی ، مردمی ناتوان در پیکار با اهل ایمان

بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۲۰ - ۱۲

۱۲_ درك نكردن معارف و حقایق دین ، ریشه گرایش به كفر و شرك است .

ص: ۲۰

أول_ثَك .. ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جمله <ما كانوا...> بیانگر دلیل و ریشه کفرورزی کافران است.

۵۰- آثار علاقه به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۷ - ۱۶،۲۴

۱۶ - حرکت مؤمنان راستین در طریق ایمان و اطاعت از پیامبر (ص)، براساس عشق و محبت به دین و نه تحمیل و تحکم

وَل_كَنَّ اللَّهُ حَبِّ إِلَيْكُمْ الْإِيمَنَ وَ زَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ

از این که خداوند در باز داشتن مؤمنان از تحمیل آرای شخصی بر پیامبر(ص)، به <حَبِّ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانَ> تکیه کرده است؛ استفاده می شود که نیرو و جاذبه محبت، اصلی ترین و نیرومندترین محرک مؤمنان برای حرکت به سمت ایمان و اطاعت از رسول الله است.

۲۴ - رشد واقعی انسان، در پرتو محبت دین و بیزاری از کفر و گناه

حَبِّ إِلَيْكُمْ الْإِيمَنَ ... وَ كَرَهُ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ ... أول_ثَك هم الرشودن

۵۱- آثار عمل به بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۲۷

۲۷ - تبعیض در ایمان و عمل به احکام دین، در پی دارنده ذلت و خواری در دنیا و عذاب شدید در قیامت است.

ما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزي في الحيوه الدنيا و يوم القيمه يردون إلى أشد الع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۶ - ۸

۸ - کشتن و آواره کردن اهل ایمان و تبعیض در دین، موجب از دست دادن سرای آخرت و گرفتار شدن به عذاب شدید قیامت است.

أولئك الذين اشتروا... فلا يخفف عنهم العذاب

<ال> در <العذاب> عهد ذکری و اشاره به <أشد العذاب> در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۲۰

۲۰ - اکتفا به انجام برخی از تعالیم شریعت ، خطری برای کلیت دین

أقیموا الدین و لا تتفرقوا فیه

ص: ۲۱

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب زیر است: الف) مراد از <لا تفرّقوا> عمل به برخی از دستورات و ترک بعضی دیگر باشد. ب) فعل <لا تفرّقوا> تفسیر و تأکید برای <أقيموا الدين> باشد.

۵۲- آثار عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۵ - ۱۴

۱۴ - فراگیری معارف و عمل به احکام الهی، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. يأخذوا بأحسنها سأوريكم دار الفسقين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که <سأوريكم> جواب فعل امر <فخذها بقوه و أمر قولك يأخذوا> باشد، یعنی: <این تاخذها و يأخذوا سأوريكم دار الفسقين> قابل ذکر است که مجزوم نشدن <سأوريكم>، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود <سين> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۴

۱۴ - عمل به مقتضای دین و اقتدا به پیامبران، شرط دین داری و سعادت مندی است.

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

تصریح به اقتدا و پیروی از پیامبران - به جای ایمان آوردن به آنان و .. می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

۵۳- آثار غلو در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۸ - ۶،۷

۶ - کفر گروهی از بنی اسرائیل پیامد غلو آنان در دین

لاتغلو فی دینکم .. لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل

بیان گرایش گروهی از بنی اسرائیل به کفر پس از اشاره به غلو و گزافه گویی اهل کتاب در دین، می تواند بیانگر این باشد که کفرورزی آنان پیامد غلوشان بوده است.

۷_ غلو در دین موجب کفر است .

لاتغلوا فی دینکم .. لعن الذین کفروا

ص: ۲۲

۵۴- آثار فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۵ - ۱۰

۱۰- درک معارف الهی (توحید ، معاد و ...) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لا يفقهون

۵۵- آثار قبول بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۰ - ۴

۴- التقاط در دین (پذیرش قسمتی از دین و انکار برخی دیگر) گناهی بزرگ و زمینه ساز نزول عذاب الهی است .

كما أنزلنا على المقتسمين

۵۶- آثار قتل مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۹ - ۶

۶- کشتن مؤمنان مجاهد و مبلغان دینی ، گناهی بزرگ و زمینه ساز نزول عذاب و نابودی است .

قيل ادخل الجنة .. إن كانت إلا صيحة وحده فإذا هم خـمدون

۵۷- آثار کتمان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۱ - ۲

۲- کتمان معارف و احکام دین و حقایق کتاب های آسمانی ، کفرپیشگی است .

إن الذين يكتُمون ما أنزلنا .. إن الذين كفروا و ماتوا و هم كفار

آوردن جمله <إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا..> پس از <إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ> - بدون حرف فاصله ای همانند واو - گویای این است که: <الَّذِينَ كَفَرُوا> همان کتمان کنندگان هستند و یا کتمان کنندگان از مصادیق کفرپیشگان می باشند. به هر تقدیر این معنا که کتمان حقایق دینی کفر است، از ارتباط دو آیه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۲ - ۲

ص: ۲۳

۲ - کتمان کنندگان حقایق دینی ، در صورتی که بدون توبه بمیرند ، همواره مورد لعنت خدا خواهند بود .

إن الذين يكتُمون .. أولئك عليهم لعنة الله ... خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۴ - ۷

۷ - امساک دانش از دیگران و کتمان علوم الهی ، بخل است .

و ما هو علی الغیب بضین

۵۸- آثار کفر به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۵ - ۱۱

۱۱ - کافران بر اثر فقدان درک معارف الهی و ایمان نداشتن به حقایق دینی ، مردمی ناتوان در پیکار با اهل ایمان

بأنهم قوم لا یفقهون

۵۹- آثار گناه مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۹

۹ - سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و

تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای <سفع> در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های <کاذبه>

و <خاطئه> (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

۶۰- آثار مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اعراف - ۷ - ۳۸ - ۶

۶- همیارهای ضد دینی در دنیا، در پی دارنده دشمنی و کینه توزی در آخرت خواهد شد.

كلما دخلت أمة لعنت أختها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴

۲ - ملائک ممنوعیت رابطه نیک با کافران ، ستیز و جنگ آنان با دین و دینداران است ؛ نه صرف کافر بودن ایشان .

لَا يَنْهِيكُمْ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا لِمَ يُخْرَجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ

۶۱- آثار مجادله در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۳،۴

۳ - جدال بدون دلیل و برهان در آیات الهی (دین) ، موجب گمراهی و محرومیت ابدی از هدایت الهی است .

كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْهُ مَسْرُوفٌ مَرْتَابًا . الَّذِينَ يَجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَىٰهِ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این دیدگاه است که <الذین یجادلون ..> بدل برای <من> در آیه پیش باشد.

۴ - جدال در آیات الهی (تعالیم دین) ، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری ، موجب تردید و شکاک بودن انسان

در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْهُ مَسْرُوفٌ مَرْتَابًا . الَّذِينَ يَجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَىٰهِ

جمله <الذین یجادلون ..> در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است ؛ یعنی، چون برخی

به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره

در شک و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

۶۲- آثار مخالفت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۶ - ۱۰

۱۰ - کفرپیشگان و مخالفان معارف دین ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های الهی اند .

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا . . . وَ مِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ

۶۳- آثار مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۴،۹

۴- خداوند ، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتى الله بنى نهم من القواعد فخر عليهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز <فأتى الله بنیانهم من القواعد..> بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان

تلاشهای

ص: ۲۵

زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

۹- توطئه گران علیه دین ، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین ، دامنگیر خود آنان خواهد شد .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی_نهم من القواعد . . . و أت_هم العذاب من حیث لا

۶۴- آثار مکر علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۴

۴- مکر و توطئه کافران علیه دین و پیامبر (ص) ، شکست پذیر و گریبانگیر خود آنان

فالذین کفروا هم المکیدون

۶۵- آثار ممانعت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۹ - ۳

۳- کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند ، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله علی الظ_لمین. الذین یصدون عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- نحل - ۱۶ - ۹۴ - ۱۱

۱۱- ایجاد مانع بر سر راه خدا (دین الهی) ، موجب مشکلات دنیوی و عذاب بزرگ اخروی است .

و تذوقوا السوء بما صدّدتم عن سبیل الله و لکم عذاب عظیم

مقصود از <سبیل الله> دین خداست که در آیات بسیاری از قرآن به همین عنوان آمده است.

۶۶- آثار نصرت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۷ - ۶

۶- وعده خداوند به پیروزی و ثبات قدم مؤمنان ، در صورت اقدام به جهاد و حمایت از دین

ی_أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ . . . وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

ص: ۲۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۴ - ۱۰

۱۰ - توسعه و گسترش دین ، نیازمند یاران مؤمنی همچون حواریون عیسی (ع)

قال الحواریون نحن أنصار الله

۶۷- آخرین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۵ - ۲

۲_ اسلام آخرین دین آسمانی و پیامبر(ص) خاتم انبیا و قرآن آخرین کتاب آسمانی است.

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا

لازمه تمام بودن قرآن در طول زمان این است که قرآن آخرین کتاب آسمانی و محتوای آن اسلام نیز آخرین دین باشد.

۶۸- آرزوی زیان برای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مسد - ۱۱۱ - ۱ - ۷

۷- آرزوی مرگ و زیان کاری برای دشمن دین و نفرین بر او ، کاری پسندیده است .

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّتْ

۶۹- آرزوی مرگ برای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مسد - ۱۱۱ - ۱ - ۷

۷- آرزوی مرگ و زیان کاری برای دشمن دین و نفرین بر او ، کاری پسندیده است .

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّتْ

۷۰- آزادی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۲ - ۵

۵ - انسان ، در انتخاب دین ، دارای اختیار تکوینی است .

ص: ۲۷

۷۱- آزادی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۸ - ۴

۴ - انسان در انتخاب دین و تعیین سرنوشت خویش ، دارای اختیار است .

فريق في الجنة و فريق في السعير . و لو شاء الله ... يدخل من يشاء ... و الظالمون

از این که خداوند نخواستہ همگان به اجبار آیین واحدی داشته باشند، می توان استفاده کرد که انتخاب آیین و سرنوشت، به اختیار انسان واگذار شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۴

۴ - دین ، امری متکی به اختیار و انتخاب خود آدمی است .

و ما أنت عليهم بجبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۲۸ - ۸

۸ - انسان ، موجودی انتخابگر و توانمند بر پذیرش یا ردّ دین

لمن شاء منكم أن يستقيم

۷۲- آزادی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۷ - ۹

۹ - انسان در انتخاب راه و روش زندگی و عقیده و دیانت ، مختار است .

ی_لیتنی اتخذت مع الرسول سیلاً

این که ظالمان عمل نپمودن راه پیامبر(ص) را به خود نسبت می دهند (اتخذت..) و از این کار اظهار پشیمانی و تأسف می کنند، حاکی از مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۷ - ۹،۱۰

۹_ انسان در انتخاب دین ، آزاد و مختار است .

ص: ۲۸

إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

۱۰ - پیامبر (ص)، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن.

و ما أرسلنك إِلَّا مبشراً و نذيراً .. إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر(ص) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر(ص) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴ - ۲

۲ - خداوند، خواهان ایمان اختیاری مردم است، نه گرایش جبری آنان به دین.

إِنْ نَشَأْ نُزَلِّ عَلَيْهِمْ ... فَظَلَّتْ أَعْنَ قَهْم

۷۳- آسیب شناسی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۱

۱۱ - رسیدن به منافع دنیوی، از عوامل گرایش به کفر و انکار قرآن

و لا تشتروا بآیتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۴

۴ - گرفتاری عوام به خیالات واهی درباره دین و کتاب های آسمانی، پیامد تحریفگری و عملکرد عالمان سوء است.

و منهم أميون .. فویل للذین یکتبون الکتب بآیدیهم

تفریح جمله <فویل للذین ..> بر آیه قبل - که درباره جهل مردم به کتاب آسمانی بود - گویای این معناست که: عالمان سوء و تحریفگر، دارای نقشی بسزا در جهل و خرافه گرایی مردم هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - تلاش پی گیر اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

<وَدَّ> به معنای علاقه داشتن است، ولی به دلیل جمله <فاعفوا ..> معلوم می شود: اهل کتاب برای تحقق بخشیدن به آرزوی خود (مرتد ساختن اهل ایمان) به تلاشهای توطئه گرانه نیز روی آورده بودند.

۱۲ - یهود و نصارا با بهانه قرار دادن نسخ ادیان و نسخ برخی از آیات قرآن، در صدد ایجاد شبهه در اذهان مسلمانان بودند .

ما ننسخ من آیه .. أم تریدون أن تسئلوا رسولکم ... وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ

بیان تلاش اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان پس از مطرح ساختن پرسشها و درخواستهای نابه جا درباره نسخ و بیان اثر

سوء

آن در خواستها (تبدیل شدن ایمان به کفر)، گویای این است که: اهل کتاب در صدد بودند مسلمانان را درباره نسخ به شبهه اندازند و آنان را در ایمانشان به پیامبر (ص) دچار تردید کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۱ - ۱۳، ۱۴

۱۳ - باور ها و عقاید دینی در خطر آمیخته شدن با آرزو ها و خیالات واهی است .

تلک أمانتھم

۱۴ - ضرورت پرهیز از گرایش دادن آرزو ها و خیالات واهی به سمت باور ها و عقاید دینی

قالوا لن یدخل الجنه . . . تلک أمانتھم قل هاتوا برھنکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۰ - ۲۲

۲۲ - ادیان الهی ، در خطر آمیخته شدن به افکار و اندیشه های برخاسته از هوا های نفسانی

لئن اتبعت أهواءھم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۵، ۷

۵ - تکیه بر آداب و رسوم گذشتگان و اصرار بر رعایت آنها ، از عوامل نپذیرفتن دعوت پیامبر (ص) و پیروی نکردن از قرآن و احکام دین

قالوا بل نتبع ما ألفینا علیہ ءاباءنا

۷ - تأثیر آداب و رسوم اقوام در هدایت و یا گمراهی نسل های آنان

قالوا بل نتبع ما ألفینا علیہ ءاباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۲۰

۲۰_ خطر آسیب پذیری دین با تشدید انحرافات داخلی ، پس از فراغت از ناحیه دشمن خارجی

اليوم يئس الذين كفروا من دينكم فلا تخشوهم و اخشون

با توجه به اینکه بحث در این بخش از آیه درباره اکمال دین و مصونیت آن از خطر دشمن خارجی است، می توان گفت هدف از فرمان به ترسیدن از خداوند (و اخشون) پس از دفع خطر دشمنان از آسیب رسانی به دین، این است که مبادا مسلمانان خود، به معارف دین ضربه زده و اساس آن را تهدید کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۷ - ۱۱، ۱۰، ۴، ۳

۳_ غلو در دین (آمیختن معارف الهی به گزافه هایی باطل) امری نکوهیده و حرام

لاتغلوا فی دینکم

ص: ۳۰

۴_ پیروان ادیان الهی در خطر غلو و انحراف از دین خویش

ياهل الكتب لا تغلوا في دينكم

۱۰_ عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل ياهل الكتب لا تغلوا في دينكم .. و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در <يا اهل الكتب> متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر(ص) بودند. بر این مبنا مراد از <قوم قد ضلوا> پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

۱۱_ ضلالت های فراوان و ریشه دار بشر، میراث عقاید و افکار هواپرستان تاریخ

و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

بدان احتمال که <کثیراً> صفت مفعول مطلق محذوف باشد؛ یعنی (اضلوا اضلالاً کثیراً).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۸ - ۷

۷_ غلو در دین موجب کفر است .

لا تغلوا في دينكم .. لعن الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۶ - ۶،۷

۶_ تکیه بر گمان در مسائل اصولی و زیربنایی موجب گمراهی می شود.

يضلوك عن سبيل الله إن يتبعون إلا الظن

۷_ گرایش به همسویی و همشکل شدن با توده های مردم در عقاید و افکار، لغزشگاهی خطرناک برای رهروان حق است.

و إن تطع أكثر من في الأرض يضلوك

نهی از پیروی از اکثریت، بیانگر جاذبه عظیم عقاید اکثریت و خطر لغزش به سوی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۸ - ۳،۵،۸

۳ - مشرکان از مفهوم <مشیت الهی> برداشتی نادرست داشتند.

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

۵ - برداشت نادرست از مفهوم مشیت الهی دستاویزی برای ابراز عقیده جبر است.

لو شاء الله ما أشركنا و لا ءاباؤنا

۸ - جبرگرایی بهانه ای برای فرار از مسؤولیت است.

سیقول الذین أشركوا لو شاء الله ما أشركنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱،۲

۱ - تبدیل دین خدا به مجموعه ای از امور واهی و بازدارنده از سعادت و کمال ، ویژگی کفرپیشگان

ص: ۳۱

حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

الف: مراد از <دینهم> دین الهی است و اضافه آن به مردم اشاره به این حقیقت دارد که منفعت برنامه های دینی و قوانین شریعتهای الهی به خود انسانها می رسد. ب: <اتخذوا> از افعال تصییر است. یعنی: بدلوا دین الله لهوا و لعبا. و تبدیل دین خدا به لهو و لعب به این است که پیرایه هایی را بر دین ببندند تا دین مجموعه ای از لهو و لعب جلوه کند.

۲_ ضرورت پرهیز از آلوده سازی دین خدا به امور باطل ، خرافی و بازدارنده از سعادت واقعی انسان

الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۵ - ۹

۹_ دنیا طلبیو تجمل گرایی ، از موانع پذیرش توحید و ایمان به پیامبر (ص) و قرآن است .

فاعلموا أنما أنزل بعلم الله و أن لا إله إلا هو فهل أنتم مسلمون. من كان يريد ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۸ - ۲

۲_ حرمت بدعت گذاری در دین و انتساب امری خود بافته و دروغین به خداوند

و من أظلم ممن افتری علی الله کذباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۹

۹_ دروغ بستن به خدا ، موجب بازداری مردم از پیوستن به راه او و منحرف ساختن دین الهی و نشانه کفر به آخرت است .

و من أظلم ممن افتری .. و هم بالأخره هم ک_فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۰ - ۱۲

۱۲_ درک نکردن معارف و حقایق دین ، ریشه گرایی به کفر و شرک است .

أول_ئك .. ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جمله <ما كانوا...> بیانگر دلیل و ریشه کفرورزی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۱ - ۲

۲_ منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) (و فهمیدن آنها

قالوا ی_شعیب ما نفقه کثیرا مما تقول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲

۹_ اختلاف انسان ها در دین ، مایه پوشیده شدن حقیقت بر عموم آنان می شود .

و لایزالون مختلفین

چون <إلا- من رحم> در آیه بعد استثنا از <لایزالون مختلفین> است معلوم می شود همه اختلاف کنندگان در دین _ جز کسی که مورد رحمت الهی قرار گیرد _ بر طریق ناصوابند بنابراین اختلاف در دین باعث می شود که حق بر همه گروهها پوشیده بماند و همگان بیراهه بروند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۰ - ۱۷،۲۲

۱۷_ تنها ادیانی که قرین برهان باشند ، از کجی و انحراف مبرا هستند .

ما أنزل الله بها من سلط_ ن .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

۲۲_ جهل و نادانی مردم ، زمینه ساز پیدایش شرک و پرستش غیر خدا

ما أنزل الله بها من سلط_ ن .. و ل_ كن أكثر الناس لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۳ - ۵،۶

۵_ غرور و خودپسندی مردمان ، از ریشه های ایمان نیاوردن آنان به پیامبر (ص) و قرآن *

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

آیه مورد بحث می تواند به عنوان یکی از نتایج نقل داستان یوسف و برادرانش مطرح باشد و در آن داستان بیان شد که یکی از علل برخورد برادران یوسف با وی غرور و خودبرتربینی آنان بود (و نحن عصبه) بنابراین <ما أكثر الناس> پس از نقل آن داستان اشاره به این معنا دارد که از علل ایمان نیاوردن مردم مکه به پیامبر(ص) غرور و خودبرتربینی ایشان بوده است.

۶_ حسادت مردم مکه بر پیامبر (ص) از ریشه های ایمان نیاوردن ایشان به آن حضرت *

و ما أكثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

برداشت فوق با توجه به توضیحی که در شماره قبل آورده شد معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱۵

۱۵ - معارف و حقایق الهی همواره در خطر مشوب شدن و آمیخته گشتن به اموری باطل است .

أنزل من السماء .. فاحتمل السيل زبدًا رايًا و مما يوقدون ... زبد مثله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۹ - ۱۹

۱۹ - شك توأم با بدینی اقوام کفرپیشه نسبت به تعالیم انبیا ، منشأ کفر آنان بود .

قالوا إنا كفرنا بما أرسلتم به و إنا لفي شكّ ممّا تدعوننا إليه مريب

ص: ۳۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۳ - ۶

۶- غوطه‌وری در تمتعات و لذت‌های مادی، مانع تسلیم شدن در برابر حقایق دینی

ربما یوّد الذین کفروا لو کانوا مسلمین. ذرهم یا کلوا و یتمتّعا

فراز <ذرهم یا کلوا و یتمتّعا و...> که در صدد بیان حالات کفار است _ می‌تواند به منزله تعلیل و جوابی باشد برای اینکه: چرا آنان اسلام نمی‌آورند و سرانجام نادم و پشیمان می‌شوند؟

۷۴- آسیب شناسی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۲،۳،۹

۲- کافران، همواره در صدد جلوگیری از راه خدا و در پی ممانعت از گسترش تعالیم الهی هستند.

للک فرین... الذین... و یصدّون عن سبیل الله

۳- کافران، همواره در پی کج جلوه دادن راه و تعالیم الهی هستند.

للک فرین... الذین... و یصدّون عن سبیل الله و ییغونها عوجاً

۹- دل‌بستگی به دنیا و ترجیح دادن آن بر آخرت، زمینه ساز دین ستیزی و کفر است.

الذین یستحبّون الحیوه الدنیا علی الآخره و یصدّون عن سبیل الله

تقدیم <یستحبّون الحیاه الدنیا> بر جمله <و یصدّون عن سبیل الله و ییغونها عوجاً> احتمالاً بیانگر معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۵ - ۳

۳- لجاجت و هدایت ناپذیری، عامل عدم تسلیم و مقاومت در برابر تعالیم آسمانی

و لو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلّوا فیه یعرجون. لقالوا إنما سکرّت أبصرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۰ - ۴

۴- التقات در دین (پذیرش قسمتی از دین و انکار برخی دیگر) گناهی بزرگ و زمینه ساز نزول عذاب الهی است .

كما أنزلنا علی المقتسمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰۵ - ۳

۳- کفر و حق ناپذیری ، منشأ دروغ پردازی و افترا بستن به حقایق دین است .

إنما یفتری الکذب الذین لا یؤمنون بأیة الله

ص: ۳۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۶ - ۱

۱- نسبت دادن برداشت های شخصی ، بی اساس و دروغین خود به دین ، حرام و ممنوع است .

و لا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هـذا حل ل و هـذا حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۴ - ۵

۵- پیش داوری های مبتنی بر ملاک های غلط ، مانع برخورد صحیح با تعالیم انبیاست .

و ما منع الناس . .. إذ جاءهم الهدى إلا أن قالوا أبعث الله بشراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۳۶ - ۳

۳- غفلت از معاد و تردید در آن ، معلول دل بستگی شدید به دنیا است .

أنا أكثر منك مالاً .. قال ما أظن أن تبید هذه أبداً . و ما أظن الساعة قائمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۴۸ - ۱۶

۱۶- انکار معاد ، نکوهیده تر از دل بستگی به زندگانی دنیا و دارای نقشی مؤثرتر در آن در پیدایش شرک

لقد جئتمونا كما خلقناكم أول مره بل زعمتم ألن نجعل لكم موعداً

حرف <بل> برای اضراب و نشان نابرابر بودن مابعد و ماقبل آن است. در این برداشت، تشبیه در <كما خلقناكم>، ناظر به مال و فرزند نداشتن انسان در آغاز خلقت و هنگام اعاده آن، دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۷ - ۵

۵- رفاه طلبی و قدرت خواهی ، از عوامل ارتداد

كفر بائِ- تنا و قال لأُتینَّ مالاً و ولدًا

ظاهر عبارت <كفر باياتنا> به قرینه <لأُتینَّ> _ که برای استقبال است _ حدوث کفر است نه استمرار آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۵،۶

۵ - کافران به آیین و برنامه های الهی ، درصدد بازداشتن مردم از گرایش به دین و عمل به آن هستند . *

فاعبدنی .. فلا یصدنک عنها من لایؤمن بها

مرجع ضمیر <عنها> و <بها> ممکن است تمامی تعالیم و رهنمودهای آموخته شده به موسی(ع) در وادی طوی (توحید، لزوم عبادت و نماز، معاد و کیفر و پاداش الهی) باشد.

۶ - پیروی از هواها و امیال نفسانی ، در پی دارنده کفر و بی ایمانی به قیامت است .

ص: ۳۵

من لا يؤمن بها واتبع هواه

<اتبع> ماضی است و عطف بر <لا يؤمن> که مضارع است؛ بنابراین پیروی از هوس ها که در زمان قبل انجام گرفته است، سبب بی ایمان در زمان بعد خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۱ - ۱۳

۱۳ - روحیه خود برترینی و خوی تجاوزگری، از موانع پذیرفتن حق و ایمان آوردن

لقد استكبروا في أنفسهم وعتوا عتواً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۱ - ۵

۵ - اشرافیت و بینش غلط طبقاتی، مانع از ایمان آوردن به پیامبران

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأذلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۶ - ۳

۳ - رفاه و توانمندی قوم عاد، زمینه ساز کفر و لجاجت آنان در برابر هود (ع)

و اتقوا الذی أمّدکم .. أمّدکم بأنعم م و بنین ... قالوا سواء علینا أو عظمت أم ل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵۳ - ۳

۳ - سرمستی، رفاه زدگی، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسخّرين

بیان رفاه مندی، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان، پیش از ذکر موضع گیری آنان در مقابل صالح (ع)، می تواند نشان دهنده این حقیقت باشد که آنچه سبب شد، ثمودیان مفاهیم مهم معرفتی صالح (ع) را، کلماتی جنون آمیز، بیهوده و گزاف به

شمار آوردند و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار غرور، سرمستی، اسراف و فسادگری شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۸۵ - ۳

۳ - دنیاطلبی و فسادانگیزی مردم آیکه ، مانع درك آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام شعیب (ع))

قالوا إنما أنت من المسخرين

بیان تقلب مردم <ایکه> در معاملات و روحیه فسادانگیزی آنان (پیش از ذکر موضع گیری آنها در مقابل شعیب(ع) می تواند نشانگر این باشد که آنچه سبب شد تا مردم آیکه مفاهیم مهم معرفتی آن حضرت را جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آورده و او را فردی افسون شده بخوانند، این بود که آنان گرفتار دنیاطلبی و فسادانگیزی شده بودند.

ص: ۳۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۴۳ - ۱

۱ - محیط و عادت های شرک آلود ، مانع هدایت بلقیس به راه راست و یکتاپرستی در گذشته عمر وی

و صدّها ما کانت . .. إنّها کانت من قوم ک_فرین

<صَيِّدٌ> (مصدر <صَيَّدَ>) به معنای منع و بازداشتن است. متعلق <صَيِّدٌ> محذوف و به تقدیر <صدّها عن السبیل> می باشد. برداشت یاد شده بدان احتمال است که آیه یاد شده ناظر به پاسخ این پرسش باشد که بلقیس چرا پیش از این ماجرا (ماجرای میان او و سلیمان(ع)) با فراستی که داشت، از راه راست منحرف شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲ - ۳

۳ - ایمان ، در عین فضیلت آفرینی ، ممکن است که انسان را دچار خودفریبی کند .

أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمنا وهم لا يفتنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۱۲ - ۱،۱۰

۱ - اغواگران کافر ، برای مرتد ساختن مسلمانان ، در تلاش بودند .

وقال الذين كفروا للذين آمنوا اتبعوا سبيلنا و لنحمل خطي_كم

برعهده گرفتن بار خطای مسلمانان، از سوی کافران، با بیان فعل امر (لنحمل خطاياكم) هنگام دعوت از آنان برای تبعیت از خط و راه کافران، حکایت از نوعی برخورد اغواگرانه دارد.

۱۰ - فریب دادن با تمسک به دروغ و پذیرش مسؤولیت خطا ، از راه های ایجاد انحراف دینی است .

وقال الذين كفروا للذين آمنوا اتبعوا سبيلنا و لنحمل خطي_كم . .. إنّهم لك_ذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۳ - ۱۱

۱۱ - گروهی از مردم ، به هنگام برخورداری از رفاه و آسایش و رهیدن از خطرات و سختی ها ، ناسپاسی می کنند و شرک میورزند .

و إذا مسّ الناس ضرٌّ .. ثمّ إذا أذاقهم ... إذا فریق منهم برّبهم یشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۶ - ۱۲، ۵، ۴، ۳، ۲

۲ - برخی از کافران عصر پیامبر ، به منظور دور ساختن مردم از هدایت قرآنی ، داستان های بیهوده را فرامی گرفتند و ترویج می دادند .

و من الناس من یشتری لهو الحدیث لیضلّ عن سبیل اللّٰه

درباره این که <مراد از <من الناس> در این آیه و نیز <خرید حدیث لهو> چیست؟>، مفسران گفته اند، بعضی از کافرانِ مکه، به کشورهایی مانند ایران مسافرت می کردند و کتاب های افسانه می خریدند و یا می آموختند و آنها را به مکه منتقل می کردند و به

ص: ۳۷

منظور مبارزه با قرآن، رواج می دادند. لازم به ذکر است که مراد از <سبیل الله> در این آیه، به قرینه آیات آغاز سوره، می تواند قرآن باشد.

۳ - کافران ، به منظور منحرف ساختن جامعه از راه خدا و ترویج باطل ، سرمایه گذاری می کردند .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

آورده شدن فعل مضارع <بیشتری> و <يضلّ> دلالت بر تلاش های مستمر می کند.

۴ - داستان های خرافی و سرگرمی های واهی ، ابزار کافران برای مبارزه با دین بود .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

۵ - کافران مکه برای بازداشتن مردم از گوش فرا دادن به آیات قرآن و سخنان پیامبر (ص) کنیزان آوازه خوان را می خریدند و مردم را به آواز مشغول می کردند .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

منظور از <لهو الحديث> طبق برخی از شأن نزول ها، غنا است که به وسیله کنیزانی خوانده می شد. لازم به گفتن است که طبق این معنا <اشترأ> حقیقی است.

۸ - غنا و نغمه های مفسده انگیز ، ابزار کافران برای گمراه کردن مردم از راه خدا است .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

۱۲ - از اهداف رواج دهندگان افسانه های باطل و خرافی در میان مردم ، به تمسخر گرفتن راه خدا است .

بیشتری لهو الحديث ليضلّ . . . و يتخذها هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۷

۷ - برخورد منفی با آیات الهی ، مانع از پذیرش آنها است .

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله . . . و إذا تتلى عليه آءِ-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - تعصّب و تقلید کور از نیاکان ، مانع گرایش کافران به پیروی از قرآن و تعالیم آسمانی است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

۹ - آداب و رسوم اقوام ، در هدایت و یا گمراهی نسل ها آنان ، تأثیری قابل توجه دارد .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا

۱۴ - شیطان ، بازدارنده انسان ها از تبعیت از دین است .

اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع .. أو لو كان الشيطان يدعوهم إلى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - جهل و بی خبری مشرکان ، باعث قبول نکردن دین الهی و روی آوردن آنان به آیین و سنت های بی پایه پدران خود است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه ءاباءنا .. و

برداشت بالا، براساس این احتمال است که <لایعلمون> مفعولٌ به و متعلق نداشته باشد و درصدد نفی علم از مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۳ - ۱۹

۱۹ - رحمانیت خدا، مورد سوء استفاده اغواکنندگان، در غافل ساختن انسان از قیامت و کیفر اعمال است.

و لایغزَنکم بالله الغرور

<باء> در <بالله> سببی است و مراد از آن، این است که شیطان و یا هر موجود فریبنده‌ای، به وسیله ذکر خدا و برخی از اوصاف او، همانند رحمانیت و یا غفاریت، چه بسا انسان را مغرور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۶۷ - ۳

۳ - پیروی بی چون و چرا (و بی منطق) از بزرگان، راهزن خرد دینی است.

رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَ كِبْرَاءَنَا فَأُضَلُّونَا السَّبِيلَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲۱ - ۹

۹ - تردید - هر چند اندک - درباره اصول عقیده، در پی دارنده فاجعه‌ای عقیدتی و رفتاری

فَاتَّبِعُوهُ .. و ما كان له عليهم من سلطان إلا لنعلم ... مَمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكِّ

تنوین <شكّ> برای تقلیل است و دلالت بر ناچیزی و اندکی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۳ - ۸

۸ - تأثیر تبلیغات منحرفانه در آسیب زدن به آیین درست و جای گزین کردن اعتقاد باطل به جای آن

و قال الذين استضعفوا للذين استكبروا .. تأمرونا أن نكفر بالله و نجعل له أنداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۷

۷ - پافشاری بر تقلید از آیین نیاکان و گذشتگان ، از جمله موانع پذیرش دین حق
و إذا تتلی علیهم آءایتنا بینت قالوا ما هـ إذا إلاً رجل یرید أن یصدکم عما کان ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۵ - ۴

۴ - برخورداری ملت های کفرپیشه از مال و امکانات فراوان ، سبب ایستادگی آنها در مقابل پیامبران و تکذیب آنان شد .

و ما بلغوا معشار ما ءاتینهم فکذبوا رسلی

جمله <و ما بلغوا..> معترضه است و <فا> در <فکذبوا> عاطفه می باشد. ذکر جمله معترضه بین معطوف و معطوف
علیه، می

ص: ۳۹

رساند که تکذیب پیامبران از سوی ملت های دارای امکانات، متأثر از برخورداری آنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۵ - ۸

۸- دین و معارف الهی ، در معرض کج فهمی و تحریف معنوی با توطئه فریبکاران

و لا یغرنکم بالله الغرور

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که فریب خوردن انسان به وسیله فریبکاران درباره خداوند و دین او، می تواند با تحریف معارف الهی و معرفی نادرست آن صورت پذیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۴۳ - ۱

۱- استکبار و حيله گری مشرکان ، دو عامل تنفر و دوری آنان از گرایش به اسلام و دین الهی

فلما جاءهم نذیر ما زادهم إلا نفورا . استکباراً فی الأرض و مکر السیّی

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که <استکباراً> مفعول لأجله بوده و <مکر السیّی> نیز بر آن عطف شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۲۵ - ۱۲

۱۲- بی تقوایی ، زمینه ساز انحراف از مسیر حق و افتادن در دام آیین شرک و بت پرستی

إذ قال لقومه ألا تتقون . أتدعون بعلاً و تذرّون أحسن الخلقین

برداشت یاد شده به دلیل این نکته است که الیاس(ع)، پیش از سرزنش قوم خود به جهت گرویدن آنان به آیین شرک، آنان را به دلیل بی تقوایی سرزنش کرده است و این مطلب می رساند که بی تقوایی، زمینه ساز گرایش به آیین های باطل (همچون بت پرستی) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۳ - ۳

۳- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

كذلك يؤفك الذين كانوا بأى ت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۰ - ۲

۲- روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق نپذیری

الذين يجدلون فى آى ت الله .. الذين كذبوا بالكتب و بما أرسلنا به رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۵ - ۳

ص: ۴۰

۳- افراط در شادمانی و زندگی سرمستانه، زمینه ساز غفلت از حقایق و معارف الهی و انکار و تکذیب آنها

الذین کذبوا بالکتب... ذلكم بما كنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما كنتم تم
برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مشار الیه <ذلكم> تکذیب کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۹،۲۰

۱۹ - اختلافات پیروان شریعت، مانع حیات و قوام دین در جامعه.

أن أقيموا الدین و لا تتفرّقوا فیه

برداشت بالا- بر این اساس است که عطف جمله <لا تتفرّقوا فیه> بر <أقيموا الدین>، عطف تفسیری و از نوع یکی از متلازمین بر دیگری باشد.

۲۰ - اکتفا به انجام برخی از تعالیم شریعت، خطری برای کلیت دین

أقيموا الدین و لا تتفرّقوا فیه

برداشت یاد شده با توجه به دو مطلب زیر است: الف) مراد از <لا تتفرّقوا> عمل به برخی از دستورات و ترک بعضی دیگر باشد. ب) فعل <لا تتفرّقوا> تفسیر و تأکید برای <أقيموا الدین> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۶ - ۵

۵ - دل بستگی به زندگی دنیایی، منشأ اصلی مجادله در آیات الهی و انکار آن است.

و يعلم الذین یحـدلون... فما أوتیتم من شیء فمتع الحیوه الدنیا

با توجه به فای تفریع در <فما أوتیتم>، می توان استفاده کرد که مجادله در آیات الهی و انکار آن، از دنیامحوری برخاسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۸ - ۱۷

۱۷ - دلخوشی به مظاهر دنیا و کفران و ناسپاسی انسان ، موجب روی گردانی وی از پیام وحی است .

فإن أعرضوا .. فإنّ الإنسَـنَ کفور

جمله <وإنّا إذا .. کفور> می تواند اشاره به وجه اعراض و روی گردانی کافران از پیام وحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۴ - ۱۰

۱۰ - عنصر رفاه و استکبار ، مایه انکار تمامی پیامبران و مقابله با همه ادیان الهی

قالوا إنّنا بما أرسلتم به کـفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۰ - ۱

۱ - تصور ناقص انسان از خداوند و گستره علم وی ، زمینه ساز فروغلتیدن وی در دام حق ستیزی و مبارزه با پیامبران

ص: ۴۱

أم أبرموا أمراً .. أم يحسبون أنا لانسمع سرهم و نجويهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۹ - ۴

۴- سرگرمی در میدان تردید و توقف در وادی شک و مصمم نبودن برای رسیدن به یقین ، مایه محرومیت انسان از درک پیام مستدل وحی

إن كنتم موقنین .. بل هم فی شكّ یلعبون

تعبیر <فی شكّ> استقرار در شك را می رساند؛ به علاوه آن که <یلعبون> آن را تأکید می کند. از مقابله این آیه با <إن كنتم موقنین>، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۲۲ - ۵

۵- فراگیری فساد و غوطه‌وری مردم در جرم و گناه ، مانع نفوذ منطق مستدل وحی در ایشان

فدعا ربّه أنّ هـ_ؤلاء قوم مجرمون

دعای موسی(ع)، شکوه ای از روی یأس و ناامیدی از ایمان فرعونیان به درگاه خداوند بود. تعبیر <انّ هـ_ؤلاء...> بیانگر علت ناامیدی موسی(ع) از تأثیر سخنانش در فرعونیان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۸ - ۱۱

۱۱ - تأثیرپذیری از خواسته ها و امیال ناآگاهان ، ناسازگار با اجرای صحیح و بایسته شریعت

ثمّ جعلنـ_ك علی شریعه من الأمر فاتّبعها . و لاتّبع أهواء الذین لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۷

۷- بینش طبقاتی ، عامل کفر و حق ناپذیری

و قال الذین کفروا .. لو کان خیرًا ما سبقونا إلیه

از آیه شریفه استفاده می شود که کافران، به نوعی روحیه استکباری ناشی از اشرافیت گرفتار بودند و مؤمنان را از طبقه حقیر و پایین به شمار می آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۶ - ۸،۱۱

۸- عدم درک کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (ص) ، ناشی از هواپرستی و تیرگی قلب آنان

قالوا .. ماذا قال ... أول_ئک الذین طبع اللّٰه علی قلوبهم و اتّبعوا أهواءهم

بنابر این که تعبیر <طبع اللّٰه علی قلوبهم> به عنوان علت <یستمع إلیک .. قالوا ... ماذا قال آنفاً> یاد شده باشد _ و نه معلول آن _ برداشت بالا استفاده می شود.

ص: ۴۲

۱۱- هواپرستی ، مانع درك حقایق وحی و عامل مهر شدن قلب انسان به اراده خداوند *

أولئك الذين طبع الله على قلوبهم وأتبعوا أهواءهم

جمله <وأتبعوا أهواءهم> می تواند بیانگر علت <طبع الله...> باشد؛ چه این که <طبع الله> می تواند بیانگر علت ناتوانی کافران و منافقان از درك پیام وحی به شمار آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۴

۴ - بادیه نشینی ، از عوامل کندی نفوذ فرهنگ و معارف عمیق دین در میان اعراب *

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا

از این که خداوند وصف بدویت [اعراب] را مورد اشاره و موضوع سخن قرار داده است، احتمال معنای یاد شده می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۱ - ۳

۳ - روحیه ناباوری و سطحی نگری ، مانع رهجویی انسان به شناخت آیات الهی

ءایات للموقنین .. أفلاتبصرون

تصریح به <موقنین> و تویخ کافران با عبارت <أفلاتبصرون>، می رساند که مشکل اصلی آنان _ که آیات الهی را در زمین و وجود انسان، نمی بینند و یا پیام آن را درك نمی کنند _ سست اندیشی، ناباوری و سطحی نگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۴ - ۳

۳ - کفر و لجاجت ، مانع درك حقیقت نشانه های الهی

و إن یروا .. یقولوا سحاب

آنچه حقیقتاً پاره های عذاب را در چشم کافران تکه های متراکم ابر جلوه می دهد، لجاجت و حق ستیزی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - ناباوری به معاد ، زمینه ساز پیدایش و رشد عقاید خرافی و انحرافی در دین

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْمُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى

از این که عدم ایمان به آخرت، موضوع برای عقاید انحرافی و خرافی مشرکان قرار داده شده است، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - دنیامداری و پندارگرایی ، مانع اصلی نفوذ تبلیغ پیامبر (ص) در مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ .. . إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ... فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّى

از فای تفریع در <فأعرض>، استفاده می شود که بی اعتقادی مشرکان به آخرت و نیز اتکای آنان بر حدس و گمان، موجب شده

بود که آنان قابلیت خود را برای تأثیرپذیری از رهنمودهای پیامبر(ص)، از دست بدهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۰ - ۳۱

۳۱ - تردید در عالمانه و حکیمانه بودن احکام دین و انطباق آن با مصالح واقعی بشر، از عوامل عدم پابندی به آن *

ذلکم حکم اللّٰه . . و اللّٰه علیم حکیم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از بیان حکم الهی، برای تأکید بیشتر بر اهمیت این حکم و پابندی مؤمنان به آن، موضوع علم و حکمت صادرکننده آن حکم تذکر داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۱ - ۹

۹ - قدرت سیاسی و اقتصادی، زمینه ساز کفر و حق ناپذیری

و اتّبعوا من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۱ - ۵

۵ - رفاه و قدرت اقتصادی، از زمینه های حق ناپذیری و دین گریزی

و المکذّبین أُولی النعمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۵ - ۴

۴ - هواهای نفسانی، مانع پذیرش حقایق دینی و ایمان و اذعان به آن

بل یرید الإنسَ لیفجر أمامه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - علاقه و دل‌بستگی به دنیا ، از علت های کفر به قیامت و پرسش های انکارآمیز کافران درباره معاد

بل یرید الإنس_ن لیفجر أمامه . یسئل أئیان یوم القی_مه ... کلاً بل تحبون العاجله

برداشت یاد شده، بر این اساس استوار است که آیه شریفه مرتبط با آیه ۵ و ۶ همین سوره (بل یرید الإنسان لیفجر أمامه . یسئل أئیان یوم القیامه) باشد.

۲ - نقدطلبی و نداشتن دوراندیشی ، ریشه دل‌بستگی به دنیا و رها کردن آخرت

کلاً بل تحبون العاجله

کاربرد واژه <عاجله> (از ماده <عجله>) به جای <الدنیا> می رساند که نقد بودن متاع دنیا و امکان دستیابی سریع تر به آن، نقش عمده ای در دنیاخواهی و آخرت گریزی کافران دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۸ - ۵

۵ - باور نداشتن معاد ، زمینه ساز انکار تعالیم الهی و آموزه های دینی است .

لایرجون حساباً . و کذبوا بـایـتنا کذاباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۵ - ۳

۳ - ثروت و امکانات مادی ، زمینه ساز بازماندن از تلاش برای درک معارف الهی و غافل سازنده انسان از عاقبت خویش *

أما من استغنى

مراد از <استغناء> ممکن است داشتن مال و ثروت باشد. در این صورت _ به قرینه <جاءك یسعی و هو یخشی> در توصیف جبهه مقابل _ می توان گفت ثروتمندان در معرض ترک حضور در مجالس دینی و خودداری از تلاش برای آموختن دین و دچار محرومیت از خشیت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۱۰

۱۰- سرگرمی انسان به دنیا ، عامل بی توجهی به وحی و دین الهی

ما یأتیهم من ذکر . . . و هم یلعبون

جمله <و هم یلعبون> حال برای ضمیر فاعلی <استمعوه> و بیانگر وضعیت مشرکان و مردم حق گریز است. این وضعیت می تواند در حق گریزی و بی اعتنایی به پیام های الهی مؤثر باشد. گفتنی است جمله <لاهیة قلوبهم> در صدر آیه بعد _ که حال برای مبتدا در جمله <و هم یلعبون> است _ همین برداشت را تأیید می کند.

۷۵- آسیب شناسی دینی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۵ - ۴

۴ - علاقه و دلبستگی به اموال و اولاد ، نباید مانع از دین داری و انجام تکالیف الهی شود .

إِنَّمَا أَمْوَالَكُم مَّا أُوتُوا بِهَا وَ أُولَئِكَ هُم مَن يُرَدُّونَ

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

۷۶- آگاهی به روحیه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۵ - ۱۴

ص: ۴۵

۱۴ - لزوم آشنایی انبیا و رهبران الهی به روحيات مردم و ماهیت مخالفان و منکران دین

فلا تكونن من الجهلین

۷۷- آموزش پیروان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸ - ۱۳

۱۳ - آموزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا .. إنک أنت العزیز الحکیم

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

۷۸- ابزار تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۲ - ۹

۹- توکل بر خدا و صبرپیشگی ، دو ابزار لازم برای ابلاغ رسالت الهی

و ما لنا الا نتوکل علی الله .. و لنصبرن علی ما اذیتموننا

۷۹- ابزار تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۲

۲- فلسفه ارسال انبیا به زبان مردم ، تبیین دقیق معارف الهی و تفهیم آن برای مردم است .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه لیبین لهم

۸۰- ابزار تشخیص حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - عقل به تنهایی ، برای قضاوت در حقانیت تعالیم آسمانی و یا عدم آن ، کافی نیست .

و ما ءاتین_هم من کتب یدرسونها

ص: ۴۶

۸۱- ابزار دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۵ - ۵

۵ - عقل ، از ابزار شناخت معارف الهی

هل فی ذلک قسم لذی حجر

۸۲- ابعاد اجتماعی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوة و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۹ - ۴

۴ - اهتمام دین به مسائل اجتماعی و رفع خلأ های اقتصادی جامعه ، همپای تعالی بخشیدن به معنویات و پرداختن به مسائل فردی

و بالأسحار هم یتستغفرون . و فی أموالهم حقّ للسائل و المحروم

۸۳- ابعاد اخروی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۳

۳ - توجه به ابعاد دنیوی ، اخروی ، معنوی و مادی انسان در شریعت الهی

و أذن فی الناس بالحجّ . . . لیشهدوا منّفع لهم

از این که <منافع> مقید به دنیوی یا اخروی و مادی یا معنوی نشده است، می توان گفت که: مقصود از آن اعم از خیرات دنیوی و اخروی و مادی و معنوی است.

۸۴- ابعاد اقتصادی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۷

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقن_هم ینفقون

۸۵- ابعاد دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - اعمال عبادی و اجتماعی ، در بینش الهی دارای پیوندی تنگاتنگ اند .

یدعون ربّهم .. و ممّا رزقن_هم ینفقون

۸۶- ابعاد دین بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۸

۸ - آیین بنی اسرائیل ، دارای ابعاد اعتقادی ، اجتماعی ، عبادی و اقتصادی

لا تعبدون إلا الله و بالولدين إحساناً .. و ءاتوا الزكوه

۸۷- ابعاد سیاسی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقن_هم ینفقون

۸۸- ابعاد عبادی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقنهم ینفقون

ص: ۴۸

۸۹- ابعاد فردی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوة و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۹ - ۴

۴ - اهتمام دین به مسائل اجتماعی و رفع خلأ های اقتصادی جامعه ، همپای تعالی بخشیدن به معنویات و پرداختن به مسائل فردی

و بالأسحار هم یتغفرون . و فی أموالهم حقّ للسائل و المحروم

۹۰- ابعاد مادی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۳

۳ - توجه به ابعاد دنیوی ، اخروی ، معنوی و مادی انسان در شریعت الهی

و أذن فی الناس بالحجّ . . . لیشهدوا من فع لهم

از این که <منافع> مقید به دنیوی یا اخروی و مادی یا معنوی نشده است، می توان گفت که: مقصود از آن اعم از خیرات دنیوی و اخروی و مادی و معنوی است.

۹۱- ابعاد معنوی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۳

۳ - توجه به ابعاد دنیوی ، اخروی ، معنوی و مادی انسان در شریعت الهی

و أذن في الناس بالحجّ . . . ليشهدوا منـفع لهم

از این که <منافع> مقید به دنیوی یا اخروی و مادی یا معنوی نشده است، می توان گفت که: مقصود از آن اعم از خیرات دنیوی و اخروی و مادی و معنوی است.

ص: ۴۹

۹۲- ابقای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۸ - ۲۰

۲۰- دین الهی برای بقا و استمرار خود، وابسته به هیچ گروه و قوم خاصی نیست.

و إن تتولوا يستبدل قومًا غيركم ثم لا يكونوا أمث لكم

امکان جایگزینی قومی به جای قومی دیگر، برای پاسداری از دین، می رساند که شرافت پاسداری از دین، از آن کسانی است که به قوانین آن عمل کنند؛ چه آنان از عرب باشند یا عجم.

۹۳- اتمام حجت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۴ - ۴

۴- تعالیم رسولان الهی برای اتمام حجت بر مشرکان کافی است؛ هر چند که آنان، رسالت خویش را با معجزه اثبات نکرده باشند.

و لو أننا أهلكنهم... لقالوا ربنا لولا أرسلت إلنا رسولاً فنتبع أيتك

خداوند، برای عذاب مشرکان پیش از آمدن پیامبران، اعتراض قابل قبول را، در <محرومیت از آیات الهی> منحصر کرده است؛ یعنی، برای پی بردن به بطلان شرک، صرف آمدن رسولان و آوردن تعالیم الهی کافی است، نه این که پس آنان از شنیدن آیات خداوند، منتظر صدور معجزه باشند و بعد از آن تا به بطلان شرک پی ببرند.

۹۴- اتمام دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۵ - ۷

۷- اتمام دین، با بعثت پیامبر(ص) جلوه ای از ربوبیت خداوند است.

و تمت كلمت ربك صدقا وعدلا

۹۵- اجتناب از دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۵ - ۵

۵ - صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرّمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و ...)

ولا تکنوا أول کافر به .. و استعینوا بالصبر و الصلوه

ص: ۵۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۰، ۱۱، ۱۲

۱۰ - سوداگری نکردن با آیات الهی، ویژگی اهل کتاب مؤمن به خدا و قرآن و دیگر کتب آسمانی

لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

۱۱ - پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

ان من اهل الكتب .. خاشعين لله لا يشترون بایات الله ثمناً قليلاً

۱۲ - پرهیز برخی اهل کتاب از دین فروشی و سوداگری با آیات الهی (تورات و انجیل)، مایه ایمان آنان به قرآن

ان من اهل الكتب لمن يؤمن .. خاشعين لله لا يشترون بایات الله ثمناً قليلاً

جمله <لا- یشترون .. >، حال برای فاعل <یؤمن> است (یعنی مؤمنان اهل کتاب) و توصیف آنان به جمله ذکر شده، می تواند اشاره به علت و زمینه ایمان آنان به قرآن باشد.

۹۶- اجتناب از شک در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۷ - ۵

۵ - ضرورت پذیرش احکام و معارف نازل شده از جانب خدا و پرهیز از شک و تردید در آنها

الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

<امتراء> (مصدر ممتترین) به معنای شک کردن و تردید داشتن است.

۹۷- اجتناب از کتمان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۶ - ۱۰

۱۰ - ضرورت پرهیز از کتمان حقایق دینی

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

۹۸- احکام تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۷

۷_ تفقه در دین و شناخت عمیق و تبلیغ و نشر آن ، از واجبات کفایی است .

ص: ۵۱

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم

۹۹- احكام تفقه در دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۷

۷ _ تفقه در دين و شناخت عميق و تبليغ و نشر آن ، از واجبات كفايي است .

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم

۱۰۰- احكام دوستي با دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۲۳ - ۱

۱ _ حرمت ايجاد پيوند دوستي با كافران و دشمنان دين

يأيتها الذين ءامنوا لا تتخذوا .. أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان

۱۰۱- احياي دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۱۴

۱۴ _ احياي كتب آسماني و حراست آنها از تبديل و تحريف ، در گرو حكم و قضاوت بر اساس آنهاست .

يحكم بها النبيون .. و الربيون و الاحبار بما استحفظوا من كتب الله

<باء> در <بما استحفظوا> سببیه است و بیانگر این است که چون مسؤولیت حراست از كتب آسمانی بر عهده آنهاست، باید بر اساس آن حكم کنند. یعنی حراست از كتب آسمانی در گرو این است که احكام آن در جامعه پیاده شود.

۱۰۲- اختلاف در دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۵ - ۸

۸ - تفرقه گرایان در دین و راه انبیا ، انسان هایی ستمگر و مستحق عذاب اخروی

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ .. فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابَ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ

ص: ۵۲

۱۰۳- اختلاف در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۴ - ۲

۲- قانون تعطیلی روز شنبه حکمی علیه یهودیان ، به جرم اختلافشان درباره دین توحیدی ابراهیم (ع) بود .

إنما جعل السبت على الذين اختلفوا فيه

آیه شریفه، پاسخی است از این سؤال که: در دین ابراهیم(ع) و ادیان پس از آن حضرت، روز جمعه به عنوان روز تعطیل تعیین شده بود، پس چرا در دین یهود روز شنبه اعلان شد؟ پاسخ این است که: این حکم مختص به یهودیان بود که به جرم اختلافشان در دین ابراهیم(ع) وضع گردید. گفتنی است ضمیر <فیه> به حضرت ابراهیم(ع) با تقدیر مضاف^۱ یعنی، ملته باز می گردد.

۱۰۴- اختلاف در دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۴ - ۸

۸- اختلافات یهود درباره دین حق و صراط مستقیم ، اختلافاتی دامنه دار و بی فرجام است .

و إن ربك ليحكم بينهم يوم القيامة_مه فيما كانوا فيه يختلفون

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که ضمیر <فیه> به ابراهیم(ع) و دین او برگردد.

۱۰۵- اختیار در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۶ - ۱،۲

۱ _ تحمیل و اجباری در پذیرش دین نیست .

لا اكراه في الدين

۲ _ عقیده و مرام ، جبربردار نیست .

لا اكراه فى الدين

نفى <اكراه> در دين و عقیده به صورت مطلق، این مطلب را می رساند که سنخ مسائل عقیدتی که با قلب و فکر انسان سر و کار دارد، قابل تحمیل نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۷ - ۳،۵،۸،۹

۳ - خداوند خواهان ایمان آزادانه و انتخابی آدمیان

ص: ۵۳

و لو شاء الله ما أشركوا

۵_ پیامبر(ص) مسؤول وادار ساختن مردم به ایمان و رها ساختن آنان از شرک نیست.

و ما جعلنک علیهم حفیظا

۸_ پیامبر(ص) مسؤول تبلیغ و رساندن پیام الهی است، نه وادار ساختن مردم بر ایمان

و ما جعلنک علیهم حفیظا و ما أنت علیهم بوکیل

۹_ مبلغان دین وظیفه دار دعوت مردم به دین خدا، نه وادار کننده مردم به آن

و ما جعلنک علیهم حفیظا و ما أنت علیهم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۹۹ - ۳

۳_ انسان ها ، در پذیرش و عدم پذیرش دین الهی مختارند .

و لو شاء ربک لأمن من فی الأرض کلهم جمیعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۸ - ۱۵

۱۵_ هیچ کس حتی پیامبر (ص) حق تحمیل عقیده و دین خویش بر دیگران _ هر چند بر حق باشد _ ندارد .

قد جاءکم الحق .. فمن اهتدی فإنما یتهدی لنفسه ... و ما أنا علیکم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۳

۱۳- انسان ها در پذیرش دین و یارد آن ، مختارند .

و قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء .. فهل علی الرسل إلا ا

آوردن عبارت <فهل علی الرسل إلا البلاغ..> در پایان آیه، می تواند جواب ادعای مشرکان درباره جبری بودن عقیده شان

باشد؛ به این صورت که خداوند در جواب آنان می فرماید: پیامبران فقط برای ابلاغ پیام خداوند فرستاده شده اند و جبری در کار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۲ - ۲

۲ - پذیرش دین ، اجباری نیست .

لست علیهم بمصیطر

۱۰۶- اخلاص در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۵ - ۵

ص: ۵۴

۵ - پابندی مخلصانه به دین و پرهیز از هرگونه شرک و التقاط ، امری لازم است .

دعوا الله مخلصين له الدين

چون جمله <دعوا الله مخلصين له الدين> در مقام تعریف گرفتاران در خطر است، استفاده می شود که داشتن حالت اخلاص در دین و نداشتن هیچ گونه شرکی، مطلوب خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۶

۶ - لازم است که رویکرد به خداوند خالصانه باشد .

دعوا الله مخلصين له الدين

از این که خداوند، چنین وصفی را برای گرفتاران در امواج متلاطم دریا آورده، نشان می دهد که این صفت، مورد پسند خداوند است.

۱۰۷- ارائه نمونه در تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۱۴

۱۴ - استفاده از امور محسوس و قابل درک برای بشر ، جهت تبیین معارف عالی ، مانند مسأله معاد ، از روش های هدایتی قرآن است .

كيف يحيى الأرض بعد موتها إنَّ ذلك لمحي الموتى

۱۰۸- ارائه نمونه عینی در تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۴۱ - ۵

۵ - استفاده از امور محسوس ، برای تبیین معارف دقیق ، از روش های هدایتی قرآن است .

مثل الذين اتَّخذوا من دون الله أولياءَ كمثل العنكبوت اتَّخذت بيئاً

۱۰۹- ارائه نمونه عینی در تفهیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۶۹ - ۸

۸- استفاده از رخداد های تاریخی ، شیوه ای قرآنی جهت تفهیم معارف آسمانی به مردم است .

ص: ۵۵

ی_ایها الذین ءامنوا لاتکونوا کالذین ءاذوا موسی فیراه الله ممّا قالوا

۱۱۰- ارزش امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۶

۶_ هجرت و جهاد در راه خدا ، یاری کردن دین او ، پناه دادن به مهاجران مجاهد ، از ارزش های متعالی اسلام و تعیین کننده مرز ایمان حقیقی از غیر آن

و الذین ءامنوا .. أولئک هم المؤمنون حقا

مفعول <نصروا> هم می تواند کلمه ای همانند <دین الله> باشد و هم می تواند ضمیری محذوف باشد که به <الذین ءامنوا .. > برمی گردد / یعنی: نص_روا المؤمن_نین المهاجرین المجاهدین ... مآل هر دو معنا یکی است / زیرا یاری کردن مهاجران مجاهد نیز یاری دین خداست.

۱۱۱- ارزش تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۰ - ۱۱

۱۱_ قوانین الهی ، بهترین و برترین قانون در دیدگاه اهل یقین

و من احسن من الله حکماً لقوم یوقنون

۱۱۲- ارزش تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۱ - ۱۰

۱۰- زدودن آلودگی ها و ناپاکی ها از خویشان ، فراگیری قرآن و آموختن حکمت ، احکام و معارف دین ، دارای جایگاهی رفیع و ارزشمند

کما أرسلنا فیکم رسولا .. و یعلمکم الکتب و الحکمه

۱۱۳- ارزش تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۹ - ۹

ص: ۵۶

۹- آموزش کتاب آسمانی / یادگیری حکمت ، احکام و معارف الهی و زدودن آلودگی ها و ناپاکی ها از خویشتن ، دارای جایگاهی رفیع و ارجمند در دیدگاه پیامبران الهی

ربنا وابعث فيهم رسولا منهم يتلوا . . . يزكّهم

۱۱۴- ارزش حمایت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۰ - ۳

۳- حمایت از دین و ارزش های الهی در شرایط سخت و دشوار ، دارای ارزشی برتر

و السبقون الأولون من المهجرين و الأنصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۹

۹- دین الهی و حمایت از آن ، دارای ارزش برتر از جان و مال انسانها

إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم و أموالهم . . . يقتلون في سبيل الله

۱۱۵- ارزش دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۳ - ۲

۲- ارزش دعوت به سوی خدا و تبلیغ آیین الهی ، در گرو نیک کرداری دعوت کنندگان و مبلغان آن است .

و من أحسن قولاً ممن دعا إلى الله و عمل صـلحاً

۱۱۶- ارزش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۷

۱۷_ ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فبنذوه ... و اشترُوا به ثمنًا قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹ - ۳

ص: ۵۷

۳_ متاع دنیا در مقایسه با دین خدا و کتاب او (قرآن) ، متاعی اندک است .

اشتروا بأيت الله ثمناً قليلاً

خداوند سوداگری بر سر دین را ثمن قلیل و بهای ناچیز شمرد (ثمناً قليلاً) این حقیقت بیانگر این است که متاعهای دنیوی در مقایسه با ارزش دین بسیار اندک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۴۱ - ۶

۶_ راه خدا و دین الهی ، ارزشمندتر از جان و مال انسانهاست .

و جهدوا بأموالكم و أنفسكم في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۹

۹_ دین الهی و حمایت از آن ، دارای ارزش برتر از جان و مال انسانها

إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم و أموالهم . . . يقتلون في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۳

۳- ارزش عالی دین و معنویات و قابل مقایسه نبودن آنها با امور مادی

و لا تشتروا بعهد الله ثمناً قليلاً إنما عند الله هو خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۱ - ۱۰

۱۰ - راه خدا و دین الهی ، ارزشمندتر از جان و مال انسان ها است .

و تعج_هدون في سبيل الله بأموالكم و أنفسكم

۱۱۷- ارباب دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۰ - ۵

۵_ قوای نظامی جامعه اسلامی باید به گونه ای باشد که دشمنان دین را همواره به هراس افکند .

ترهبون به عدو الله و عدوكم

ص: ۵۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳ - ۴

۴ - نماز و انفاق از ارکان عملی دین و دارای اهمیتی خاص در میان سایر تکالیف

و یقیمون الصلوه و مما رزقناهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴ - ۸

۸ - ایمان به خدا و رسالت انبیا و یقین به آخرت ، رکن های اعتقادی دین

الذین یؤمنون بالغیب .. و ما انزل من قبلک و بالأخره هم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۵،۶،۲

۲ - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا ، سرای آخرت و ...) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله ، به بحث و مشاجره می پرداختند .

لیس البر أن تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: > آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند. <

۵ - ایمان به خدا ، قیامت ، فرشتگان ، کتاب های آسمانی و پیامبران و پرداخت مال (انفاق) برای رفع نیاز مستمندان و آزادی بردگان از مسائل اساسی دین است .

لیس البر أن تولوا وجوهکم ... و لكن البر من ءامن بالله ... و ءاتی المال علی حبه

۶ - برپایی نماز ، پرداخت زکات ، وفای به عهد ، صبر در مشکلات و استقامت در نبرد از وظایف اهل ایمان و از مسائل اساسی دین

لیس البر أن تولوا وجوهکم ... و لكن البر من ... و أقام الصلوه ... و الصبرین فی ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۸

۸ - نماز و اذان ، از ارکان اساسی دین و شعایر مقدس آن

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. و إذا نادیتم إلی الصلوه اتخذوها هزواً و لعباً

آیه مورد بحث، استهزای نماز و اذان را نمونه ای از استهزای دین شمرده است و اطلاق دین بر نماز و اذان نشان می دهد که این دو از ارکان اساسی دین می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۸ - ۶

۶ - ایمان (اعتقاد به خدا و روز بازپسین) و عمل (اقامه نماز و پرداخت زکات) دو رکن اساسی و جدایی ناپذیر دین الهی

إنما یعمّر مسجد اللّٰه من ءامن باللّٰه و الیوم الآخر و أقام الصلوه و ءاتی الزکوه

ص: ۵۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۷ - ۲

۲ - انفاق و رسیدگی به امور معیشتی نیازمندان (پرداخت زکات) ، از رکن های عملی شریعت

و ویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴۳ - ۴

۴ - نماز ، از ارکان عملی دین و نشانه اصلی دین داری است .

و قد کانوا یدعون إلی السجود و هم س_لمون

به گفته مفسران، مقصود از سجود و فراخوانده شدن کافران به آن، نماز است که در آیات گوناگون، همگان به این عبادت فراخوانده شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۲۲ - ۵

۵ - نماز ، مهم ترین صفت مسلمانی و اساسی ترین رکن دین داری است .

إلا المصلین

از ذکر نماز در آغاز و تقدیم آن بر سایر مسائل و احکام دینی، مطلب یاد شده به دست می آید.

۱۱۹- ازدواج در دین لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۷۸ - ۱۱

۱۱_ جواز ازدواج زنان مؤمن با مردان کافر در شریعت حضرت لوط (ع)

ه_ؤلاء بناتی هنّ أطهر لکم

جمله <فأسر بأهلك .. إلا امرأتك> حاکی است که دختران حضرت لوط(ع) از مؤمنان به او بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۱ - ۴

۴- ازدواج زن و مرد ، راه مقبول در شریعت حضرت لوط (ع) و وسیله طبیعی و شایسته برای ارضای غریزه جنسی

قال هـ_ؤلاء بناتی إن كنتم فـ_علین

ص: ۶۰

۱۲۰- استحکام در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بینه - ۹۸ - ۵ - ۸

۸- استواری و سامان بخشی ، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل ، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد .

و ما أمرُوا إِلَّا .. و ذلک دین القیمه

۱۲۱- استحکام دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۷ - ۸

۸- تضمین خداوند نسبت به آسیب ناپذیری دین اسلام ، از ناحیه کفر گروهی از مردم

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُوا اللَّهَ شَيْئًا

برخی برآنند که مراد از ضرر رساندن به خدا، ضرر رساندن به دین خداست. زیرا هیچکس تصور ضرر رساندن به خداوند را ندارد تا خداوند آن پندار را نفی کند.

۱۲۲- استعاده از دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۱۱

۱۱- لزوم پناه بردن به خدا و یاری جستن از او ، در برابر دشمنان دیانت

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ دِينَ اللَّهِ يَجِدُونَ دِينَ اللَّهِ .. فاستعذ بالله

۱۲۳- استفاده از تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۰ - ۱۵

۱۵_ بهره مندی از احکام برتر (قوانین الهی) مخصوص اهل یقین است .

و من احسن من الله حکماً لقوم یوقنون

بدان احتمال که لام در <لقوم> برای منفعت باشد، یعنی بهره مندی از قوانین الهی از آن اهل یقین است.

ص: ۶۱

۱۲۴- استفاده از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱۴

۱۴_ هر انسانی به اندازه استعداد و ظرفیتش از حقایق و معارف الهی بهره مند می شود .

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا .. كَذَلِكَ يُضْرَبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَطْلَ

جمله <فسالت اودیه بقدرها> می رساند که هر دره ای به اندازه ظرفیتش آبها را جاری می سازد و این معنا در جانب مَثَل (كذلك يضرب الله الأمثال) بیانگر آن است که هر انسانی استعدادی خاص دارد و به اندازه استعدادش معارف الهی را دریافت می کند.

۱۲۵- استقامت در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۳

۳_ استقامت در ابلاغ دین و گسترش توحید ، وظیفه پیامبر (ص) و مؤمنان به اوست .

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَ مِنْ تَابِ مَعَكَ

جمله <تو و پیروانت پایداری و استقامت کنید> می تواند به این معنا باشد: بر توحید و احکام دین پایبند و ثابت قدم بمانید؛ مبادا سختیها و مشکلات شما را از مسیر حق منحرف سازد. و نیز می تواند گویای این باشد: در ابلاغ توحید و دین پایداری کنید و از دعوت ملول و خسته نشوید. برداشت فوق ناظر به معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۵

۵- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (ص) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله <فإنما عليك...> به صورت

جمله اسمیه _ که دال بر استمرار است _ مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۵،۶

۵ - تبلیغ دین ، همراه با مشکلات انبوه و نیازمند استقامت و پایداری

فادع و استقم كما أمرت

۶ - پایداری و استواری در راه تبلیغ و اقامه دین ، وظیفه ای دشوار و طاقت فرسا برای مبلغان دینی

فادع و استقم كما أمرت

توصیه خداوند به استقامت، بیانگر این است که راه تبلیغ دین و اقامه آن، راهی بس ناهموار و پیمودن آن بسیار سخت و دشوار است.

ص: ۶۲

۱۲۶- استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۵ - ۱۰

۱۰ - ثبات در باور های دینی و جهاد همه جانبه در راه خداوند ، گواه صداقت انسان در ادعای ایمان

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ... ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَّهْدُوا ... أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۵ - ۳

۳ - ذکر و یاد مستمر خداوند ، نیرو آفرین و مقاومت بخش در برابر مشکلات و سختی های تبلیغ و اجرای تعالیم دین

فاصبر لحکم ربِّک \$.. و اذکر اسم ربِّک بکره و أصیلاً

از توصیه به ذکر خداوند _ پس از فرمان صبر و شکیبایی در مشکلات رسالت _ مطلب یاد شده به دست می آید.

۱۲۷- استکبار با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۲ - ۶

۶- استکبار و گردن فرازی در برابر حقایق و معارف الهی ، ظلم است .

علی الرحمن عتياً .. و نذر الظلمین فیها

در آیات پیشین سخن از احضار مستکبران و تعیین اولویت های آنان برای ورود به جهنم بود. مقتضای ارتباط این آیه با آیات گذشته، آن است که از جمله ظالمان مطرح شده در این آیه، مستکبران و عصیان گران هستند که آیات قبل در باره آنان سخن گفته بود.

۱۲۸- استمرار تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۴ - ۵

۵- تبلیغ دین ، نیازمند تلاشی همه جانبه و مستمر

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَ مِنْ خَلْفِهِمْ

تعبیر <من بین ایدیه‌م و من خلفه‌م> نمایانگر نوعی تلاش همه جانبه و فراگیر از سوی پیامبران، در مقام دعوتِ اقوام خویش می باشد.

ص: ۶۳

۱۲۹- استهزاهای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۸ - ۶

۶- سالکان راه خدا و پیروان انبیا، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین

کَلِمًا مَّرَّعًا عَلَيْهِ مَلَأْمُن قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ

۱۳۰- استهزاهای مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۳ - ۱۲

۱۲ - برخورد بازیگرانه و تمسخرآمیز دین ناباوران با مسأله قیامت

فَذَرِهِمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يَلِـَٔ قَوْمَهُمْ الذِّی یُوعِدُونَ

۱۳۱- استهزای اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۴ - ۱

۱ - استهزاکنندگان دین و قیامت، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یَسْئَلُونَ أیَّانَ یَوْمَ الدِّینِ .. ذُوقُوا فِتْنَتَکُمْ هـ ذَا الذِّی کُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ

امر در <ذوقوا>، برای تهکم و استهزا است.

۱۳۲- استهزای تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۵ - ۶

۶- یهود با اظهار ناتوانی از درک سخنان پیامبران، تعالیم آنان را به استهزا می گرفتند.

و قولهم قلوبنا غلف

<غلف> جمع اغلف به چیزی گفته می شود که دارای حجاب و پرده باشد؛ بر این مبنا به نظر می رسد قصد و داعی یهود از جمله <قلوبنا غلف> (قلبهای ما دارای حجاب است)، استهزای انبیا باشد.

ص: ۶۴

۱۳۳- استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۱ - ۱۱

۱۱ - سوءاستفاده از مقررات دین ، استهزای دین و آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً .. و لا تتخذوا آیات الله هُزُواً

تمسّیک به قانون حق رجوع - که به مصلحت انسانها وضع شده -، برای اضرار به همسران، استهزای آیات و مقررات الهی قلمداد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۵

۵ - مغالطه گرایان و خوض کنندگان در اسلام و قرآن و استهزاکنندگان آن، دین خدا را بازیچه و سرگرمی خود قرار داده اند.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. یخوضوا فی حدیث غیره ... و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا

مراد از <الذین . . . >، به قرینه آیات پیشین، همان خوض کنندگان در آیات هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۴ - ۱۰

۱۰ - نفاق و دورویی در دین ، استهزای دین است .

یحذر المنفقون .. قل استهزءوا

قبل از <استهزءوا> سخن خاصی از منافقان ذکر نشده که حاکی از استهزا باشد ؛ بدین جهت احتمال می رود که نفس حالت نفاق، استهزا باشد.

۱۳۴- اسحاق(ع) و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۵

۵- اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبعته مله اباؤی ابرهیم و اسح-ق و یعقوب

۱۳۵- اسلام و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۶۵

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۵ - ۳

۳ - اسلام ، آیین ابراهیمی

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

به جای پیروی از اسلام، پیروی از آیین ابراهیم را دستور داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۴

۴ - آیین ابراهیم ، پایه و اساس دین اسلام

و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

از آن جا که قرآن مردم رابه دین اسلام دعوت می کند و اعراض از دین ابراهیم را نیز جایز نمی شمرد، معلوم می شود: ماهیت هر دو آیین یکی است و آیین ابراهیم اساس و شالوده دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۴

۴- اسلام ، آیینی ابراهیمی و مطابق و هماهنگ با معارف و تعالیم حضرت ابراهیم (ع) است .

اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

۱۳۶- اشراف قوم نوح و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۸

۸_ سران و اشراف قوم نوح ، کوردلانی ناتوان از درک دلایل نبوت و فهم و معارف الهی

أرءیتم إن .. . ءاتنی رحمه من عنده فعمیت علیکم

تعمیه (مصدر عمیت) به معنای کور ساختن است و آن گاه که به <علی> متعدی شود ، به معنای مخفی کردن می باشد. بنابراین <فعمیت علیکم>؛ یعنی ، آن بینه و رحمتی که خداوند به من عطا کرده است ، بر شما مخفی مانده و از درکش

ناتوانید.

۱۳۷- اصرار بر دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱۳

۱۳ - پافشاری در مخالفت با دین و تردید در حقانیت آن - باوجود مشاهده دلایل روشن - موجب گمراهی ابدی است .

كذلك يضلّ الله من هو مسرف مرتاب

مقصود از <مسرف> در این آیه، کسی است که در مخالفت با حق، پافشاری و اصرار فراوان دارد.

ص: ۶۶

۱۳۸- اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۹ - ۲۱

۲۱_ ایمان به قیامت ، از اصول مهم اعتقادی اسلام

ان کنتم تؤمنون بالله و الیوم الآخر

یاد کردن ایمان به قیامت در کنار ایمان به خداوند، دلالت بر اهمیت آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۴ - ۱۰

۱۰_ توحید در عبادت و اعتقاد به بقای انسان پس از مرگ ، دو پایه و اساس دین الهی است .

و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۱۴

۱۴_ توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعتم له آباءی إبرهیم . . ما کان لنا أن نشرک بالله من شیء

جمله <ما کان لنا . . > توصیف <مله آباءی ... > می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۸ - ۱۴

۱۴_ توحید و نفی شرک اساس دین اسلام

قل هذہ سبیلی . . و ما أنا من المشرکین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲ - ۱۷

۱۷ - برپایی قیامت ، اصلی که باید به آن یقین و اطمینان داشت .

لعلکم بقاء ربکم توقنون

<لقای پروردگار> کنایه از برپایی قیامت است ؛ زیرا در آن صحنه است که ربوبیت خدا برای انسانها ملموس و محسوس می شود و آن را به عین الیقین درمی یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۶۷

۸- معاد و قیامت ، از مهم ترین موضوعات معرفت دینی پس از توحید *

و ما أمر الساعه إلاّ كالمح البصر

برداشت فوق، با استفاده از ارتباط آیات و اینکه در آیات گذشته، محور اصلی موضوع توحید و پرهیز از شرک بود و در این آیه سخن از برپایی قیامت می باشد به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰ - ۲

۲- ایمان به آخرت ، دارای اهمیتی ویژه در مجموعه مسائل اعتقادی است .

و أن الذین لایؤمنون بالأخره

خداوند، بهره مندی مؤمنان از پاداش بزرگ را منوط به عمل صالح دانسته، ولی در مورد علت عذاب کافران، تنها انکار معاد را مطرح ساخته است. این نکته حکایت از آن دارد که ایمان به قیامت در میان مجموعه مسائل دینی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۵ - ۷

۷- اعتقاد به آخرت ، دارای جایگاهی اساسی و مهم در میان اعتقادات دینی

و إذا قرأت القرآن جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً

اختصاص به ذکر <لایؤمنون بالأخره> از میان سایر اعتقادات برای مشرکان، می تواند مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۹ - ۴

۴- ایمان به رستاخیز و معاد ، از تعالیم مهم دین و آموزه های قرآن است .

و قالوا أءذا .. لمبعوثون خلقاً جدیداً

ذکر مسأله معاد پس از بیان موضوع قرآن و رسالت پیامبر(ص) از میان سایر تعالیم دین، حکایت از جایگاه ویژه آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۸

۸- ایمان به قیامت و جزای اعمال، دارای اهمیت و جایگاهی ویژه در عقیده دینی است.

الساعة آتیه .. فلا یصدنک عنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۲ - ۳

۳- توحید، اساس وحدت ادیان الهی است.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون

ص: ۶۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۳۲ - ۷

۷ - پرستش خدای یگانه و پرهیز از شرک و رزی به او ، زیربنایی ترین اصل عقیدتی و پایه هر تحول معنوی

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنْ اْعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶۰ - ۹

۹ - توحید و معاد ، دو عقیده محوری و انسان ساز

ان الذين هم من خشية ربهم مشفقون .. انهم إلى ربهم رجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۳ - ۶

۶ - اعتقاد به قیامت و محاسبه اعمال ، دارای نقشی بنیادین در مجموعه باور های دینی

و هم بالأخره هم یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۸۸ - ۱۳

۱۳ - توحید و معاد ، دو رکن اساسی تعلیمات پیامبر (ص)

و لاتدع مع الله .. و إليه ترجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۴ - ۲

۲ - توحید و یگانگی خداوند ، رکن اساسی اسلام و محور موضوعات قرآن کریم

و الصَّفَاتِ صَفًّا .. إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ

خداوند برای اثبات مسأله توحید و قرار گرفتن این مسأله به عنوان نخستین موضوع این سوره، سه بار سوگند یاد کرده است. این مطلب می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۵۳ - ۵

۵ - عقیده به معاد ، رکن رکن دین و دارای جایگاه بلند در میان اصول اعتقادی

أءذا متنا و کنا ترابا و عطا عطا ما أءنا لمدينون

برداشت یاد شده به خاطر این نکته که بهشتیان از میان اصول و مبانی دینی، تنها به مسأله معاد پرداخته و انکار آن را از جانب کافران مطرح می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۶۹

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۵ - ۸

۸ - مسأله معاد ، مهم ترین عقیده پس از توحید و یگانه پرستی

له ملك السموت و الأرض .. و عنده علم الساعه و إليه ترجعون

طرح مسأله قیامت و معاد، پس از تبیین فرمانروایی یگانه خداوند، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۵ - ۴

۴ - معاد و اعتقاد به حیات اخروی ، از نخستین تعالیم پیامبر (ص)

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ . إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتُنَا الْأُولَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲۲ - ۱

۱ - اعتقاد به خداوند و روز بازپسین ، دو رکن اساسی اسلام و ایمان

لا تجد قومًا يؤمنون بالله و اليوم الآخر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۲ - ۷

۷ - توحید ، سرلوحه باور های ضروری مؤمنان

يباعنك على أن لا يشركن بالله شيئًا

از این که نخستین موضوع بیعت، پرهیز از شرک یاد شده اهمیت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۵۳ - ۴

۴ - عقیده به قیامت و روز جزا ، از ارکان مهم دین

مطلب یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن انکار معاد از سوی کافران _ از میان دیگر اندیشه ها و عقاید اسلامی _ به دست می آید.

۱۳۹- اصول دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۵

۵ - توحید ربوبی و افعالی و تسلیم بودن در برابر خدا و تصدیق رسالت پیامبر اکرم (ص) و کتاب آن حضرت (قرآن)، از اصول آیین ابراهیم است .

وابعث فیهم رسولا . . . و من یرغب عن مله إبرهیم

ص: ۷۰

آیه مورد بحث انسانها را به گزینش آیین ابراهیم دعوت می کند و آیه های گذشته، اشاره به اصول این آیین دارد. جمله <ربنا تقبل...> بیانگر این است که: ابراهیم(ع) به توحید ربوبی و افعالی و ... معتقد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۲

۱۲ - توحید ، اساس و پایه آیین ابراهیم

مله إبرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

۱۴۰- اصول دین در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۲۰

۲۰ _ هماهنگی ادیان الهی و کتاب های آسمانی در بیان اصول عقیدتی و ارزشی

إن الله اشترى من المؤمنین أنفسهم و أموالهم . . . وعداً علیه حقاً فی التوریه و الإ

۱۴۱- اضرار به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۴ - ۲

۲ _ ارتداد مسلمانان و بازگشتشان از اسلام ، هیچ ضرری را متوجه دین خدا نخواهد کرد .

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله بقوم

برداشت فوق بر این منبست که جواب شرط (من یرتد ..) جمله ای همانند <فلن یضر دین الله> در تقدیر گرفته شود و جمله <فسوف یأتی الله...> جایگزین جزای حقیقی شده باشد ؛ زیرا بیانگر علت آن جزاست.

۱۴۲- اطاعت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۲ - ۱۷

۱۷ _ لزوم تعبد در برابر احکام الهی ، در عین جهل به حکمت و فلسفه آن

ذلك يوعظ به من كان منكم يؤمن بالله و اليوم الاخر . . . و الله يعلم و انتم لا تعلم

ص: ۷۱

۱۴۳- اطاعت از دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۵ - ۲،۱۱

۲ - برترین آیین ، پیروی از دین ابراهیم است .

و من احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله و هو محسن و اتبع مله ابرهیم حنیفاً

۱۱ - پیروی از آیین ابراهیم (ع) (دین حنیف) ، موجب برخوردار شدن از محبت خداوند

و اتبع مله ابرهیم حنیفاً و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

در صورتی که آیین پیراسته از انحراف، باعث دستیابی ابراهیم به مقام دوستی خدا شده باشد، پیروی از آن آیین، برای دیگران نیز می تواند چنان تأثیری داشته باشد و آنان را چون ابراهیم به مقام دوستی خداوند ارتقا دهد.

۱۴۴- اظهار حقایق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۰ - ۳

۳ - اصلاح مفاسدی که بر اثر کتمان حقایق دین پدیدار شده و نیز بیان آن حقایق ، از شرایط پذیرش توبه کتمان کنندگان است .

إلا الذین تابوا و أصلحوا و بینوا فأولئک أتوب علیهم

۱۴۵- اظهار نظر درباره دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۰ - ۹

۹- اظهار نظر درست درباره دین و وحی الهی ، از مصداق های احسان است .

و قیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیراً للذین أحسنوا فی هـ_ذہ الدنیا حسنه

برداشت فوق، بر این اساس است که <للذین أحسنوا..> کلام خداوند باشد و نه ادامه کلام متقین. بنابراین خداوند با این

بیان، در صدد توصیف تقوای پیشگانی است که قرآن و دین را وحی دانسته اند.

۱۴۶- اعتکاف در دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۵ - ۲۱

۲۱ - طواف خانه خدا و اعتکاف در آن جایگاه ، از احکام شریعت ابراهیم

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین

ص: ۷۲

۱۴۷- اعتلای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۴ - ۱۷

۱۷ - نوید الهی به اعتلای دین خویش با بسیج مردمانی مجاهد و نستوه، با صلابت و بی باک از ملامت دشمنان دین

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله یقوم .. لایخافون لومه لائم

۱۴۸- اعراض از تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۲ - ۲

۲ - آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند، کنند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لایعقلون

۱۴۹- اعراض از تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۹ - ۳۰

۳۰ - توجه رهبران دینی به پلیدی و ناپاکی گروه بسیاری از مردم، مانع حزن و اندوه آنان بر سرپیچی برخی از مردم از دین و احکام آن

فان تولوا .. و إن كثيراً من الناس لفسقون

چنانچه هدف از جمله <فاعلم ..>، بازداري زاید پیامبر(ص) از حزن و اندوه باشد، می توان جمله <ان کثیراً> را بیانگر علت آن دانست؛ یعنی ای پیامبر(ص) بسیاری از مردم فاسقند و خداوند هدایت آنان را اراده نکرده است. بنابراین بر رویگردانی آنان از دین و احکام آن محزون مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۲ - ۴،۵

۴_ گروهی از امت های گذشته پس از آگاهی به احکام و معارف ابراز شده دینی ، آنها را نپذیرفتند و بدان کافر شدند .

قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

۵_ سرپیچی امت ها از پذیرش و انجام پاره ای از احکام ، دلیل سکوت خداوند از بیان آنها

ص: ۷۳

لا تسئلوا عن اشیاء ان تبد لکم تسؤلکم .. قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۵ - ۴

۴ - مسلمانان در صورت بی توجهی به احکام الهی در خطر گمراهی و گرایش های کفرآمیز

علیکم انفسکم لایضرکم من ضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۴،۶

۴ - بلعم باعورا معارف الهی را به دور افکند و آنها را نادیده انگاشت و مرتد شد .

ءاتینه ءایتنا فانسلیخ منها

۶ - بلعم باعورا پس از دور شدن از معارف الهی به دام شیطان گرفتار و از گمراهان شد .

فأتبعه الشیطن فکان من الغاوین

<غوايه>، مصدر <غاوین> به معنای گمراه شدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۴ - ۳

۳ - انسان های رویگردان از تعلیمات و رهنمود های خدا و رسول ، محروم از حیات واقعی انسانی

یا یها الذین ءامنوا استجیبوا لله و للرسول إذا دعاکم لما یحییکم

۱۵۰- اعراض از تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۱

۱ - لزوم پرهیز از مخالفت با نماز و اجتناب از تکذیب دین

حرف <کَلَّا> برای ردع و بازداشتن از گفتار یا کرداری است که پیش از آن آمده و در آیه شریفه ناظر به اموری است که کلمات <کَذَّبَ>، <تَوَلَّى>، <أَلَمْ يَعْلَمْ> و <يَنْهَى> در آیات پیشین بر آن دلالت داشت.

۱۵۱- اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷ - ۶

ص: ۷۴

۶- درک نکردن معارف الهی، کیفری است از جانب خدا، بر ناشنیده گرفتن و نادیده انگاشتن حقایق دینی

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

جمله <و علی سمعهم...> جمله حالیه و بیانگر علت مسدود شدن قلبهاست؛ یعنی، بدان جهت خداوند آنان را از درک کردن محروم ساخت که ایشان حقایق را ناشنیده انگاشتند و بر واقعیتها چشم فرو بستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۴ - ۱۲

۱۲- درک نکردن و نپذیرفتن حقایق دینی و معارف الهی، نشانه سخت شدن و قساوت پیدا کردن دلهاست.

یریکم ءایته لعلکم تعقلون. ثم قست قلوبکم من بعد ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۹

۹- نافرمانی از دستورات خدا و نادیده گرفتن احکام دین، خیانت به خویشتن است.

کنتم تختانون أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۶ - ۱۶

۱۶- ناخشنودی انسان از احکام الهی، برخاسته از جهل اوست.

کتب علیکم القتال و هو کره لکم و عسی ان تکرهوا... و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۸

۱۸- ناچیز و بی ارزش بودن هر آنچه (دنیا و لذائذ و زخارف آن و...) در مقابل از دست دادن دین و رهاسازی کتاب آسمانی و بیوفایی به پیمان الهی باشد.

و اشتروا به ثمناً قليلاً

آنچه عالمان اهل کتاب در مقابل دین فروشی می گرفتند، به اعتقاد خودشان اندک نبوده است؛ چون با کتمان حقایقیت پیامبر (ص)، به خواسته های دنیوی، ریاست بر مردم و ... می رسیدند؛ ولی در عین حال خداوند همه آنها را به بی ارزشی و ناچیزی توصیف کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۵ - ۲

۲ - جوامع بی اعتنا به قوانین دین و اعراض کنندگان از ولایت خداوند، از ظالمان هستند.

اتبعوا .. قالوا إنا كنا ظالمین

ظالم خواندن اقوام هلاک شده پیشین پس از فرمان به تبعیت از قوانین دین و بر حذر داشتن مردم از پذیرش ولایت غیر خدا، بیانگر آن است که پذیرش ولایت غیر خدا و پیروی نکردن از قوانین دین، ظلم است.

ص: ۷۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۵ - ۱

۱_ اعراض کنندگان از راه خدا (دین و معارف الهی) از زمره ستمکارانند .

أَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى الظَّالِمِينَ. الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

<صَدَّ> مصدر <يَصُدُّونَ> می تواند به معنای اعراض کردن باشد و می تواند به معنای مانع شدن و باز داشتن به کار رود. در صورت اول <يَصُدُّونَ> فعلی لازم است و در صورت دوم فعلی است متعدی. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۱۲

۱۲_ اشراف و سران قوم نوح ، به معارف الهی تمایلی نشان نمی دادند و از آن بیزار و متنفر بودند .

وَأَنْتُمْ لَهَا كِرَاهُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۷

۷- امکان روی گردانی انسان از حق و حقایق دینی علی رغم روشن بودن آنها

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۱۴

۱۴ - تسلی خداوند به پیامبر (ص) برای نگران نبودن از روی گردانی مردم از حق و دین الهی

فَإِنْ تَوَلَّوْا .. و مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تسلی دادن به پیامبر(ص) در برابر حق گریزی کافران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام از مبلغان ، به صرف روی گردانی مردم از آن

إِن أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ .. قَالُوا ... وَ مَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلْـُغُ الْمُبِينِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - بشر بودن پیامبران ، بهانه و دستاویز کافران برای کفر و روی گردانی از تعالیم دین

فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكُفِرُوا وَ تَوَلَّوْا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - اعتراف کافران دوزخی ، به گوش نسپردن و اندیشه نکردن درباره تعالیم دین و پیامبران الهی

و قالوا لو کنا نسمع أو نعقل

۱۵۲- اعراض از قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۰ - ۴

۴ - امتناع از پذیرش احکام الهی ، برخاسته از جهل و نادانی است .

فان تولوا .. افحکم الجهلیه بیغون

۱۵۳- اعراض از معرضان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۶ - ۸

۸- لزوم پرهیز از هر گونه اظهار تمایل و همدلی با ناراضیان از دین

قالوا للذین کرهوا ما نزل الله سنطیعکم فی بعض الأمر

از تویخ شدید منافقان، به خاطر اظهار همدلی و تمایل با کافران، مطلب بالا استفاده می شود.

۱۵۴- اعراض از مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۳،۸

۳ - پرهیز از بحث و مجادله با یاوه گویان و مغالطه گران در مورد دین و آیات الهی، وظیفه مؤمنان است.

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۸ - گفتگو و مجالست با مشرکان و مخالفان، در صورتی که به یاوه گویی و مغالطه گری در دین نپردازند، ممنوع نیست.

فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره

ظاهراً <حتى> غایت برای حکم <اعراض> است؛ یعنی تا زمانی از مشرکان اعراض کن که در آیات الهی خوض می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۲۹

۲۹ - لجاجت پیشگان مغلظه افکن در دین را باید به حال گمراهی خود رها نمود.

ص: ۷۷

إذ قالوا ما أنزل الله .. قل الله ثم ذرهم في حوضهم يلعبون

۱۵۵- اعراض بنی اسرائیل از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۲۰

۲۰- اکثریت بنی اسرائیل با اعراض از تکالیف دینی ، عهد ها و پیمان های الهی را شکستند .

ثم تولیتم إلا قليلا منكم و أنتم معرضون

<تولی> و <اعراض> به معنای رویگردانی و مراد از آن سرپیچی و تمرد است. جمله <و أنتم معرضون> چنانچه حال برای فاعل <تولیتم> باشد - به دلیل هم معنا بودن <اعراض> و <تولی> - حال مؤکده است و حکایت از شدت تمرد و سرپیچی بنی اسرائیل دارد.

۱۵۶- افترا به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۵ - ۱

۱_ تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افتراشان در دین

قالوا لن تمسنا النار .. فكيف اذا جمعناهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۶ - ۱

۱- نسبت دادن برداشت های شخصی ، بی اساس و دروغین خود به دین ، حرام و ممنوع است .

ولا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هـذا حل ل و هـذا حرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۸ - ۹

۹_ افترای آگاهانه برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، به خدا و دین او

و يقولون هو من عند الله . . . و يقولون على الله الكذب و هم يعلمون

۱۵۷- افراط در دين ستيزی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: ۷۸

۴ - جدال در آیات الهی (تعالیم دین) ، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری ، موجب تردید و شکاک بودن انسان در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

كذلك يضلّ الله من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان آتیه

جمله <الذين يجادلون..> در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است، یعنی، چون برخی به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره در شک و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

۱۵۸-اکراه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۴ - ۱۲

۱۲_ وادار کردن مردم به پذیرش معارف و حقایق دین، خارج از حیطه مسؤولیت مبلغان و پیشوایان دین است.

قد جاءكم بصائر من ربكم .. و ما أنا عليكم بحفيظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۷ - ۱۶

۱۶_ پیامبر(ص) مسؤل هدایت و ارشاد است و نه رساندن قهری انسان به مقصد.

و لو شاء الله ما فعلوه فذرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۳ - ۴

۴ - پیامبر (ص) ، به الزام مخالفان بر ایمان_ در صورت بی اعتنایی و کفر ورزیدن آنان _ مجاز است .

لست عليهم بمصيطر . إلا من تولّى و كفر

حرف <إلا>، ممکن است برای استثنای حقیقی از ضمیر <عليهم> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۲۱، ۲۲

۲۱ - روز غدیر (روز نصب علی (ع) به امامت)، روز اکمال دین و اتمام نعمت خداوند بر مسلمانان

الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی

مراد از <الیوم اکملت ..>، با توجه به شأن نزول آیه و روایات متعدد، روز غدیر خم بوده که پیامبر (ص) حضرت علی (ع) را به

ص: ۷۹

امامت منصوب کرد.

۲۲_ تعیین امامت و رهبری علی (ع) در روز غدیر، موجب اکمال دین و اتمام نعمت

الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶ - ۳۳

۳۳_ دین، نعمت الهی و احکام، متمم آن است. *

ولیتم نعمته

بنابر اینکه مراد از <نعمت>، دین باشد.

۱۶۰- التقاط در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بینه - ۹۸ - ۵ - ۱۱

۱۱- اهل کتاب، دین خود را با تعالیم غیر الهی، آمیختند و خود به انحراف کشیده شدند.

و ما تفرّق الذین أوتوا الکتب .. و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصین له الد

اوامر الهی برای اهل کتاب، بیش از اموری بوده که این آیه از آنها یاد کرده است. بنابراین اکتفا به آنها، تعریض به اهل کتاب خواهد بود که خود را با آن امور، بیگانه ساخته بودند.

۱۶۱- القای شبهه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۷ - ۱،۱۱

۱_ فرزند کشی و قربانی برای شریکان پنداری خداوند، از سنتهای زشت مشرکان عصر جاهلیت بوده است.

ساء ما یحکمون. و کذلک زین لکثیر من المشرکین قتل اولدهم

در آیه شریفه تزیین کشتن فرزندان به <شركاء> نسبت داده نشده، لذا محتمل است مراد قربانی کردن فرزندان برای بتها باشد، گرچه اعراب جاهلی به انگیزه های دیگری نیز، مانند فقر، عار از دختر داشتن و .. فرزندان خود را می کشتند.

۱۱_ شریکان موهوم خداوند با تزیین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و کذلک زین .. لیردوهم و لیلیسوا علیهم دینهم

<ردی> به معنای هلاکت و <لبس> به معنای اشتباه است.

ص: ۸۰

۱۶۲- امت های پیشین و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۲ - ۲

۲ - گروهی از پیشینیان با بی اعتنایی به نهی خداوند در پی دست یافتن به احکام بیان نشده در دین برآمدند

قد سألها قوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۱

۱- امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

و قد مكر الذين من قبلهم

۱۶۳- امتحان با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۳۲

۳۲ - خداوند آزمایش کننده جوامع انسانی با جعل شرایع متعدد و اختلاف امتهای

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً ولو شاء الله لجعلكم امه و حده و لكن ليلوكم

۱۶۴- امتحان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲ - ۹

۹ - > عن معمر بن خلّاد ، قال : سمعت أبا الحسن (ع) يقول : > الم . أحسب الناس أن يتركوا أن يقولوا آمناً و هم لا يفتنون

< . ثم قال لي : > ما الفتنه ؟ < . قلت : > جعلت فداك ! الذي عندنا الفتنه في الدين . < . فقال : > يفتنون كما يفتن

الذهب ! < . ثم قال : > يخلصون كما يخلص الذهب ! < ;

معمر بن خلّاد می گوید: از امام رضا(ع) شنیدم که گفت: >الم . أحسب الناس...< . سپس از من پرسید: >آیا معنای <فتنه>

را می دانی؟>. عرض کردم: >فدایت شوم! آنچه ما از >فتنه< می فهمیم، >فتنه در دین< است.>. امام فرمود: >مردم، در کوره امتحان قرار می گیرند، آن گونه که طلا، در کوره ذوب قرار می گیرد.>. و آن گاه فرمود: خالص می شوند آن گونه که طلا، خالص می شود.>.

ص: ۸۱

۱۶۵- امدادگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۲

۲_ مؤمنانی که مهاجران را در مدینه پناه دادند و از پیامبر (ص) و مهاجران حمایت کرده و دین خدا را یاری دادند ، مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

و الذین ءاؤوا و نصرؤا أولئک هم المؤمنون حقا

۱۶۶- امدادگران دین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۲

۲_ مؤمنانی که مهاجران را در مدینه پناه دادند و از پیامبر (ص) و مهاجران حمایت کرده و دین خدا را یاری دادند ، مؤمنانی حقیقی و راستین هستند .

و الذین ءاؤوا و نصرؤا أولئک هم المؤمنون حقا

۱۶۷- انبیا و تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۱۱

۱۱- خداوند ، عزیز (شکست ناپذیر) و حکیم (کاردان) است .

و هو العزيز الحکیم

۱۶۸- انتساب به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۴ - ۵

۵_ بهره مندی مردم از پاداش های الهی و ورودشان به بهشت ، در گرو ایمان و عمل صالح است ، نه جنسیت و انتساب به

مذهب یا فرقه ای خاص .

و من يعمل من الصلحت من ذکر او انشی و هو مؤمن فأولئك يدخلون الجنة

ص: ۸۲

۱۶۹- انجام رسالت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۶ - ۸،۹

۸- حضرت ابراهیم (ع)، وقتی محیط را برای انجام رسالت اش مساعد ندید، تصمیم به هجرت از آنجا گرفت.

قالوا.. حَرِّقُوهُ فَأَنْجِيهِ اللَّهُ مِنَ النَّارِ... وَ قَالَ إِنِّي مَهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي

۹- در صورت مساعد نبودن محیط برای انجام رسالت دینی، شایسته است که از آن محیط، هجرت شود.

قالوا.. أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنْجِيهِ اللَّهُ مِنَ النَّارِ... وَ قَالَ إِنِّي مَهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي

۱۷۰- انحراف از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۲ - ۷

۷- انحراف از خط مشی زندگی تعیین شده از سوی خدا، برانگیزاننده خشم الهی و درپی دارنده عذاب او

يٰۤ- أَيُّهَا الرِّسَالُ... كَلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ... وَ أَنَا رَبِّكُمْ فَاتَّقُونِ

۱۷۱- انحراف از دین حنیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۵ - ۶

۶- شرک، انحراف از دین حنیف و صراط مستقیم است.

وَ أَن أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَ لَاتَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

۱۷۲- انحراف در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- ابراهیم - ۱۴ - ۳۰ - ۷

۷- ایجاد انحراف در دین ، از شیوه ها و ابزار های دنیاپرستان و صاحبان زر و زور برای نیل به هدف های مادی خود

و أحلّوا قومهم . . و جعلوا لله أندادًا ... قل تمّتعوا

ص: ۸۳

۱۷۳- انذار دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۶

۶- بشارت به پرهیزگاران و انذار دشمنان متعصب و سرسخت دین ، از اهداف قرآن و رسالت پیامبر (ص)

لتبشّر به المتّقین و تنذّر به قومًا لُدًّا

<لُدًّا> جمع <ألدًّا> است و <قومًا لُدًّا>؛ یعنی، مردمی در اوج سرسختی و لجاجت.

۱۷۴- انسان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۰ - ۹

۹_ انسان با اختیار خویش ، دین را می پذیرد و یا نفی می کند .

فان اسلموا فقد اهتدوا و ان تولّوا

۱۷۵- انسان ها و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۲ - ۴

۴ - انسان ها در ارتباط با دین الهی و کتاب آسمانی ، به سه دسته ستمکار ، میانه رو و پیشتاز تقسیم می شوند .

فمنهم ظالم لنفسه و منهم مقتصد و منهم سابق بالخیرت

برداشت یاد شده، براین احتمال است که ضمیر <منهم> به <عبادنا> (عموم بندگان) بازگردد؛ به ویژه اگر مقصود از <الکتاب> مطلق کتاب های آسمانی باشد، این احتمال تقویت خواهد شد.

۱۷۶- انکار دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۲ - ۵

۵_ انکار دین پس از اتمام حجت و درک حقیقت ، کفر است .

اَنّی قد جئتکم .. فلما احسّ عیسی منهم الکفر

زیرا عیسی (ع) پس از ارائه آیات و معجزات، منکران را کافر نامید.

ص: ۸۴

۱۷۷- اولین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۳ - ۱۱

۱۱ - نوح ، نخستین پیامبر دارای کتاب و شریعت *

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوْحٍ وَ النَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ

چون مسلم است که قبل از نوح(ع) نیز پیامبری وجود داشته، بنابراین ذکر حضرت نوح(ع) بدون اشاره به پیامبر پیش از او می تواند به این جهت باشد که او اولین پیامبر دارای شریعت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۶

۶ - دین نوح ، اولین شریعت آسمانی است . *

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا

آیه شریفه در مقام بیان ادیان پیشین است. تعبیر <شَرَعَ لَكُمْ... أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ> می تواند ناظر به اولین و آخرین شرایع آسمانی باشد.

۱۷۸- اهداف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۴

۴ - ضرورت پرداختن به اهداف اصلی دین و اجتناب از بحث ها و گفتگو های انحرافی و بازدارنده ، از هدف های اساسی شریعت

لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُوا... وَ لَكِنَّ الْبِرَّ مِنْ ءَامِنٍ

نفی نیکی از روی آوردن به مشرق یا مغرب یا هر قبله ای دیگر - با اینکه خود از فرامین الهی است - به این جهت است که: مخاطبان، هدف اصلی، یعنی ایمان و ... را به فراموشی سپرده و به مسائل فرعی پرداخته و بر سر آن به مشاجره و گفتگو پرداخته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۱۲

۱۲ - نقش رهبران الهی در جلب محبت خداوند به انسان *

فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ

پیامبر (ص) به عنوان مرشدِ راه محبت الهی، معرفی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۱۳

۱۳ - اصلاح جوامع بشری، فلسفه ای برای ظهور ادیان

ص: ۸۵

كُتِم خَيْر أُمَّه أَخْرَجَت لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

حرف <لام> در <للناس>، بیانگر رعایت و فلسفه ظهور دین است و جمله <خیر امه .. >، دلالت دارد که همه ادیان عهده دار رسالت اصلاح بشر بوده اند که از میان آنها، امت اسلامی بهترین امت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۰ - ۷

۷- دین ، در پی سعادت دنیوی مردم

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۷ - ۴

۴ - هدایت انسان ها به راه خداوند ، اساس دعوت دین و محور تلاش پیامبر اسلام (ص)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

۱۷۹- اهل کتاب و تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۳

۳ _ بسیاری از اهل کتاب ، مردمی بی اعتنا به تورات ، انجیل و دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۸ - ۱۴

۱۴ _ اهل کتاب ، موظف به پذیرش و اقامه قرآن و تعالیم نازل شده بر پیامبر (ص)

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغياناً و کفراً

ظاهراً ازدیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذیرش قرآن و تعالیم آن هستند.

۱۸۰- اهل مدین و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۹۲ - ۲

۲- شعیب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند، معارف و احکام الهی را بپذیرند.

أرھطی أعرّ علیکم من اللّٰه

ص: ۸۶

با توجه به اینکه جمله <أرهطى أعزّ...> پاسخ شعيب(ع) در برابر <لولا رهطك...> است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را _ که از هر کسی عزتمندتر است _ در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و ...

۱۸۱- اهمیت احیای ارزشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۲۱

۲۱ - احیای ارزش ها و تعالیم دین در جامعه ، مسؤلیت هر فرد مسلمان

أن أقيموا الدين

۱۸۲- اهمیت احیای حوادث دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱ - ۳

۳ - لزوم زنده نگه داشتن یاد رویداد های خاطره انگیز دینی *

و الطّور

در صورتی که مراد از <الطور> کوه طور (محل وحی بر موسی(ع)) باشد، مورد سوگند قرار گرفتن آن در حقیقت وسیله ای برای زنده نگه داشتن این واقیعت تاریخی است.

۱۸۳- اهمیت احیای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۲ - ۷

۷ _ تلاش در راه احیای معارف دین و مبارزه فرهنگی با جریان کفر و شرک ، جهادی بزرگ و با عظمت

فلاتطع الكَـ فرین و جـ هدهم به جهادًا کبیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- به کارگیری < فِء > در احیای دین و راه خدا، از جمله مصارف آن است .

ما أفاء الله على رسوله .. فلله

برداشت یاد شده، بر این مبنا است که ذکر <فلله> برای بیان موارد مصرف <فِء> باشد و نه تیمن و تبرک (چنان که برخی

ص: ۸۷

برآیند).

۱۸۴- اهمیت ارزشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۳ - ۵

۵- ارزش های دینی ، مقدم بر روابط خویشاوندی و عواطف خانوادگی

لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّيَ .. لن تنفعكم أرحامكم و لا أول_دکم یوم القی_مه

۱۸۵- اهمیت انقطاع مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۸

۸- بایستگی توجه کامل به خدا و انقطاع از دیگران ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

و اذکر اسم ربّک و تبثّل إلیه تبثلاً

مخاطب این آیات، شخص پیامبر(ص) است؛ ولی به اعتبار این که آن حضرت به عنوان رهبر و ابلاغ کننده پیام های الهی به مردم بود، می توان درباره همه کسانی که داعیه دار رهبری جامعه اسلامی و هدایت دینی اند، این مسأله را سرایت داد.

۱۸۶- اهمیت برهان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۴۰ - ۱۷

۱۷_ تنها ادیانی که قرین برهان باشند ، از کجی و انحراف میرا هستند .

ما أنزل الله بها من سلطان .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۹

۹ - مبانی دینی و اصول اعتقادی و نیز هرگونه بحث و گفتوگو درباره آنها، باید مبتنی بر دلیل و برهان باشد.

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغير سلطـن اـتیـهم

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، کسانی را که بدون دلیل و برهان درباره دین مجادله می کنند، محکوم کرده است.

ص: ۸۸

۱۸۷- اهمیت پاسخ شبهات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۰ - ۳

۳- پاسخ گویی به شبهات منکران تعالیم دینی ، امری لازم و ضروری است .

قالوا أءذا كنا عظامًا ورفًا.. قل كونوا حجارة أو حديدًا

دستور خداوند به پیامبر(ص) برای پاسخ گویی به شبهات منکران معاد به عنوان یکی از ارکان عقیده دینی و نیز آموزش شیوه پاسخ گویی به آن حضرت، دلالت می کند بر اهمیت جواب گویی به شبهات یاد شده.

۱۸۸- اهمیت پاسداری از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۰ - ۲۳

۲۳ - لزوم حفظ و حراست دین از نفوذ آرا و افکار برخاسته از هوا های نفسانی

لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

۱۸۹- اهمیت پیروی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۸

۸ - پیروی از قرآن و تعالیم نازل شده از جانب خداوند ، ضروری است .

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲ - ۸

۸ - همه ، به تبعیت از تعالیم نازل شده از جانب خداوند ، موظف اند .

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

اگرچه فرمان به تبعیت، به پیامبر(ص) است، اما ذیل آیه، عام است و دلالت بر عمومی بودن فرمان می کند.

۱۹۰- اهمیت تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۸۹

۱ - ضرورت پیروی از قرآن و احکام و مقررات نازل شده از جانب خدا

اتبعوا ما أنزل الله

۱۹۱- اهمیت تبلیغ تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۵ - ۴

۴- تحقق فریضه های نماز و زکات ، نیازمند پی گیری و تبلیغ و ترویج مداوم

و کان یأمر أهله بالصلوه والزكوه

<کان یأمر .. >، یعنی اسماعیل (ع) به طور پیوسته بر انجام نماز و ادای زکات فرمان می داد.

۱۹۲- اهمیت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۰ - ۷

۷- لزوم بهره گیری از هر فرصت مناسب برای تبلیغ دین الهی

يأبها النبي قل لمن في أيدكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۵

۱۵- لزوم تشکیل مراکز علمی - تحقیقاتی و تبلیغی به منظور شناخت عمیق دین و تبلیغ و نشر آن

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم إذا رجعوا إليه

از اینکه خداوند فرمود: <باید گروهی از هر قومی به منظور تفقه در دین در مدینه باشد و پس از تفقه کامل به سرزمینهای خود بازگردند>، استفاده می شود که باید شهر مدینه را به مرکز تحقیقات اسلامی تبدیل کرد زیرا از نظر عقل مقدمه واجب، واجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۵ - ۱۶

۱۶_ رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۹۰

۲- پیامبر (ص) وظیفه دار ابلاغ همه معارف و احکام وحی شده به او، هر چند برخی از آنها، جبهه گیری و مخالفت مردمان را در پی داشته باشد.

إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مِّمِّينَ .. فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضُ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- مسؤولیت مبلغان دین، ابلاغ حقایق و معارف الهی به مردم است نه واداشتن آنان به پذیرش.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶- لزوم بهره گیری مبلغان دینی از هر فرصت و زمینه مناسب، برای ارشاد و تبلیغ دین

ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ .. وَ هُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (ص) و رهبران الهی، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ الْمُبِينُ

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله <فإنما عليك...> به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- خویشاوندی ، نایستی موجب ترک تبلیغ دین و توحید و مبارزه با شرک گردد .

ی_أبتِ لِمَ تعبد . . . ی_أبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۱۱

۱۱ - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام ، به صرف روی گردانی مردم از آن

فإن تولّوا . . . و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۸ - ۱

ص: ۹۱

۱ - پیامبر (ص) ، مأمور ابلاغ پیام الهی به مردم است .

قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۷ - ۱،۴

۱ - ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه پیامبران فرستاده شده به سوی مردم انطاکیه بود .

و ما علينا إلاّ البلیغ المبین

۴ - سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین و تبلیغ اسلام از مبلغان ، به صرف روی گردانی مردم از آن

إن أنتم إلاّ تکذبون .. قالوا ... و ما علينا إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۴ - ۵

۵ - تبلیغ دین ، نیازمند تلاشی همه جانبه و مستمر

إذ جاءتهم الرّسل من بین أیدیهم و من خلفهم

تعبیر <من بین أیدیهم و من خلفهم> نمایانگر نوعی تلاش همه جانبه و فراگیر از سوی پیامبران، در مقام دعوت اقوام خویش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۳ - ۳

۳ - مخالفت های کافران با پیام وحی و تأخیر کیفر دنیایی آنان ، نبایستی پیامبر (ص) و مؤمنان را در تبلیغ دین سست گرداند

فإما نذهبنّ .. فاستمسک بالذی أوحی إلیک

از تفریع این آیه بر آیات پیشین _ که مسأله اعراض کافران از وحی و کیفر آنان را مطرح کرده بود _ مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۵ - ۷

۷- لزوم کار بنیادی، در ترویج دین و تشکیل امت اسلامی و ضرورت مبارزه با عوامل اصلی کفر و فساد اجتماعی

كما أرسلنا إلى فرعون رسولا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۲ - ۴

۴- اثر نبخشیدن پند و اندرز های دینی برای مردم، تکلیف ابلاغ معارف الهی را ساقط نمی کند .

فذکر .. لست علیهم بمصیطر

آیه شریفه، بیانگر روگردانی برخی مردم، از تذکرات پیامبر(ص) است و بیان می دارد که در این موارد، نباید معارف الهی را بر مردم تحمیل کرد. آیه قبل با توصیف پیامبر(ص) به <تذکر دهنده>، آن حضرت را حتی در این موارد، به تذکر دادن مأمور ساخته است.

ص: ۹۲

۱۹۳- اهمیت تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۳،۶

۳- تعالیم انبیا برای مردم قابل درک است .

و ما أرسلنا من رسول .. لیبّین لهم

۶- مبلغان ، در تبلیغ دین باید با زبان مردم خویش سخن بگویند .

و ما أرسلنا من رسول إلاّ بلسان قومه لیبّین لهم

۱۹۴- اهمیت تحکیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۶

۶ - خداوند ، خواهان تلاش مؤمنان در تحکیم پایه های دین و گرامی داشت رسول او

لتؤمنوا بالله و رسوله و تعزروه و توقروه و تسبّحوه

۱۹۵- اهمیت تسلیم به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۳ - ۱۶

۱۶ - لزوم تبعیت از پیامبر (ص) و تسلیم شدن در برابر احکام الهی

ما جعلنا القبله .. إلا لنعلم من یتبع الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۱ - ۱۸

۱۸_ لزوم تسلیم شدن در برابر خداوند و احکام و مقدرات او

<اسلام> (مصدر مسلماً) به معنای تسلیم شدن و انقیاد است. نیاوردن متعلق <مسلماً> برای رساندن شمول و عموم آن می باشد / یعنی ، تسلیم در برابر هر آنچه خداوند بخواهد فرمان دهد و یا تقدیر کند.

۱۹۶- اهمیت تشریح دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۷ - ۹

۹ - تشریح دین از سوی خداوند ، امری ضروری و مطابق با نیاز های انسان است .

أنزل الکتب بالحق

بنابراین احتمال که مراد از <الکتاب> محتوای آن (دین) باشد _ چنان که برخی از مفسران گفته اند _ و نیز با توجه به معنای <حق>، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

۱۹۷- اهمیت تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۲ - ۲۱

۲۱ _ توصیه های چهارگانه (ضایع نساختن دارایی یتیمان و ..) تعلیماتی است که باید انسانها فراگیرند و به خاطر بسپارند و رفتار خویش را بر اساس آن پایه ریزی کنند.

ذلکم وصیکم به لعلکم تذکرون

<تذکر> (مصدر تذکرون) به معنای فراگرفتن و به خاطر سپردن است و مفعول آن همان حقایقی است که در آیه مطرح شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۷

۷ _ معارف الهی آموزه هایی است که باید آنها را همواره به خاطر داشت .

أن جاءکم ذکر من ربکم

<ذکر>، علم و معرفتی است که آدمی آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نمیورزد. و معارف الهی از آن رو <ذکر> نامیده شده که انسان باید آنها را بیاموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶_ معارف الهی، تعالیمی است که باید آنها را همواره به خاطر داشت .

أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ

<ذکر>، علم و معرفتی است که آدمی آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نمیورزد. و معارف الهی از آن رو
<ذکر> نامیده شده که انسان باید آنها را بیاموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

ص: ۹۴

۱۹۸- اهمیت تعقل در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۹ - ۱۹

۱۹_ ضرورت به کارگیری اندیشه برای فهم معارف دینی

و ما أرسلنا من قبلك إلا رجالاً .. أفلاتتعقلون

۱۹۹- اهمیت تعلم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶ - ۱۰

۱۰_ جهل و ناآگاهی مشرکان ، فلسفه دستور خدا به پیامبر (ص) مبنی بر به حضور پذیرفتن آنان و ابلاغ پیام وحی به آنان

و إن أحد من المشركين استجارك فأجره .. ذلك بأنهم قوم لا يعلمون

۲۰۰- اهمیت تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۸ - ۳

۳- معارف دین ، سزاوار جستوجو و تلاش در راه فراگیری آن از محضر عالمان

من جاءك يسعی

۲۰۱- اهمیت تفقه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۳

۳_ لزوم هجرت گروهی از هر جامعه ، به سوی مراکز علمی ، برای کسب شناخت اسلام و تفقه در دین

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين

۲۰۲- اهمیت تقویت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۴ - ۱۰

ص: ۹۵

۲۰۶- اهمیت حاکمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۹۶

۴_ نبرد با کافران تا حاکمیت یافتن دین خدا در جهان ، فرمان خداوند به اهل ایمان

و قتلوهم حتی . . . یكون الدین کله لله

۲۰۷- اهمیت حفظ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۷ - ۲

۲ - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لاتذر علی الأرض من الڪـ فرین ديارًا . إنک إن تذرهم یضلوا عبادک

۲۰۸- اهمیت حمایت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۶ - ۲

۲ - اظهار ایمان به خدای یکتا و دفاع از پیامبران و دین الهی تا مرز شهادت ، در محیط خفقان آور شرک و کفر ، امری پسندیده و عامل سعادت اخروی (بهشت) است .

قال یـ قوم اتبعوا المرسلین . . . إنی ءامنن بریکم فاسمعون . قیل ادخل الجنه

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که داستان مؤمن انطاکیه همانند دیگر داستان های یاد شده در قرآن، به منظور الگوگیری و درس آموزی نقل می شود.

۲۰۹- اهمیت دفاع از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۶ - ۲

۲ - رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربّكم و ربّ ءابائكم الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٥ - صفات - ٣٧ - ٨٥ - ٦

ص: ٩٧

۶- لزوم نادیده گرفتن پیوند خویشاوندی، در دفاع از اصول دین و مبارزه با انحرافات عقیدتی

إذ قال لأبيه و قومه ماذا تعبدون

۲۱۰- اهمیت دفاع از مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۹

۹- لزوم نهی از منکر و حمایت از دین و مبلغان دینی، به وقت ضرورت و نیاز

و جاء من أقصا المدينة رجل یسعی

نقل داستان حبیب نجار، می تواند هشداری به همه مؤمنان باشد که مانند او به دفاع از دین و دینداران پردازند.

۲۱۱- اهمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۳

۲۳_ هر امتی، نیازمند آیین و شریعتی الهی *

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

چون خداوند برای تمامی امتهای آیین و شریعت قرار داده، معلوم می شود بشر نمی تواند بدون آیین و شریعتی از سوی خداوند،

حیاتی مطلوب داشته باشد و به کمال خویش برسد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۱ - ۱۴

۱۴_ زندگی منهای دین و اعتقاد به قیامت زیانبار و تباهگر سرمایه عمر آدمی است.

قد خسر الذین کذبوا بقاء الله . . . یحسرتنا علی ما فرطنا فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- لزوم فدا کردن منافع مادی برای تحقق بخشیدن به ارزش های دینی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ .. و إِن خِفْتُمْ عِيْلَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۸۸ - ۱۱

۱۱- معارف الهی و احکام دینی ، از عطا ها و روزی های نیکوی خداوند برای بشریت

ص: ۹۸

و رزقنی منه رزقاً حسناً

می توان گفت مقصود از <رزقاً حسناً> _ به قرینه آیات گذشته (اعبدوا الله . .) _ معارف و احکامی است که خداوند به شعیب (ع) آموخت تا او آنها را به مردم تعلیم دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۳ - ۷

۷- زندگی بدون تن دادن به تعالیم دین ، سرگرمی و تباهی عمر است .

ذره م . . . و یلههم الأمل

<لهو> در لغت به معنای چیزی است که انسان را مشغول می کند و از مراد و مقصودش باز می دارد. بنابراین کسی که از هدفش باز بماند، عمر خود را تباه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۸۹ - ۳

۳- انسان ، بدون رهنمود های وحی و دین الهی ، در معرض خطر ها و تهدید های جدی است .

و قل إني أنا النذير المبين

انذار و اخطار پیامبران، دلیل وجود خطر ها و تهدید های بسیاری در پیش روی بشر است. بنابراین اگر انسان انذار و اخطار های پیامبران را نادیده بگیرد، دچار خطر ها و آفت های بسیاری خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۷ - ۹

۹- پیوند خویشاوندی و عاطفی ، باید تحت الشعاع روابط عقیدتی و دینی باشد .

إذ قال لأبيه و قومه ما هـ ذه التماثيل التي أنتم لها عـ كفون . . أف لكم و لماتعب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۲ - ۱

۱ - حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی ، دارای اهمیتی بسیار و منزلتی والا در نزد خداوند

و من يعظم حرمَ اللّٰه .. أو تهوى به الريح فى مكان سحيق . ذلک

<ذلک> اشاره است به موضوع بزرگداشت حدود و مقررات الهی و نیز مسأله توحید و یکتاپرستی که در آیه پیش مطرح شده است. مقصود از آوردن <ذلک> در این جا، ایجاد فاصله میان کلام قبل و کلام بعد و انتقال از یک مطلب مهم به مطلب مهمی دیگر است. در چنین مواردی کلمه <ه_ذا> را به کار می برند؛ مانند: <ه_ذا و أنّ للطاغين لشرّ مآب>. بنابراین به کارگیری <ذلک> _ که برای اشاره به بعید است _ می تواند برای بیان بُعد منزلت توحید و یکتاپرستی و اهمیت حدود و مقررات الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۳ - ۵

۵ - علوم و تجربه های بشری ، نمی تواند جایگزین تعالیم الهی و تجربه های پیامبران شود و انسان را از آنها بی نیاز سازد .

ص: ۹۹

فلما جاءتهم رسلهم بالبينات فرحوا بما عندهم من العلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۱۱

۱۱ - جامعه اسلامی ، نباید تمایلات اجتماعی ناروا را بر قوانین الهی برتری دهد .

فادع و ... ولا تتبع أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۸ - ۲،۷

۲- هدایت خلق در مسیر بایسته زندگی و ارائه قوانین حق ، دو هدف مهم رسالت پیامبر (ص)

أرسل رسوله بالهدى و دین الحق

۷- وجود رهبری ، نظام هدایت گری و قوانین بایسته ، راز پیروزی نهایی اسلام بر سایر ادیان

بالهدى و دین الحق لیظهره علی الدین کله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۸ - ۷

۷- زندگی انسان ها _ بدون تعالیم دین _ در معرض انواع خطر ها و آسیب های نابود کننده و علاج ناپذیر

ألم یأتکم نذیر

انذار و اخطار پیامبران، بیانگر وجود خطر ها و آسیب های بسیاری است که اگر انسان ها به تعالیم دین بی اعتنایی کنند، دچار آنها خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۸ - ۳

۳ - معارف دین ، سزاوار جستوجو و تلاش در راه فراگیری آن از محضر عالمان

۲۱۲- اهمیت دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۵ - ۴

۴ - آیین ابراهیم (ع) ، تار و پود تمامی ادیان الهی است .

و من احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله و هو محسن و اتبع مله ابرهیم حنیفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۰۰

۶- هماهنگی و عدم هماهنگی با دین ابراهیم (ع)، معیار و ملاک درستی و نادرستی احکام شریعتهاست .

و لا تقولوا... هـ ذل و هـ ذل حرام لتفتروا علی الله الکذب... إن إبرهیم کان أ

برداشت فوق، از ارتباط این آیه با آیات قبل و با توجه به سه نکته زیر به دست آمده است: B۱_ در آیات گذشته از بدعت و تحریم حلال و تحلیل حرام الهی بود. ۲_ همه پیروان ادیان آسمانی، مدعی پیروی از دین ابراهیم (ع) هستند. ۳_ تذکر به اینکه ابراهیم (ع) در برابر خدا خاضع و حنیف بود، تعریض به همان کسانی است که مدعی پیروی از ابراهیم (ع) هستند ولی در عین حال، بدون هیچ دلیلی به تحلیل و تحریم امور می پرداختند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- پیامبر (ص)، مأمور پیروی از آیین ابراهیم (ع) گردید .

ثم أوحینا إلیک أن اتبع مله إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- اهمیت دین ابراهیم و موسی (ع)، در میان مشرکان صدراسلام

أم لم یتبأ بما فی صحف موسی و إبرهیم

از تخصیص به ذکر صحف موسی و ابراهیم (ع)، مطلب بالا استفاده می شود.

۲۱۳- اهمیت دین اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - > عن رسول الله (ص) أنه قال : [فی قول الله عز و جل] > إهدنا الصراط المستقیم < دین الله الذی نزل به جبرئیل (ع) علی محمد (ص) ... >

از رسول خدا (ص) روایت شده که [درباره سخن خدای عز و جل] > إهدنا الصراط المستقیم < فرمود: [مراد از صراط مستقیم

[دین خداست که جبرئیل آن را بر محمد (ص) نازل کرده است. >..<.

۲۱۴- اهمیت دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۸

۸- درك حقایق و معارف دین و پذیرش آنها ، تعیین کننده میزان ارزش قوای ادراکی است .

ص: ۱۰۱

صم بکم عمی فهم لایعقلون

کر، لال و کور خواندن کفرپیشگان علی رغم اینکه آنان از ابزار شنوایی و ... برخوردار هستند، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که: اگر ابزار و قوای ادراکی وسیله فهم معارف دین قرار نگیرند، در حقیقت با نبودشان یکسانند و ارزشی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۵

۱۵ - لزوم تشکیل مراکز علمی - تحقیقاتی و تبلیغی به منظور شناخت عمیق دین و تبلیغ و نشر آن

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إليه

از اینکه خداوند فرمود: >باید گروهی از هر قومی به منظور تفقه در دین در مدینه باشد و پس از تفقه کامل به سرزمینهای خود بازگردند<، استفاده می شود که باید شهر مدینه را به مرکز تحقیقات اسلامی تبدیل کرد زیرا از نظر عقل مقدمه واجب، واجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۴ - ۱۵

۱۵ - شناخت حق و جستجو برای فهم صحیح حقایق دینی ، امری است لازم و بایسته .

بل اکثرهم لایعلمون الحق فهم معرضون

آیه بالا صرفاً برای حکایت از وضعیت مشرکان نیست بلکه علاوه بر این درصدد محکومیت و سرزنش آنان نیز هست و این می رساند که شناخت حق، امری لازم است زیرا سرزنش بر امر غیر لازم معقول نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۲

۱۲ - بهره نجستن از عمر و فرصت های مناسب ، در جهت شناخت دین و عمل به تعالیم آسمانی ، محکوم و مورد سرزنش و بازخواست خداوند

أولم نعمرکم ما یتدکّر فیه من تدکّر و جاءکم النذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- لزوم شناخت دین و آشنایی با تعالیم پیامبران ، از راه شنیدن صحیح و اندیشه و تعقل

و قالوا لو کنا نسمع أو نعقل

۲۱۵- اهمیت شبهه زدایی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۸ - ۱۲

ص: ۱۰۲

۱۲ - زدودن خیالات و توهمات واهی درباره مسائل دینی ، شرط اساسی برای ایجاد زمینه های ایمان واقعی در مردم

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم ... و منهم أُمیون لا یعلمون الکتب إلا أمانی

جمله های فوق (أفتطمعون ..) حاوی این معناست که تا مردم به خیالات واهی، به عنوان مسائل دینی دل خوش کرده اند، انتظار ایمان از آنان نا به جاست. بنابراین آیات یاد شده اشاره به این نکته دارد که: داعیان اسلام و قرآن باید تلاش کنند خیالات واهی را از مردم بزدایند تا زمینه ایمان در آنان فراهم شود.

۲۱۶- اهمیت صداقت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۱ - ۶

۶- لزوم صداقت داشتن در مسیر دین و پذیرفتن فرمان جهاد ، پس از صدور آن

فإذا عزم الأمر فلو صدقوا الله لكان خيراً لهم

۲۱۷- اهمیت صراحت در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۸

۸- ابلاغ پیام های الهی به صورت روشن و آشکار ، وظیفه رسول خدا (ص)

و ما علی الرسول إلا البلغ المبین

۲۱۸- اهمیت علم به اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵۲ - ۹

۹- علم به اصول دین (توحید و ...) امری است لازم .

هـ_ذا بلغ للناس ... و لیعلموا أنما هو إله واحد

از اینکه علم مردم به یکتایی خدا از هدفها و غایتهای انذار و ابلاغ وحی قرار گرفت، معلوم می شود رسیدن به این هدف

یعنی، آگاهی به یکتایی خداوند، امری لازم و است.

۲۱۹- اهمیت علم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۰۳

۱۳ - تکذیب کنندگان آیات الهی به دلیل بهره نگرفتن از ابزار شناخت معارف الهی از چهارپایان بدترند .

بل هم أضل

حرف <بل> برای اضراب است که در این مورد به معنای انتقال از غرضی به غرض مهمتر می باشد. در نتیجه مفاد <بل> این است که اگر چه تکذیب کنندگان مانند چهارپایان از درک آیات الهی محرومند، ولی چون از ابزاری برای شناخت آیات الهی بهره مند بودند که حیوانات فاقد آن هستند، باید آنان را از چهارپایان نیز فرومایه تر خواند.

۱۴ - فهم حقایق و معارف دینی و حق بینی و حق شنوی ، ملاک انسانیت و برتری انسان بر چهارپایان است .

أولئك كالأنعم

۲۲۰- اهمیت عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۵ - ۱۰

۱۰ - جدیت در فراگیری معارف الهی به بهترین وجه ، و عمل به احکام دین به نیکوترین صورت ، وظیفه ای بر عهده مردم

و أمر قومك یاخذوا بأحسنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۲

۱۲ - بهره نجستن از عمر و فرصت های مناسب ، در جهت شناخت دین و عمل به تعالیم آسمانی ، محکوم و مورد سرزنش و بازخواست خداوند

أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر و جاءكم النذير

۲۲۱- اهمیت فروع دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۹ - ۵

۵_ مشرکان و کافران همچون مؤمنان ، مکلف به فروع دین اند .

يض_ عف له العذاب يوم القى_ مه

دو چندان شدن مجازات مشرکان و کافران در صورت ارتکاب بزه کاری، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۱ - ۵

۵ - کافران ، نسبت به فروع دین _ همچون اصول دین _ مکلف اند .

ص: ۱۰۴

برداشت یاد شده، به این سبب است که اگر کافران به فروع دین مکلف نباشند، ترک نماز به عنوان نشانه آنان شمرده نمی شد و فردی مثل ابوجهل، به جهت آن ملامت نمی گردید.

۲۲۲- اهمیت فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۱ - ۱۱

۱۱_ هود (ع)، قومش را به اندیشه کردن و فهمیدن حقایق و معارف دین فراخواند.

أفلاتعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۳

۳- تعالیم انبیا برای مردم قابل درک است.

و ما أرسلنا من رسول .. لیبین لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۴ - ۲

۲- پیامبر (ص)، پیشتاز در درک معارف دینی و دارای نقش الگویی در آن

ألم تر كيف ضرب الله مثلاً كلمة طيبة كشجرة طيبة

استفهام <ألم تر> تقریری است. یعنی تو می بینی ... از اینکه خداوند، به جای عموم مردم پیامبر(ص) را مورد خطاب قرار داده است می تواند به این نکته اشاره داشته باشد که وقتی پیامبر(ص) در مثالهای خداوند دقت می کند، مردم باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

۲۲۳- اهمیت قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - ضرورت پذیرش احکام و معارف نازل شده از جانب خدا و پرهیز از شک و تردید در آنها

الحق من ربك فلاتكونن من الممترین

<امتراء> (مصدر ممتрін) به معنای شك کردن و تردید داشتن است.

ص: ۱۰۵

۲۲۴- اهمیت گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۲

۲ - رویکرد تمام عیار به دین خدا و مشغول نکردن خود به مشرکان هواپرستی که بر گمراهی خود پا می فشارند، لازم است .

بل اتبع الذین ظلموا .. فأقم وجهک للذین

<فا> در <فأقم> فصیحه و نتیجه گیری از جمله محذوف است؛ یعنی : <حال که روشن شد که مشرکان، به دلیل هواپرستی شان، به خدا شرک میورزند و هدایت ناپذیرند، تو، به آنان توجه نکن و تنها، به دین خدا متوجه باش. > .

۲۲۵- اهمیت محافظت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۶ - ۱۰

۱۰ - <عن أبي جعفر (ع) فی قوله > یا عبادى الذین آمنوا إنّ ارضى واسعہ < يقول : لا تطیعوا أهل الفسق من الملوک فإن خفتموهم أن یفتنوکم عن دینکم فإن ارضى واسعہ ... >

از امام باقر(ع) درباره این سخن خداوند <یا عبادى الذین آمنوا إنّ ارضى واسعہ> روایت شده که خدا می فرماید: از پادشاهان فاسق، پیروی نکنید و اگر ترسیدید که آنان، باعث فتنه و انحراف شما در دین شوند، پس زمین من وسیع است (هجرت کنید).. <..> .

۲۲۶- اهمیت مناجات مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۵ - ۵

۵ - لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل .. و رتل القرءان ترتیلاً . إنّنا سنلقى علیک قولاً ثقیلاً

۲۲۷- اهمیت وضوح دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - پیام های دینی برای مردم ، باید روشن و به دور از ابهام باشد .

و الکت_ب المبین

از این که خداوند، قرآن را با وصف <مبین> می ستاید، می توان استفاده کرد که روشنی برنامه تبلیغی، امری پسندیده و ارزشمند است.

ص: ۱۰۶

۲۲۸- ایمان به تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۲۹ - ۱۰

۱۰ - هاییل ، معتقد به معاد و معارف دین و دارای یقین به بهشت و دوزخ و آگاه به کیفر و پاداش اعمال

انی اخاف الله رب العلمین .. تبوأ باثمی و اثمک فتکون من اصحاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۸ - ۱۴

۱۴ - اهل کتاب ، موظف به پذیرش و اقامه قرآن و تعالیم نازل شده بر پیامبر (ص)

و لیزیدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغیناً و کفراً

ظاهراً ازدیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذیرش قرآن و تعالیم آن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۶ - ۵

۵ - خیر و سعادت امتهما ، در ایمان و باور به معارف الهی و عمل به احکام دین است .

بقیت الله خیر لکم

برخی از مفسران مراد از <بقیت الله> را اطاعت از خدا و برخی مقصود از آن را احکام و معارف دانسته اند. برداشت فوق، براساس این نظریه است.

۲۲۹- ایمان به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵ - ۵

۵ - رستگاری انسان در گرو ایمان به اصول اعتقادی دین و پایبندی به ارکان عملی آن است .

الذین یؤمنون .. و أولئک هم المفلحون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

۱ - بقرہ - ۲ - ۱۰۸ - ۱۱

۱۱ - ایمان به آیات الہی و احکام دین ، طریق درست و راه اعتدال است .

و من یتبدل الکفر بالایمن فقد ضل سواء السبیل

ص: ۱۰۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۱ - ۱۵

۱۵ - پذیرش آیین جدید و دست کشیدن از آیین قبلی ، امری دشوار

و اذ اخذ الله ميثاق النبيين .. و اخذتم على ذلكم اصرى

گرفتن پیمان مؤکد، حاکی از آن است که پیروان هر دینی نسبت به قبول دین جدید، سرسختی نشان می دادند و دست کشیدن از دین قبلی، دشوار بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۰ - ۴

۴ - لزوم ایمان به تمامی دستورات و معارفی که بر پیامبر (ص) و یا دیگر پیامبران نازل شده است .

الم تر الى الذين يزعمون انهم امنوا بما انزل اليك و ما انزل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۳ - ۱۲

۱۲ - مؤمنان با ایمان خویش به پیامبر(ص) و آیین الهی سپاسگزار نعمت هدایت هستند.

أهؤلاء منّ الله عليهم .. أليس الله بأعلم بالشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۵ - ۱۰

۱۰ - درك معارف الهی (توحید ، معاد و ...) و ایمان به آنها ، عاملی اساسی در ایجاد توان فوق العاده در رزمندگان مؤمن

بأنهم قوم لا يفقهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۱۰

۱۰_ ایمان به پیامبران و باور به معارف الهی ، غیر قابل اجبار و اکراه

أنلزمكموها و أنتم لها ك_رهون

۲۳۰- بادیه نشینان صدر اسلام و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۳

۳ - شناخت سطحی و صوری برخی از بادیه نشینان صدر اسلام ، از ایمان و دین داری

قالت الأعراب ءامنّا قل لم تؤمنوا و ل_كن قولوا أسلمنا

احتمال می رود که ادعای بادیه نشینان، نه از آن جهت بوده که به امتیازی دست یابند؛ بلکه واقعاً قادر نبودند که فرق اسلام و

ص: ۱۰۸

ایمان را تشخیص دهند و گمان می کردند که صرف تسلیم در برابر نیروی مسلمانان، ایمان به شمار می رود.

۲۳۱- بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۲۳، ۹، ۶، ۵، ۲

۲ - گروهی از مردم نابخردانه دین خدا را بازیچه و سرگرمی برای خود قرار داده اند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

مراد از <دینهم> می تواند آیین الهی باشد که برای آنان نازل گشته، ولی آنان به جای تمسک آن را بازیچه خویش قرار داده اند.

۵ - مغالطه گرایان و خوض کنندگان در اسلام و قرآن و استهزاکنندگان آن، دین خدا را بازیچه و سرگرمی خود قرار داده اند.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. یخوضوا فی حدیث غیره ... و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا

مراد از <الذین >، به قرینه آیات پیشین، همان خوض کنندگان در آیات هستند.

۶ - رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر(ص) و مؤمنان است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

۹ - کسانی که دین را بازیچه و سرگرمی قرار می دهند، فریب خوردگان دنیا و دلبسته به آنند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا و غرتهم الحیوه الدنیا

۲۳ - بازیچه قرار دادن دین، کفر است و بازیچه قرار دهندگان آن کافرند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا .. بما کانوا یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۲، ۵، ۱

۱ - تبدیل دین خدا به مجموعه ای از امور واهی و بازدارنده از سعادت و کمال، ویژگی کفرپیشگان

حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

الف: مراد از <دینهم> دین الهی است و اضافه آن به مردم اشاره به این حقیقت دارد که منفعت برنامه های دینی و قوانین شریعتهای الهی به خود انسانها می رسد. ب: <اتخذوا> از افعال تصییر است. یعنی: بدلوا دین الله لهوا و لعبا. و تبدیل دین خدا به لهو و لعب به این است که پیرایه هایی را بر دین ببندند تا دین مجموعه ای از لهو و لعب جلوه کند.

۲ - ضرورت پرهیز از آلوده سازی دین خدا به امور باطل ، خرافی و بازدارنده از سعادت واقعی انسان

الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

۵ - سرگرمی و بازیچه گرفتن دین و فریفته شدن به زندگانی دنیا ، موجب محرومیت از بهشت و مواهب آن

إن الله. حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا ... و غرتهم الحیوه الدنیا

توصیف کافران دوزخی به <الذین اتخذوا .. > بیانگر علت گرفتاری آنان به آتش جهنم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۷

ص: ۱۰۹

۷- به بازی گرفتن ارزش های دینی ، نشانه نفاق و از شیوه منافقان است .

يحذر المنافقون ... ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب ... كنتم تستهزون

۲۳۲- بازی منافقان با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۵

۵- پیامبر (ص) مأمور توبیخ منافقان ، به خاطر بازیچه شمردن دین و استهزای ارزش های الهی

قل أبالله و آياته و رسوله كنتم تستهزون

۲۳۳- بخل دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۸ - ۵

۵- دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

و إنَّه لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٍ

کلمه <شدید> _ چنان که در قاموس آمده _ گاه به معنای <بخیل> است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف <لام> در <لحَبَّ الخیر> لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حبّ مال.

۲۳۴- بدعت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۸ - ۱

۱ _ تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین ، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفريقاً يلوّن السنتهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸_ شیطان ، دعوت کننده آدمی به حرام کردن حلال های خداوند

و لامرهم فليبتكن ءاذن الأنعم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۰

۲ - حرمت بدعت در دین و تغییر حلال و حرام های الهی

یا ایها الذین ءامنوا لاتحرموا طیبیت ما احل الله لکم و لاتعتدوا

بدان احتمال که تحریم حلال، به معنای حرام دانستن حلالهای الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - هیچ گونه توجیهی نمی تواند مجوز بدعتگذاری در دین شود

ما جعل الله من بحیره . . . و لكن الذین کفروا یفترون علی الله الکذب

با توجه به خصوصیات یاد شده برای بحیره و . . . به دست می آید که بدعت گذاران با توجیهاتی نظیر حمایت از حیوانات و یا دارا بودن نوعی تقدس به دلیل ثمردهی فراوان، احکامی را جعل می کردند و به خداوند نسبت می دادند ابطال اینگونه احکام از سوی خداوند بیانگر این است که بدعتها و افتراها گرچه به توجیهاتی زیبا، آراسته شده باشد، احکامی ناروا و کفرآمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - تحریم و ممنوعیت استفاده از نعمتهای الهی به دلایل واهی مجاز نیست.

کلوا مما رزقکم الله و لا تتبعوا خطوت الشیطن

۵ - حرام شمردن نعمتهای خداوند، بدون دلیل و یا به دلایل واهی، پیروی از راه و گام شیطان است.

و لا تتبعوا خطوت الشیطن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - خیانت در امانت و بدعتگذاری در دین از سوی اهل کتاب، برخاسته از بی تقوایی آنان

و منهم من ان تأمنه بدینار . .. و یقولون علی الله الکذب ... بلی من اوفی بعهده و

۹_ تقوا ، عامل بازدارنده انسان از خودبرتربینی و بدعتگذاری در دین

قالوا لیس علینا . .. و یقولن علی الله الکذب ... بلی ... و اتقی

۲۳۵- بدنمایاندن دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱

۱_ تبدیل دین خدا به مجموعه ای از امور واهی و بازدارنده از سعادت و کمال ، ویژگی کفرپیشگان

حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

الف: مراد از <دینهم> دین الهی است و اضافه آن به مردم اشاره به این حقیقت دارد که منفعت برنامه های دینی و قوانین

ص: ۱۱۱

شریعت‌های الهی به خود انسانها می‌رسد. ب: <اتخذوا> از افعال تصییر است. یعنی: بدلوا دین الله لهوا و لعبا. و تبدیل دین خدا به لهو و لعب به این است که پیرایه‌هایی را بر دین ببندند تا دین مجموعه‌ای از لهو و لعب جلوه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۶ - ۱۴، ۵، ۴

۴ - کافران قوم شعیب در تلاش مستمر برای بد جلوه دادن راه خدا

و تصدون عن سبیل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً

۵ - تهدید اهل ایمان و ساختن چهره‌ای ناپسند از راه خدا، از روش‌های دشمنان دین برای مبارزه با پیامبران و ادیان الهی

و تصدون عن سبیل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً

۱۴ - سد کنندگان راه خدا و ترسیم کنندگان چهره‌ای ناپسند از دین، مردمی فسادگر و در خطر گرفتاری به سرنوشتی شوم هستند.

تصدون عن سبیل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً... و أنظروا کیف کان عقبه المفسد

۲۳۶- بدنمایی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۳

۳- کافران، همواره در پی کج جلوه دادن راه و تعالیم الهی هستند.

للك فرین... الذین... و یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً

۲۳۷- برتری دین فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۶۳ - ۷

۷- فرعونیان، خود را برخوردار از راه و آیینی نمونه و برتر می‌دانستند.

و یدها بطریقکم المثلی

<طریقه> به معنای راه و روش است و <مثلی> (مؤنث <أمثل>) یعنی، به حق شبیه تر و به خیر و خوبی نزدیک تر (مفردات راغب).

۲۳۸- برخورد با مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۲

۴ - روش برخورد با مغالطه گران و مجادله کنندگان یاوه گوی در مورد دین که در پی کشف حقیقت نیستند، بی اعتنایی است.

الذین یخوضون فی آیتنا فأعرض عنهم

۵ - ترک سخن و مجادله با مغالطه گران یاوه گو درباره قرآن، روشی در بازداشتن آنان از این عمل ناپسند و مرتبه ای در نهی آنان از این منکر است.

یخوضون فی آیتنا فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

۲۳۹- بردگی در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۵ - ۲

۲ - < استرقاق > کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه کذلک نجزی الظ_لمین

جمله < کذلک نجزی الظ_لمین > اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

۲۴۰- برگزیدگی احیاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۳ - ۳

۳ - برانگیختن هادیان خلق و احیاگران دین ، نمودی از عزّت و حکمت خداوند

بعث فی الأمّین رسولاً .. و آخرین منهم لَمَّا یلحقوا بهم و هو العزیز الحکیم

۲۴۱- برگزیدگی دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۶،۷

۶- آیین ابراهیم (تسلیم خدا بودن) ، آیین برگزیده خداوند

إن الله اصطفى لكم الدين

۷- منزله بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها ابراهیم بینى إن الله اصطفى لكم الدين فلاتموتن

تفریع جمله <لاتموتن . . . > بر <إن الله... > به وسیله حرف <فاء > گویای برداشت فوق است.

ص: ۱۱۳

۲۴۲- برهان در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۸

۸- معارف دینی و آیات الهی ، مبتنی بر دلیل و برهان

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغير سلطـن اـتیـهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۳ - ۶

۶- اصول و معارف دین ، مبتنی بر دلیل و برهان عقلی

أولم یروا أنّ اللّٰه .. بقـدر علی أن یحیی الموتی

خداوند در این آیه، برای اثبات امکان زنده شدن دوباره مردگان، دلیل عقلی آورده است و آن نمود مظاهر قدرت و حکمت در پیکره آفرینش است.

۲۴۳- بطلان غلو در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۷ - ۶

۶_ هر نوع افراط و غلو در دین ، باطل و خارج شدن از حقیقت است .

لا تغلوا فی دینکم غیر الحق

<غیر الحق> صفت برای <غلو> در تقدیر است و ظاهراً صفتی توضیحی می باشد. یعنی از حدود معارف الهی خارج نشوید که این امری باطل است.

۲۴۴- بعد اجتماعی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۹ - ۱۶

۱۶ _ دین، دربردارنده ابعاد اجتماعی و عبادی و اعتقادی

أمر ربی بالقسط و اقیموا .. و ادعوه مخلصین له الدین كما بدأکم تعودون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۱۷

ص: ۱۱۴

۱۷- دین الهی ، ناظر بر همه شؤون زندگی و دربردارنده پیام های اجتماعی ، سیاسی و معنوی

أشَدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رَحْمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرِيَهُمْ رُكَّعًا سَجَّدًا

تعبیر <أشَدَّاءَ..> ترسیمگر خط سیاسی، <رحماء بینهم> بیانگر اخلاق اجتماعی و <تراهم رکعاً...> بیانگر روح معنوی جامعه اسلامی است.

۲۴۵- بعد سیاسی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۱۷

۱۷- دین الهی ، ناظر بر همه شؤون زندگی و دربردارنده پیام های اجتماعی ، سیاسی و معنوی

أشَدَّاءَ عَلَى الْكُفَّارِ رَحْمَاءَ بَيْنَهُمْ تَرِيَهُمْ رُكَّعًا سَجَّدًا

تعبیر <أشَدَّاءَ..> ترسیمگر خط سیاسی، <رحماء بینهم> بیانگر اخلاق اجتماعی و <تراهم رکعاً...> بیانگر روح معنوی جامعه اسلامی است.

۲۴۶- بعد عبادی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۹ - ۱۶

۱۶ _ دین، دربردارنده ابعاد اجتماعی و عبادی و اعتقادی

أمر ربی بالقسط و اقیموا .. و ادعوه مخلصین له الدین كما بدأکم تعودون

۲۴۷- بعد عقیدتی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۹ - ۱۶

۱۶ _ دین، دربردارنده ابعاد اجتماعی و عبادی و اعتقادی

أمر ربی بالقسط و اقیموا .. و ادعوه مخلصین له الدین كما بدأکم تعودون

۲۴۸- بعد معنوی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۱۷

ص: ۱۱۵

۱۷- دین الهی ، ناظر بر همه شؤون زندگی و دربردارنده پیام های اجتماعی ، سیاسی و معنوی

أشداء علی الکفار رحماء بینهم ترهیم رکعاً سجداً

تعبیر <أشداء..> ترسیمگر خط سیاسی، <رحماء بینهم> بیانگر اخلاق اجتماعی و <تراهم رکعاً...> بیانگر روح معنوی جامعه اسلامی است.

۲۴۹- بعد هدایتگری دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۲۰ - ۲

۲ - روشنگری و معرفت بخشی دین ، دارای ابعاد گسترده

ه_ذا بصائر للناس

تعبیر به <بصائر> و نه <بصیره>، نمایانگر این حقیقت است که دین نه در یک بُعد؛ بلکه در همه ابعاد زندگی به انسان بینش صحیح می دهد.

۲۵۰- بنی اسرائیل و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۴ - ۱۱

۱۱ - بنی اسرائیل عصر بعثت ، همسان با اسلاف گذشتگان خویش در برخورد با کتاب های آسمانی و احکام دین

ثم تولیتم

نسبت دادن رفتار پیشینیان بنی اسرائیل به موجودین عصر بعثت و عصرهای پس از آن (ثم تولیتم)، بیانگر اتحاد و اشتراک آنان در خصلتها و ویژگیهاست.

۲۵۱- بهای دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۶

۱۶ - هر ثمنی که در قبال دین فروشی به دست آید - هر چند فراوان هم باشد - حقیر و ناچیز است .

و لاتشثروا بأیتی ثمناً قلیلاً

کلمه <قلیلاً> قید توضیحی برای <ثمناً> است؛ یعنی، ثمنی که در مقابل از دست دادن آیات الهی باشد اندک است، هر چند به ظاهر کلان و فراوان به نظر آید.

ص: ۱۱۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۱۱

۱۱ - متاع و بهره های دنیوی در قبال دین فروشی ، بهایی اندک و ناچیز است .

و یشترون به ثمناً قليلاً

کلمه <قلیلاً> صفت توضیحی است و حکایت از آن دارد که هر قیمتی که در قبال دین فروشی قرار گیرد، اندک و ناچیز است.

۲۵۲- بهترین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۵ - ۱،۲،۱۲

۱ - تسلیم خدا بودن با تمام وجود به همراه انجام کار های نیک و شایسته ، بهترین آیین است .

و من احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله و هو محسن

مراد از <وجه>، ذات و نفس آدمی است که از آن به تمام وجود تعبیر شده است؛ <محسن> در برداشت فوق به معنای انجام دهنده کار نیک گرفته شده است.

۲ - برترین آیین ، پیروی از دین ابراهیم است .

و من احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله و هو محسن و اتبع مله إبرهیم حنیفاً

۱۲ - بهترین دین ، از آن کسی است که تسلیم خدا باشد و بر پایه توجه به حضور خداوند او را پرستش کند .

و من احسن دیناً ممن اسلم وجهه لله و هو محسن

رسول خدا(ص) در پاسخ سؤال از معنای <احسان> فرمود: ان تعبد الله تعالی کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک.

مجمع البيان، ج ۳، ص ۱۷۸؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۵۳، ح ۵۷۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- قرآن در بردارنده برترین هدایت ها و استوارترین شریعت برای بشر است .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

عبارت <التي هي أقوم> صفت برای موصوف محذوف مثل کلمه <شریعت> و <ملت> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - اسلام ، برترین عقیده و بهترین سخن در باب دین

الَّذِينَ يَسْتَمْعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

مقصود از سخن در آیه شریفه و گزینش بهترین سخنان، آن سخنی است که درباره مسائل دینی است. بنابراین مصداق اصلی و مورد نظر بهترین سخن، مکتب اسلام خواهد بود که دین منتخب قرآن است.

۲۵۳- بی ارزشی بهای دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۰ - ۴،۶

۴ - هر آنچه آدمی در برابر کفر به قرآن و از دست دادن دین الهی به چنگ آورد، پست و ناچیز است .

بئسما اشتروا به أنفسهم أن يكفروا بما أنزل الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخصوص به ذم، مال و منال، ریاستهای دنیوی و مانند آن باشد که در کلام ذکر نشده تا شامل هر چیزی بشود. بر این مبنا <أن يكفروا...> بیان معامله و داد و ستد است و معنای جمله <بئسما اشتروا...> چنین می شود: یهودیان آنچه از مال و منال دنیا در برابر فروختن خویش به دست آوردند، بهای پستی بود و این معامله با کفر به قرآن صورت گرفت.

۶ - الهی بودن قرآن، دلیل ضرورت پرهیز از کفر ورزی به قرآن و پست بودن هر چیزی در مقابل از دست دادن آن، است .

أن يكفروا بما أنزل الله

تعبیر کردن از قرآن به <ما> و توصیف آن به <أنزل الله> بیانگر علت و دلیل حکمی است که در فراز قبل بیان شد؛ یعنی، چون قرآن کتابی است نازل شده از جانب خدا، کفر به آن موجب می شود هر چیزی که در مقابل از دست دادن آن دریافت شود، پست باشد.

۲۵۴- بی اعتنایی به استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۶

۶ - رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر(ص) و مؤمنان است.

و ذر الذين اتخذوا دينهم لعبا و لهوا

۲۵۵- بی اعتنایی به مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۴،۵

۴_ روش برخورد با مغالطه گران و مجادله کنندگان یاوه گوی در مورد دین که در پی کشف حقیقت نیستند، بی‌اعتنایی است.

الذین یخوضون فی آیتنا فأعرض عنهم

۵_ ترک سخن و مجادله با مغالطه گران یاوه گو درباره قرآن، روشی در بازداشتن آنان از این عمل ناپسند و مرتبه‌ای در نهی آنان از این منکر است.

ص: ۱۱۸

يخوضون في ءايتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره

۲۵۶- بی اعتنایی به مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۹ - ۴

۴ - خداوند ، برحذر دارنده پیامبر (ص) از ترتیب اثر دادن به تهدید های تکذیب کنندگان دین و هراس از آرایش نیروی آنان

فلیدع نادیه .. کلاً لاتطعه

۲۵۷- بی تأثیری اتحاد مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۷ - ۶

۶ - مباحات به گروه های هم فکر و دلگرمی به یاری آنان در رویارویی با دین ، امری واهی و اطمینانی بی پایه است .

فلیدع نادیه

۲۵۸- بی تأثیری معجزه بر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۱ - ۸

۸ _ معجزات انبیا بی تأثیر در کفرپیشگان و تکذیب کنندگان معارف الهی برای ایمان به آن معارف

و لقد جاءتهم رسالهم بالبینة فما كانوا لیؤمنوا بما کذبوا من قبل

۲۵۹- بی تأثیری مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۰ - ۱۵

۱۵ - همه مکر ها و توطئه های سوء کافران و دین ستیزان ، رو به کساد و نابودی است .

و الذین یمکرون السیئات . . . و مکر أولئک هو یبور

<ال> در <السیئات> برای جنس و مفید استغراق و به معنای انواع مکرهای بد است. <بوار> (مصدر <یبور> هم در معنای هلاکت به کار رفته و هم به معنای کسادی مفرط آمده است (لسان العرب). در هر صورت در این آیه، کنایه از عدم تأثیر و بی نتیجه بودن مکرهای کافران می باشد.

ص: ۱۱۹

۲۶۰- بی تأثیری مکر علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۲،۵

۲- خداوند ، مکر های پیشینان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید .

أولم يروا أننا نأتى الأرض . . . و قد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

نمی توان جمله <الله المکر جميعاً> را متفرع بر <قدمکرالذین . . . > دانست ؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین <فاء> در <فله . . . > فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدر دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: <قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جميعاً>. جمله <أولم يروا . . . > قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

۵- نابودی کفرپیشگان توطئه گر در طول تاریخ ، نشانه بی اثر بودن مکر آنان در برابر برنامه های الهی است .

أولم يروا أننا نأتى الأرض ننقصها . . . و قد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

۲۶۱- بی تقوایی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۷ - ۵

۵- بی تقوایی و هواپرستی ، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فويل يومئذ للمكذبين . . . هـ ذه النار التي كنتم بها تكذبون ... إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي

در این آیات، <متقین> جبهه مقابل <مکذبین> قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

۲۶۲- بی منطقی تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۶ - ۶

۶- انکار دین خدا و معارف آن ، فاقد دلیل منطقی و بنیاد علمی است .

و الذين يحاجون في الله .. حجّتهم داحضه

بنابراین که مراد از <فی الله> دین خدا باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۲

ص: ۱۲۰

۲ - تکذیب دین و روز جزا ، فاقد هرگونه برهان است .

فما یکذّبک بعد بالدین

<ما> ممکن است برای استفهام از عوامل تکذیب باشد. در این صورت <ما یکذّبک؟> یعنی، چه چیز تو را کاذب یا تکذیب گر می سازد؟ مخاطب در این فرض، هر انسانی است که مصداق آیه قبل نباشد؛ یعنی، ای انسان بی ایمان! چه عاملی سبب شده است، درباره دین (اسلام یا کیفرهای اخروی)؛ کاذب شده، سخن نادرست گویی؟ یا چه عاملی تو را تکذیب کننده دین ساخته است؟

۲۶۳- بی منطقی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۷

۷- دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه بغير سلطـن اـتیـهم

برداشت یادشده بر این اساس است که <بغیر سلطان ..> قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۲

۲- دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه بغير سلطـن اـتیـهم

برداشت یاد شده بر این اساس است که عبارت <بغیر سلطان> قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران در آیات الهی، بدون حجت و برهان به جدال برمی خیزند.

۲۶۴- بی یآوری اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۷ - ۷

۷- تکذیب کنندگان دین ، در قیامت از یاری هم نشینان خویش محروم خواهند بود .

فلیدع نادیه

امر در <فلیدع>، تعجیزی و بیانگر آن است که شخص گرفتار، نمی توان هم نشینان خود را به یاری بخواند.

ص: ۱۲۱

۲۶۵- بی یآوری پیروان دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۹ - ۱

۱ - ارائه دهندگان برنامه های ضد دینی ، ناتوان از حمایت نسبت به پیروان خویش در برابر عذاب خداوند

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً

با توجه به این که <من الله> ممکن است به حذف مضاف باشد؛ یعنی، <من عذاب الله> و با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (ص)، مطلب بالا استفاده می شود.

۲۶۶- پاداش تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷۲ - ۴

۴ - مزد و پاداش دعوت به حق و تبلیغ دین ، بر عهده خداست .

إِن أُجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۱ - ۷

۷ - ابلاغ پیام های الهی به مردم و تبلیغ معارف دین ، در پی دارنده پاداش از ناحیه خداوند

إِن أُجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي

۲۶۷- پاداش حمایت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۶ - ۴

۴ - بهشت ، پاداش جهاد و دفاع از دین تا مرز شهادت

قال یقوم اتبعوا المرسلین .. اِنّی ءامنت برّکم فاسمعون . قیل ادخل الجنّه

۲۶۸- پاسخ به شبهات دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۱ - ۳

۳ - پیامبر (ص) ، موظف به ابلاغ پیام الهی به مردم و پاسخگویی به شبهه های مطرح شده است .

ص: ۱۲۲

قل يتوفّيكُم ملك الموت

۲۶۹- پاسداری از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۸ - ۱۲

۱۲ - زدودن خیالات و توهمات واهی درباره مسائل دینی ، شرط اساسی برای ایجاد زمینه های ایمان واقعی در مردم

أفتطمعون أن يؤمنوا لكم .. و منهم أُمیون لا یعلمون الکتب إلا أمانی

جمله های فوق (أفتطمعون ..) حاوی این معناست که تا مردم به خیالات واهی، به عنوان مسائل دینی دل خوش کرده اند، انتظار ایمان از آنان نا به جاست. بنابراین آیات یاد شده اشاره به این نکته دارد که: داعیان اسلام و قرآن باید تلاش کنند خیالات واهی را از مردم بزدايند تا زمینه ایمان در آنان فراهم شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۴

۱۴ - لزوم پاسخگویی به تبلیغات سوء دشمنان دین

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا قل بل مله إبرهیم حنیفاً

هدف از آوردن کلمه <قل> در آیه، بیان ضرورت پاسخگویی به تبلیغات دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۵ - ۸

۸ - سلامت و دوام جامعه ایمانی ، در گرو پاسداری از حریم ارزش های دینی در برابر فرهنگ کفر

علیکم انفسکم لا یضرکم من ضل إذا اهتدیتم

مراد از <ضرر> در <لا یضرکم> ممکن است ضرر معنوی بوده و اشاره به خطرهایی باشد که ایمان مؤمنان را تهدید می کند و ممکن است مراد آسیبهایی باشد که بنیه و توان جوامع مؤمن را تضعیف و یا نابود می سازد. برداشت فوق ناظر به دومین معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - پیامبر(ص) موظف به اجتناب از بحث و جدال و درگیر شدن با مغالطه گران و شبهه افکنان در آیات قرآن و دیگر آیات الهی

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۳ - پرهیز از بحث و مجادله با یاوه گویان و مغالطه گران در مورد دین و آیات الهی، وظیفه مؤمنان است.

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۴ - روش برخورد با مغالطه گران و مجادله کنندگان یاوه گوی در مورد دین که در پی کشف حقیقت نیستند، بی‌اعتنایی است.

الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۵ - ترک سخن و مجادله با مغالطه گران یاوه گو درباره قرآن، روشی در بازداشتن آنان از این عمل ناپسند و مرتبه‌ای در نهی آنان

ص: ۱۲۳

از این منکر است.

يخوضون في آيتنا فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره

۶_ لزوم سوق دادن یاوه گویان و مغالطه گران درباره قرآن و آیات الهی به بحثهای دیگر

الذین يخوضون .. فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره

۸_ گفتگو و مجالست با مشرکان و مخالفان، در صورتی که به یاوه گویی و مغالطه گری در دین نپردازند، ممنوع نیست.

فأعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره

ظاهراً <حتی> غایت برای حکم <اعراض> است؛ یعنی تا زمانی از مشرکان اعراض کن که در آیات الهی خوض می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۹ - ۵،۷،۸

۵_ فلسفه تحریم همنشینی با یاوه گویان مغالطه گر در آیات الهی، بازداشتن آنها از این عمل ناپسند است.

فلا تقعد بعد الذکری .. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

۷_ مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلطه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند.*

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

۸_ حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون .. و لکن ذکری لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۳،۶

۳_ پیامبر(ص) وظیفه دار بی اعتنایی به کسانی که آیین آنها بازی و سرگرمی است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعباً و لهواً

۶_ رها کردن و بی‌اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته‌اند، وظیفه پیامبر(ص) و مؤمنان است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۹ - ۱۳، ۱۲

۱۲_ خداوند در هر زمان مردمانی را برای حمایت و حراست از آرمان پیامبران برگماشته است.

فإن یکفر بها هؤلاء فقد و کلنا بها قوما لیسوا بها بکفرین

۱۳_ حمایت و حراست کنندگان از دین خدا، نزد او از مرتبه‌ای بلند برخوردارند.

فإن یکفر بها هؤلاء فقد و کلنا بها قوما لیسوا بها بکفرین

نکره آمدن کلمه <قوما> دال بر تفخیم و بزرگداشت است، علاوه بر آنکه توصیف این قوم _ با <و کلنا> و جملات پس از آن خالی از مدح نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۲۸

ص: ۱۲۴

۲۸ _ لزوم پاسخگویی به شبهات الغا شده علیه دین، در عین پرهیز از بحث و مجادله بی ثمر

إذ قالوا ما أنزل الله .. قل الله ثم ذرهم في خوضهم يلعبون

۲۷۰- پاسداری دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۷ - ۴

۴ _ در برابر کسانی که حرث و نسل را فدای مصلحت خود می کنند ، برخی ، جان خود را در برابر حفظ ارزش های الهی فدا می کنند .

ليفسد الحرث و النسل .. و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۲ - ۱۹، ۱۷، ۱۵، ۱۲

۱۲ _ لزوم یاری دین خدا

من انصاری الى الله قال الحواریون نحن انصار الله

جمله <نحن انصار الله> در پاسخ <من انصاری الى الله> بیانگر این است که یاری کردن مسیح برای حرکت به سوی خدا، همان یاری خدا و دین اوست.

۱۵ _ یاری کردن دین خدا ، مشخصه ایمان آورندگان به خدا و تسلیم شدگان در برابر اوست .

نحن انصار الله امانا بالله و اشهد باننا مسلمون

جمله <امنا بالله .. > به منزله برهانی است از جانب حواریون برای دعوی یاری خدا.

۱۷ _ یاری کردن دعوتگران راستین الهی ، یاری خداست .

قال من انصاری الى الله .. نحن انصار الله

از اینکه حواریون در جواب درخواست عیسی (ع) (چه کسی مرا یاری می کند)، گفتند (ما یاوران خداییم)، معلوم می شود یاری کردن پیامبر، همان یاری خداست.

قال الحواریون نحن انصار الله

به نظر می رسد تمجید خداوند از حواریون، با وجود اینکه افراد بسیاری به نبوت عیسی ایمان آوردند، به لحاظ پیشتازی آنان در ایمان به خدا و یاری دین بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۰ - ۱،۹

۱_ پاسداری از مرز های ایمان و عقاید دینی ، مسؤولیت همگانی مؤمنان

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا .. یردوکم بعد ایمانکم کافرین

۹_ لزوم پاسداری مؤمنان (جامعه ایمانی) ، از مرز های فرهنگی ، در روابط خویش با کافران

ص: ۱۲۵

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً من الذین اوتوا الكتاب یردوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۱ - ۲

۲ - قرآن و پیامبر (ص) (سنت) ، زمینه ای کامل برای پاسداری از ایمان و عقیده

و کیف تکفرون و انتم تتلی علیکم آیات اللّٰه و فیکم رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۲ - ۷

۷ - لزوم پاسداری اهل ایمان از اسلام خویش تا لحظه مرگ ، در برابر هجوم کفر و ارتداد

ان تطیعوا فریقاً من الذین اوتوا الكتاب یردوکم .. و لا تموتنّ الا و انتم مسلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۹

۹ - نظارت همگانی و اصلاح جوامع (امر به معروف و نهی از منکر) ، نگهدار ایمان به خداوند *

کنتم خیر اّمه اُخرجت للناس تأمرون .. و تؤمنون باللّٰه

تقدم < امر به معروف و نهی از منکر > در آیه شریفه بر < ایمان > ، علی رغم تقدم ذاتی ایمان بر آنها، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۸ - ۲۳

۲۳ - پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین ، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۵ - ۵

۵_ ایمان به مقدر بودن اجل و معین بودن عمر نزد خداوند ، از عوامل تقویت روحیه پاسداران رسالت انبیا

و ما كان ل نفس ان تموت الا باذن الله كتاباً مؤجلاً

چون آیات قبل درباره جهاد و ترس از مرگ و شهادت بود، به نظر می رسد از اهداف این آیه، تقویت روحیه و رفع اضطراب از مسلمانان پیکارجو باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۶ - ۵،۶

ص: ۱۲۶

۵_ زنده ماندن ، ولو با توجیه کوتاهی ها و تقصیر ها در دفاع از دین ، خواسته کفرپیشگان به ظاهر مسلمان

لا تکنوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم .. ما ماتوا و ما قتلوا

۲_ در برداشت بالا <الذین کفروا> به قرینه <لاخوانهم> به مسلمانان ضعیف الایمانی که اندیشه کفرآمیز دارند، تفسیر شده است.

۶_ ضرورت دفاع جامعه ایمانی از معارف و عقاید دین ، در برابر هجوم تبلیغاتی دشمن

لا تکنوا کالذین کفروا و قالوا لاخوانهم اذا ضربوا فی الارض

دفاع خداوند از معارف و عقاید دینی اسلام (لا تکنوا ..)، درسی است برای مسلمانان که از آن معارف و عقاید دفاع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۶ - ۴

۴_ نگرانی پیامبر (ص) از آسیب یافتن دین خدا به واسطه تلاش های کفرآمیز

و لا یحزنک الذین یسارعون فی الکفر

از اینکه خداوند در مقام دلداری می فرماید: انهم لن یضروا الله شیئاً (آنان با کفرشان به خدا ضرری نمی رسانند)، معلوم می شود که سبب ناراحتی پیامبر (ص)، احتمال آسیب رسانی کافران به دین خدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۷ - ۸

۸_ تضمین خداوند نسبت به آسیب ناپذیری دین اسلام ، از ناحیه کفر گروهی از مردم

ان الذین اشتروا الکفر بالایمان لن یضروا الله شیئاً

برخی برآنند که مراد از ضرر رساندن به خدا، ضرر رساندن به دین خداست. زیرا هیچکس تصور ضرر رساندن به خداوند را ندارد تا خداوند آن پندار را نفی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۲۰۰ - ۲۵

۲۵ _ صبر بر انجام نماز های پنجگانه و صبر در جنگ مسلحانه با دشمنان و پاسداری در راه خداوند ، وظیفه مؤمنان

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا

پیامبر اسلام (ص) درباره < .. . اصبروا و صابروا و رابطوا ... > فرمود: اصبروا علی الصلوات الخمس، و صابروا علی قتال عدوکم بالسیف، و ربطوا فی سبیل الله لعلکم تفلحون.

الدرّ المشور، ج ۲، ص ۴۱۸.

۲۷۱- پایندی به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۹ - ۸،۹

ص: ۱۲۷

۸_ پایبندی خالصانه به دین و پرهیز از شرک و التقاط، از شرایط دعا و نیایش به درگاه خداوند

و ادعوه مخلصین له الدین

۹_ انقطاع کامل از غیر خدا و پایبندی خالصانه به دین، از مصادیق قسط در عبادت و پرستش

قل أمر ربی بالقسط و أقیموا وجوهکم عند کل مسجد و ادعوه مخلصین له الدین

۲۷۲- پذیرش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۶ - ۲۰

۲۰_ توجه انسان به جهل خود و علم خداوند، زمینه پذیرش احکام الهی

و الله یعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۳ - ۱۳، ۱۱، ۴

۴_ ناسازگاری برگزیدن دین غیر خدا با حرکت نظام هستی

افغیر دین الله یبغون و له اسلم من فی السموات و الارض

۱۱_ تسلیم همه موجودات در برابر خداوند، دلیل لزوم پذیرش دین و تسلیم انسان در برابر او

افغیر دین الله یبغون و له اسلم من فی السموات و الارض

۱۳_ توجه به رجوع قهری تمامی موجودات به سوی خداوند، زمینه ای برای پذیرش دین خداوند

افغیر دین الله... و الیه یرجعون

جمله <و الیه... > به منزله دلیلی است برای لزوم پذیرش دین خداوند، که از جمله <افغیر دین... > به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۵ - ۹، ۲، ۱

۱ - پذیرش دین اسلام ، میثاق خداوند از پیامبران و مردم

و اذ اخذ الله میثاق النبیین . . . و من یتبع غیر الاسلام دیناً

بنابر اینکه مراد از <الاسلام> ، شریعت پیامبر (ص) باشد.

۲ - برگزیدن دینی غیر از اسلام ، مورد پذیرش خداوند نیست .

و من یتبع غیر الاسلام دیناً فلن یقبل منه

۹ - پذیرش آیینی غیر از اسلام ، موجب زیان و خسران در آخرت

و من یتبع غیر الاسلام دیناً . . . و هو فی الاخره من الخاسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۱ - ۷

ص: ۱۲۸

۷_ پذیرش آیات الهی و تبعیت از پیامبران ، از مصادیق بارز اعتصام و پیروی کامل از خداوند

و انتم تتلی علیکم آیات اللّٰه و فیکم رسوله و من یتصم باللّٰه

ظاهراً <و من یتصم باللّٰه>، توضیح جمله <و انتم تتلی علیکم> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۱۵،۱۶

۱۵_ دعوت خداوند از اهل کتاب به پذیرش آیین اسلام

و لو أمن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

بیان خیر بودن آیین اسلام، خود به منزله دعوت به اسلام است.

۱۶_ پذیرش آیین اسلام ، به خیر و صلاح بشر

و لو أمن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

گر چه خیر بودن را برای اهل کتاب ذکر کرده است، ولی اهل کتاب در این جهت، قطعاً خصوصیتی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۴ - ۱۵

۱۵_ عبدالله بن سلام و گروهی از اهل کتاب ، به اسلام گرویدند و از زمره صالحان گردیدند .

من اهل الکتب امه قائمه . . . و اولئک من الصالحین

در شأن نزول آمده است: چون عبدالله بن سلام و گروهی اسلام آوردند، اخبار یهود گفتند تنها اشرار ما به پیامبر(ص) ایمان آوردند. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۳ - ۱،۲،۴،۵

۱_ تفهیم معارف دینی به انسان های مستعد ، از سنت های خداوند

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

۲_ حق ناشنوایی کافران و منافقان ، نشانه نبودن استعداد پذیرش معارف الهی در آنان است .

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

مراد از خیر به قرینه آیه قبل، استعداد پذیرش معارف الهی است.

۴_ دارندگان خیر و استعداد کمال ، برخوردار از هدایت های ویژه خداوند و توفیق پذیرش معارف دین

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

چون خداوند معارف دین را برای تمامی انسانها بیان کرده و به گوش همگان رسانده، معلوم می شود مراد از <اسماع> در این آیه هدایتها و توفیقات ویژه خداوند است که تنها شامل دارندگان استعدادهای خاص می شود.

۵_ فاقدان خیر و استعداد کمال ، ناشایست برای شمول هدایت های ویژه خداوند و توفیق یافتن به پذیرش معارف دین

و لو علم الله فيهم خيرا لأسمعهم

ص: ۱۲۹

۲۷۳- پرسش از مجهولات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۱ - ۲

۲ - پرسش از معارف و احکام ناگفته از سوی خداوند ، مورد نهی الهی

لاتسئلوا عن اشیاء .. عفا الله عنها

<عفو> در لغت به معنای مستور کردن است و مراد از مستور کردن اشیاء، بیان نکردن آنهاست. و مقصود از <اشیاء> به قرینه <و ان تسئلوا عنها حين ينزل القرآن> مسائلی است که در راستای هدف قرآن (هدایت بشر) قرار دارد که همان احکام و معارف الهی است. و آیه بعد که گروهی را به دلیل انکار آن اشیاء کافر نامیده مؤید این است که مراد از <اشیاء> معارف الهی باشد.

۲۷۴- پرسش از مسکونات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۲ - ۱،۲،۳

۱ - پرسش و تحقیق درباره احکام ناگفته الهی ، مورد نهی خداوند در تمامی ادیان

لاتسئلوا عن اشیاء .. قد سألها قوم من قبلکم

۲ - گروهی از پیشینیان با بی اعتنایی به نهی خداوند در پی دست یافتن به احکام بیان نشده در دین برآمدند

قد سألها قوم

۳ - پرسش امت های پیشین از احکام مسکوت مانده در دین ، موجب جعل و تشریح آن احکام برای آنان

قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

۲۷۵- پیروان دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۱ - ۱۲

۱۲ _ عن الحسين بن علي (ع): ما احد على مله ابراهيم الا نحن و شيعتنا . . .

از امام حسين (ع) روايت شده است: هيچ كس، جز ما و شيعيان ما، پيرو آيين ابراهيم نيست . . .

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۲،۴،۵

۲_ يوسف (ع) در زندان مصر، پيروى خویش از آيين ابراهيم، اسحاق و يعقوب (ع) را فاش ساخت .

واتبعت مله اباى ابراهيم و اسحـق و يعقوب

۴_ يوسف (ع)، پيرو شريعت پدرانش، ابراهيم، اسحاق و يعقوب (ع) بود و برانگيخته به شريعتى جديد نبود .

واتبعت مله اباى ابراهيم و اسحـق و يعقوب

ص: ۱۳۰

۵- اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۲۷۶- پیروان دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۲،۴

۲- یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی خویش از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت .

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۴- یوسف (ع) ، پیرو شریعت پدرانش ، ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود .

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۲۷۷- پیروان دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۲،۴

۲- یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی خویش از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت .

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۴- یوسف (ع) ، پیرو شریعت پدرانش ، ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود .

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۲۷۸- پیروزی بر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۱۰ - ۵

۵- تنها خداوند شایسته آن است که برای درخواست یاری و پیروزی بر دشمنان دین به پیشگاه او روی آورد .

إذ تستغيثون .. و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۳

۳ - پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فأثبتوا و اذكروا الله كثيرا لعلکم تفلحون

ص: ۱۳۱

<لعلکم> علاوه بر اینکه متعلق بر <اذکروا الله> است، می تواند متعلق به <فأثبتوا> نیز باشد. در این صورت مراد از <فلاح>، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۷ - ۱۵

۱۵ - پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از سرکوبی کامل دشمن، امری حکیمانه و موجب پیروزی دشمنان دین است

ما کان لنبی . . . و الله عزیز حکیم

توصیف خداوند به عزتمندی و کاردانی پس از تأکید بر حرمت گرفتن اسیر پیش از سرکوبی دشمن، اشاره به این دارد که این حکم، حکمی حکیمانه است و اجرای آن زمینه ساز عزتمندی و پیروزی مسلمانان است.

۲۷۹- پیروزی بر دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴ - ۱۱، ۳، ۲

۲ - پندار بدکاران در سیطره و غلبه بر دین خدا، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذین یعملون السیئات أن یسبقونا

بنابراین احتمال که مراد از <سبقت از خدا>، پشت سر نهادن دین خدا باشد که کنایه از مغلوب ساختن آن است، نکته بالا قابل استفاده است.

۳ - پندار کافران در غلبه بر دین خدا، پنداری خام و باطل است .

أم حسب الذین یعملون السیئات أن یسبقونا

به قرینه آیات قبل که در آنها از مدعیان ایمان و پندارشان سخن گفته شده است، مراد از <یعملون السیئات> می تواند <کافران> باشد.

۱۱ - قضاوت کافران درباره غلبه شان بر دین خدا، مبتنی بر وهم و خیال و قضاوت ناشایست بود .

أم حسب الذین یعملون السیئات أن یسبقونا ساء ما یحکمون

۲۸۰- پیروزی حامیان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱۹ - ۲

۲_ مشرکان قریش پیش از جنگ بدر با نیایش به درگاه خداوند ، خواهان پیروزی حامیان دین حق شدند .

إِن تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ

جمله <إِن تَسْتَفْتِحُوا> اشاره دارد به دعای مشرکان پیش از جنگ بدر که آنان با پندار حقانیت خویش از خداوند خواستند تا حامیان دین حق را در این نبرد پیروز گرداند.

ص: ۱۳۲

۲۸۱- پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲ - ۱۱

۱۱ - سنت الهی حاکم بر جوامع بشری ، در جهت غلبه یافتن دین خدا و عزت مؤمنان ، و شکست کفر و خواری کفرپیشگان است .

و أن الله مخزى الكافرين

۲۸۲- پیروزی دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۳ - ۱۱

۱۱ - > عن محمد بن الفضيل عن ابي الحسن الماضي (ع) قال : قلت : > هو الذى أرسل رسوله بالهدى و دین الحق > قال : ... الولایه هی دین الحق قلت : > لیظهره على الدین كله > قال : یظهره على جميع الأديان عند قیام القائم ... ;

محمد بن فضیل گوید: از امام کاظم (ع) درباره > هو الذى ارسل رسوله .. > سؤال کردم، فرمود: ... ولایت، همان دین حق است و درباره > لیظهره على الدین كله > فرمود: خداوند هنگام قیام قائم (ع) دین حق را بر همه ادیان غلبه می دهد ... > .

۲۸۳- پیروی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲ - ۱۰

۱۰ - خداوند ، به مؤمنان برای رعایت فرمان به تبعیت از تعالیم و حیانی اش ، هشدار داده است .

و اتّبع ما یوحى .. إنّ الله کان بما تعملون خبیراً

جمله > إنّ الله .. > پس از امر > اتّبع > ، می تواند هشدارى باشد به مخاطبان این فرمان، تا مراقب عمل به آن فرمان باشند، چون خداوند آگاه است و خبر دارد .

۲۸۴- پیروی از دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- پیامبر (ص) ، مأمور پیروی از آیین ابراهیم (ع) گردید .

ص: ۱۳۳

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

۲- لزوم پیروی از حضرت ابراهیم (ع)، در اجتناب از هرگونه انحراف و شرک

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

۲۸۵- پیروی محمد(ص) از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۵

۵- پیامبر (ص)، تابع رهنمود های الهی و عمل کننده به آن

إِنْ تَتَّبِعِ الْهَدَىٰ مَعَكَ

۲۸۶- پیشگامی در عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۲ - ۱۲

۱۲- اذن خداوند، شرط رسیدن به مقام پیشتازی در دین داری، زندگی قرآنی و انجام کار های خیر

و مِنْهُمْ سَابِقِ الْخَيْرِ بِإِذْنِ اللَّهِ

۲۸۷- پیوستگی تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۷ - ۸

۸- پیوستگی و انسجام میان تمامی معارف و احکام نازل شده بر پیامبر (ص) *

و إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ

۲۸۸- پیوستگی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - لزوم عمل به مجموعه کامل دستورات دین و پرهیز از هر گونه گزینش نسبت به آن

و لا تتفرّقوا فیه

برداشت یاد شده بر این پایه مبتنی است که مراد از <تفرّق> در <لا تتفرّقوا فیه> عمل کردن به برخی از دستورات دین و

رها

ص: ۱۳۴

کردن بعضی دیگر باشد.

۱۸ - تکالیف و قوانین دینی ، مجموعه مرتبط و تفکیک ناپذیر است .

أن أقيموا الدين و لاتتفرقوا فيه

۲۸۹- تاریخ تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۶ - ۲

۲ - تکذیب دین ، دارای پیشینه ای طولانی

ألم نهلك الأولين

۲۹۰- تاریخ توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۱

۱- توطئه و مکر علیه دین ، پیشینه ای طولانی دارد .

قد مكر الذين من قبلهم

متعلق مکر در آیه _ به قرینه <قالوا أساطير الأولين> _ کتابهای آسمانی پیشین است که نماد و حاوی معارف دین الهی بوده اند.

۲۹۱- تبری از دین مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۷ - ۱۴، ۱۳

۱۳_ یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را ، ابراز داشت .

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله و هم بالأخره هم ك_فرون

۱۴_ پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد.

ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ

جمله <إِنِّي تَرَكْتُ...> تعلیل برای <علمنی ربی> می باشد؛ یعنی، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم، چنین علمی را به من آموخت.

ص: ۱۳۵

۲۹۲- تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۲،۱۱

۲ - پیامبر (ص)، فراخوان همه انسان ها به پیروی از قرآن و احکام الهی

و اذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله

۱۱ - تبعیت از قرآن و احکام الهی، امری عاقلانه است.

اتبعوا ما أنزل الله... أو لو كان ءاباؤهم لا يعقلون شيئاً و لا يهتدون

بیان ضرورت پیروی از قرآن و احکام الهی و سپس انتقاد از مشرکان و غیر منطقی خواندن روش آنان در پیروی کردن از نیاکانی بی خرد و گمراه، گویای این است که: تبعیت از قرآن و احکام الهی امری عاقلانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۳ - ۷

۷ - وجوب پیروی از قوانین دین و حرکت در صراط مستقیم الهی

و أن هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۰ - ۹

۹ - ایمان به آیات خداوند و پیروی از قوانین دین، شکرگزاری نعمتهای الهی است.

اتبعوا ما أنزل إليكم... قليلاً ما تشكرون

۲۹۳- تبعیت از دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۱،۱۰

۱- آیین ابراهیم ، آیینی خردمندانه و پیروی از آن خردمندی است .

و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

۱۰- اخلاص ابراهیم (ع) و گزینشش از سوی خداوند و نیز شایستگی او برای ملحق شدن به صالحان سرای آخرت ، دلیل های لزوم پیروی از آیین اوست .

و من یرغب .. لقد اصطفیناه فی الدنیا و إنه فی الآخره لمن الصلحین

جمله های <لقد اصطفیناه> و <إنه فی الآخره ..> به منزله دلیلی برای <و من یرغب ...> می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۲،۳

۲- ابراهیم (ع) ، پسرانش را به پیروی از آیین خویش (تسلیم خدا بودن) توصیه کرد .

ص: ۱۳۶

و وصی بها ابرهیم بنیه

ضمیر <بها> می تواند به <مله ابراهیم> (در آیه ۱۳۰) برگردد و نیز می تواند به جمله <أسلمت> در آیه قبل بازگردانده شود. گفتنی است بازگشت هر دو فرض به یک معناست؛ زیرا آئین ابراهیم همان تسلیم گشتن در برابر خداوند است.

۳- یعقوب (ع)، پسرانش را به پیروی از آئین ابراهیم (تسلیم شدن در برابر خدا) سفارش کرد.

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب

<یعقوب> عطف بر <ابراهیم> است؛ یعنی: <وصی بها یعقوب بنیه>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۵

۵ - ضرورت پیروی از آئین ابراهیم (ع)

کنونا هوداً .. قل بل ملة ابرهیم

<مله ابراهیم> مفعول برای <اتبعوا> (پیروی کنید) و یا <تبع> (پیروی می کنیم) می باشد.

۲۹۴- تبعیض در قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۲ - ۸

۸- قبول بخشی از دین و رها ساختن جنبه های دیگر آن ، عملی مشرکانه است .

و لاتکونوا من المشرکین . من الذین فرّقوا دینهم و کانوا شیعیاً

مراد از <دین> می تواند اسلام باشد. متفرق ساختن آن، به معنای پذیرش بخشی از آن و قبول نکردن بخشی دیگر است. لازم به ذکر است که فعل ماضی <فرّقوا> در صورت یاد شده منسلخ از زمان می باشد.

۲۹۵- تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۳ - ۱۷

۱۷ - اتخاذ روش ها و قالب های گوناگون در تبلیغ دین ، امری شایسته و نیکوست .

إن الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن إلا و أنتم مسلمون .. إذ قال لبنیه ما تعبدون

آیه قبل و آیه مورد بحث، هر دو گویای دعوت و سفارش به توحید است؛ ولی هر کدام به مقتضای حال دارای بیان و قالبی خاص و متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۹ - ۴

ص: ۱۳۷

۴- ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۷

۷- مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۰ - ۳

۳- پیامبر (ص) ، واسطه بیان و ابلاغ احکام الهی

و یستلونک عن الیتامی قل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۷ - ۱۳

۱۳- ضرورت بی اعتنایی مبلغان دین به خواسته های انحرافی مردمان به هنگام اجرای فرمان های الهی و تبلیغ احکام دین

بلغ .. و اللّٰه یعصمک من الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۰ - ۱۲

۱۲- اجر و مزد طلب نکردن از مردم در قبال انجام رسالت و تبلیغ دین، از هدایت های خداوند به انبیای گذشته است.

فبهدیهم اقتده قل لأستلکم علیه اجرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۵ - ۷

۷_ بهره برداری از تمایل انسان به فرجام نیک و حسن عاقبت، روشی در تبلیغ و دعوت مردم به دین است.

فسوف تعلمون من تكون له عقبه الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۷ - ۱۴

۱۴_ لزوم به کارگیری بشارت و انذار در تبلیغ و دعوت مردم به دین

فإن كذبوك فقل ربكم ذو رحمة وسعة ولا يرد بأسه عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۱ - ۶

ص: ۱۳۸

۶_ مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ احکام و معارف الهی باشند .

إني أخاف عليكم .. قال يقوم ليس بي ضلله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۶۲ - ۴،۷،۲

۲_ نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه باز گوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغكم رسلت ربي

۴_ اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

و لکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسلت ربي

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن <رسالاته>،
<رسلت ربي> گفت.

۷_ ابلاغ پیام های خداوند به مردم ، جلوه ای از خیرخواهی نوح برای مردم خویش بود .

أبلغکم رسلت ربي و أنصح لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۶۳ - ۱،۸

۱_ پیامبران ، واسطه ابلاغ دین و معارف الهی به مردم

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

مراد از <ذکر>، دین و معارف الهی است.

۸_ نوح (ع) ، وظیفه دار ترساندن مردم از عذاب های الهی و فراهم آوردن زمینه های تقوایبیشگی برای آنان با تبلیغ معارف
دین

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم ولتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۷ - ۵

۵ - مبلغان دین باید دلسوز مردم و آراسته به شکیبایی در ابلاغ معارف الهی باشند .

قال یقوم لیس بی سفاهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۸ - ۲،۷

۲ - هود ، مبلغ پیام های الهی ، و نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسلت ربی

۷ - ابلاغ پیام های خداوند به مردم ، جلوه ای از درستکاری و خیرخواهی هود برای مردم خویش

أبلغکم رسلت ربی و أنا لکم ناصح أمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۳۹

۱۲ - تبیین اهداف قوانین و احکام الهی ، روشی نیکو در تبلیغ دین

خذوا ما آتینکم .. لعلکم تتقون

خداوند با جمله <لعلکم تتقون> هدف از فرمان خویش (خذوا ما آتینکم ..) را بیان داشت و این درسی است به همه مبلغان دین که تنها به بیان احکام دین اکتفا نکنند بلکه حتی المقدور هدف از آن احکام را برای مردم تبیین کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۲ - ۳

۳ - حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها ، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمه <دواب>، به معنای بهائم و یا جنبندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۲ - ۱۰، ۵، ۴

۴ - وظیفه داران تبلیغ دین ، باید همه معارف و قوانین دین را برای مردم بیان کرده و از وانهادن حتی اندکی از آن دوری کنند

فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

۵ - استیحاş مردم از برخی معارف و احکام دین و نبود زمینه پذیرش در آنان ، مجوز ترک ابلاغ آنها نیست .

إن هـذا إلا سحر مبین .. فلعلک تارک بعض ما یوحی إلیک

۱۰ - وظیفه پیامبر (ص) انداز مردم و ابلاغ احکام و معارف دین است نه پاسخ گویی به درخواست های نابه جای آنان

إنما أنت نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۴

۴- اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فاستقم كما أمرت .. و أقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۳۹ - ۵

۵- مبلغان دینی ، باید از سر مهربانی و با ملاحظت ، مردمان را به دین فراخوانند .

ی-ص- حبی السجن ءأرباب متفرقون خیر أم الله الواحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۶۷ - ۱

۱- یعقوب (ع) در آستانه سفر فرزندانش به مصر ، آنان را با معارفی الهی آشنا ساخت و حقایقی از توحید را به آنان تذکر و تعلیم

ص: ۱۴۰

قال يـبنى لاتدخلوا .. و عليه فليتوكل المتوكلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۴ - ۵

۵- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین ، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۵

۱۵- وظیفه همه انبیای الهی ، تنها ابلاغ پیام خداوند به صورت روشن و صریح بوده است و نه اجبار مردم به قبول آن .

فهل على الرسل إلا البلاغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۳

۳- تبلیغ دین و دعوت دیگران به راه خدا ، تکلیفی الهی بر همگان

ادع إلى سبيل ربك

برداشت فوق، با الغای خصوصیت از مخاطب اصلی آیه، یعنی پیامبر اکرم(ص) است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۱ - ۳۹

۳۹- یکتاپرستان ، از هر فرصت مناسب برای ترویج دین و اندیشه الهی بهره می گیرند .

قال الذين غلبوا على أمرهم لنتخذنَّ عليهم مسجدًا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶- استغنا از مردم ، در برابر تبلیغ دین و هدایت آنان ، سیره ای پیامبرگونه است .

أم تسئلهم خرَجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۱۰

۱۰- ابلاغ پیام های الهی از جانب پیامبر (ص) ، وابسته به پذیرش و عدم پذیرش مردم نبود .

قل أطيعوا الله.. فإن تولّوا... و ما على الرسول إلاّ البليغ المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۱

۳- توکل و وا گذاشتن کارها به خداوند - پس از تلاش گسترده در راه دین - موجب جلب حمایت و امداد خداوند در برابر مکرهای دشمنان است .

أَفْوَضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ .. فَوْقِي هِ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكْرُوا

برداشت یاد شده، از آن جااست که مؤمن آل فرعون در راستای تبلیغ دین، کارهای خود را به خدا واگذار کرده بود. خداوند نیز او را از مکرهای دشمنان محفوظ داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۳ - ۸

۸- پیام های دینی ، اگر با زبانی فصیح و قالبی متناسب ارائه شود ، ذهن و اندیشه انسان ها را به خود جذب می کند .

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

این نکته که قرآن به واسطه فصاحتش، زمینه تعقل و جذب اذهان را فراهم می کند، نشانگر آن است که اگر پیام های دینی، این ویژگی را داشته باشند، در جذب مخاطب موفق خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۳ - ۶

۶- لزوم برخوردی استوار و به دور از هرگونه ضعف و سستی ، در مقام تبلیغ معارف دینی

فَاسْتَمْسِكْ بِالذِّئْبِ أَوْحَى إِلَيْكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۹ - ۱۰

۱۰- ترویج دین و مبارزه با گمراهی ، از لوازم ایمان و پذیرش قرآن

يَسْتَمْعُونَ الْقُرْءَانَ .. فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ

عبارت <فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا.. منذرین> می رساند که پس از فهم پیام وحی و قبول آن، نوبت اقدام برای هدایت خلق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۷

۷- وصول قوانین و پیام های الهی به خلق ، از طریق وسایط برگزیده او

أرسل رسوله بالهدی و دین الحقّ . . . محمّد رسول الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۸ - ۱۰

۱۰- التجا به پروردگار ، هنگام حرکت در مسیر دین و مسؤولیت ، ضامن شکیبایی و موفقیت

و اصبر . . . و سبح بحمد ربّك حين تقوم

از ارتباط <و سبح> با <و اصبر>، می توان به مطلب بالا ره برد.

ص: ۱۴۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شرح - ۹۴ - ۲ - ۱

۱ - رسالت الهی و دعوت مردم به دین ، وظیفه ای سنگین بر دوش پیامبر (ص)

و وضعنا عنک وزرک

<وزرک> یعنی، سنگینی و <وزیر>، به معنای کسی است که وظایف سنگین فرمانروایش را برعهده می گیرد (مفردات). مصداق مورد نظر از <وزرک> _ به قرینه شرح صدر که در آیه قبل آمده بود _ تکالیف دشوار و رسالت سنگینی بود که در صورت فقدان امدادهای ویژه خداوند، تحمّل آن بر پیامبر(ص) سخت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۶

۶ - پیامبر (ص) ، دعوت کننده مردم به دین و هشداردهنده آنان ، به روز جزا است .

فما یکذبک بعد بالدین

برداشت یاد شده، بر دو پیش فرض استوار است: ۱. مخاطب آیه شریفه پیامبر(ص) باشد؛ ۲. کلمه <دین> در هر دو معنای <شریعت> و <جزا> استعمال شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - یینه - ۹۸ - ۲ - ۱۷

۱۷ - پیامبران ، با رفتن به سوی مردم ، پیام الهی را به آنان ابلاغ می کردند .

حتّی تأتیهم البینه . رسول من الله

۲۹۶- تبلیغ علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۷

۷ - مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

۲۹۷- تبلیغ علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۰ - ۱۰

۱۰ - تسبیح و حمد مداوم پروردگار ، از راه های مقابله مؤمنان با تبلیغات کافران علیه خدا و دین

ص: ۱۴۳

فاصبر علی ما یقولون و سبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۱

۱ - خداوند ، آگاه به گفتار ناروای مشرکان و کافران علیه دین

نحن أعلم بما یقولون

۲۹۸- تبیین تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۶ - ۸

۸ _ بیان احکام و معارف دین ، بازگشت خداوند به بندگان خویش است .

و یرید الله لیبئن لکم .. و یتوب علیکم

چنانچه عطف جمله <یتوب علیکم> بر <لیبئن> ، عطف تفسیری باشد، بیانگر این است که بیان احکام از جانب خداوند، همان بازگشت او به بندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۹ - ۴،۵،۷

۴ _ تبیین و تشریح احکام و معارف الهی ، وظیفه مهم پیامبر (ص)

قد جاءکم رسولنا یبیین لکم

در برداشت فوق، احکام و معارف دین به عنوان مفعول برای <یبیین> در تقدیر گرفته شده است.

۵ _ نیازمندی احکام و معارف الهی به تبیین و تشریح

یبیین لکم

فعل <یبیین> بیانگر آن است که احکام و معارف دینی علاوه بر اینکه باید به مردم ابلاغ شود، نیاز به تبیین و تشریح دارد و لذا نفرمود <یبلغ> .

۷_ تبیین حقایق و معارف کتمان شده به دست یهود و نصارا، از اهداف رسالت پیامبر (ص)

قد جاءکم رسولنا یبیین

بنابر اینکه مفعول حذف شده از <یبیین>، به قرینه آیه پانزدهم، حقایقی باشد که علمای اهل کتاب آنها را مخفی می داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۲ - ۹

۹_ ارائه نمونه های عینی از روش های قرآن برای تبیین معارف و حقایق

لاتسئلوا .. قد سألها قوم من قبلکم ثم اصبحوا بها کفرین

ص: ۱۴۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۴ - ۳، ۲

۲ - پیامبر(ص) وظیفه دار بیان برخی از معارف به صورت طرح پرسش و ارائه پاسخ است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

۳ - طرح پرسش و ارائه پاسخ، روشی در تبیین و تبلیغ معارف دین است.

قل من ینجیکم .. قل الله ینجیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۱

۱۱ - خداوند آیات خویش و معارف دین را به صورت های گوناگون بیان کرده است .

کذلک نصرف الأیت

<صرف> به معنای تغییر دادن چیزی از حالتی به حالت دیگر است و <تصریف> دلالت بر کثرت وقوع این معنا دارد. بنابراین <نصرف الأیت> یعنی ما آیات خویش را به صورتهای گوناگون عرضه می کنیم و بیان می داریم.

۲۹۹- تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۵

۵- معارف الهی ، نیازمند تبیین از سوی انبیاست .

و ما أرسلنا من رسول إلا بلسان قومه لیبین لهم

۳۰۰- تبیین فرجام مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۹ - ۴

۴- ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین ، از وظایف رهبران الهی

فدکر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

۳۰۱- تجزی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۵

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۱۵، ۱۴

۱۴ - بنی اسرائیل مورد توبیخ و سرزنش خدا، به خاطر تبعیض در برخورد و عمل به دین (عمل کردن به برخی از دستورات تورات و وانهادن برخی دیگر)

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

مراد از ایمان و کفر در <أفتؤمنون> و <تكفرون> عمل کردن و وانهادن است.

۱۵ - بنی اسرائیل، به برخی از دستورات تورات عمل کرده و برخی را نادیده می گرفتند.

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۶ - ۱۰

۱۰ - دنیاطلبی، از انگیزه های تبعیض در دین (عمل کردن به برخی از دستورات دین و رها کردن برخی دیگر از آن) است

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض .. أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا

۳۰۲- تجزی در قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۲۳، ۲۴، ۱۴

۱۴ - بنی اسرائیل مورد توبیخ و سرزنش خدا، به خاطر تبعیض در برخورد و عمل به دین (عمل کردن به برخی از دستورات تورات و وانهادن برخی دیگر)

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض

مراد از ایمان و کفر در <أفتؤمنون> و <تكفرون> عمل کردن و وانهادن است.

۲۳ - سزای یهودیانی که کتاب آسمانی را تبعیض کردند (به برخی از تورات عمل کرده و برخی را وانهادند)، خفت و خواری در دنیا است.

أفتؤمنون ببعض .. فما جزاء من يفعل ذلك منكم إلا خزي في الحيوه الدنيا

۲۴ - یهودیانی که با تبعیض به احکام و معارف تورات برخورد می کردند ، در قیامت به شدیدترین عذاب ها گرفتار خواهند شد .

أفتؤمنون ببعض .. و يوم القيمة يردون إلى أشد العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۹ - ۱،۲،۳،۵،۱۱

۱ - پذیرش بخشی از دین و رها کردن بخشی دیگر، امری ناروا و مانند نپذیرفتن همه دین است.

إن الذين فرقوا دينهم .. لست منهم في شيء

مراد از <دین>، دین الهی است و متفرق ساختن دین به معنای پذیرش بخشی از آن و نپذیرفتن بخشی دیگر است.

۲ - کسانی که تنها بخشی از دین را پذیرفته اند، از امت پیامبر(ص) محسوب نخواهند شد.

إن الذين فرقوا دينهم .. لست منهم في شيء

ص: ۱۴۶

<منهم> خبر برای <لست> است، <من> در جمله هایی مانند <لیس منی> و <انه منی> و ... به معنای اتصال و ارتباط است. بنابراین <لست منهم> یعنی تو ارتباط با آنان نداری و در نتیجه آنان نیز با تو به عنوان پیامبر(ص) ارتباطی ندارند و این به معنای خروج از امت محمد(ص) و دین اسلام است.

۳_ تفرقه در دین موجب از میان رفتن وحدت جامعه و تشکیل گروههای مختلف بر اساس مذاهب گوناگون است.

إن الذین فرقوا دینهم و کانوا شیعا

۵_ گروههای مذهبی که بر اساس پذیرش بخشی از دین تشکیل یافته اند، از امت پیامبر(ص) نیستند.

إن الذین فرقوا دینهم و کانوا شیعا لست منهم فی شیء

۱۱_ خداوند گروههای تشکیل شده بر اساس پذیرش بخشی از دین را به عذاب گرفتار خواهد ساخت.

إن الذین فرقوا دینهم .. إنما أمرهم إلی الله ثم ینبئهم بما کانوا یفعلون

<آگاه سازی از اعمال ناپسند>، کنایه از گرفتار ساختن به عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۰ - ۴

۴_ پذیرش همه معارف و احکام دین، حسنه و پذیرش بخشی از آن و رهاسازی بخشهای دیگر، سیئه است.

إن الذین فرقوا دینهم .. من جاء بالحسنه ... و من جاء بالسیئه

با توجه به آیه قبل می توان گفت مصداق مورد نظر برای <الحسنه> ایمان به همه معارف و احکام دین و مصداق <السیئه> تفرقه در دین است.

۳۰۳- تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۱ - ۱۰، ۶

۶_ بنی اسرائیل، مصداق بارز تفرقه افکنان و تحریفگران دین خداوند و مشمول عذاب شدید الهی

ادخلوا فی السلم کافه .. فان زللتم من بعد ما ... سل بنی اسرائیل کم اتیناهم م

پس از امر به دخول در <سلم> (تسلیم در برابر خداوند و اتحاد جامعه ایمانی)، و عدم تبعیت از شیطان، بنی اسرائیل را به عنوان نمونه ذکر می کند.

۱۰_ تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی ، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۸ - ۲

۲_ به کار بستن فرهنگ و زبان دین ، ابزاری برای تحریف آن

و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالکتاب

ص: ۱۴۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۹ - ۲۴

۲۴ - شیطان ، برانگیزنده مردمان به تحریف دین خدا

لامرئهم فلیغیرن خلق الله

امام باقر(ع) در مورد <خلق الله> در آیه فوق فرمود: دین الله.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۷۶، ح ۲۷۶؛ تفسیر برهان، ج ۱، ص ۴۱۶، ح ۴.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۱ - ۳۳

۳۳ - تعلق اراده الهی به عذاب و ضلالت آدمی ، پیامد کفرورزی ، تحریفگری ، دروغپردازی علیه پیامبر (ص) و پیروی از تحریفگران دین

الذین یسرعون فی الکفر . . . و من یرد الله فتنته فلن تملک له من الله شیئاً

۳۰۴- تحقق اهداف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۴ - ۶

۶ - دستیابی مؤمنان به ارزش ها و آرمان های مکتبی ، در پرتو تلاش و جهاد خود آنان میسر است .

قتلوهـم یعدبهم الله بأیدیکم

۳۰۵- تحقیر اخروی استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۴ - ۱

۱ - استهزاکنندگان دین و قیامت ، مورد تحقیر و تمسخر در آتش دوزخ

یسئلون أیام یوم الدین .. ذوقوا فنتتکم هـ_ذا الذی کنتم به تستعجلون

امر در <ذوقوا>، برای تهکم و استهزا است.

۳۰۶- تحقیر اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۸

۱- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم .. و أت هم العذاب ... ثم یوم القی_مه یخزیهم و یقول این

<خزی> در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

۳۰۷- تحقیر علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیر آمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أس_طر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

۳۰۸- تحقیر معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- تکذیب دین و روی گردانی از آن ، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی .. کلاً لئن لم ینته لنسفعا بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر _ علاوه بر تحقیر _ شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده _ به قرینه <سندع الزبانیه> (در آیات بعد) _ مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

۳۰۹- تحقیر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۸

۸- تکذیب دین و روی گردانی از آن ، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

ص: ۱۴۹

أرءيت إن كذب و تولّى . . . كلاً لئن لم ينته لنسفعا بالناصيه

گرفتن موهای جلو سر _ علاوه بر تحقیر _ شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده _ به قرینه <سندع الزبانیه> (در آیات بعد) _ مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

۳۱۰- تحقیق از حقایق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۳ - ۱۸

۱۸- لزوم کنکاش برای به دست آوردن ویژگی های انبیا و حقایق دین

فسئلوا أهل الذکر إن کنتم لاتعلمون

متعلق <لاتعلمون> محذوف است و به قرینه صدر آیه، می تواند انبیا و ویژگیهای آنان باشد و چون بحث از انبیا و عقیده به آن، از جمله معارف دینی است، می توان استفاده کرد که سایر مسائل دینی هم مشمول آن است.

۳۱۱- تخیلات مردم درباره دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۴

۴ - گرفتاری عوام به خیالات واهی درباره دین و کتاب های آسمانی ، پیامد تحریفگری و عملکرد عالمان سوء است .

و منهم أمیون . . . فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم

تفریع جمله <فویل للذین . . .> بر آیه قبل - که درباره جهل مردم به کتاب آسمانی بود - گویای این معناست که: عالمان سوء و تحریفگر، دارای نقشی بسزا در جهل و خرافه گرایی مردم هستند.

۳۱۲- تداوم دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۹ - ۳

۳ - بعثت پیامبراسلام (ص) ، تحقق اراده الهی به استمرار آیین توحیدی در نسل ابراهیم (ع)

و جعلها كلمه باقيه فى عقبه . . . حتى جاءهم الحقّ و رسول مبين

ص: ١٥٠

۳۱۳- تداوم دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۸۳ - ۳

۳- تداوم خط فکری و مکتبی نوح (ع) ، از سوی ابراهیم (ع) و اشتراک دین آنان در اصول و مبانی

و إِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِابْرَاهِيمَ

۳۱۴- تذکر تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اعراف - ۷ - ۲ - ۶

۶_ یادآوری همواره تعالیم دین به مؤمنان، از اهداف نزول قرآن

کتب أنزل إليك .. ذکرى للمؤمنين

کلمه <ذکرى> به معنای تذکر دادن و عطف بر <تذکر> است. یعنی: کتاب أنزل لانذار الناس و تذکیر المؤمنین.

۳۱۵- ترس از دین موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۶

۶- وحشت و احساس خطر فرعون ، هامان و قارون از گسترش آیین موسی و قوت گرفتن پیروان آن حضرت

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه

از فرمان فرعون و .. به قتل ایمان آورندگان به موسی(ع)، برداشت یاد شده استفاده می شود.

۳۱۶- ترک امداد به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۷۴ - ۳

۳_ مسلمانانی که از هجرت به مدینه سر باز زدند و یا در راه خدا جهاد نکردند و یا مهاجران و دین خدا را یاری ندادند ، از دایره مؤمنان راستین خارج هستند .

و الذین ءامنوا و هاجروا .. أولئک هم المؤمنون حقا

<أولئک> اشاره است به هر یک از <الذین> اول و دوم با ویژگیهایی که در توصیف آنها آمده است. با توجه به این معنا و دلالت ضمیر فصل (هم) بر حصر معلوم می شود کسانی که مجموع صفات یاد شده را نداشته، اگر چه برخی از آنها را دارا باشند مؤمن حقیقی نیستند.

ص: ۱۵۱

۳۱۷- تشابه برخورد های دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۳ - ۵

۵- تکرار تاریخ در برخورد دشمنان ادیان ، با ادیان

كذلك فعل الذين من قبلهم

۳۱۸- تشریح تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۱ - ۱

۱_ خداوند برخی از احکام و معارف دینی را مسکوت گذاشته و برای مردمان تبیین نکرده است .

لاتسئلوا عن اشیاء .. عفا الله عنها

جمله شرطیه <ان تبدلکم تسؤکم> صفت برای <اشیاء> است و جمله <عفا الله عنها> بیانگر این است که آن اشیاء توصیف شده، احکام و معارفی نمی باشند که خداوند آنها را مسکوت گذاشته و تبیین نکرده است بنابراین <لاتسئلوا ..> یعنی از احکام و معارف و موضوعات دینی که خداوند بیان نکرده، سؤال نکنید زیرا آگاهی به آنها مایه ناراحتی شما می گردد.

۳۱۹- تشریح دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۹ - ۱۱

۱۱_ تشریح دین مخصوص خداوند است.

و ادعوه مخلصین له الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۳،۱۲

۳- تشریح دین از سوی خداوند، در جهت منافع و مصالح انسان است.

شرع لکم من الدین

با توجه به لام <لکم> _ که برای انتفاع است _ و نیز از این که آیه در مقام امتنان است، مطلب بالا استفاده می شود.

۱۲- تشریح دین از سوی خداوند، مظهري از سلطه وی بر جهان هستی است.

له مقالید السموت و الأرض... شرع لکم من الدین

ص: ۱۵۲

۳۲۰- تشویق به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۴ - ۱۳

۱۳ - تشویق و ترغیب شدن مردم از سوی حضرت نوح (ع) ، به کسب دانش و شناخت حقایق و معارف الهی

لو کنتم تعلمون

۳۲۱- تظاهر به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۲ - ۱۷

۱۷ _ گرایش نصارا به کفر و شرک ، نشانه بی ثمری و کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی

إِنَّ الَّذِينَ هَادُوا وَالصَّبُّونَ وَالنَّصْرِيَّ . . . لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ

در آیه ۶۹ بیان شد که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نیست و این آیه به منزله دلیل و برهانی بر آن حقیقت است.

۳۲۲- تعالیم اجتماعی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - اعمال عبادی و اجتماعی ، در بینش الهی دارای پیوندی تنگاتنگ اند .

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ . . . وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

۳۲۳- تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۳ - ۱۹

۱۹ - تکالیف دینی ، پیمان های خدا با مردم است .

و إذ خذنا ميثق بني إسرائيل . . . وءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: ١٥٣

۱۳_ قوانین الهی برای رشد و طهارت جامعه ، مفیدتر از قوانین و رسوم مردم است .

و اذا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ .. فلا تَعْضُلُوهُنَّ ... ذَلِكُمْ اِزْكِ لَكُمْ وَاَطْهَرُ

۱۸_ احکام خداوند ، برخاسته از علم بیکران او

فلا تَعْضُلُوهُنَّ .. و اللّٰه یَعْلَمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵_ احکام الهی ، نشانه های خداوند برای شناخت او

یَبِّئِنَّا اللّٰه لَكُمْ اٰیٰتِهٖ

مراد از <آیات> (نشانه ها) احکام الهی است ؛ چون <کذلک> اشاره به احکام گذشته دارد؛ بنابراین هر حکم الهی، نشانی از او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵_ احکام الهی ، موعظه و اندرز خداوند به بندگان خویش

فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَىٰ

خداوند از حکم خویش (تحریم ربا) به <موعظه> تعبیر کرده است؛ بنابراین احکام الهی، از جمله موعظ او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲_ برخی از تعالیم دین ، تنها از رهگذر الهامات الهی قابل دستیابی است .

و علمک ما لم تکن تعلم

جمله <علمك .. > به این معناست: خداوند معارفی را به تو آموخت که هیچگاه آنرا با وسائط عادی همچون تجربه، علم و ... نمی توانستی فراگیری.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۴ - ۲

۲_ دین و تعلیمات و رهنمود های خدا و پیامبر (ص) ، مایه حیات واقعی انسان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ

مراد از <ما> در <لما يحييكم>، تمامی تعلیمات و معارف و رهنمودهای خدا و رسول اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۰ - ۱۶

۱۶_ لزوم پرهیز از ملاحظه نسب و حسب انسان ها در اجرای کیفر ها و مجازات های مطرح شده در دین

ص: ۱۵۴

و أهلك إلا من سبق عليه القول

بیان این بخش از داستان نوح(ع) (احمل فیها. .. أهلك إلا من سبق عليه القول) رساننده این پیام است که: نباید به خاطر خویشی خطاکاران حتی با افراد برجسته ای چون پیامبران ، از کیفر آنان چشم پوشید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۰ - ۱۱

۱۱_ > عن أبي عبدالله (ع) : التقيه من دين الله . . . لقد قال يوسف > أيتها العير إنكم لسارقون < والله ما كانوا سرقوا شيئاً . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: تقیه از دین خداست . . . به تحقیق یوسف گفت: > أيتها العير إنكم لسارقون < [ولی] به خدا سوگند چیزی را ندزدیده بودند ...<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۲۵ - ۸

۸- تنبه یافتن همه مردم دارای اهمیتی ویژه در تعالیم دینی

يضرب الله الأمثال للناس لعلهم يتذكرون

کلمه <الناس> اسم جنس و دال بر همه انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۲ - ۸

۸- نهی ها و نباید های دین ، مبتنی بر دفع مفسد از انسانهاست .

إنه كان فـ حشه و ساء سبيلاً

پرداختن به تبیین علل و مفسد عمل مورد نهی، می تواند بیانگر این نکته باشد که: نبایدها و نهیهای خداوند تابع مفسد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۹ - ۲،۴

۲- دعوت به توحید ، خداپرستی ، احسان به والدین ، اجتناب از پرخاشگری بر آنان ، دعا برای والدین و پرداخت حقوق خویشاوندان ، تعالیمی حکیمانه و وحی الهی است .

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

۴- ارائه تعالیمی حکیمانه از سوی خداوند برای بشر ، مقتضای ربوبیت اوست .

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۳ - ۶

۶- دین ، دارای برنامه و آموزه هایی برای شیوه سخن گفتن و تصمیم گیری انسان است .

و لَا تَقُولَنَّ لِشَآءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا

ص: ۱۵۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۱ - ۴

۴ - توصیه به انجام کار صنعتی و متناسب و به اندازه عمل کردن در آن ، از جمله تعالیم دینی و در قلمرو آن

أن اعمل سـبـغـت و قدّر فی السرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۵۵ - ۳

۳ - معارف الهی و عقاید دینی ، قابل شناخت و درس آموز برای بشر

أفلاتندکرون

سرزنش مشرکان به سبب بیدار نشدن و پند نپذیرفتن درباره حقایق الهی، نشانگر این حقیقت است که حقایق الهی و معارف دینی، قابل فهم و پندآموز است. از این رو آنان مورد سرزیش قرار گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۵

۵ - عقیده و عمل ، پیوسته به یکدیگر در نظام ارزشی دین

لتؤمنوا... و تعزروه و توقروه و تسبحوه

<لتؤمنوا...> ناظر به عقیده و <تعزروه و...> ناظر به عمل می باشد.

۳۲۴- تعالیم دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۵ - ۲۲، ۲۱

۲۱ - طواف خانه خدا و اعتکاف در آن جایگاه ، از احکام شریعت ابراهیم

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین

۲۲ - رکوع و سجده کردن به درگاه خدا (نماز) ، از برنامه های عبادی در آیین ابراهیم

و الركع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۶ - ۱۷

۱۷ - طواف و نماز ، از تکالیف مقرر در شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و طهر بیتی للطائفین و القائمین و الركع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۷ - ۴

ص: ۱۵۶

۴ - حج ، یادگاری از شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و أذن في الناس بالحج

۳۲۵- تعالیم دین اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۵ - ۲

۲- نماز ، زکات و انفاق ، دارای اهمیت ویژه در آیین اسماعیل صادق الوعد

و كان يأمر أهله بالصلوة و الزكوة

اصرار حضرت اسماعیل(ع) بر نماز و زکات (انفاق)، نشان اهمیت آن دو، در آیین آن حضرت بود.

۳۲۶- تعالیم دین یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۱ - ۸

۸_ اعتبار مالکیت خصوصی در آئین یهود

و أكلهم أموال الناس بالباطل

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <اموال الناس> ثروتهای شخصی مردم باشد.

۳۲۷- تعالیم دین یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۲۰، ۲۱

۲۰_ زکات از واجبات الهی در آیین یهود

و يؤتون الزكوة

۲۱_ آیین یهود شامل دستورهایی تأمین کننده سعادت دنیا و آخرت

واكتب لنا في هذه الدنيا حسنه و في الآخره .. للذين يتقون و يؤتون الزكوه

٣٢٨- تعاليم عبادى دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٤ - سجده - ٣٢ - ١٦ - ١٣

ص: ١٥٧

۱۳ - اعمال عبادی و اجتماعی ، در بینش الهی دارای پیوندی تنگاتنگ اند .

یدعون ربهم .. و مما رزقنهم ینفقون

۳۲۹- تعاون بر ضد دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۸ - ۶

۶ - همیاریهای ضد دینی در دنیا، در پی دارنده دشمنی و کینه توزی در آخرت خواهد شد.

کلما دخلت أمه لعنت أختها

۳۳۰- تعصب در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۰ - ۱۵

۱۵ - وابستگی و تعصب یهود ، نسبت به قوانین اجتماعی و دینی خویش

و لاحلّ لکم .. فاتقوا الله و اطیعون

امر به تقوا و اطاعت پس از عنوان کردن تغییر برخی احکام، بیانگر انتظار جبهه گیری و تعصب یهود در قبال احکام جدید است.

۳۳۱- تعقل در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۱۴، ۱۲، ۱۱

۱۱ - ترک اندیشه در احکام و شعایر دین اسلام ، ریشه استهزای کافران نسبت به آن

اتخذوها هزواً و لعباً ذلک بانهم قوم لایعقلون

در برداشت فوق <لایعقلون>، فعلی متعدی گرفته شده و مفعول آن محذوف فرض شده است. یعنی لایعقلون الدین و الصلوه

و ...

۱۲_ نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر ترک اندیشه و تعقل در حقانیت دین و احکام و شعایر آن

ذلك بانهم قوم لا یعقلون

۱۴_ نگاه به دین اسلام با دیدی منطقی و عقلی ، مایه اطمینان به حقانیت ، شایستگی و بایستگی آن

اتخذوها هزواً و لعباً .. ذلك بانهم قوم لا یعقلون

ص: ۱۵۸

۳۳۲- تعلیم تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۸ - ۱۱

۱۱ - لزوم هجرت برای فراگیری معارف دینی و احکام الهی

اللّٰهُ الْمُسْتَضْعَفِينَ .. و لا يهتدون سبيلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۰ - ۱۷

۱۷ - خداوند آموزگار مسیح در فراگیری علوم ، معارف دین و کتب آسمانی

و اذ علمتک الکتب و الحکمہ و التوریه و الانجیل

۳۳۳- تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۹ - ۲،۴

۲ - تلاوت آیات الهی ، تعلیم کتاب آسمانی ، آموزش حکمت (معارف و احکام دین و ...) و پاکسازی نسل ابراهیم و اسماعیل (ع) از آلودگی ها و ناخالصی ها ، از ویژگی های پیامبری که ابراهیم و اسماعیل (ع) خواستار بعثت او بودند .

ربنا و ابعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم ءایتک و یعلمهم الکتب و الحکمہ و یرزقهم

۴ - دعا برای نیل فرزندان به فراگیری معالم و احکام الهی و تربیت دینی امری نیکو و شایسته است .

ربنا و ابعث فیهم رسولا .. و یرزقهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۱ - ۱۱

۱۱ - پیراستن مردم از آلودگی ها و تعلیم قرآن ، احکام و معارف دین ، از وظایف اساسی مبلغان دین و از رؤوس برنامه های آنان است .

یتلوا علیکم ءایتنا و یزکیکم و یعلمکم الکتب و الحکمہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۱۱

۱۱ - پاکسازی جان ها و آموزش تعالیم دین ، دو مرحله از هدایت انسانها

یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمہ و ان کانوا من قبل لفی ضلال مبین

هدایت انسانها، که مفهوم جمله <و ان کانوا .. > دلالت بر آن دارد، بیانگر هدف کلی بعثت است. بنابراین تلاوت و تزکیه و تعلیم می تواند مراحلی برای تحقق این هدف، یعنی هدایت انسانها باشد.

ص: ۱۵۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۳ - ۱

۱ _ تفهیم معارف دینی به انسان های مستعد ، از سنت های خداوند

و لو علم الله فیهم خیرا لأسمعهم

۳۳۴ - تفریط در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۱ - ۱۶

۱۶ _ کوتاهی و تفریط در امور دینی و مسؤولیتها، گناه و باری شوم بر دوش انسان است.

قالوا یحسرتنا علی ما فرطنا فیها و هم یحملون أوزارهم علی ظهورهم ألا ساء ما یزرون

بنابراین که <ما در > ما فرطنا < موصوله و مرجع برای ضمیر > فیها < باشد.

۳۳۵ - تفقه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۹ - ۷،۹،۱۱

۷ _ درك حقایق و معارف دینی ، تنها در پرتو خرد ناب میسر است .

و من یؤت الحکمه . . . و ما یدکر الا اولوا الالباب

در برداشت فوق ، <حکمت> به معنای معارف و حقایق دینی گرفته شده است.

۹ _ درك معارف و حقایق دینی و عمل به مقتضای آن ، حکمتی خدادادی است .

یؤتی الحکمه من یشاء

با در نظر گرفتن ارتباط این آیه با آیات سابق (که درباره لزوم انفاق، مصالح و پیامدهای نیک آن و نیز عوامل ترک انفاق و پیامدهای شوم آن بود که یکسره درباره احکام و معارف دینی است)، می توان گفت که مراد از حکمت، معارف و حقایق دینی است.

۱۱_ شناخت و تفقه در دین ، حکمت است .

و من یؤت الحکمه

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از آیه فوق فرمود: ان الحکمه المعرفه و التفقه فی الدین

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۵۱، ح ۴۹۸؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۸۷، ح ۱۱۳۵.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۲۱، ۲۰، ۱۸

۱۸_ باقی ماندگان در مراکز علمی (برای تفقه در دین) ، موظف به تعلیم و هدایت مجاهدان مراجعت کننده از نبرد *

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إليه

ص: ۱۶۰

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که ضمیر جمع فاعلی در <رجعوا> به جهادگران بازگردد نه به کسانی که به تفقه در دین می پردازند؛ یعنی، گروهی باید برای جنگ بسیج شوند و گروهی دیگر در مرکز باقی بمانند و کسب معرفت کنند تا هنگامی که رزمندگان از جنگ باز می گردند، به تعلیم و هدایت آنان بپردازند.

۲۰_ یعقوب بن شعیب گوید: قلت لأبي عبد الله (ع) إذا حدث على الإمام حدث كيف يصنع الناس قال: این قول الله عزوجل: <فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين...>

به امام صادق (ع) گفتم: اگر برای امام حادثه [فوت] پیش آمد، مردم [در مورد شناخت امام بعد] چه کنند؟ فرمود: کجاست سخن خدای عزوجل که فرمود: چرا از هر گروهی یک عده کوچ نمی کنند تا در امر دین تفقه نمایند؟ [و امام را بشناسند].. <

۲۱_ عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عزوجل: <فلولا من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين...> فامرهم ان ينفروا إلى رسول الله (ص)...

از امام صادق (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: <چرا از هر گروهی یک عده کوچ نمی کنند تا در دین تفقه نمایند> روایت شده: خداوند آنان را امر فرموده که به سوی رسول خدا (ص) کوچ نمایند [و فقه را از وی فراگیرند].. <

۳۳۶- تفهیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۹ - ۳

۳- قرآن کریم ، به تفهیم دقیق مطالب حساس برای مخاطبان خود ، عنایت دارد . *

و إن كانوا من قبل . . . من قبله

احتمال دارد تکرار <من قبل> به منظور حساس ساختن مخاطبان و توجه دادن آنها به این نکته باشد که انسان ها، در برخورد با حوادث شادی آفرین و غم آور، به سرعت، دچار تغییر می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۸ - ۲

۲ - تفهیم معارف و حقایق در قرآن ، با شیوه ها و مثال های گوناگون ، اتمام حجتی بر انسان ها است . *

لاينفع الذين ظلموا معذرتهم . . . و لقد ضربنا للناس في هذالقرءان من كل مثل

احتمال دارد ذکرِ <و لقد ضربنا..> به دنبال اعلامِ سودمند نبودن معذرت خواهی کافران در قیامت، به جهت یادآوری تمام شدن حجّت بر آنان، بعد از تفهیم حقایق، به وسیله قرآن باشد.

۳۳۷- تقلید در اصول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۶۹ - ۴

۴ - تقلید در اصول دین و مبانی فکری ، امری ناپسند و غیرجایز

ص: ۱۶۱

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا ءَابَاءَهُمْ ضَالِّينَ

۳۳۸- تقیه در دین موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۸ - ۶

۶ - مشروعیت تقیه و کتمان ایمان ، در دین موسی (ع)

و قال رجل مؤمن من ءال فرعون يكتُم إيمانه

۳۳۹- تکبر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۱

۱ - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند ، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است .

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بَغْيًا سُلْطَانًا أَمْ لَهُمْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ

<سلطان> به معنای حجت و برهان است.

۳۴۰- تکذیب بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۰ - ۲

۲ - پذیرش برخی از احکام دین و انکار برخی دیگر ، کفر به خدا و رسول و به منزله انکار تمامی آن دین است . *

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ يُؤْتَوْنَ كُفْرَهُمْ كُفْرًا كَرِيمًا... أُولَٰئِكَ هُمُ الْكٰفِرُونَ

با توجه به واژه رسول می توان گفت: آیه شامل تبعیض در اعتقاد به احکام و رسالت یک دین نیز می شود ؛ یعنی همانگونه که انکار برخی از رسولان به منزله انکار همه پیامبران است، انکار برخی از تعالیم انبیا نیز انکار تمامی آن دین است.

۳۴۱- تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۷ - ۶۸، ۱۴

۶ - ضرورت کاوش و دقت در فرجام تکذیب کنندگان دین الهی

ص: ۱۶۲

فانظروا كيف كان عاقبه المكذبين

۸_ هشدار به مردم از عاقبت و فرجام شوم تکذیب کنندگان دین خداوند

فانظروا كيف كان عاقبه المكذبين

۱۴_ وجود تکذیب کنندگان دین الهی در امت های گذشته

قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا كيف كان عاقبه المكذبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۸ - ۶

۶_ جهانگردی و تأمل در سرنوشت شوم گذشتگان ، زمینه ای برای پرهیز از تکذیب دین خداوند

فسیروا فی الارض فانظروا كيف كان عاقبه المكذبين. هذا بیان للناس

اگر <هذا> اشاره به مطالب آیه قبل باشد، متعلق کلمه <بیان> چنین خواهد بود: هذا بیان للناس لئلا یرتکبوا الذی ارتکبوه. یعنی مشاهده سرنوشت تکذیب کنندگان، روشنگر مردم است به اینکه مانند گذشتگان، آیات الهی را تکذیب نکنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۹ - ۵

۵_ توجه به سنت های الهی در فرجام شوم تکذیب کنندگان دین خداوند ، از میان برنده هر گونه حزن و اندوه و سستی از جامعه ایمانی

فسیروا .. فانظروا كيف كان عاقبه المكذبين ... و لاتهنوا و لاتحزنوا

اگر جمله <و لاتهنوا .. >، عطف بر جمله <فانظروا كيف ... > باشد، معنای این دو آیه چنین می شود: شما محزون نباشید، عاقبت تکذیب کنندگان آیات الهی (دشمن شما مسلمانان)، نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۳ - ۱۳

۱۳_ تظاهر به دینداری (ایمان) و پنهان کردن کفر و تکذیب دین ، از اوصاف منافقان

امام رضا(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: ... یظهرون الایمان و یسرون الکفر و التکذیب لعنهم الله.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۸۲، ح ۲۹۴؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۶۵، ح ۶۳۱.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۱۷ - ۲

۲ - نوح (ع)، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان.

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از تهدیدهای آنها.

ص: ۱۶۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۲ - ۲

۲ - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، از خصوصیات کافران است .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

مخاطبان آیه شریفه _ به قرینه ذیل آیه (مَثْوَى لِلْكَافِرِينَ) _ کافران می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۱۷

۱۷- انکار حقایق دین از سوی کافران ، در قالب روشن فکری و ارزش گرایی

و قال الذین کفروا... لو کان خیراً ما سبقونا إلیه... فسیقولون هـ_ذا إفک قدیم

کافران با دعوی <لو کان خیراً> خود را ارزش خواه و با اتهام <هـ_ذا إفک قدیم> خود را روشن فکر و ضد ارتجاع معرفی می کنند و با این ادعاها، بدون تأمل در حقایق قرآن (إذ لم یهدوا به) به کفر و انکار می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۸ - ۱

۱ - تکذیب شدن دین و پیامبران الهی ، از سوی برخی از اقوام و ملت های پیش از ظهور اسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم

۳۴۲- تناول از منافع دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۴

۴ - تناول از منافع به دست آمده از دین فروشی و کتمان معارف کتاب های آسمانی ، در حقیقت خوردن آتش و پرکردن شکم از آن است .

و یشترون به ثمناً قليلاً أولئک ما یأکلون فی بطونهم إلا النار

۳۴۳- تنبلی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۲ - ۱۱

۱۱ - پذیرش ولایت خداوند ، از بین برنده هر نوع سستی در انجام وظایف دینی

اذ همت .. و الله وليهما

ص: ۱۶۴

<والله وليهما>، با لحن اعتراض گونه اش (در حالی که خداوند سرپرست و حمایت کننده شماست، سستی چرا؟) به این نکته اشاره دارد که پذیرش ولایت الهی و اعتقاد به آن، مانع از هر گونه سستی در راه انجام وظایف الهی است.

۳۴۴- تنزیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۹ - ۵

۵- راه خدا (احکام و معارف الهی) از هر گونه کجی، ناهنجاری و انحراف منزّه است.

و یبغونها عوجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱۰

۱۰- حقایق و معارف نازل شده از ناحیه خدا پیراسته از هر باطلی است.

أنزل من السماء ماء .. فاحتمل السيل زبدًا رايًا .. كذلك يضرب الله الحق والباطل -

از آن جا که حق به آبی تشبیه شده است که از آسمان فرومی ریزد و در آن هنگام هیچ کفی همراه ندارد، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰- بینه - ۹۸ - ۵ - ۸

۸- استواری و سامان بخشی، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد.

و ما أمروا إلا .. و ذلك دين القیمه

۳۴۵- تنقیص دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۴

۴- کافران ، در پی یافتن عیب و نقص در تعالیم الهی و اثبات نادرستی آنها هستند .

للک فرین . . . و بیغونها عوجاً

عبارت <بیغونها عوجاً> (راه خدا را کج می خواهند) می تواند به این معنا باشد که کافران، در پی این بودند که در تعالیم آسمانی اعوجاج و نقصی بیابند و آن را برملا کنند.

ص: ۱۶۵

۳۴۶- توبه اهانت کنندگان به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۷۴ - ۲۴

۲۴_ توبه مرتد و اهانت کننده به ارزش های الهی ، مایه رفع عذاب الهی از اوست .

فإن يتوبوا يك خيراً لهم و إن يتولوا يعذبهم الله

۳۴۷- توحید در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۱۴

۱۴_ توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبع مله آباءى إبرهیم . . ما كان لنا أن نشرك بالله من شىء

جمله <ما كان لنا . . > توصیف <مله آباءى ... > می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۲

۱۲ - توحید ، اساس و پایه آیین ابراهیم

مله إبرهیم حنیفاً و ما كان من المشركین

۳۴۸- توحید در دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۱۴

۱۴_ توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباى ابرهيم . . ما كان لنا ان نشرك بالله من شىء

جمله <ما كان لنا . . > توصيف <مله اباى . . > مى باشد. تفسير و تبين يك آيين به يكي از حقايق آن ، مى رساند كه حقيقت ياد شده ركن و پايه اصلى آن آيين است.

۳۴۹- توحيد در دين يعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: ۱۶۶

۱۴_ توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباى إبرهیم . .. ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء

جمله <ما كان لنا .. > توصیف <مله اباى ... > می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

۳۵۰- توحید در دین یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴_ توحید ، روح و رکن اصیل آیین ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب و یوسف (ع)

واتبعت مله اباى إبرهیم . .. ما كان لنا أن نشرك بالله من شيء

جمله <ما كان لنا .. > توصیف <مله اباى ... > می باشد. تفسیر و تبیین یک آیین به یکی از حقایق آن ، می رساند که حقیقت یاد شده رکن و پایه اصلی آن آیین است.

۳۵۱- توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶_ انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أئیکم زاده هذه إیماناً

استفهام در جمله <أئیکم زاده .. > استفهام انکاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است که ضمیر <منهم > به منافقان برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- دخالت خداوند در تحولات تاریخ، آن گاه که دشمنان علیه دین توطئه و مکر کنند.

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـ طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم فأت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱ - ۳

۳ - دفع توطئه ها و تجاوزات دشمنان دین علیه مسلمانان در صدر اسلام، از سوی خداوند

اذ هم قوم . . . فكف ایدیهم عنکم

ص: ۱۶۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۴ - ۳۱

۳۱_ خداوند ، حامی مؤمنان ، در برابر توطئه های یهودیان و دشمنان دین

كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

۳۵۲- توطئه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۷

۱۷- دلجویی و حمایت خداوند از مؤمنان ، در برابر توطئه های کافران دین ستیز

الذین كفروا .. أضلّ أعمّ لهم . و الذین ءامنوا ... کفّر عنهم سیئاتهم و أصلح بال

از مجموع آیه شریفه، استفاده می شود که خداوند، در کنار تهدید و توبیخ کافران دین ستیز، در این آیه به دلجویی و حمایت از مؤمنان راستین پرداخته است.

۳۵۳- توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۰ - ۷

۷_ خداوند برهم زننده برنامه ها و توطئه های کافران علیه دین

و یمکرون و یمکر الله و الله خیر المکرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۸ - ۱۵

۱۵- اسطوره خواندن قرآن ، توطئه علیه دین الهی و انتخاب کفر ، اعمالی زشت و ناپسند

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسـ طر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم ...

۱ - کافران همواره و به دقت ، در حال توطئه و چاره اندیشی برای رویارویی با آیین الهی اند .

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا

فعل مضارع <یکیدون> _ به قرینه سیاق آیه _ بر استمرار دلالت دارد و <کیداً> مفعول مطلق و برای تأکید است. آیات بعد بیانگر آن است که مراد از ضمیر <إِنَّهُمْ>، کافران و مراد از <کید> چاره سازی برای مقابله با برنامه های خداوند است.

ص: ۱۶۸

۴ - جدی نگرفتن هشدار های قرآن به معاد و شوخی قلمداد کردن آن ، دسیسه کافران در مقابله با آیین الهی

و ما هو بالهزل . إنهم یکیدون کیداً

۳۵۴- توقع انعطاف پذیری دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۷۱ - ۶

۶ - رفاه زدگان کافر ، متوقع انعطاف پذیری دین در برابر هوس ها و منافع ناحق آنان

و أكثرهم للحقّ كـ رهون . و لو اتبع الحقّ أهواءهم

۳۵۵- توکل مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۹ - ۷

۷ - بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کار ها به او ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فَاتَّخِذْهُ وَكَيْلاً

۳۵۶- تهدید دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۵ - ۵

۵ - عذاب غافلگیرانه تکذیب کنندگان پیامبران در گذشته ، تهدیدی علیه دشمنان دین است .

كذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَآتَىٰ هُمُ الْعَذَابَ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تهدید و هشدارو عبرت آموزی است.

۳۵۷- تهدید معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - خداوند ، تکذیب گران دین و روی گردانان از آن و نهی کنندگان مردم از نماز را ، به عذاب خویش تهدید کرده است .

ألم يعلم بأنّ الله يرى

جمله <ألم يعلم..> در مقام تهدید و حاکی از کیفرهایی است که نظارت خداوند، آن را به دلالت التزامی می رساند.

ص: ۱۶۹

۳۵۸- تهدید مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۴ - ۱

۱ - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

و ل_کن کذب و تولی .. اولی لک فأولی

عبارت <أولی لک فأولی> _ مانند <ویل لک> _ برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۵ - ۱

۱ - تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

و ل_کن کذب و تولی .. ثم اولی لک فأولی

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و نابودی

ثمّ تتبعهم الأخرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۹ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذّبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: ۱۷۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۴ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۸ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۴ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۰ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: ۱۷۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۹ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۸ - ۷

۷ - حکم نافذ و قضاوت حکیمانه خداوند ، تهدیدی برای تکذیب کنندگان دین و منکران قیامت

فما یکذّبک بعد بالدين . أليس الله بأحكم الحـکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۳ - ۴

۴ - تکذیب کنندگان تعالیم هدایت گر دین و دستورات تقوایی آن ، طغیان گر و مورد تهدید الهی اند .

لیطغی ... أرءیت إن کذب و تولی

سیاق آیات، بر تهدید دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - خداوند ، تکذیب گران دین و روی گردانان از آن و نهی کنندگان مردم از نماز را ، به عذاب خویش تهدید کرده است .

ألم يعلم بأنّ الله يرى

جمله <ألم يعلم..> در مقام تهدید و حاکی از کیفرهایی است که نظارت خداوند، آن را به دلالت التزامی می رساند.

۳۵۹- تهمت ارتجاع به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۷،۱۹

ص: ۱۷۲

۱۷- منکران معاد ، توجیه کنندگان کفر خویش ، با روشنفکر مآبی و اتهام ارتجاع به دین

فیقول ما هـ_ذا إلاَّ أسـ_طیر الأولین

آیه بعد، گوینده <ماه_ذا إلاَّ..> را وعده به عذاب داده است. از این نکته استفاده می شود که نسبت دادن <أساطیر الأولین> به وعده های حق، نه از سر جهل و نادانی؛ بلکه به دلیل کفر و گستاخی بوده است و با این تعبیر، کافران توجیه گر کفر خویش بوده اند.

۱۹- پیشینه داشتن اندیشه های دینی ، زمینه ارتجاعی شمرده شدن آن از سوی کافران *

فیقول ما هـ_ذا إلاَّ أسـ_طیر الأولین

تعبیر <الأولین> نشانگر پرسابقه بودن عقیده به معاد در میان جوامع است و تعبیر <أساطیر>، اشاره به ارتجاعی بودن اندیشه معاد دارد. قرین آمدن این دو تعبیر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

۳۶۰- تهمت افسانه به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۸ - ۷

۷ - کافران فرو رفته در خرافات و شرک ، متهم کننده پیام انبیا به خرافه و افسانه

و قال الذین کفروا .. إن هـ_ذا إلاَّ أسـ_طیر الأولین

با توجه به این که وعده معاد و رستاخیز همواره از سوی پیامبران الهی مطرح می شده است، می توان گفت که واژه <أولین> اشاره به آن بزرگواران دارد.

۳۶۱- تهمت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۲۱

۲۱ - اتهام بدعتگذاری و تجاوز به احکام دین الهی به اسلام و مسلمانان در تبلیغات مشرکان مکه

إن ربک هو أعلم بالمعتدین

کاربرد فعل تفضیل <أعلم> و تأکید و حصر آن با <إن> و ضمیر فصل <هو> در مواردی است که مدعیان و منکرانی در

برابر وجود داشته باشند. بدین معنی که چه بسا مشرکان، مسلمانان را به سبب پابندی به احکام اسلام به بدعتگذاری متهم می ساختند.

۳۶۲- تهمت خرافه به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۷۳

۷ - کافران فرو رفته در خرافات و شرک ، متهم کننده پیام انبیا به خرافه و افسانه

و قال الذین کفروا .. إن هـ ذالآأسـ طیر الأولین

با توجه به این که وعده معاد و رستاخیز همواره از سوی پیامبران الهی مطرح می شده است، می توان گفت که واژه <أولین> اشاره به آن بزرگواران دارد.

۳۶۳- ثبات قدم در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۵ - ۲

۲ - پیامبر(ص) مأمور اعلام به ثبات و قاطعیت عملی بر آیین خود در برابر کفار

قل یقوم اعملوا علی مکانتکم اینی عامل فسوف تعلمون

۳۶۴- جامعیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۸ - ۱۵

۱۵ - فراگیری دستورات الهی ، نسبت به مسائل فردی و اجتماعی ، عبادی ، سیاسی و اقتصادی

و أقاموا الصلوه و أمرهم شوری بینهم و ممّا رزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۱۷

۱۷- دین الهی ، ناظر بر همه شؤون زندگی و دربردارنده پیام های اجتماعی ، سیاسی و معنوی

أشداء علی الکفار رحماء بینهم ترهیم رکعاً سجداً

تعبیر <أشداء..> ترسیمگر خط سیاسی ، <رحماء بینهم> بیانگر اخلاق اجتماعی و <تراهم رکعاً...> بیانگر روح معنوی جامعه اسلامی است.

۳۶۵- جاودانگی دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۹ - ۲

۲ - پیامبر اکرم (ص) ، استمرار دهنده خط توحید ابراهیمی در جامعه بشری

ص: ۱۷۴

و إذ قال إبراهيم... بل متعت هؤلاء وءاباءهم حتى جاءهم الحقّ و رسول مبين

۳۶۶- جاهلان به تعاليم دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۱۵

۱۵ _ ناآگاهان به معارف الهی ، بی خبران واقعی و مردمی غفلت زده اند .

أولئك هم الغفلون

۳۶۷- جایگاه دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۷۴ - ۱۵

۱۵ - قلب و دل آدمی باید منشأ بروز حقایق و معارف الهی بوده و خاستگاه علم و حکمت باشد .

و إن من الحجارة لما يتفجر منه الأنهر و إن منها لما يشقق فيخرج منه الماء

۳۶۸- جرم اهانت به دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۶

۶ _ بازپچه قرار دادن ارزش های دینی ، حرام است .

ليقولن إنما كنا نخوض و نلعب قل أبالله و ءايتة و رسوله كنتم تستهزون

۳۶۹- جرم تكذيب دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۷ - ۴

۴ - انكار دين الهی و مقابله با پیامبران ، بارزترین جرم

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسَعِيرٍ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که وصف <المجرمین> _ به صورت مطلق _ بر کسانی اطلاق شده است که به پیامبر(ص) و دین الهی کفر ورزیده اند.

ص: ۱۷۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۸ - ۴

۴ - تکذیب دین ، جرمی بزرگ و غیر قابل بخشش

کذلک نفع بالمجرمین

مقصود از <مجرمان>، همان <مکذبان> است که در این سوره یازده بار ذکر شده است و چون تکذیب گران، محکوم به هلاکت اند؛ بنابراین جرم آنان (تکذیب دین)، بزرگ و غیر قابل بخشش خواهد بود.

۳۷۰- جرم دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۱

۱ - تحریر و نوشتن افکار و اندیشه ها به عنوان کتاب الهی و قوانین دینی ، جرم و گناهی بزرگ ، و در پی دارنده عذاب الهی است .

فویل للذین یکتبون .. فویل لهم ممّا کتبت أیدیهم

کلمه <ویل> کلمه ای است که انسان به هنگام گرفتار شدن به عذاب، آن را بر زبان جاری می کند. بنابراین مراد از <فویل للذین...> گرفتار شدن بدعتگذاران به عذاب است.

۳۷۱- جنگ با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۵ - ۲، ۱

۱ _ اهل ایمان وظیفه دار پایداری در نبرد با دشمنان دین

یا یها الذین ءامنوا إذا لقیتم فئه فاثبتوا

<لقاء> مصدر <لقیمت> به معنای رو در رو شدن و برخورد کردن است و مراد از آن به مناسبت سیاق آیه، برخورد نظامی، یعنی پیکار و نبرد، می باشد.

۲ _ لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إِذَا لَقِيتُمْ فُتَّةً فَابْتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا

<اذكروا الله> می تواند عطف بر <ابتوا> باشد که در حقیقت جواب شرط <إِذَا لَقِيتُمْ> خواهد بود. بر این مبنا مقصود، زیاد یاد کردن خدا به هنگام نبرد است. همچنین <اذکروا...> می تواند جمله مستانفه باشد. در این صورت زیاد یاد کردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی که از مصادیق آن هنگام رویارویی با دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۶ - ۳،۴

۳ - پرهیز از نزاع و اختلاف به هنگام رویارویی با دشمنان دین ، وظیفه ای ضروری بر عهده مجاهدان

ص: ۱۷۶

و لاتنزعوا

۴_ نزاع و اختلاف اهل ایمان موجب سست شدن آنان در پیکار با دشمنان دین

و لاتنزعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۰ - ۱۶

۱۶_ نبرد با دشمنان دین ، از مصادیق < سیل الله > است .

و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله یوف إلیکم

سیاق آیه حکایت از آن دارد که از مصادیق < سیل الله > جهاد با دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۴ - ۳

۳_ نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی ، در گرو نبرد با آنان است .

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

۳۷۲- جنگ با موهنان به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲ - ۹

۹_ مسلمانان صدر اسلام ، موظف بودند در صورت مشاهده طعن و توهین به دین الهی از سوی معاهدان مشرک ، با ایشان به پیکار برخیزند .

و إن نکثوا أیمانهم .. و طعنوا فی دینکم فقتلوا أئمه الکفر

۳۷۳- جنیان و قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- جیان نیز نظیر انسانها ، مکلف به احکام الهی و موظف به پذیرش دین حَقَّند .

لأملأَنَّ جهنم من الجنه والناس

ص: ۱۷۷

۳۷۴- جهاد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۲۷،۳۱

۲۷ - استقامت و پایداری در جنگ علیه دشمنان دین ، از مشخصه های ابرار

و لكن البر من .. الصبرين في البأساء و الضراء حين البأس

۳۱ - مجاهدانی که در نبرد با دشمنان دین استقامت میورزند ، تقواییشان حقیقی هستند .

الصبرين .. حين البأس ... أولئك هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۵ - ۱۴،۲۱

۱۴ - لزوم جهاد و پیکار بی امان با دشمنان دین و عدالت

و أنزلنا معهم الكتـب و المیزان .. و أنزلنا الحديد

واژه <حدید> در آیه شریفه مجازاً در معنای جهاد و قتال به کار رفته است ، یعنی، ما فرمان قتال با دشمنان را، به همراه پیامبران نازل کردیم.

۲۱ - دین داران راستین ، کسانی اند که به یاری خدا برمی خیزند و با دشمنان دین او به جهاد و پیکار می پردازند ، در حالی که او را نمی بینند .

من ینصره و رسله بالغیب

۳۷۵- جهل به تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۴

۴ - اطلاع ناقص از تعالیم الهی ، زمینه گمراهی

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يشترون الضلالة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۸ - ۱۰

۱۰_ نسبت دادن خوبی ها به خدا و بدی ها به پیامبر (ص) (ثنویت) ، نشانه دوری کامل از درک دقیق معارف الهی

فمال هؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا

مراد از < حدیثا > به مناسبت مورد، معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۸ - ۱۰

۱۰_ ناآگاهی از معارف دینی با وجود امکان یادگیری آن ، گناه و ستم بر خویشتن است .

ص: ۱۷۸

ظالمی انفسهم .. قالوا الم تكن ارض الله واسعه فتهاجروا فيها .. الا المستضعفين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۵ - ۱۶

۱۶ _ ناتوانی از درک معارف دین در نتیجه لجاج و کفر ، کافران را نزد خدا معذور نمی سازد .

بل طبع الله علیها بکفرهم

چنانچه مقصود از جمله <قلوبنا غلف> این معنا باشد که یهودیان واقعاً از درک تعالیم پیامبر اسلام و یا دیگر انبیا عاجز بودند و بر این اساس خود را معذور می پنداشتند، جمله <بل طبع الله> بیانگر این نکته است که ناتوانی یهود از درک سخنان پیامبر(ص) نمی تواند عذری در پیشگاه خداوند محسوب شود چون کفرورزی آنان عامل چنین وضعیتی برای آنان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۲ - ۸

۸ _ خواسته های نابجا ، اعمال ناروا و رذایل اخلاقی یهود ، نشأت گرفته از جهل آنان و ناباوری ایشان نسبت به تعالیم دین

يسئلك اهل الكتب .. لكن الرسخون في العلم منهم و المؤمنون

توصیف صالحان یهود با عنوان عالمان ژرفنگر و مؤمنان واقعی، بیانگر این حقیقت است که جهل و ناباوری به تعالیم انبیا مایه گرایش عامه یهود به اعمال ناروا و رذایل اخلاقی بوده است.

۳۷۶- جهل معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۱۱

۱۱- روی گردانان از تکالیف و تعهدات الهی ، مردمی ناآگاه و بی توجه به پاداش های برتر خداوندی اند .

و لاتشتروا بعهد الله .. إنما عند الله هو خير لكم إن كنتم تعلمون

۳۷۷- حافظان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴_ مؤمنان واقعی ، حافظان حرمت احکام دینی و اجتماعی صادر شده از سوی پیامبر (ص) و رهبر جامعه اسلامی

و جاء المعذرون .. ليؤذن لهم

برداشت فوق بر این مبناست که <معذرون> به معنای کسانی باشد که دارای عذر موجه بوده و با این وصف سر خود ترک جهاد نکرده اند ؛ بلکه نزد پیامبر(ص) آمدند و عذر خویش را عرضه کردند تا رسماً اجازه دریافت کنند.

ص: ۱۷۹

۳۷۸- حاکمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۳ - ۳

۳ - نبرد با کافران ، تا حاکمیت یافتن دین خدا در پهنه گیتی ، فرمان خداوند به اهل ایمان

و قتلوهم حتی لاتکون فتنه و یکون الدین لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۴ - ۳

۳ - بهره‌وری انسان از مصنوعات خویش ، تنها در قلمرو قوانین فائق الهی بر نظام طبیعت

و له الجوار المنشـات فی البحر

خداوند با تعبیر <له الجوار..> به انسان تذکر داده است که اگر بشر می تواند با ساخت وسایلی به بهره‌وری بیشتر از دریا پردازد، این چیزی است که در پرتو قوانین الهی حاکم بر ماده صورت می گیرد.

۳۷۹- حاکمیت دین در جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۱۴

۱۴ - تحکیم بیشتر پایه های حاکمیت دین در جزیره العرب ، در پرتو جهاد و پیروزی مؤمنان در جنگ تبوک

یعتذرون إلیکم إذا رجعتم إلیهم

با توجه به اینکه این آیات در زمینه جنگ تبوک است که به پیروزی مسلمانان انجامید و از اینکه خداوند می فرماید پس از بازگشت از این جنگ پیروز، متخلفان به عذرخواهی روی خواهند آورد می توان گفت که این نبود مگر به خاطر ذلت و ضعفی که در خود احساس می کردند و قدرتی که در مؤمنان می دیدند.

۳۸۰- حامی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - مکتب حق در رویارویی با مخالفان ، همواره مورد حمایت خداوند بوده است .

انتقمنا منهم .. فجعلنهم سلفاً و مثلاً للأخرین

ص: ۱۸۰

۳۸۱- حتمیت عذاب اخروی مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مسد - ۱۱۱ - ۳ - ۳

۳ - قیامت ، نزدیک و گرفتاری ثروتمندان مخالف دین به آتش دوزخ ، حتمی است .

سیصلی

حرف <سین> در <سیصلی> در تهدید به کار رفته و بر حتمی بودن دلالت دارد (کشاف). در تفاوت <سین> و <سوف> گفته شده است: <سین> بر استقبال نزدیک دلالت دارد.

۳۸۲- حتمیت کیفر اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳ - ۷

۷ - صحنه های هول انگیز قیامت و مجازات دین ستیزان ، امری حتمی و تخلف ناپذیر

اقتربت الساعة .. و کذبوا ... و کلّ امر مستقرّ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که <و کلّ امر مستقرّ> در ارتباط با <اقتربت الساعة> باشد و نظر به تکذیب گران پیامبر(ص) داشته باشد که قیامت نزدیک شده و تهدیدهای الهی در مورد آنان محقق خواهد شد.

۳۸۳- حتمیت کیفر تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۷ - ۹

۹ - کفر و تکذیب دین ، دارای کیفر و پیامد قطعی و اجتناب ناپذیر است .

فقد کذبتم فسوف یكون لزامًا

۳۸۴- حتمیت کیفر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - سوگند خداوند در تأکید بر مؤاخذه حتمی تکذیب گران دین و مخالفان نماز، هدایت و تقوا

لئن لم ينته لنسفعا بالناصيه

<لام> در <لئن..> لام قسم است.

ص: ۱۸۱

۳۸۵- حج در دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۷ - ۴

۴ - حج ، یادگاری از شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و أذن فی الناس بالحجّ

۳۸۶- حرمت بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۵ - ۶

۶_ بازیچه قرار دادن ارزش های دینی ، حرام است .

لیقولن إنما كنا نخوض و نلعب قل أبالله و آیته و رسوله کنتم تستهزءون

۳۸۷- حرمت دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۳

۳- ارائه و نشر افکار خود به عنوان کتاب آسمانی ، دارای حرمتی شدیدتر نسبت به تحریر و نوشتن آن

ثم یقولون هذا من عند الله

جمله <فویل للذین . . .> بیانگر حرمت نوشتن بافته های خویش به عنوان کتاب آسمانی است و جمله <یقولون ...> بیانگر حرمت نشر و ارائه آنهاست. از آن جا که جمله دوم با حرف <ثم> آمده و <ثم> در این جا برای تراخی رتبه ای است نه زمانی، دلالت می کند که: حرمت نشر و ارائه، از حرمت اصل کتابت شدیدتر است.

۳۸۸- حرمت دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۹

۱۹ _ حرمت سوداگری با آیات الهی

لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۸۲

۳۵ - حرمت سوداگری با آیات الهی و احکام دین

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

۳۸۹ - حرمت غلو در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۷۱ - ۴

۴ - حرمت غلو در دین ، و لزوم کنترل احساسات مذهبی

يا اهل الكتب لاتغلوا فی دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۷ - ۳

۳ - غلو در دین (آمیختن معارف الهی به گزافه هایی باطل) امری نکوهیده و حرام

لاتغلوا فی دینکم

۳۹۰ - حسابرسی از تجزیه کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۲ - ۱

۱ - سوگند مؤکد خداوند به ربوبیت خویش بر بازپرسی تمامی کافران و تجزیه گران دین

فوربک لئنسئلنهم أجمعین

ضمیر جمع غایب <لئنسئلنهم> هم می تواند به کافرانی برگردد که در چند آیه قبل از آن سخن به میان آمد (..أزواجاً منهم) و هم می تواند به <المقتسمین> اشاره داشته باشد. برداشت فوق بنابر هر دو احتمال است.

۳۹۱ - حقانیت تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۵ - ۲۴

۲۴_ احکام قضایی و قوانین الهی ، عادلانه و به دور از هرگونه ستم

و من لم يحکم بما أنزل اللّٰه فأولئک هم الظلمون

ص: ۱۸۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۴ - ۱۰، ۱۱، ۱۲

۱۰ - خداوند آگاه کننده مردم به حقانیت معارف دین در قیامت

ثم إلى ربكم مرجعكم فينبئكم

۱۱ - قیامت روز آگاهی عینی همگان به حقیقت معارف دین*

فینبئکم بما کنتم فیه تختلفون

روشن است که خداوند در دنیا حقانیت مسائل مورد اختلاف میان اهل ایمان و شرک را بیان کرده است. بنابراین می توان گفت خبر دادن <فینبئکم>، کنایه از کیفر دهی است، و یا مراد از آن آگاهی ویژه، یعنی آگاهی عینی و ملموس است. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

۱۲ - مشرکان در قیامت به حقانیت معارفی که بر سر آن با اهل ایمان اختلاف داشتند، پی خواهند برد.

فینبئکم بما کنتم فیه تختلفون

۳۹۲ - حقانیت تعالیم دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۰ - ۷

۷ - سست باوران در حقانیت وحی و معارف دینی، محروم از هدایت و رحمت قرآن

و هدی و رحمه لقوم یوقنون

در صورتی که <قوم یوقنون> نظر به کسانی داشته باشد که دارای یقین بالفعل هستند، از مفهوم آیه شریفه مطلب یاد شده استفاده می شود.

۳۹۳ - حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۱۲

۱۲_ نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر ترک اندیشه و تعقل در حقانیت دین و احکام و شعایر آن

ذلك بانهم قوم لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۹ - ۵

۵- دستور های الهی ، حقایقی است مبتنی بر علم و آگاهی خداوند به نیاز های تربیتی بشر

ذلك ممّا أوحى إليك ربك من الحكمة

<حکمت> وقتی به خداوند نسبت داده شود، به معنای معرفت او به اشیا و به وجود آوردن آنها در نهایت اتقان است
(مفردات)

ص: ۱۸۴

راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۶ - ۹

۹- معارف و احكام ارائه شده به پيامبران ، سراسر حق است .

و ما نرسل المرسلين . . . و يجـدل ... ليدحضوا به الحق

توصيف برنامه پيامبران و بشارت و انذار آنان به <الحق> گويای آن است كه آنچه آنان می گویند، همه، از حقايت و تطبيق با واقعيّت های هستی برخوردار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۷۱ - ۵

۵ - بنیان دین ، نهاده شده بر شالوده حق و نه تمایلات هوس آلود کافران

و أكثرهم للحقّ كـرهون . و لو اتبع الحقّ أهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳ - ۳

۳- کتاب تشریح و نظام تکوین ، هر دو بحق ، حکیمانه و متکی به عزت و توانمندی خداوند

تنزیل الکتـب من اللّٰه العزیز الحکیم . ما خلقنا السمـوت و الأرض

طرح مسأله حقانیت آفرینش آسمان و زمین و نظام تکوین _ در پی بیان نزول کتاب از سوی خداوند عزیز و حکیم _ می تواند اشاره به همگونی و هماهنگی کتاب تشریح با نظام تکوین، در حقانیت و استواری و استحکام داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۸ - ۴

۴- قوانین حق شریعت ، تبلور هدایت الهی نسبت به خلق

أرسل . . . بالهدی و دین الحقّ

عطف <دين الحق> بر <الهدى> ممکن است عطف تفسیری باشد.

۳۹۴- حقانیت دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۵،۷

۵ - آیین ابراهیم ، آیینی نیکو و منزّه از هر گونه شائبه باطل و ناهنجار

إن الله اصطفى لكم الدين

<اصطفاء> به معنای گزینش صفوه (خالص و نیکوی) هر چیزی است. <ال> در <الدين> عهد ذکری و اشاره به آیین ابراهیم دارد.

ص: ۱۸۵

۷- منزّه بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها ابرهیم . . . یبنی ان الله اصطفی لکم الدین فلاتموتن

تفریع جمله <لاتموتن . . . > بر <ان الله . . . > به وسیله حرف <فاء> گویای برداشت فوق است.

۳۹۵- حقانیت دین محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۸ - ۱

۱- خداوند ، فرستنده رسول خویش (محمد (ص)) ، با دو ارمغان هدایت و دین حق

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحقّ

۳۹۶- حقیقت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۶ - ۶

۶- روح تبلیغ دین ، تبیین حق برای مردم است ؛ نه اکراه ایشان به ایمان .

و ما أنت علیهم بوکیل

۳۹۷- حقیقت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۴،۱۲

۴- روح دین ، تسلیم شدن در برابر خداست .

انّ الدّین عند الله الاسلام

۱۲- اختلاف انگیزی در دین ، پس از درک حقیقت آن ، کفر است .

و ما اختلف . . . و من یکفر بایات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۰ - ۵

۵ - محور آیین پیامبر (ص) ، تسلیم در برابر خداوند

فقل اسلمت وجهی . . . ءاسلمتم فان اسلموا

ص: ۱۸۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۲۰

۲۰ - تبعیت از پیامبر (ص)، در نیکوکاری، تقوا، تواضع و خضوع، موجب جلب محبت خداوند

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله

رسول خدا (ص) درباره آیه فوق فرمود: على البرّ و التقوى و التواضع و ذلّه النفس.

الدرّ المشثور، ج ۲، ص ۱۷۸.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۷ - ۶

۶ - ایمان و عمل صالح، حقیقت پیروی از رسول الهی (عیسی (ع))

و اتبعنا الرسول .. جاعل الذين اتبعوك ... و اما الذين امنوا و عملوا الصالحات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۴ - ۱۴

۱۴ - تسلیم در برابر خدا، روح ادیان الهی

فقولوا اشهدوا بانا مسلمون

از تمام دستورات گذشته (عبادت خدا، نفی شرک و ...) تعبیر به تسلیم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۰ - ۷

۷ - توحید و تسلیم در برابر خداوند، روح دعوت انبیا

و لا یأمرکم ان تتخذوا .. ایأمرکم بالكفر بعد اذ انتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۳ - ۲،۶

۲ - عمل نمودن به میثاق الهی (ایمان به پیامبران و یاری کردن آنان) ، دین خداوند است .

و اذ اخذ الله میثاق .. افغیر دین الله بیغون

۶ - تسلیم در برابر خداوند ، حقیقت دین

افغیر دین الله بیغون و له اسلم من فی السموات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۴ - ۱۵

۱۵ - تسلیم ، روح دین خداوند (شریعت اسلام)

و نحن له مسلمون

ص: ۱۸۷

گویا جمله <و نحن له مسلمون>، خلاصه ای از مطالب گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۱۲۴ - ۵

۵ - تقوا، روح دیانت الهی و ارزشمندترین ارزش ها

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ

یاد کرد تقوا، به عنوان نخستین پیام الیاس (ع) به مردم خود، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۳

۳ - ارائه حق، گوهر و قلمرو اصلی دین الهی

فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ

مقصود از <حق> در آیه شریفه، دین و پیام الهی است. این تعبیر گویای مطلب یاد شده است.

۳۹۸ - حمایت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۱ - ۴

۴ - حمایت خداوند از مکتب حق، وابسته به حیات پیامبران و رهبران الهی نیست.

فَأَمَّا نَذِهِبْنَ بَكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ

خداوند می فرماید: حتی در صورت رحلت پیامبر (ص) ما انتقام خویش را از مخالفان خواهیم گرفت. از این نکته حمایت مستمر او از آیین حق استفاده می شود.

۳۹۹ - خاستگاه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۲_ هر امتی برخوردار از شریعت و آیینی خاص از جانب خداوند

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

<شرعه> به معنای طریقی است که به آب منتهی می شود و مراد از آن دین و آیین است، چون آدمی را به کمال و حیات واقعی راهنمایی می کند قابل ذکر است که در برداشت فوق مخاطب <منکم>، همه انسانها دانسته شده است.

ص: ۱۸۸

۴۰۰- خطر التقاط در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱۵

۱۵- معارف و حقایق الهی همواره در خطر مشوب شدن و آمیخته گشتن به اموری باطل است .

أنزل من السماء .. فاحتمل السيل زبدًا رايًا و مما يوقدون ... زبد مثله

۴۰۱- خطر بدفهمی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۵ - ۸

۸- دین و معارف الهی ، در معرض کج فهمی و تحریف معنوی با توطئه فریبکاران

و لا یغرنکم باللّٰه الغرور

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که فریب خوردن انسان به وسیله فریبکاران درباره خداوند و دین او، می تواند با تحریف معارف الهی و معرفی نادرست آن صورت پذیرد.

۴۰۲- خطر تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۵ - ۸

۸- دین و معارف الهی ، در معرض کج فهمی و تحریف معنوی با توطئه فریبکاران

و لا یغرنکم باللّٰه الغرور

برداشت یاد شده، به خاطر این نکته است که فریب خوردن انسان به وسیله فریبکاران درباره خداوند و دین او، می تواند با تحریف معارف الهی و معرفی نادرست آن صورت پذیرد.

۴۰۳- خطر دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳۶_ مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا

ص: ۱۸۹

۴۰۴- خوش اخلاقی مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴ - ۴

۴ - برخورداری از منش و خلق و خوی والا ، از شرایط مبلغان دینی و رهبران جامعه اسلامی

إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ

۴۰۵- خیانت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۸ - ۶

۶ _ پایبندی به ارزش های الهی و پرهیز از خیانت به دین ، دارای پاداشی عظیم نزد خداوند

لَا تَخُونُوا اللَّهَ .. أَنْمَأْ أَمْوَالِكُمْ وَأَوْلَادَكُمْ فَتَنَّهُ وَأَنْ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۱ - ۱۰، ۶، ۲

۲ _ اسیران جنگ بدر از خیانتکاران به دین خدا تا پیش از آن نبرد

وَأِنْ يَرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ

۶ _ کافران جنگ بدر به سبب خیانتهایشان به خدا و دین او ، مغلوب مجاهدان شده و گروهی از آنان به اسارت درآمدند .

فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلِ فَأَمْكَنْ مِنْهُمْ

امکان (مصدر امکان)، به معنای تسلط بخشیدن است. تفریع جمله <امکن منهم> بر <فقد خانوا> به وسیله حرف <فاء> دلالت می کند بر اینکه خیانت کافران به دین خدا موجب شد که خداوند آنان را در سیطره مسلمانان قرار دهد.

۱۰ _ علم و حکمت گسترده الهی ، پشتوانه وعده الهی به ناکامی خائنان به پیامبر (ص) و دین الهی

فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلِ فَأَمْكَنْ مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

۴۰۶- خیرخواهی برای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱۳، ۱۰، ۹

۹ - لزوم خیرخواهی مؤمنان برای دین و پیامبر (ص) و رهبر الهی

إذا نصحو لله ورسوله

۱۰ - خیرخواهی برای دین و رهبر الهی، تکلیفی همگانی و ساقط نشدنی

ليس على الضعفاء .. إذا نصحو لله ورسوله

برداشت فوق بدان دلیل است که جهاد در موارد ضعف، بیماری و تهیدستی ساقط می شود ولی <نصح> (خیرخواهی) ساقط نمی

ص: ۱۹۰

شود.

۱۳_ اشخاص معذور از جهاد ، در صورت خیرخواهی برای دین و رهبر جامعه اسلامی ، مصون از عذاب و کیفر تخلف از جنگ

الذین کفروا منهم عذاب أليم .. ما علی المحسنین من سبیل

۴۰۷- خیریت تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۶ - ۴

۴_ خیر بودن منافع حلال و تجارت های عادلانه و سعادت آفرینی معارف و احکام الهی ، از تعالیم شعیب (ع) به مردم خویش

ی_ قوم .. بقیت الله خیر لکم

۴۰۸- خیریت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۰ - ۴

۴- دین برای بشر ، خیر محض است .

وقیل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا

از آن جایی که محتوای وحی و قرآن _ که خیر محضند _ دین است، استفاده می شود که دین نیز خیر است.

۴۰۹- درک تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۲ - ۲،۳

۲_ آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کنند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لاند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

۳_ حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمه <دواب>، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

ص: ۱۹۱

۴۱۰- دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۶ - ۱

۱ - نهی کنندگان از نماز و تکذیب گران دین ، مردمی خطاکار و دروغ گویند .

ینهی ... کذب ... ناصیه ک_ ذبه خاطئه

۴۱۱- دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۰ - ۷

۷ - دشمنی برخی از اهل کتاب (یهود) ، با اسلام و مسلمین

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً من الذین اتوا الکتاب یردوکم بعد ایمانکم ک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۸ - ۲۳، ۲۵، ۲۷

۲۳ - پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین ، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

۲۵ - افشاگری دسیسه و توطئه بیگانگان و دشمنان دین ، از آیات الهی است .

قد بدت البغضاء من افواهمم .. قد بینا لکم الایات

۲۷ - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواهمم ... ان کتتم تعقلون

بنابر اینکه <ان کنتم تعقلون>، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۹ - ۱۰، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۲

۱۰ - بروز شدت کینه و خشم دشمنان دین نسبت به مؤمنان، در گزیدن سر انگشتان خویش

عَصُوا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

۱۵ - ایمان جامعه اسلامی، مورد خشم و کینه دشمنان دین

و تَوَمَّنُونَ بِالْأَنَامِلِ كُلِّهَا . . . و إِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

۱۶ - نفرین پیامبر (ص) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قُلْ مَوْتُوا بِغَيْظِكُمْ

۱۷ - عنایت خاص خداوند، بر حفظ سلامت جامعه ایمانی از گزند دشمنان دین

ص: ۱۹۲

وَدَّوَا مَا عَنَّتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ .. وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيَكُمْ الْاِنَامِلَ مِنَ الْغِيْظِ قُلْ مَوْ

افشای کینه ها و دشمنیهای کافران و ارائه راه حل برای مقابله با توطئه آنها، نشانه عنایت ویژه خداوند به مؤمنان است.

۱۹ _ علم و آگاهی همه جانبه خداوند ، به خشم و کینه ای که دشمنان دین ، از اسلام و جامعه ایمانی به دل دارند .

عَضُّوا عَلَيكُمْ الْاِنَامِلَ مِنَ الْغِيْظِ .. اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ

۲۲ _ هشدار خداوند به دشمنان دین ، نسبت به عواقب توطئه های ایشان علیه جامعه اسلامی

وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيكُمْ .. اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ

جمله < اِنَّ اللّٰهَ .. > پس از جمله < وَاِذَا خَلَوْا ... > در حقیقت هشدار است به کافران که نپندارند اگر در خفا علیه مسلمانان کینه توزی و توطئه می کنند، خداوند آگاه به آن نیست؛ چرا که خداوند نه تنها به جلسات مخفی آنان آگاه است، بلکه به درون سینه های آنان که مخفیتر از جلسات سری آنان است، نیز دانا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۰ - ۱،۲،۴،۸

۱ _ ناخشنودی دشمنان دین ، حتی از اندک خیر و خوشایندی برای مؤمنان

ان تمسککم حسنه تسوهم

۲ _ خشنودی دشمنان دین از گرفتاری اهل ایمان ، به حوادث بد و ناگوار

و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

۴ _ افشای بدخواهی های دشمنان دین نسبت به مسلمانان ، از جانب خداوند

ان تمسککم حسنه تسوهم

۸ _ صبر و پایداری در برابر ناگواری های ناشی از قطع رابطه دوستی با دشمنان دین ، عامل مصون ماندن جامعه ایمانی از

کید و خیانت آنان

لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةَ مَنْ دُونَكُمْ .. وَاِنْ تَصَبَرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضْرِبَنَّ كَيْدَهُمْ شَيْئًا

در برداشت فوق، متعلق <تتقوا> به قرینه صدر آیه، پرهیز از دوستی با دشمنان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۳ - ۱۷

۱۷ _ هراس و سستی در رویارویی با دشمنان دین و عدم اتکا و توکل بر خداوند ، نشانه بی تقوایی *

اذ همت طائفتان منکم ان تفشلا .. فاتقوا الله لعلکم تشکرون

جمله <فاتقوا الله>، می تواند تفریح برای تمامی مطالب سابق باشد؛ یعنی از سستی در جنگ و بی اعتقادی به ولایت خداوند و عدم توکل بر او برحذر باشید که با تقوای الهی سازگار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۵ - ۱۲

۱۲ _ محرومیت از امداد های ویژه الهی در رویارویی با دشمنان دین ، پیامد بی صبری و بی تقوایی

ان تصبروا و تتقوا .. یمددکم ربکم بخسمة الالف من الملائکه

ص: ۱۹۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۰ - ۲۲

۲۲ - بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین ، موجب محرومیت از محبت الهی

و لاتهنوا . . . و ليعلم الله الذين امنوا ... و الله لا يحب الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۸ - ۱،۲،۹

۱ - پذیرفته شدن دعای هم‌زمان انبیای گذشته ، در پیکار با دشمنان دین

فاتیهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

<ثواب الدنيا>، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله <و انصرنا على القوم الكافرين> درخواست شده بود. و <ثواب الاخره>، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله <و اغفر لنا ذنوبنا>، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در گرو آمرزش گناهان است.

۲ - ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

ربنا . . . و ثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين. فاتيهم الله ثواب الدنيا

۹ - پیروزی بر دشمنان دین ، تنها از جانب خداست ؛ گر چه تمامی عوامل طبیعی آن فراهم باشد .

قال معه ربون كثير فما وهنوا . . . فاتيهم الله ثواب الدنيا

در آیه شریفه به کلیه عوامل پیروزی و نیز استقامت و پایمردی نیروها (فما وهنوا . . .) اشاره شده است ؛ ولی در عین حال خداوند پیروزی مجاهدان را عطایی از جانب خویش می شمارد. (فاتیهم الله).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۵ - ۹

۹ - گریز از میدان کارزار با دشمنان دین ، لغزشی شیطانی

ان الذين تولوا . . . انما استرلهم الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۷ - ۸،۱۳

۸ - پیکار با دشمنان دین (جهاد ابتدایی) و دفاع در برابر هجوم آنان (جهاد دفاعی) ، دو تکلیف الهی بر عهده جامعه ایمانی

*

قاتلوا فی سبیل اللّٰه او اذفعا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، بیان حکم جهاد باشد، نه دعوت برای حضور در نبردی خاص و مقطعی. بنابراین جمله <قاتلوا ... >، ناظر به جهاد ابتدایی و جمله <او اذفعا> ناظر به جهاد دفاعی است.

۱۳ - سرباز زدن از حضور در پیکار با دشمنان دین و دفاع از کیان اسلامی ، از نشانه های نفاق

و ليعلم الذین نافقوا .. لو نعلم قتالاً لاتّبعناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۲ - ۱۲

ص: ۱۹۴

۱۲ - نیاز مبرم پیامبر (ص) به نیروهای مجاهد برای مقابله با دشمن، پس از نبرد احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

فراخوانی نیروهای مجروح جنگ احد برای نبردی دیگر، چنانچه در شأن نزول آمده است، حکایت از نیاز مبرم به نیروهای مجاهد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۳ - ۷،۱۰

۷ - اجتماع دشمنان دین برای نبرد با مؤمنان پیرو خدا و رسول (ص)، موجب افزایش ایمان و اعتقاد آنان به حَقَّائِیت راهشان می گردد.

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ... فزادهم ایماناً

مراد از ضمیر فاعلی در <زادهم>، اجتماع دشمنان است که از <إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ> استفاده می شود. یعنی اجتماع مشرکان برای نبرد، باعث افزونی ایمان پیروان خدا و رسول شد.

۱۰ - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

و قالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۵ - ۱۷،۱۸،۱۲،۷

۷ - لشکریان کفر و شرک و دشمنان اسلام، دوستان شیطانند.

إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ... أَمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يَخَوْفُ أَوْلِيَاءَهُ

برداشت فوق بر این اساس است که <كُم> از <يَخَوْفُ أَوْلِيَاءَهُ> حذف شده باشد؛ یعنی <يَخَوْفُكُمْ أَوْلِيَاءَهُ>.

۱۲ - مؤمنان نباید از دشمنان دین - هر چند لشگری انبوه باشند - هراسناک شوند.

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. فلا تخافوهم

۱۷ _ شجاعت و شهامت در برابر دشمنان دین ، از نشانه های ایمان و ویژگی مؤمنان

فلا تخافوهم و خافون ان کنتم مؤمنین

۱۸ _ ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به رویارویی و جهاد با دشمنان دین

انّما ذلکم الشیطان .. فلا تخافوهم و خافون ان کنتم مؤمنین

جمله >اگر ایمان داری از دشمنان دین نهراسید<، خطاب به کسانی است که مدعی ایمان هستند و به هدف ترغیب آنان به رویارویی با دشمن ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۶ - ۱۲

۱۲ _ شناخت سنن الهی و توجّه به تدبیر وی درباره مخالفان اسلام ، موجب رفع اندوه از عملکرد آنان

ولا یحزنک .. یرید الله الّا یجعل لهم حظًا فی الاخره

ص: ۱۹۵

جمله <یرید الله .. >، دال بر سنت الهی در محروم کردن کافران از بهره های اخروی است و خداوند با شناساندن این سنت خویش، پیامبر (ص) را از غم و اندوه بازداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۵ - ۴

۴ _ مهاجمان به آیین و فرهنگ جامعه ایمانی ، دشمنان واقعی مسلمانان

و یریدون ان تضلوا السبیل. و الله اعلم باعدائکم

خداوند از آن جهت عالمان یهود را دشمن مسلمانان معرفی می کند که آنان در پی گمراهی مسلمانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۸ - ۱۶، ۷

۷ _ اذعان به مالکیت خدا بر زمین و نفوذ مشیت او ، زمینه ساز مقاومت در برابر دشمنان دین است .

استعینوا بالله و اصبروا ان الأرض لله یورثها من یشاء

۱۶ _ ایمان به حاکمیت خدا بر زمین ، صبر در برابر دشمنان دین و استعانت از خدا ، جلوه هایی از تقوای پیشگی است .

و العقبه للمتقین

از بشارت ضمنی موسی (ع) به حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به شرط استعانت از خدا و پیشه کردن صبر و سپس بیان این حقیقت که <حاکمیت سرانجام از آن تقوای پیشگان است>، معلوم می شود شرایط ذکر شده جلوه هایی بارز از تقوای پیشگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۰ - ۳

۳ _ باور اهل ایمان به سرپرستی خدا و یاری او ، مایه نهراسیدن آنان از دشمنان دین و اجرای فرمان جهاد

فإن تولوا فاعلموا أن الله مولیکم نعم المولی و نعم النصیر

جمله <فاعلموا .. > علاوه بر رساندن مضمون خود به منظور تقویت روحیه مسلمانان برای جهاد با دشمنان فتنه انگیز ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۷ - ۳

۳_ به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان
و الذین اتخذوا مسجداً .. إِرصاداً لمن حارب الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۱

۱_ امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

و قد مكر الذین من قبلهم

ص: ۱۹۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۲،۳،۴

۲- کافران ، همواره درصدد جلوگیری از راه خدا و در پی ممانعت از گسترش تعالیم الهی هستند .

للكَـفرين .. الذين ... و يصدّون عن سبيل الله

۳- کافران ، همواره در پی کج جلوه دادن راه و تعالیم الهی هستند .

للكَـفرين .. الذين ... و يصدّون عن سبيل الله و يبغونها عوجًا

۴- کافران ، در پی یافتن عیب و نقص در تعالیم الهی و اثبات نادرستی آنها هستند .

للكَـفرين .. و يبغونها عوجًا

عبارت <يبغونها عوجًا> (راه خدا را کج می خواهند) می تواند به این معنا باشد که کافران، در پی این بودند که در تعالیم آسمانی اعوجاج و نقصی بیابند و آن را برملا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۳ - ۳

۳- اقوام کافر ، نه تنها تعالیم انبیا را نپذیرفتند ؛ بلکه تحمل دینداری خود آنان را نیز نداشتند .

و قال الذين كفروا لرسلمهم لنخرجنكم من أرضنا أو لنعودن في ملتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۵۶ - ۵

۵- مکتب حق در رویارویی با مخالفان ، همواره مورد حمایت خداوند بوده است .

انتقمنا منهم .. فجعلنهم سلفاً و مثلاً للأخريين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۹ - ۳

۳_ بیماردلان منافق ، دارای کینه های عمیق نسبت به دین و مؤمنان

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَ نَهُمْ

<أَضْغَان>، (جمع <ضغن>) به معنای کینه های شدید و عمیق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۲ - ۱۷

۱۷_ دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات ، از عوامل سستی در مبارزه و رویارویی با دشمنان دین

حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَ... مِنْكُمْ مَنْ يَرِيدُ الدُّنْيَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۱۷

۱۷_ نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

ص: ۱۹۷

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

۴۱۲- دشمنان دین در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۳ - ۵

۵- تکرار تاریخ در برخورد دشمنان ادیان ، با ادیان

كذلك فعل الذين من قبلهم

۴۱۳- دشمنان دین و معارف قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۴ - ۶

۶_ انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أئیکم زاده هذه إيماناً

استفهام در جمله <أئیکم زاده .. > استفهام انکاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است که ضمیر <منهم > به منافقان برمی گردد.

۴۱۴- دشمنان دین و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۴ - ۳۱

۳۱_ خداوند ، حامی مؤمنان ، در برابر توطئه های یهودیان و دشمنان دین

كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

۴۱۵- دشمنان علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۵

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـ طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

ص: ۱۹۸

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

۴۱۶- دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۰ - ۲۳

۲۳ - پرستش غیر خدا ، دشمنی با دین و رسولان الهی است .

فلا تشمت بی الأعداء

مراد از <الأعداء> پرستشگران غیر خدا هستند و هارون آنان را دشمنان دین و رسالت دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۰ - ۶

۶ - دشمنی بی دلیل با دین خدا و کتاب های آسمانی ، بدترین نوع گمراهی

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه

مصدق مورد نظر در آیه، هواپرستانی اند که با قرآن و تورات به مبارزه برخاسته و بدون دلیل آنها را به سحر متهم ساختند.

۴۱۷- دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۹ - ۱۰

۱۰ - گرایش دادن اشراف به توحید و معارف دین ، هرگز مجوز طرد مؤمنان محروم و تهی دست نیست .

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۷ - ۱۰

۱۰_ پیامبر (ص) ، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن .

و ما أرسلنك إلا مبشراً و نذيراً .. إلا من شاء أن يتخذ إلى ربه سبيلاً

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر(ص) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر(ص) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۹۹

۱ - در صورت دعوت از مجادله گران درباره خدا برای پیروی از تعالیم آسمانی ، آنان ، خود را پیرو آیین نیاکان شان معرفی می کنند .

الناس من یجـدل فی الله بغیر علم . . . و إذا قیل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا

۱۰ - پاسخ منفی دادن به فراخوان عمل به تعالیم دین آسمانی ، به بهانه پیروی از آیین نیاکان ، جاهلانه و مجادله ای بدون دلیل است .

و من الناس من یجـدل فی الله بغیر علم ولا هدی ولا کتـب منیر . و إذا قیل لهم ا

۴۱۸- دفاع از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۱۳

۱۳ - سنت الهی در حفظ شریعت و دیانت ، از طریق دفاع و مجاهدت های مردمان

و لولا دفع الله الناس بعضهم ببعض . . . و مسـجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۰

۱۰ - شتاب در کار خیر و در دفاع از دین و مبلغان دینی ، کاری است شایسته و بایسته .

و جاء من أقصا المدینه رجل یسعی قال ی قوم اتبعوا المرسلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۳ - ۴

۴ - دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم ، از حيله ها و نیرنگ های صاحبان زر و زور ، برای مبارزه با دعوت توحیدی نوح (ع)

و قالوا لاتدرن ءالهمکم و لاتدرن ودا . . . و نسرًا

۴۱۹- دفاع از مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۰

۱۰- شتاب در کار خیر و در دفاع از دین و مبلغان دینی ، کاری است شایسته و بایسته .

و جاء من أقصا المدينة رجل یسعی قال ی قوم اتبعوا المرسلین

ص: ۲۰۰

۴۲۰- دفع توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۸

۸_ آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ

جمله <يعلم . . .> به منزله تعلیلی است برای <فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا> و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

۴۲۱- دفع مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۸

۸_ آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ

جمله <يعلم . . .> به منزله تعلیلی است برای <فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا> و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

۴۲۲- دلایل اختیار در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۹ - ۵

۵_ ایمان نیاوردن گروه های بسیاری از انسانها، نشان آزادی آدمیان و مجبور نبودنشان از سوی خداوند در پذیرش دین الهی است.

و لو شاء ربك لأمن من فى الأرض كلهم جميعاً

ص: ٢٠١

۴۲۳- دلایل اهمیت تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۸ - ۶

۶ - سرآمد بودن داوری های خداوند و حکیمانه بودن آن ، دلیل ضروری بودن ارشاد های دینی است .

فما یکذبک بعد بالدين . أليس الله بأحكم الحـکمین

۴۲۴- دلایل حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۹ - ۱،۲

۱ - کتاب های آسمانی ، حاوی احکام و معارف دینی و در بردارنده دلایلی روشن بر حقانیت آنها

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

۲ - خداوند ، احکام و معارف دینی و دلایل حقانیت آنها را نازل کرده و در کتاب های آسمانی بیان داشته است .

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس فی الکتب

<هدی> به معنای هدایت کننده است و مقصود از آن در آیه شریفه احکام و معارف دین می باشد. <بینات> به معنای دلایل روشن است و مراد از آن در آیه، دلایل و براهینی است که برای معارف و احکام دینی ایراد شده است.

۴۲۵- دلداری به حامیان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۵

۵ - دلجویی خداوند از پیامبر (ص) و حامیان دین ، در قبال توطئه گران

فالذین کفروا هم المکیدون

کافران، علیه دین و پیامبر(ص) توطئه می کنند؛ ولی خداوند اطمینان داده است که تنها اشخاصی که در این میان ضرر می کنند، خود کافران اند؛ نه پیامبر(ص) و مؤمنان.

۴۲۶- دنیاطلبی علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۹

۹- دنیاگرایی خطری بزرگ برای عالمان دینی و آگاهان به کتب آسمانی

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب و یشترون به ثمناً قليلاً .. لهم عذاب الی

ص: ۲۰۲

۴۲۷- دنیاطلبی کتمان کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۲

۲ - کسانی که احکام و معارف کتاب های آسمانی را کتمان کرده اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند ، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب .. لهم عذاب أليم

۴۲۸- دوستی با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱ - ۲۰

۲۰ - داشتن روابط سرّی و دوستانه با دشمنان دین ، رفتن به بیراهه و حرکتی بی فرجام است .

و من یفعله منکم فقد ضلّ سواء السبیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۳ - ۱

۱ - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يأیها الذين ءامنوا لا تتخذوا .. أولیاء إن استحبوا الكفر علی الایمن

۴۲۹- دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۰، ۱۱

۱۰ - آیین ابراهیم ، پایه و اساس دین اسلام است .

قل بل مله إبرهیم حنیفاً

۱۱ - ابراهيم (ع) ، نه بر آيين يهود و نه بر آيين نصارا .

قالوا كونوا هوداً او نصرى تهتدوا قل بل مله ابراهيم حنيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۶ - ۱۴

ص: ۲۰۳

۱۴ - آیین ابراهیم ، پایه و اساس همه ادیان الهی

مله ابرهیم حنیفاً .. قولوا ءامنا بالله و ما أنزل إلینا و ما أنزل إلى ابرهیم .

جمله <بل مله ابراهیم ..> بیان می دارد که تنها آیین بایسته پذیرش، آیین ابراهیم است و آیه مورد بحث ایمان به همه پیامبران و کتابها، معارف و احکام نازل شده بر آنان را ضروری دانسته است. مقایسه این دو معنا نشان می دهد که اساس همه ادیان پس از ابرهیم(ع)، همان آیین ابراهیم بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۵

۵ - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب (ع) و نوادگان او ، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون .. كانوا هوداً أو نصری

جمله <أم تقولون ..> در بردارنده استفهام انکاری توییخی است؛ یعنی، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۵ - ۷، ۳، ۲

۲ - محاجه یهود و نصارا درباره آیین ابراهیم (ع)

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم

از جمله <و ما انزلت ..>، معلوم می شود محاجه و نزاع، درباره آیین ابراهیم بوده است.

۳ - نصارا، ابراهیم (ع) را نصرانی و یهودیان ، او را یهودی می پنداشتند .

لم تحاجون فی ابرهیم و ما انزلت التوریه و الانجیل

۷ - نزول تورات و انجیل پس از ابراهیم (ع) ، دلیل بطلان ادعای یهودی یا نصرانی بودن آن حضرت

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم و ما انزلت التوریه و الانجیل الا من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۶ - ۵،۶

۵ - آگاهی کامل خداوند از آیینی که حضرت ابراهیم (ع) بدان متدین بود .

و الله يعلم و انتم لا تعلمون

۶ - جهل اهل کتاب به آیینی که حضرت ابراهیم (ع) بدان متدین بود .

و الله يعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۷ - ۱،۲،۳،۴،۶،۷،۱۰

۱ - ابراهیم (ع) ، نه یهودی بود ، نه نصرانی .

ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

۲ - یهود ، مدعی یهودیت ابراهیم (ع) و نصارا ، مدعی نصرانیت او بودند .

ص: ۲۰۴

یا اهل الكتاب . . . ما كان ابراهيم يهودياً ولا نصرانياً

۳_ ادعای یهودیت ابراهیم (ع) ، حجت یهود بر حقایق خویش در مقابل نصارا *

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم . . . ما كان ابراهيم يهودياً ولا نصرانياً

۴_ ادعای مسیحیت ابراهیم (ع) ، حجت نصارا برای حقایق خویش در مقابل یهودیان *

یا اهل الكتاب لم تحاجون فی ابرهیم . . . ما كان ابراهيم يهودياً ولا نصرانياً

۶_ ابراهیم (ع) ، حنیف (گرویده به حق) و تسلیم در برابر خداوند بود .

و لكن كان حنيفاً مسلماً

۷_ ابراهیم (ع) ، هرگز مشرک نبود .

و ما كان من المشركين

۱۰_ ابراهیم (ع) بر آیین محمد (ص)

و لكن كان حنيفاً مسلماً

امیرالمؤمنین (ع) درباره <و لكن كان حنيفاً مسلماً> می فرماید: کان علی دین محمد (ص).

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۷۷، ح ۶۰؛ بحارالانوار، ج ۱۲، ص ۱۱، ح ۲۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۸ - ۴

۴_ بیگانگی یهود و نصارا از آیین حضرت ابراهیم (ع) (تسلیم بودن در برابر خدا)

انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتبعوه

جمله <ان اولی . . .>، تعریضی است به یهود و نصارا که چنین نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - دعوت خداوند از مردم ، برای پیروی از آیین ابراهیم (ع)

فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا

۴ - حَلِيتِ كَلِيه خورَدَنِي هَا دَر آيِيْن اِبْرَاهِيْم (ع)

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حَلَالًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ .. فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرَاهِيمَ

بنابراینکه استثناء در <الّا ما حرّم> استثناء منقطع باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - کفر اهل کتاب به آیات الهی (انکار حلیت خوردنی ها قبل از نزول تورات در آیین ابراهیم و انکار تقدّم تاریخی بنای کعبه)

كُلُّ الطَّعَامِ .. قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ

مراد از <آیات الله>، مضامینی است که در آیه های قبل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۱ - ۹

۹ - آیین اسلام، آیین ابراهیم است.

دینا قیما مله ابرهیم

<مله ابراهیم> بدل برای <دینا قیما> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۰ - ۸

۸- <عن أبي جعفر (ع) فی قوله : <إن ابراهیم كان أمه قانتاً لله حنیفاً > : و ذلك انه علی دین لم یکن علیه أحد غیره فکان أمه واحده و أما <قانتاً > فالمطیع و أما الحنیف فالمسلم . . . ;

از امام باقر(ع) در باره سخن خدا <إن ابراهیم كان أمه قانتاً لله حنیفاً> روایت شده است: امت بودن ابراهیم(ع) به خاطر آن است که او بر دینی بود که هیچ کس غیر او بر آن دین نبود و اما <قانتاً> به معنای مطیع است و اما حنیف به معنای مسلم می باشد. . . <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۸

۸- داشتن اندیشه و آیین درست و بی انحراف (توحیدی) ، ویژگی اصلی و برجسته حضرت ابراهیم (ع) بود .

مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

از اینکه خداوند از میان اوصاف چهارگانه ای که برای ابراهیم(ع) در آیات پیش بیان داشت، وصف <حنیف> را ملاک پیروی پیامبر(ص) از ایشان قرار داد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۸۳ - ۳

۳ - تداوم خط فکری و مکتبی نوح (ع) ، از سوی ابراهیم (ع) و اشتراک دین آنان در اصول و مبانی

و إنّ من شيعته لإبراهيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۴،۱۳

۴ - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (ص) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و موسی و عیسی

۱۳ - شرایع آسمانی ، منحصر در شریعت نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است .

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

ص: ۲۰۶

۴۳۰- دین ابراهیم (ع) و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۴ - ۸

۸ - پیامبر اکرم (ص) از ابراهیم (ع) و ابراهیم (ع) از پیامبر (ص) و دین و سنت پیامبر (ص) همان دین و سنت ابراهیم (ع)

ذریه بعضها من بعض

رسول الله (ص): .. لأئني من ابراهيم و ابراهيم مني، دینه دینی و سنته سنتی و انا افضل منه، و فضلی من فضله و فضله من فضلی و تصدیق قولی قول ربی <ذریه بعضها من بعض>.

محاسن برقی، ج ۱، ص ۱۵۲؛ ح ۷۴؛ تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۶۹، ح ۳۳.

۴۳۱- دین اسباط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۵

۵ - ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب (ع) و نوادگان او، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون .. كانوا هوداً أو نصری

جمله <أم تقولون ..> در بردارنده استفهام انکاری توییخی است؛ یعنی، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

۴۳۲- دین استوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۵

۵ - دین فطری، دینی ثابت و استوار است.

فأقم وجهك للدين حنيفاً فطرت الله التي .. فأقم وجهك للدين القيم

<ال> در <الدين> در این آیه، ممکن است عهد بوده و اشاره به دینی داشته باشد که در آیه سی همین سوره از آن سخن گفته شده است. بنابراین <القيم> صفت دین فطری می شود.

۴۳۳- دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۰۷

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۵

۵ - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب (ع) و نوادگان او ، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون .. كانوا هوداً أو نصری

جمله <أم تقولون ..> در بردارنده استفهام انکاری توییخی است یعنی، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۵

۵ - اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبعت مله اباى إبرهیم و إسحـق و یعقوب

۴۳۴ - دین اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۵

۱۵ - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: < ان الحنیفه هی الاسلام >

[آیین] حنیف، همان آیین اسلام است.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۹ - ۳

۳ - دین اسلام ، < سبیل الله > است .

لم تصدّون عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۳۴

۳۴_ اسلام، نام رسمی دین خاتم پیامبران

و رضیت لکم الاسلام دیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۱ - ۹

۹_ آیین اسلام، آیین ابراهیم است.

دینا قیما مله ابرهیم

<مله ابراهیم> بدل برای <دینا قیما> است.

ص: ۲۰۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نصر - ۱۱۰ - ۲ - ۳

۳ - اسلام ، تنها دین قابل انتساب به خداوند است .

دین الله

۴۳۵- دین اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۵

۵ - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب (ع) و نوادگان او ، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون .. کانوا هوداً أو نصری

جمله <أم تقولون ..> در بردارنده استفهام انکاری توییخی است؛ یعنی، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

۴۳۶- دین امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۲،۲۵

۲۲_ هر امتی برخوردار از شریعت و آیینی خاص از جانب خداوند

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

<شرعه> به معنای طریقی است که به آب منتهی می شود و مراد از آن دین و آیین است، چون آدمی را به کمال و حیات واقعی راهنمایی می کند قابل ذکر است که در برداشت فوق مخاطب <منکم>، همه انسانها دانسته شده است.

۲۵_ شرایط و مقتضیات خاص هر امت ، دلیل ارائه شریعت های متعدد از جانب خداوند

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

ظاهراً <منکم> متعلق به <جعلنا> است و اشاره به ریشه تعدد شرایع دارد. یعنی اختصاص هر امتی از شما مردم به شریعتی

خاص، برخاسته از خصلتهای خودتان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۴۷ - ۳

۳ - دین و شریعت آسمانی برای تمامی امت ها در همه اعصار، وجود داشته است .

و لکل أمة رسول فإذا جاء رسولهم

ص: ۲۰۹

۴۳۷- دین انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۴

۴ - خداوند ، به آیین پیامبران خویش از همگان آگاهتر است .

قل ءأنتم أعلم أم الله

۴۳۸- دین انسان های نخستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۹ - ۳

۳ - توحید و یکتاپرستی ، دین مشترک جوامع بشری نخستین

و ما كان الناس إلا أمه وحده فاختلفوا

<امت> به هر جمعیتی که امر واحدی آنان را گرد هم آورده باشد گفته می شود. مراد از آن امر واحد _ که جوامع بشری نخستین را گرد هم آورد و از ایشان یک امت تشکیل داد _ به قرینه آیه قبل، توحید و یکتاپرستی است.

۴۳۹- دین اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۴ - ۲

۲ - تشریح امر به معروف و نهی از منکر ، در آیین اهل کتاب

من اهل الكتب .. يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

ظاهر این است که اوصاف مذکور برای اهل کتاب، با وصف اهل کتاب بودن آنان است.

۴۴۰- دین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۸ - ۱۰،۱۱

۱۰_ اهل مدین در زمان شعیب دارای آیینی غیر الهی

أو لتعودن فی ملتنا

۱۱_ مؤمنان به شعیب (ع) پیش از ایمان به وی هم مسلک با مردم مدین در پیروی از آیین غیر الهی

أو لتعودن فی ملتنا

عَوْد (مصدر لتعودن) به معنای بازگشتن است. بنابراین <لتعودن> دلالت می کند که مؤمنان به شعیب(ع) تا پیش از ایمان به وی

ص: ۲۱۰

با مردم مدین هم مسلک بودند. قابل ذکر است که اطلاق این معنا بر شعیب(ع) از باب تغلیب است.

۴۴۱- دین اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۹۶ - ۲

۲- آیین شرک و عقیده به وجود خدایی جز الله ، دین غالب و آیین مردم مکه \$ بود .

و أعرض عن المشركين .. الذين يجعلون مع الله إلهًا آخر

بود.

۴۴۲- دین برگزیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۷، ۶، ۵

۵- آیین ابراهیم ، آیینی نیکو و منزّه از هرگونه شائبه باطل و ناهنجار

إن الله اصطفى لكم الدين

<اصطفاء> به معنای گزینش صفوه (خالص و نیکوی) هر چیزی است. <ال> در <الدين> عهد ذکری و اشاره به آیین ابراهیم دارد.

۶- آیین ابراهیم (تسلیم خدا بودن) ، آیین برگزیده خداوند

إن الله اصطفى لكم الدين

۷- منزّه بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها إبرهیم بینی إن الله اصطفى لكم الدين فلاتموتن

تفریع جمله <لاتموتن ...> بر <إن الله ...> به وسیله حرف <فاء> گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - تنها دین پذیرفته شده نزد خداوند اسلام (تسلیم بودن در برابر خدا) است .

انّ الدّین عند الله الاسلام

۱۷ - تسلیم از روی اعتقاد و باور قلبی ، تنها دین پذیرفته شده نزد خداوند

انّ الدّین عند الله الاسلام

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: یعنی الدّین فيه الايمان.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۶۶، ح ۲۲؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۳۲۳، ح ۶۸.

ص: ۲۱۱

۴۴۳- دین بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۰ - ۱۵

۱۵ - کردار ناروای بنی اسرائیل علی رغم انتساب آنان به دین یهود ، دلیل کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی در سعادت انسان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. فریقاً کذبوا و فریقاً یقتلون

در آیه قبل بیان شد که <ان الذین .. > اشاره دارد به این که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نمی باشد و این آیه به منزله برهانی بر آن حقیقت است، یعنی انتساب یهود و نصارا به یهودیت و نصرانیت چگونه می تواند مایه سعادت آنان باشد با اینکه پیامبران را تکذیب کردند و گروهی از آنان را کشتند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۱ - ۵

۵ - بنی اسرائیل ، مردمی مغرور به نژاد و دین خویش

لقد اخذنا میثق بنی اسرائیل .. و حسبوا الا تکون فتنه

بسیاری از مفسران برآنند که ریشه اعتقاد بنی اسرائیل (رهایی از آزمون و مجازات الهی) این بوده که آنان از نسل اسرائیل هستند و به یهودیت و یا نصرانیت منتسب می باشند. آیه ۶۹ که مجرد انتساب به دین را کارساز در سعادت نمی دانست، می تواند اشاره به این نظریه داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۵ - ۵

۵ - پایبند ماندن بنی اسرائیل بر آیین توحیدی پدران خویش (ابراهیم ، اسحاق و یعقوب)

ه_ذَا مِنْ شِيعْتِهِ

۴۴۴- دین پسران یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - یعقوب (ع)، نگران باور های دینی فرزندانش پس از مرگ خویش و نبودنش در میان آنان

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعدی

۴۴۵ - دین پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۱۲

۳۳ - دین کامل ، تنها دین مورد پسند خداوند

اليوم اكملت لكم دينكم و رضيت لكم الاسلام ديناً

چون خداوند پس از بیان اكمال دین، آن را پسندیده خویش دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۱۲، ۱۰، ۹

۹ - خداوند ، استقرار و تثبیت دین مورد پسند خویش را به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، وعده کرده است .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصالحات .. و ليمننَّ لهم الذين ارتض

۱۰ - وعده اُکید خداوند به استقرار و تثبیت دین مورد پسند خویش به سود مؤمنان نیکوکار

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصالحات .. و ليمننَّ لهم الذين ارتض

۱۲ - اسلام ، تنها دین مورد پسند خدا و متناسب و سودمند برای انسان ها

و ليمننَّ لهم الذين ارتضى لهم

گفتنی است سودمند بودن دین اسلام برای بشر، از لام <لهم> _ که برای انتفاع است _ به دست آمده است.

۴۴۶- دین جاودان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۲ - ۹

۹ - قرآن و اسلام ، کتاب و آیینی جاودان و ماندگار

و يابى الله إلا أن يتم نوره

۴۴۷- دین جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- شریعت موسی ، برای جن و انس و مشترک میان آنان

قالوا ی_قومنا إنا سمعنا کت_بًا أنزل من بعد موسی

از سخنان انذارگران جن، استفاده می شود که آنان قبل از قرآن، به موسی(ع) و کتاب آسمانی او ایمان داشته اند.

ص: ۲۱۳

۴۴۸- دین حاکمان مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۵ - ۵

۵- حکومت مصر در زمان یوسف از شریعت یعقوب پیروی نمی کرد .

قالوا فما جزؤه .. من وجد فی رحله فهو جزؤه

۴۴۹- دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۳

۱۳ - اصرار بر توحید ، از نشانه های اساسی دین حق و از علامت های مهم آیین هدایت بخش است .

و قالوا .. تهتدوا قل بل مله ابرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

جمله < و ما کان من المشرکین > در حقیقت بیان علت گزینش آیین ابراهیم، اعلام شایستگی آن برای پیروی و دلیل هدایت بخشی آن است. یعنی، به این دلیل که ابراهیم مشرک نبود و آیین او به شرک آمیخته نبود، باید پیروی شود و به همین دلیل آیین او آیینی هدایت بخش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۹ - ۶

۶- شریعت اسلام ، تنها دین حق و مورد پذیرش خداوند

و لا یدینون دین الحق

مقصود از دین حق در <لا یدینون دین الحق > دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۳ - ۴،۵،۸

۴- اسلام ، تنها دین حق و مورد قبول خدا

هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

۵_ آمدن پیامبر (ص)، همراه با هدایت (قرآن) و دین حق (اسلام) در راستای تکمیل نور الهی و تحقق اراده خداست .

و یأبی الله إلا أن یتیم نوره .. هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق

۸_ تعلق اراده الهی در غلبه یافتن دین حق (اسلام) بر دیگر ادیان جهان، علی رغم کراهت مشرکان

و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۳ - ۱۰

۱۰ - تنها دین اسلام از میان دیگر ادیان الهی، حق بوده و سزاوار پیروی کردن است .

ص: ۲۱۴

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

از این که پیروان ادیان الهی پیشین (اهل کتاب) با آمدن دین اسلام، این دین را حق دانستند و دست از دین گذشته خود برداشته و تسلیم دین اسلام گشتند؛ می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

۴۵۰- دین حنیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۵،۱۶

۱۵ - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: > ان الحنیفه هی الاسلام ;

[آیین] حنیف، همان آیین اسلام است.<

۱۶ - از امام باقر (ع) روایت شده است: > ما أبقت الحنیفه شیئاً حتی ان من ها قص الشارب و قلم الاظفار و الختان ;

دین حنیف هیچ چیزی را فرو گزار نکرده است، حتی کوتاه کردن موی سبیل، ناخن و ختنه کردن را هم، دارد.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۵ - ۶،۱۱

۶ - آیین ابراهیم (ع)، پیراسته از هرگونه انحراف و گرایش به باطل

و اتبع مله ابرهیم حنیفاً

>حنیفاً< توصیف >مله< (آیین) و به معنای مستقیم و خالی از هرگونه انحراف است.

۱۱ - پیروی از آیین ابراهیم (ع) (دین حنیف)، موجب برخوردار شدن از محبت خداوند

و اتبع مله ابرهیم حنیفاً و اتخذ الله ابرهیم خلیلاً

در صورتی که آیین پیراسته از انحراف، باعث دستیابی ابراهیم به مقام دوستی خدا شده باشد، پیروی از آن آیین، برای دیگران نیز می تواند چنان تأثیری داشته باشد و آنان را چون ابراهیم به مقام دوستی خداوند ارتقا دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۵ - ۳،۴

۳_ توحید در عبادت و یکتاپرستی ، دین حنیف و صراط مستقیم است .

و أن أقم وجهك للدين حنيفاً ولا تكونن من المشركين

۴_ اسلام ، دین حنیف و تنها راه مستقیم و بی انحراف برای بشریت است .

أقم وجهك للدين حنيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۵

۵ - اسلام ، دینی استوار و به دور از هرگونه انحراف و نادرستی است .

للدين حنيفاً .. ذلك الدين القيم

ص: ۲۱۵

بنابراین که <حنیفاً> حال برای <الدین> باشد، دلالت بر نکته یاد شده می کند.

۴۵۱- دین خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۶

۲۶ - دستیابی به آیین ها و شرایع الهی، دارای روش و طریقی خاص و روشن

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

<شرعه> به معنای شریعت است و <منهاجاً> یعنی راه رسیدن به آن شریعت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۱۲

۱۲ - اسلام، تنها دین مورد پسند خدا و متناسب و سودمند برای انسان ها

و لیمکننَّ لهم دینهم الذی ارتضی لهم

گفتنی است سودمند بودن دین اسلام برای بشر، از لام <لهم> که برای انتفاع است - به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۳ - ۳

۳ - پیامبران، آورندگان دین الهی و تصدیق کننده و مؤمن به آن

و الذی جاء بالصدق و صدق به

۴۵۲- دین در جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۹ - ۱۱

۱۱ - وجود مذاهب و ادیان گوناگون در جزیره العرب به هنگام بعثت پیامبر (ص)

ليظهره على الدين كله

۴۵۳- دين در دوران ذوالقرنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۱

ص: ۲۱۶

۱۱- دین الهی ، با تلاش ذوالقرنین ، تا آخرین نقطه سرزمین او ، گسترش یافت .

و أمّا من ءامن

۴۵۴- دین در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۶ - ۵

۵- ریشه بدعت گذاری در دین ، آرا و گفته های بی اساس و دروغین است .

و لا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هـ ذل حل ل و هـ ذل حرام لتفتروا على الله الكذب

۴۵۵- دین در مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۸۸ - ۱۱

۱۱- دین الهی ، با تلاش ذوالقرنین ، تا آخرین نقطه سرزمین او ، گسترش یافت .

و أمّا من ءامن

۴۵۶- دین سازی با سرگرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۲۵، ۱

۱ - برخی مردم بازی و سرگرمیهای دنیا را به عنوان دین خود برگزیده اند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

۲۵ - کسانی که بازی و سرگرمی دنیا را دین خود قرار داده اند، کافرند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا .. بما كانوا یکفرون

بنابراین که <اتخذوا دینهم لعبا>، به معنای <اتخذوا اللبب دینا> باشد.

۴۵۷- دین سازی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۵،۶،۸،۹

۵ - گروهی از عالمان یهود ، افکار تحریر یافته خویش را حقایقی (معارف ، احکام و ...) از جانب خدا قلمداد نموده ، به مردم

ص: ۲۱۷

ارائه می کردند .

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم ثم یقولون هذا من عند الله

>بأیدیهم< (با دستهای خود)، تأکید بر این است که عالمان یهود آنچه را به عنوان کتاب الهی می نوشتند، ساخته و پرداخته خود آنان بود، همانند جمله های <یقولون بأفواههم> و <نظرته بعینی . . .> و . . .

۶- دستیابی به متاع های دنیوی (مال ، ریاست ، وجاهت و . . .) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لیشتروا به ثمناً قليلاً

۸- گروهی از عالمان یهود ، مردمانی بدعتگذار و دین ساز بودند .

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم

۹- عالمان بدعتگذار و دین ساز یهود ، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

فویل للذین یکتبون الکتب . . . فویل لهم مما کتبت أیدیهم

۴۵۸- دین سازی مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۷۰ - ۱

۱- برخی مردم بازی و سرگرمیهای دنیا را به عنوان دین خود برگزیده اند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعباً و لهوا

۴۵۹- دین ستیزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹- مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۲

۲- تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

۴۶۰- دین ستیزان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۱

۱- تکذیب گران دین ستیز ، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا

ص: ۲۱۸

<نِکَل> (مفرد <أنکال>) به معنای <قید شدید> است (قاموس المحيط).

۴۶۱- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۲ - ۲

۲- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کباراً

۴۶۲- دین ستیزی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۰ - ۱۷

۱۷- وجود شعارهای شرک آمیز و ضد توحیدی در مراسم حج عصر جاهلیت

و اجتنبوا قول الزور

<زور> به معنای باطل و اضافه در <قول الزور> اضافه بیانیه است؛ یعنی، از سخنانی که باطل و یاوه است، دوری کنید. با توجه به این که آیه مورد بحث از جمله آیات مربوط به حج است. می توان گفت که مراد از <سخن یاوه> در این جا شعارهای شرک آمیزی بود که مشرکان در مراسم حج و احتمالاً به هنگام ذبح قربانی بر پای بت هایشان _ که در منا نصب کرده بودند _ سر می دادند.

۴۶۳- دین ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۷ - ۵

۵- دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع)، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، در صدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احدائی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنا بر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه _ که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده _ مؤید همین برداشت است.

۴۶۴- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۲ - ۲

۲- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کباراً

۴۶۵- دین ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۵

۵- کافران به آیین و برنامه های الهی، درصدد بازداشتن مردم از گرایش به دین و عمل به آن هستند . *

فاعبدنی .. فلا یصدنک عنها من لایؤمن بها

مرجع ضمیر <عنها> و <بها> ممکن است تمامی تعالیم و رهنمودهای آموخته شده به موسی(ع) در وادی طوی (توحید، لزوم عبادت و نماز، معاد و کیفر و پاداش الهی) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱ - ۵

۵_ اعمال به ظاهر نیک کافران دین ستیز، محکوم به پوچی و بطلان در آخرت *

الذین کفروا و صدوا عن سبیل الله أضلّ أعم لهم

<أضلّ> ممکن است مربوط به جهان آخرت باشد و مراد از <اعمالهم>، کردار به ظاهر نیک کافران در حیات دنیا باشد که در آخرت حبط خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۲ - ۴

۴- اخبار خداوند از ستیز برخی کافران با دین و پیامبر (ص)، به رغم وضوح حق برای آنان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا... و شَاقَّوْا... من بعد ما تبين لهم الهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۴ - ۴

۴ - انکار معاد، عمده ترین محور مخالفت کافران با پیام دین

ص: ۲۲۰

هـ_ذَه النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تَكْذِبُونَ

از سرزنش شدن کافران، به خاطر تکذیب دوزخ و حقیقت قیامت، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۲

۲ - کافران ، در اندیشه ایجاد وقفه در روند گسترش دین ، با طرح مسائل بی اساس علیه پیامبر (ص)

أم یریدون کیداً

در آیات پیشین، سخن از اتهام های مشرکان علیه پیامبر(ص) و بررسی علل آن اتهام ها بود. در ادامه این بررسی، خداوند به اندیشه ناسالم و مکرآلود کافران اشاره می کند که آنچه آنان می گویند، ناشی از ابهام شخصیت پیامبر(ص) نیست بلکه دقیقاً ترفندی خائنه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۳ - ۹

۹ - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لكم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

۴۶۶- دین ستیزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۲ - ۲

۲- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقَّوْا الرَّسُولَ

۴۶۷- دین ستیزی مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱۵

۱۵ - مخالفت بیش از حد با دین الهی و تردید در حقانیت آن ، از ویژگی های مردم مصر از عصر یوسف تا موسی (ع)

كذلك يضلّ الله من هو مسرف مرتاب

ص: ۲۲۱

۴۶۸- دین ستیزی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۶ - ۱۰

۱۰- بیماردلان منافق ، در انتظار پدید آمدن فرصت ، برای همکاری با دشمنان علیه دین

قالوا للذين كرهوا ما نزل الله سنطيعكم في بعض الأمر

سین در <سنطيعکم> اشاره به موقعیتی دارد که هنوز فرانسیده است و منافقان در انتظار فرارسیدن آن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۹ - ۳

۳- بیماردلان منافق ، دارای کینه های عمیق نسبت به دین و مؤمنان

أم حسب الذين في قلوبهم مرض أن لن يخرج الله أضغـنهم

<أضغان>، (جمع <ضغن>) به معنای کینه های شدید و عمیق است.

۴۶۹- دین صابئان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۲ - ۶

۶- آیین یهود ، نصارا و صابئان ، از ادیان الهی و آسمانی است .

إن الذين ءامنوا .. و الصبئین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۹ - ۳

۳- آیین یهود ، نصارا و صابئین ، از ادیان رسمی و الهی

إنّ الذين ءامنوا و الذين هادوا و الصبئون و النصرى .. فلاخوف عليهم

درباره آیین صابئها نظرات مختلفی بیان شده است، علامه طباطبایی در تفسیر <المیزان> پس از اشاره به اقوالی گوناگون تأیید می کند که آیین صابئی آیینی ممزوج از دین یهود، مجوس و حرانیه بوده است.

۴۷۰- دین عالمانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۵ - ۱۳

۱۳ - معارف و احکام متکی بر وحی ، حقایقی عالمانه است .

من بعد ما جاءك من العلم

ص: ۲۲۲

آوردن کلمه <علم> به جای <وحی> اشاره به این حقیقت دارد که: دستورات متکی به وحی، دستوراتی عالمانه است.

۴۷۱- دین عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۰ - ۱۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۴،۱۳

۴ - نوح، ابراهیم، موسی، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (ص)، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و موسی و عیسی

۱۳ - شرایع آسمانی، منحصر در شریعت نوح، ابراهیم، موسی، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است.

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

۴۷۲- دین فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۷ - ۶

۶ - ربوبیت مطلق الهی، نقطه اصلی تضاد میان آیین موسی و آیین فرعونیان

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی و لیدع ربّه .. و قال موسی إنی عذت برّبّی و ربّکم

۴۷۳- دین فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد.

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

۴۷۴- دین فروشان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۲۳

۱۰ - در قیامت برای متخلفان از دستورات الهی (بر پایی نماز و پرداخت زکات) و ارتکاب کنندگان محرمات (دین فروشی ، حق پوشی و ...) راه نجاتی نیست .

لا تشتروا بآیتی . . . و أقيموا الصلوه ... و اتقوا يوماً لا تجزی نفس عن نفس

۴۷۵ - دین فروشی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۱۸، ۱۵

۱ - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه و ایمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز < ان الذین .. > ، به قرینه آیات سابق ، اهل کتاب هستند و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است ، در برداشت فوق ، کلمه < عالمان > اضافه شده است .

۱۵ - علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مورد غضب خداوند ، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از تزکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار . . انّ الذین یشترون ... و لا یکلمهم اللّٰه و لا ینظر

۱۸ - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب . . انّ الذین یشترون ... و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۴، ۱۳

۱۳ - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۴ - سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و میثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمنًا قليلاً

۱۷ _ ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فبنذوه .. و اشتروا به ثمنًا قليلاً

۴۷۶- دین فروشی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۱

۱۱ _ پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب ، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

ص: ۲۲۴

انّ من اهل الكتب .. خاشعين لله لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

۴۷۷- دین فروشی علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۶

۶ _ سودای هدایت با گمراهی از سوی عالمان دین ، امری بس شگفت و نکوهیده

الم تر .. يشترون الضلّاله

استفهام در <الم تر>، به انگیزه تعجب و شگفتی است.

۴۷۸- دین فروشی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۴

۳۴ _ خداوند بر حذر دارنده عالمان یهود از دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

ولا تشتروا بایتي ثمناً قليلاً

۴۷۹- دین فروشی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۵

۱۵ _ نادیده گرفتن آیات بیانگر حَقّانیت قرآن و پیامبر (ص) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الكتب لمن .. لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

۴۸۰- دین فطری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - دین فطری ، دینی ثابت و استوار است .

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي .. فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَیِّمِ

<ال> در <الدین> در این آیه، ممکن است عهد بوده و اشاره به دینی داشته باشد که در آیه سی همین سوره از آن سخن گفته

ص: ۲۲۵

شده است. بنابراین <القیم> صفت دین فطری می شود.

۴۸۱- دین کامل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۲۹، ۳۲، ۳۳

۲۹ - اسلام همراه با ولایت، دین کامل و مورد رضایت خداست.

اليوم... و رضیت لکم الاسلام دیناً

۳۲ - دین اسلام، شریعتی کامل و مورد رضایت خداوند

اليوم اکملت لکم دینکم و رضیت لکم الاسلام دیناً

۳۳ - دین کامل، تنها دین مورد پسند خداوند

اليوم اکملت لکم دینکم و رضیت لکم الاسلام دیناً

چون خداوند پس از بیان اکمال دین، آن را پسندیده خویش دانسته است.

۴۸۲- دین گریزی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۹

۹ - روح استکبار و خودبرتربینی، سبب حرف ناشنوی، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود.

و ائتی کَلِّمًا دَعَوْتَهُمْ... و استکبروا استکبارًا

۴۸۳- دین مجادله گران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۱

۱ - در صورت دعوت از مجادله گران درباره خدا برای پیروی از تعالیم آسمانی، آنان، خود را پیرو آیین نیاکان شان معرفی

می کنند .

الناس من یجـدل فی اللّٰه بغير علم . . . و إذا قیل لهم اتّبعوا ما أنزل اللّٰه قالوا

۴۸۴- دین محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۲۶

۳۴ - اسلام ، نام رسمی دین خاتم پیامبران

و رضیت لکم الاسلام دیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۲ - ۳

۳ - اسلام ، نام دین حضرت محمد (ص) و شناخته شده در دوران نخستین رسالت

أفمن شرح الله صدره للإسلام

گفتنی است که شناخته شده بودن نام اسلام در صدر اسلام، با توجه به مکی بودن سوره و آیه مورد بحث است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۳۲، ۱۳، ۴

۴ - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (ص) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرح لکم من الدین ما وصى به نوحاً .. و موسی و عیسی

۱۳ - شرایع آسمانی ، منحصر در شریعت نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است .

شرح لکم من الدین ما وصى به نوحاً .. و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

۳۲ - > عن أبي جعفر (ع) قال : ... انّ الله عزّوجلّ بعث نوحاً إلى قومه > أن اعبدوا الله واتّقوه و أطيعون > ثمّ دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثمّ بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال : > شرح لکم من الدین ما وصى به نوحاً و الذی أوحینا ... < ;

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: .. خداوند عزوجل نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایند و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایند و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا (ص) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نورزند، فرا خوانده و فرمود: شرح لکم من الدین ما وصى به نوحاً...<.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۵ - ۸

۸- پیامبر اکرم (ص)، از رسولان < اولوالعزم > (صاحب شریعت)

فاصبر كما صبر أولوا العزم

خداوند، پیامبر(ص) را موظف کرده است که همچون رسولان اولوالعزم، پایدار باشد. از این مطلب معلوم می شود که آن حضرت خود نیز از جمله آنان می باشد؛ زیرا خدای حکیم شخصی را به چیزی تکلیف نمی کند که در محدوده توان و عنوان وی نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴ - ۶۸

۶ - استواری پیامبر (ص) بر آئینی عظیم *

ص: ۲۲۷

إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ

برخی از اهل لغت، برای <خلق> _ افزون بر معنای <سجیه> _ معنای آیین نیز یاد کرده اند (قاموس المحيط و تاج العروس). برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است.

۸ - > عن أبي جعفر (ع) في قول الله عزوجل: > إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ < قال: هو الإسلام و روى أَنَّ الخُلُقَ العظيم هو الدِّينُ العظيم ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدای عزوجل: (إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ) روایت شده که فرمود: آن (خلق عظیم) اسلام است. و نیز روایت شده است که خلق عظیم [همان] دین عظیم است <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلیٰ - ۸۷ - ۸ - ۱،۵

۱ - خداوند به پیامبر (ص) وعده داد که او را به برنامه و شریعتی ساده راهنمایی کرده و بر انجام دادن آن آماده و توانا سازد

و نیسِرک للیسری

>یسری< وصف برای موصوفی محذوف از قبیل <الطریقه> یا <الشریعه> و به معنای سهل تر و آسان تر است. اسناد فعل <نیسِر< به ضمیر خطاب _ با آن که در این موارد طبیعی آن است که تعبیر <آسان کردن یسری برای پیامبر(ص)> به کار رود نه <آسان ساختن پیامبر(ص) برای یسری> بیانگر آن است که خداوند وعده ایجاد تحولات درونی در شخص پیامبر(ص) را، به آن حضرت داده است که با سهولت پذیرای برنامه الهی گردد.

۵ - فراهم ساختن شریعتی ساده برای پیامبر (ص) ، از جلوه های ربوبیت خداوند است .

سَبَّحَ اسْمَ رَبِّكَ .. و نیسِرک للیسری

۴۸۵- دین مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۴

۲۴ _ یهودیان ، مسیحیان و مسلمانان ، هر کدام دارای آیین و شریعتی خاص

لكل جعلنا منكم شرعة و منهاجاً

با توجه به آیات گذشته که درباره یهودیان، مسیحیان و مسلمانان سخن داشت، می توان گفت خطاب در <منکم> متوجه همه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۲ - ۱

۱- امت اسلام، امتی واحد و دارای دینی یکتا

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

<ه_ذِه> مبتدا و مشارالیه آن امری است که در ذهن مخاطبان مستحضر است و <أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً> خبر <ه_ذِه> و حال است. این جمله مثل <ه_ذَا بَعْلَى شَيْخًا> بیانگر آن امر در ذهن است. گفتنی است <أُمَّة> در نزد برخی از اهل لغت به معنای مجموعه

ص: ۲۲۸

انسان هایی است که در چیزی مانند دین، زمان و مکان واحد اجتماع کرده و مشترک باشند (مفردات راغب) و در نظر برخی دیگر به معنای دین و ملت است (لسان العرب).

۴۸۶- دین مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۲ - ۶

۶ - آیین یهود، نصارا و صابئان، از ادیان الهی و آسمانی است.

إن الذین ءامنوا .. و الصبیثین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۴

۲۴ - یهودیان، مسیحیان و مسلمانان، هر کدام دارای آیین و شریعتی خاص

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

با توجه به آیات گذشته که درباره یهودیان، مسیحیان و مسلمانان سخن داشت، می توان گفت خطاب در <منکم> متوجه همه آنهاست.

۴۸۷- دین مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۴ - ۸

۸ - اهمیت ویژه آیین موسی و عیسی و کتاب نازل شده بر آنها (تورات و انجیل)

و ما اوتی موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۱۹

۱۹ - اسلام، برترین آیین در میان سایر ادیان (دین یهود و نصارا) برای سعادت بشر

و لو آمن من اهل الكتب لكان خيراً لهم

بنابر اینکه <خیر> برای تفضیل باشد و مُفَضَّل علیه، آیین خود اهل کتاب و مفضَّل، اسلام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۹ - ۳

۳ - آیین یهود ، نصارا و صابئین ، از ادیان رسمی و الهی

ص: ۲۲۹

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ الَّذِينَ هَادُوا وَ الصَّبِئُونَ وَ النَّصْرَى .. فَلَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ

درباره آیین صابئیها نظرات مختلفی بیان شده است، علامه طباطبایی در تفسیر <المیزان> پس از اشاره به اقوالی گوناگون تأیید می کند که آیین صابئی آیینی ممزوج از دین یهود، مجوس و حرانیه بوده است.

۴۸۸- دین ملت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۲

۲۲_ هر امتی برخوردار از شریعت و آیینی خاص از جانب خداوند

لكل جعلنا منكم شرعه و منهاجاً

<شرعه> به معنای طریقی است که به آب منتهی می شود و مراد از آن دین و آیین است، چون آدمی را به کمال و حیات واقعی راهنمایی می کند قابل ذکر است که در برداشت فوق مخاطب <منکم>، همه انسانها دانسته شده است.

۴۸۹- دین منسوخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۴

۴_ دین سازان و مروجان آیین های منسوخ، در حقیقت خود را در رتبه خدا و شریک او قرار داده اند.

يا ايها الذين اتوا الكتب امنوا بما نزلنا .. ان الله لا يغفر ان يشرك به

۴۹۰- دین موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۸ - ۱۱

۱۱_ صندوق معهود، یادآور و موجب برانگیختن بنی اسرائیل به پیروی از آیین موسی (پیکار در راه خدا و رهایی از اسارت متجاوزان) *

و بقیه ممّا ترك ال موسى و ال هرون

ذکر جمله <بقیہ ممّا ترک .. > شاید از این جهت باشد که به بنی اسرائیل خاطرنشان سازد که پیوند مذهبی خود را با موسی (ع) قطع نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۱۱۷ - ۱

ص: ۲۳۰

۱ - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

و ءاتین_هما الکت_ب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۷ - ۶

۶ - ربوبیت مطلق الهی ، نقطه اصلی تضاد میان آیین موسی و آیین فرعونیان

و قال فرعون ذرونی أقتل موسی و لیدع ربّه . . . و قال موسی إئی عذت برّبی و ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۵ - ۲

۲ - موسی (ع) ، از پیامبران صاحب شریعت و کتاب آسمانی

و لقد ءاتینا موسی الکت_ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۴،۱۳

۴ - نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اسلام (ص) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لکم من الدین ما وصى به نوحًا . . . و موسی و عیسی

۱۳ - شرایع آسمانی ، منحصر در شریعت نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است .

شرع لکم من الدین ما وصى به نوحًا . . . و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۷ - ۱

۱ - اعطای دلایل آشکار از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، درباره شریعت موسی

و ءاتینهم بینت من الأمر

<من> در <من الأمر> می تواند به معنای <فی> باشد و کلمه <الأمر> اشاره به کتاب و شریعت موسی (ع) داشته باشد.

۴۹۱- دین مؤمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۵ - ۷

۷- > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل > فوقاه الله سيئات ما مكروا > فقال : أما لقد بسطوا عليه و قتلوه و لكن أتدرون ما وقاه ؟ وقاه أن يفتنوه في دينه ;

ص: ۲۳۱

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل: <فوقاه الله سيئات ما مكروا> روایت شده که فرمود: آگاه باشید فرعونیان بر آن مؤمن، مسلط شده و او را به قتل رساندند؛ لکن می دانید که خداوند او را از چه چیزی حفظ کرد؟ او را از این که در دینش فتنه کنند حفظ کرد.

۴۹۲- دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۳ - ۱۱

۱۱ - نوح ، نخستین پیامبر دارای کتاب و شریعت *

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نوح و النبيين من بعده

چون مسلم است که قبل از نوح(ع) نیز پیامبری وجود داشته، بنابراین ذکر حضرت نوح(ع) بدون اشاره به پیامبر پیش از او می تواند به این جهت باشد که او اولین پیامبر دارای شریعت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۳،۳۲

۱۳ - شرایع آسمانی ، منحصر در شریعت نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (ص) است .

شرع لكم من الدين ما وصّی به نوحاً .. و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

۳۲ - < عن أبي جعفر (ع) قال : ... انّ الله عزوجل بعث نوحاً إلى قومه > أن اعبدوا الله واتقوه و اطيعون < ثم دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثم بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال : > شرع لكم من الدين ما وصّی به نوحاً و الذي أوحينا ... < ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ..خداوند عزوجل نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایند و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایند و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا(ص) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نوزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لكم من الدين ما وصّی به نوحاً...<.

۴۹۳- دین و اقتصاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۸،۱۰

۸ - کتب آسمانی ، مشتمل بر رهنمود های اقتصادی و راهگشای تأمین نیاز های جامعه *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لاکلوا

ترتیب رفاه اقتصادی بر عمل به تورات و انجیل می تواند به این معنا باشد که خداوند به عنوان پاداش، برکتهای زمین و آسمان را به

ص: ۲۳۲

روی عمل کنندگان بگشاید و می تواند به این معنا باشد که در خود تورات و انجیل رهنمودهایی است ه عمل به آنها رونق اقتصادی را برای جامعه در پی دارد. برداشت فوق بر اساس معنای دوم است.

۱۰_ ارزشمندی رفاه اقتصادی جامعه از دیدگاه ادیان الهی

لاكلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

چنانچه رفاه اقتصادی که از جمله <لا-كلوا..> به دست می آید ارزشمند نبود، آن را به عنوان نتیجه ای برای اقامه کتب آسمانی ذکر نمی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱ - ۷

۷_ احکام خداوند و قوانین دین ، فراگیر امور مادی و مسائل اجتماعی انسانها

قل الأنفال لله و الرسول

۴۹۴- دین و جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۱۱

۱۱_ لزوم تلاش برای محور قرار دادن کتب آسمانی در کلیه شئون جامعه

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

اقامه کتب آسمانی به معنای ادای کامل حق آنها و کنایه از حضور تعالیم آنها در تمامی شئون زندگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱ - ۷

۷_ احکام خداوند و قوانین دین ، فراگیر امور مادی و مسائل اجتماعی انسانها

قل الأنفال لله و الرسول

۴۹۵- دین و رفاه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۱۰

۱۰_ ارزشمندی رفاه اقتصادی جامعه از دیدگاه ادیان الهی

لاكلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

چنانچه رفاه اقتصادی که از جمله <لا-كلوا..> به دست می آید ارزشمند نبود، آن را به عنوان نتیجه ای برای اقامه کتب آسمانی ذکر نمی کرد.

ص: ۲۳۳

۴۹۶- دین و سیاست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۹ - ۲۲

۲۲ _ ارتباط عمیق میان فلسفه سیاسی و اعتقادی اسلام

يا ايها الذين امنوا اطيعوا الله و اطيعوا الرسول .. فان تنازعتم... ان كنتم

چون اطاعت از رسول (ص) و اولوالامر، که یک مسأله سیاسی است، مترتب به ایمان، که یک مسأله اعتقادی است، شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷۸ - ۶

۶ _ رابطه دین با سیاست، رابطه ای تنگاتنگ و جدایی ناپذیر است.

قالوا أجبنا لتلفتنا عما وجدنا عليه ءاباءنا و تكون لكما الكبرياء في الأرض

۴۹۷- دین و طبع انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۷ - ۸،۹،۱۰

۸ _ احکام و قوانین الهی هماهنگ با طبایع انسان است.

لا تحرموا طيبت ما احل الله لكم

ذکر کلمه <طیبیت> علی رغم اینکه برای رساندن معنای مقصود (نهی از تحریم حلالها) نیازی بدان نبود، برای اشاره به این حقیقت است که حلالهای الهی مطابق طبع انسانها و مایه لذت آنان است.

۹ _ جواز بهره گیری از مادیات در گرو تناسب آن با طبع آدمی است.

لا تحرموا طيبت ما احل الله لكم

۱۰ _ مصلحت انسان ها پایه و اساس قوانین و احکام دین اسلام

طیبت ما احل الله لكم

کلمه طیب که به معنای چیزی است که خوشایند آدمی باشد و نیز حرف لام در <لکم> که برای منفعت است می رساند خداوند در حلال کردن چیزها سودبری انسانها را لحاظ کرده است.

۴۹۸- دین و عدالت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۳۴

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۵

۵_ ارتباط توحید و قسط و دین ، در نگرش قرآن

لا اله هو .. قائماً بالقسط ... انّ الدین

۴۹۹- دین و عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۶ - ۷

۷_ اسلام ، دین منطق و برهان است ؛ نه زور و اجبار

لا اکراه فی الدّین قد تبین الرّشد من الغیّ

۵۰۰- دین و علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۰ - ۸

۸_ احکام و قوانین قرآن ، مبتنی بر علم و عقل

و إنّ احکم بینهم بما أنزل اللّهُ .. افحکم الجهلیه یبغون

جهل _ در لغت _ مقابل عقل و نیز علم، کاربرد دارد.

۵۰۱- دین و عمل ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲۸ - ۵

۵ - گرایش به کارهای بیهوده و صرفاً مایه سرخوشی ، در تضاد با مکتب پیامبران و ناسازگار با بینش الهی

أتبنون بکلّ ریح ءایه تعبثون

۵۰۲- دین و عواطف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۶ - ۵

۵- دستورات دین در ادای حقوق دیگران ، همخوان و همسو با عواطف طبیعی انسان است .

و بالولدین إحسنًا .. و آت ذالقربی حقّه

ص: ۲۳۵

مقدم شمردن حق پدر و مادر و خویشان و رسیدگی به مشکلات آنان، گرایش طبیعی انسان است و خدا همین را مورد تأیید قرار داده است.

۵۰۳- دین و عینیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۱ - ۱۴

۱۴ - ضرورت توأم بودن ایمان به مکتب و تلاش برای تحقق و عینیت بخشیدن به آن

لتؤمننَّ به و لتنصرنَّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۱۴، ۱۱، ۸

۸ - کتب آسمانی، مشتمل بر رهنمود های اقتصادی و راهگشای تأمین نیاز های جامعه *

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لاکلوا

ترتیب رفاه اقتصادی بر عمل به تورات و انجیل می تواند به این معنا باشد که خداوند به عنوان پاداش، برکتهای زمین و آسمان را به روی عمل کنندگان بگشاید و می تواند به این معنا باشد که در خود تورات و انجیل رهنمودهایی است که عمل به آنها رونق اقتصادی را برای جامعه در پی دارد. برداشت فوق بر اساس معنای دوم است.

۱۱ - لزوم تلاش برای محور قرار دادن کتب آسمانی در کلیه شؤون جامعه

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم

اقامه کتب آسمانی به معنای ادای کامل حق آنها و کنایه از حضور تعالیم آنها در تمامی شؤون زندگی است.

۱۴ - اهل کتاب وظیفه دار ایمان به قرآن و اقامه آن در تمام شؤون زندگی *

و لو انهم اقاموا .. ما أنزل الیهم من ربهم

می توان گفت مراد از <ما انزل الیهم>، قرآن است و کلمه <الیهم> بیانگر این معناست که اهل کتاب باید خود را از مخاطبان قرآن بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶_ لزوم برپاداشتن همه جانبه کتب آسمانی و دیگر فرامین الهی و محور قرار دادن آنها در جوامع

لستم علی شیء حتّی تقيموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیکم من ربکم

۲۶_ برپا نداشتن کتب آسمانی در جامعه، کفر به آنهاست . *

حتّی تقيموا التوریه و الانجیل .. فلاتأس علی القوم الکفرین

جمله <فلاتأس ..> علاوه بر ارتباط آن با جمله <ولیزیدن...> می تواند تفریح بر ترک اقامه تورات، انجیل و دیگر کتب آسمانی نیز باشد. بنابراین کسانی که به کتب آسمانی پایبند نیستند از مصادیق کافران خواهند بود.

ص: ۲۳۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۱ - ۸

۸_ ادیان الهی در بردارنده حد و مرز روابط و مناسبات اجتماعی با دیگر ملتها

و لو كانوا یؤمنون .. ما اتخذوهم اولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۷ - ۸،۱۰

۸_ احکام و قوانین الهی هماهنگ با طبایع انسان است .

لاتحرموا طیب ما احل الله لکم

ذکر کلمه <طیب> علی رغم اینکه برای رساندن معنای مقصود (نهی از تحریم حلالها) نیازی بدان نبود، برای اشاره به این حقیقت است که حلالهای الهی مطابق طبع انسانها و مایه لذت آنان است.

۱۰_ مصلحت انسان ها پایه و اساس قوانین و احکام دین اسلام

طیب ما احل الله لکم

کلمه طیب که به معنای چیزی است که خوشایند آدمی باشد و نیز حرف لام در <لکم> که برای منفعت است می رساند خداوند در حلال کردن چیزها سودبری انسانها را لحاظ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۷

۷_ تأمین نیاز های طبیعی انسان مورد توجه و در چشم انداز احکام و قوانین دین

لاتحرموا طیب .. و کلوا مما رزقکم الله حلالاً طیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۹ - ۱۱،۱۳

۱۱_ تشریح قوانین و احکام اسلامی در راستای فقرزدایی

فكفرتہ اطعام عشرہ مسکین . .. او كسوتهم

۱۳ _ مناسبات تنگاتنگ میان احکام و قوانین فردی اسلام با مصالح جامعه

فكفرتہ اطعام عشرہ مسکین . .. او تحرير رقبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۱ - ۶

۶ _ مصالح و مفاسد جوامع انسانی معیاری در تشریح احکام دین

انما الخمر . .. فاجتنبوه لعلکم تفلحون. انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۷ - ۱۸

ص: ۲۳۷

۱۸ _ جامعه قوام یافته در پرتو تعالیم دین ، جامعه ای آماده برای شناخت خداوند و صفات او

قیماً للناس .. يعلم ما فی السموت و ما فی الارض و إنّ الله بكل شیء علیم

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلک> اشاره به <قیماً للناس> باشد. یعنی هدف از اینکه خداوند می خواهد جامعه انسانی دارای ثبات باشد این است که زمینه خداشناسی و علم انسانها به اسماء و صفات الهی فراهم آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۵ - ۲۲

۲۲ _ دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعیب برای قوم خویش پس از دعوت به توحید

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لاتبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۶ - ۷

۷ _ ادیان الهی خواستار بهبود وضع اقتصادی مردم و خواهان برخورداری آنان از انواع خیر ها و برکت های مادی

لفتحنا علیهم برکت من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱ - ۱۱

۱۱- تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آنها در میان مردم ، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است .

کتب أنزلنّه إلیک لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند، پیامبر(ص) را مخاطب قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را با آوردن فعل متعدی، به آن حضرت واگذار کرده است و به خود مردم واگذار نکرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۱۰

۱۰- تحقیق آموزه های دین ، نیازمند مجری ای کاردان و رهبری شایسته

أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند پس از اعطای آیات (تورات) به موسی(ع) او را مسؤول خارج ساختن مردم از ظلمتها معرفی می کند، معلوم می شود که اجرای تعالیم آسمانی و به کارگیری آنها نیاز به مجری و شخصیتی کاردان، چون موسی(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۱ - ۵

۵- ارائه راه حل عملی و مشروع ، هم زمان با طرح مشکل و نهی از اعمال نامشروع ، از شیوه های دعوت انبیای الهی

فلا تفضحون ... و لاتخزون ... قال هـ_ؤلاء بناتی إن کتتم ف_علین

ص: ۲۳۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۵ - ۱۲، ۱۵

۱۲- در نظر گرفته شدن نیاز و توان بشر، در احکام و تکالیف الهی

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ... فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۱۵- حفظ سلامتی و رفع نیازهای ضروری بدن، دارای اهمیت و مورد توجه ویژه در تعالیم دین

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةَ... فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

از آن جایی که خداوند خوردنیهای حرام را در صورت اضطرار (نیاز ضروری بدن و سلامتی جسم به تناول خوردنیهای حرام) حلال شمرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱۱

۱۱- تبیین همه نیازهای انسان در سعادت و کمال خویش، در قلمرو تعالیم دین و آموزه های وحی است.

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي... وَكُلَّ شَيْءٍ فَضَّلْنَاهُ تَفْصِيلاً

نوع مفسران برآنند که چون قرآن، کتاب هدایت و در جهت تأمین سعادت و کمال آدمی است، بنابراین مقصود از <و کُلَّ شَيْءٍ> همه امور مرتبط با سعادت و کمال و هدایت است، نه تمامی حقایق و پدیده های عالم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۸ - ۳

۳ - توجه به ابعاد دنیوی، اخروی، معنوی و مادی انسان در شریعت الهی

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ... لِيَشْهَدُوا مِنْ فَعْ لَهُمْ

از این که <منافع> مقید به دنیوی یا اخروی و مادی یا معنوی نشده است، می توان گفت که: مقصود از آن اعم از خیرات دنیوی و اخروی و مادی و معنوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۹

۹ - توجه ادیان الهی ، به امکانات رفاهی و آسایش در زندگی دنیوی

و ءاوین_هما إلی ربوه ذات قرار و معین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۱ - ۴

۴ - اهمیت دادن به تغذیه سالم و بهره گیری از نعمت های الهی ، وجه مشترک همه ادیان آسمانی

ی_أیها الرسل کلوا من الطَّیِّب_ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۱ - ۱۴

ص: ۲۳۹

۱۴ - توجه به واقعیت ها و ضرورت ها ، از ملاک ها و شاخص های لحاظ شده در تشریح احکام و دستورات الهی در باره زنان

و لا یبدین زینتهن إلا ما ظهر منها

حکمت و فلسفه حرمت آشکار ساختن زینت برای زنان _ به قرینه استثنای <إلا ما ظهر منها> جز آنچه خود به خود آشکار است < حساسیت و جلب توجهی است که این کار برای نامحرمان ایجاد می کند. از سوی دیگر، اگر پوشاندن آن قسمت از بدن و زیورآلات که خود به خود آشکار است، استثنا نمی شد؛ به دور از واقعیت ها و مخالف با نیازها و ضرورت هایی بود که عموم زنان با آنها دست به گریبان اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۰ - ۷

۷ - احکام و قوانین اسلام ، مطابق با ضرورت ها و واقعیت های موجود در زندگی و متناسب با توانایی ها و مقدورات بشری است .

و القواعد من النساء الّتی لایرجون نکاحاً فلیس علیهن جناح أن یضعن ثیابهنّ غیر متب

سخت گیری اسلام نسبت به مسأله حجاب و پوشش زنان و استثنا کردن زنان سالخورده و آسان گرفتن بر آنان در این مسأله نشانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۸

۸ - احکام و قوانین اسلام ، مطابق با ضرورت ها و واقعیت های موجود در زندگی و متناسب با توانایی ها و مقدورات بشری

لیس علی الأعمی حرج ولا علی الأعرج حرج ولا علی المریض حرج

اختصاص احکام و مقرراتی ویژه برای افرادی که برخی از توانایی های خود را از دست داده اند (مانند نابینایان لنگ ها و مریضان) و نیز آسان گرفتن برای آنان، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۶ - ۱۳

۱۳ - اعمال عبادی و اجتماعی ، در بینش الهی دارای پیوندی تنگاتنگ اند .

يدعون ربهم .. و مما رزقنهم ينفقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۶

۱۶ - عینیت بخشیدن به تعالیم شریعت در جامعه ، توصیه خداوند به تمامی پیروان ادیان آسمانی

شرع لکم .. أن أقیموا الدین

<إقامة> (مصدر <أقیموا>) _ که به معنای به پاداشتن است _ مطلب بالا را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۷ - ۹

۹ - تشریح دین از سوی خداوند ، امری ضروری و مطابق با نیاز های انسان است .

ص: ۲۴۰

أنزل الکتب بالحقّ

بنابراین احتمال که مراد از <الکتاب> محتوای آن (دین) باشد _ چنان که برخی از مفسران گفته اند _ و نیز با توجه به معنای <حق>، مطلب یاد شده قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۰ - ۵

۵ - توجه شریعت به خصلت های درونی مردم ، در تنظیم برنامه های تبلیغی خود *

أم تسئلهم أجرًا فهم من مغرم مثقلون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند چون دلبستگی شدید مردم به مال را می دانسته است، پیامبران را از درخواست مزد مادی از مردم، دور داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۹ - ۱۴

۱۴ - تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آن در میان مردم ، نیازمند به مجری کاردان و رهبری شایسته است .

ليخرجکم من الظلمت إلى النور

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پیامبر(ص) را متصدی امر هدایت قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را، با آوردن فعل متعدی <ليخرجکم> به آن حضرت واگذار کرده است و نه به خود مردم.

۵۰۴- دین و مسکن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۸۷ - ۷

۷ _ تهیه مسکن برای مردم ، از مسایل مورد توجه دین است .

أن تبوءا لقومكما بمصر بیوتاً و اجعلوا بیوتکم قبله

۵۰۵- دین و مقتضیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۳ - ۱۴

۱۴ - انعطاف پذیری احکام و قوانین دین و ملاحظه ضرورت ها در تشریح آن قوانین

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فلا اثم علیه

ص: ۲۴۱

۵۰۶- دین و نیازهای تربیتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۹ - ۵

۵- دستور های الهی ، حقایقی است مبتنی بر علم و آگاهی خداوند به نیاز های تربیتی بشر

ذلك ممّا أوحى إليك ربّك من الحكمة

<حکمت> وقتی به خداوند نسبت داده شود، به معنای معرفت او به اشیا و به وجود آوردن آنها در نهایت اتقان است (مفردات راغب).

۵۰۷- دین و نیازهای مادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۸ - ۷

۷_ تأمین نیاز های طبیعی انسان مورد توجه و در چشم انداز احکام و قوانین دین

لاتحرموا طيبات ... و كلوا مما رزقكم الله حلالات

۵۰۸- دین و ولایت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۲۷

۲۷_ هماهنگی عقل و شرع در حکم به لزوم پذیرش ولایت خداوند

قل أغیر الله أتخذ ولیا... قل إنی أمرت أن أكون أول من أسلم

جمله <إنی أمرت...> حکایت از صدور فرمانی تشریحی بر ضرورت تسلیم در برابر خداوند است. جمله استفهام انکاری <أغیر الله أتخذ...> نیز اشاره به حکم عقل در این مورد دارد، بنابراین عقل و شرع یکسان بر ضرورت پذیرش ولایت خداوند حکم می رانند.

۵۰۹- دین یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۴

۴ - یعقوب ، پیرو آیین ابراهیم و مبلغ آن

و وصی بها ابرهیم بنیه و یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴۲

۵ - ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب (ع) و نوادگان او ، نه یهودی بودند و نه نصرانی

أم تقولون .. كانوا هوداً أو نصری

جمله <أم تقولون .. > در بردارنده استفهام انکاری توییخی است یعنی ، چنین پنداری هست ولی پنداری باطل و ناصواب می باشد و معتقدان به آن سزاوار ملامت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۵

۵_ اسحاق و یعقوب (ع) ، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبع مله ءاباءى إبراهيم و إسحـق و یعقوب

۵۱۰- دین یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۲،۴

۲_ یوسف (ع) در زندان مصر ، پیروی خویش از آیین ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت .

واتبع مله ءاباءى إبراهيم و إسحـق و یعقوب

۴_ یوسف (ع) ، پیرو شریعت پدرانش ، ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود .

واتبع مله ءاباءى إبراهيم و إسحـق و یعقوب

۵۱۱- دین یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۲ - ۶

۶ - آیین یهود ، نصارا و صابئان ، از ادیان الهی و آسمانی است .

إن الذين آمنوا .. و الصبيّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۰ - ۴،۵

۴ - سهولت شریعت عیسی (ع) ، در مقایسه با شریعت موسی (ع)

و لآحلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

۵ - وعده عیسی (ع) به بنی اسرائیل ، در برداشتن حرمت برخی از محرمات شریعت موسی (ع)

و لآحلّ لکم بعض الذی حرّم علیکم

ص: ۲۴۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۴ - ۸

۸_ اهمیت ویژه آیین موسی و عیسی و کتاب نازل شده بر آنها (تورات و انجیل)

و ما اوتی موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۰ - ۱۹

۱۹_ اسلام، برترین آیین در میان سایر ادیان (دین یهود و نصارا) برای سعادت بشر

و لو أمن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

بنابر اینکه <خیر> برای تفضیل باشد و مفضل علیه، آیین خود اهل کتاب و مفضل، اسلام.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۴

۲۴_ یهودیان، مسیحیان و مسلمانان، هر کدام دارای آیین و شریعتی خاص

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

با توجه به آیات گذشته که درباره یهودیان، مسیحیان و مسلمانان سخن داشت، می توان گفت خطاب در <منکم> متوجه همه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۹ - ۳

۳_ آیین یهود، نصارا و صابئین، از ادیان رسمی و الهی

إِنَّ الذِّينَ ءَامَنُوا وَ الذِّينَ هَادُوا وَ الصَّبِّئُونَ وَ النَّصْرَى .. فَلَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ

درباره آیین صابئین نظرات مختلفی بیان شده است، علامه طباطبایی در تفسیر <المیزان> پس از اشاره به اقوالی گوناگون تأیید می کند که آیین صابئی آیینی ممزوج از دین یهود، مجوس و حرانیه بوده است.

۵۱۲- ذکر تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۷

۷_ معارف الهی آموزه هایی است که باید آنها را همواره به خاطر داشت .

آن جاء کم ذکر من ربکم

<ذکر>، علم و معرفتی است که آدمی آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نمیورزد. و معارف الهی از آن رو

<ذکر> نامیده شده که انسان باید آنها را بیاموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

ص: ۲۴۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۶

۶_ معارف الهی، تعالیمی است که باید آنها را همواره به خاطر داشت.

آن جاء کم ذکر من ربکم

<ذکر>، علم و معرفتی است که آدمی آن را در ذهن خود حاضر دارد و از آن غفلت نمیورزد. و معارف الهی از آن رو <ذکر> نامیده شده که انسان باید آنها را بیاموزد و همواره به خاطر داشته باشد.

۵۱۳- ذلت اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱

۱- خداوند، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت.

قد مکر الذین من قبلهم... و أت هم العذاب... ثم یوم القیـمه یخزیهم و یقول این

<خزی> در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

۵۱۴- ذلت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۴ - ۲

۲_ خدا، خواستار شکست و ذلت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است.

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

۵۱۵- رد بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۹ - ۱

۱_ پذیرش بخشی از دین و رها کردن بخشی دیگر، امری ناروا و مانند نپذیرفتن همه دین است.

إن الذین فرقوا دینهم .. لست منهم فی شیء

مراد از <دین>، دین الهی است و متفرق ساختن دین به معنای پذیرش بخشی از آن و نپذیرفتن بخشی دیگر است.

ص: ۲۴۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۲ - ۸

۸ - قبول بخشی از دین و رها ساختن جنبه های دیگر آن ، عملی مشرکانه است .

و لاتکونوا من المشرکین . من الذین فرّقوا دینهم و کانوا شیعاً

مراد از <دین> می تواند اسلام باشد. متفرق ساختن آن، به معنای پذیرش بخشی از آن و قبول نکردن بخشی دیگر است. لازم به ذکر است که فعل ماضی <فرّقوا> در صورت یاد شده منسلخ از زمان می باشد.

۵۱۶- رد دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۴

۴ - متعصّانِ تابع احساسات خویشاوندی ، هر دعوتی را ، از هر کسی ، برای پیروی از تعالیم آسمانی ، جواب منفی می دهند .

و إذا قیل لهم اتّبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتّبع ما وجدنا علیه ءاباءنا

آورده شدن فعل مجهول <قیل> به جای این که دعوت کننده و گوینده خاصی را، مانند انبیا، مشخص کند، احتمال دارد به خاطر نکته یاد شده باشد.

۵۱۷- رد دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۹ - ۱

۱ - پذیرش بخشی از دین و رها کردن بخشی دیگر، امری ناروا و مانند نپذیرفتن همه دین است.

إن الذین فرّقوا دینهم .. لست منهم فی شیء

مراد از <دین>، دین الهی است و متفرق ساختن دین به معنای پذیرش بخشی از آن و نپذیرفتن بخشی دیگر است.

۵۱۸- رد ذایل دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

و إِنَّه لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

کلمه <شدید> _ چنان که در قاموس آمده _ گاه به معنای <بخیل> است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف <لام> در <لَحَبَّ الْخَيْرِ> لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

ص: ۲۴۶

۷- خداوند ، در تأکید بر شدت مال دوستی دشمنان دین ، به مرکب مجاهدان سوگند یاد کرده است .

و العَدَى ت... و إِنَّه لَحَبَّ الخیر لشدید

۵۱۹- رسمیت دین صابئان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۲ - ۸

۸- دین یهود ، نصارا و صابئان از آیین های به رسمیت شناخته شده در قرآن

إن الذین ءامنوا و الذین هادوا و النصری و الصبئین

از نکته هایی که می تواند توجیه کننده آوردن عناوین مذکور باشد، اعلام رسمیت آیینهای یاد شده است.

۵۲۰- رکوع در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۵ - ۲۲

۲۲- رکوع و سجده کردن به درگاه خدا (نماز) ، از برنامه های عبادی در آیین ابراهیم

و الرکع السجود

۵۲۱- روش انتخاب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۸ - ۱۱

۱۱- لزوم اجتناب از هرگونه تقلید کورکورانه در علوم و معارف الهی و در گزینش آنها

الذین یستمعون القول فیَتَّبِعُونَ أحسنه

۵۲۲- روش برخورد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريتہ فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

ص: ۲۴۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۸ - ۱۱

۱۱_ جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۹۶ - ۳

۳- لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتي هي أحسن السيئه

۵۲۳- روش برخورد با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۴

۱۴- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . وقال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

۵۲۴- روش برخورد دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۵

۱۵- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیر آمیز و خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسـ طر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به

ذکر است که مراد از <أوتوا العلم> به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

۷ - تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدّهم من الأشرار

ص: ۲۴۸

۵۲۵- روش تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۲ - ۷

۷ - ضرورت ارزیابی دقیق، از روشهای تبلیغ دین و برآورد آثار آن

و أُنذِر به .. و لا تطرد الذین یدعون ربهم

برخی مفسران گفته اند آیه <لا- تطرد .. > تبصره ای بر آیه قبل است. بر این فرض آیه می تواند رهنمودی کلی در تبلیغ باشد. یعنی قبل از به کارگیری هر روشی در تبلیغ به بررسی ابعاد آن باید پرداخت و از عوارض احتمالی آن با تدابیر لازم جلوگیری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۳،۴

۳- پیامبر (ص) ، وظیفه دار به کارگیری مفاهیم روشن و صریح در تبلیغ دین

فإنما علیک البلاغ المبین

<بلاغ> به معنای تبلیغ و رساندن پیام است. توصیف آن به <المبین> (آشکار و روشنگر) بیانگر مطلب یاد شده است.

۴- لزوم به کارگیری مفاهیم و مطالب روشن و صریح ، در تبلیغ دین

فإنما علیک البلاغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۵

۵- هشدار و انذار و یا توسل به قدرت در مسیر احقاق حق و پیاده کردن دین ، باید پس از اتمام حجت و بیان حقایق دینی باشد .

و ما أرسلنک إلاّ رحمہ للعلّـمین .. قل إنّما یوحی الّیّ ... فهل أنتم مسلمون . فإ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۴ - ۱۳

۱۳ - لزوم به کار گیری مفاهیم و مطالب روشن و بی ابهام در تبلیغ دین

و ما علی الرسول إلاّ البلیغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۵

۱۵ - تثبیت و گسترش دین الهی ، نیازمند اقدام و تلاش جمعی است .

أن أقیموا الدین

با توجه به جمع بودن <أقیموا>، می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴۹

۲۱ - تفاوت نگذاشتن بین طبقات مختلف اجتماعی در مقام تبلیغ و هدایت و اجرای شریعت ، از وظایف پیامبر (ص)

و أمرت لأعدل بینکم

بنابراین که <أمرت لأعدل بینکم> مربوط به نحوه اجرای دعوت و اقامه دین به وسیله پیامبر(ص) باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۶ - ۷

۷ - لزوم استفاده از روش های روشن و بی ابهام در تبلیغ دین و هدایت مردمان

إنما أنا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۶،۷

۶ - خودداری از تعرض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

۷ - ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

و اصبر . . . و اهجرهم هجرًا جمیلًا

۵۲۶- روش تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۴

۱۴ _ به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین ، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و البلد الطیب . . . كذلك نصرف الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۶ - ۵

۵- بیان حقایق و معارف در قالب پرسش و پاسخ از روش های قرآن برای توجه دادن مردم به آن حقایق

قل من رب السموت و الأرض قل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۸

۸- بیان نعمت های الهی در ابعاد زندگی ، از مصادیق < بلاغ مبین > (بیان روشن دین) است .

ص: ۲۵۰

و الله جعل لكم ممّا خلق ظلّ لآ... كذلك يتمّ نعمته عليكم لعلكم تسلمون... فإنما

در آیات گذشته نعمتهای مختلف خداوند بیان گردید و در پایان اشاره شد که هدف از بیان نعمتها، تسلیم شدن انسانها در برابر خداست و اگر مردم روی گردانند، وظیفه ای جز همین بیان روشن (بیان نعمتها) نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۵ - ۱۳

۱۳- لزوم به کارگیری برترین و مؤثرترین روش ها، در جدل (مباحثه و مناظره) برای بیان مسائل دینی و احیای حقایق الهی

ادع إلى سبیل ربّک... و جـ دلهم بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۶ - ۵

۵- لزوم به کارگیری روشی متناسب با استعداد فکری و روحی انسان برای تفهیم دقیق معارف دین و آموزه های قرآن

و قرءاناً فرقنـه لتقرأه علی الناس علی مکث

از اینکه خداوند در بیان معارف دینی در قرآن، از روش تدریج و گام به گام استفاده کرده است؛ نکته فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۹ - ۹

۹- ادعا و سخن در باره معارف دینی و آثار مثبت و منفی آن، باید مستند به علم و حجت باشد.

کفر بأیـتنا و قال... سنکتب ما یقول و نمّد له من العذاب مدّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۳ - ۱

۱ - استفاده خداوند، از مثل برای تبیین دقایق معارف آسمانی

مثل الذین اتّخذوا من دون اللّهِ أولیاء کمثل العنکبوت اتّخذت بیئاً... و تلک الأم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۹ - ۹

۹ - استفاده از رخدادهای محسوس و قابل فهم برای همه، جهت تبیین دقیق معارف ظریف دینی، از روش های قرآن کریم است.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ .. وَ كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۶

۶ - به کارگیری تمثیل و تشبیه، برای بیان دقیق مبانی دینی، امری سودمند و مفید

ضرب لكم مثلاً

ص: ۲۵۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۸ - ۶

۶ - استفاده از مثال های متنوع ، از روش های قرآن کریم ، برای تبیین معارف و حقایق است .

و لقد ضربنا للناس فی هـ ذالقرءان من کلّ مثل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۸

۸ - تبیین حقایق و معارف والا ، با بیانی ساده و همه فهم ، روش هدایتی قرآن

و الذی نزل .. فأنشرنا به بلده میتا کذلک تخرجون

۵۲۷- روش تحصیل دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۶

۲۶ - دستیابی به آیین ها و شرایع الهی ، دارای روش و طریقی خاص و روشن

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

<شرعه> به معنای شریعت است و <منهاجاً> یعنی راه رسیدن به آن شریعت.

۵۲۸- روش تفهیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۶۹ - ۸

۸ - استفاده از رخداد های تاریخی ، شیوه ای قرآنی جهت تفهیم معارف آسمانی به مردم است .

یـ أیها الذین ءامنوا لاتکونوا کالذین ءاذوا موسی فبرّاه الله ممّا قالوا

۵۲۹- روش تقویت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۴ - ۱۰

۱۰ - لزوم حرکت دسته جمعی برای تقویت جبهه حق و دین الهی و صف آرایی در برابر جبهه باطل و کفر ، به هنگام
ضرورت و نیاز

ص: ۲۵۲

فَكَذَّبُوهُمَا فَعُزِّزْنَا بِتَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ

۵۳۰- روش دعوت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۸ - ۶

۶- یادآوری برآورده شدن خواسته های انسان در بهشت ، از روش های هدایت و جذب انسان ها به دین *

إِنِ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ . ادخلوها بسَلَمٍ ؕ آمِنِينَ . وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۹ - ۹

۹- لزوم نگرشی یکسان و پرهیز از تبعیض و تفاوت در دعوت مردم به دین

فَقُلْ ؕ اذنتکم علی سِوَاءِ

۵۳۱- روش فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۹ - ۱۹

۱۹- ضرورت به کارگیری اندیشه برای فهم معارف دینی

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا .. أَفَلَا تَعْقِلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۹۷ - ۴

۴- لزوم مراجعه به عالمان دینی ، برای فهم صحیح حقایق شریعت

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ ؕ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عِلْمُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - استفاده از امور محسوس ، برای تفهیم معارف ظریف و غامض ، از شیوه های هدایتی قرآن کریم است .

إن تک مثقال حبه من خردل فتکن فی صخره . . . یأت بها الله

ص: ۲۵۳

۵۳۲- روش مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۶ - ۴

۴ - داستان های خرافی و سرگرمی های واهی ، ابزار کافران برای مبارزه با دین بود .

و من الناس من يشترى لهُو الحديث ليضلّ عن سبيل الله

۵۳۳- روش مبارزه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۶ - ۵

۵ - تهدید اهل ایمان و ساختن چهره ای ناپسند از راه خدا ، از روش های دشمنان دین برای مبارزه با پیامبران و ادیان الهی

و تصدون عن سبيل الله من ءامن به و تبغونها عوجاً

۵۳۴- روشهای تفهیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۵

۵ - استفاده از تمثیل ، جهت تفهیم معارف والای دینی ، از روش های تبلیغی قرآن

ضرب لكم مثلاً من أنفسكم .. كذلك نفضّل الأیـت

لام <لكم> برای تعلیل و در نتیجه، بیان کننده این نکته است که بیان مَثَل ها، به خاطر تفهیم دقیق است. <من> در <من> أنفسكم < برای ابتدا و به منظور بیان این است که مَثَل از خود شما زده می شود که دقیقاً برایتان قابل فهم است.

۵۳۵- رهبران دینی و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۸ - ۲۲

۲۲ - رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أريد إلاّ الأصل—ح ما استطعت

ص: ٢٥٤

۵۳۶- زکات در دین یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۲۰

۲۰ - زکات از واجبات الهی در آیین یهود

و یؤتون الزکوه

۵۳۷- زمینه اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۱ - ۵

۵ - رفاه و قدرت اقتصادی ، از زمینه های حق ناپذیری و دین گریزی

و المكذبین أولی النعمه

۵۳۸- زمینه ایمان به تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴ - ۲

۲ - امکان بهره گیری انسان از تذکرات و تعالیم دینی حتی در صورتی که خود را تزکیه نکرده باشد .

لعلّه یزّکی . أو یدّکر

حرف <أو> دلالت دارد که هرگاه یکی از دو ویژگی (تزکیه یا تذکر) محتمل باشد، باید شخصی را که می خواهد به مجلس وعظ و ارشاد وارد شود، پذیرفت و نباید او را تا پس از خودسازی و تزکیه از تذکرات دینی محروم کرد.

۵۳۹- زمینه بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۹

۹- غفلت از قیامت ، زمینه سازی اعتنایی به وحی و بازیچه قراردادن دین است .

و هم فى غفله معرضون . ما يأتىهم ... و هم يلعبون

ص: ٢٥٥

۵۴۰- زمینه پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۷ - ۱۷

۱۷ - سرکوبی دشمنان دین و پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از استقرار حکومت حق ، زمینه ساز پیروزی دین و امری حکیمانه است .

و الله عزیز حکیم

۵۴۱- زمینه پیروی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱ - ۲

۲ - ایمان واقعی ، مستلزم تبعیت کامل از دستورات دین و پرهیز از بدعت و خودرأیی

ی-أیها الذین ءامنوا لاتقدّموا بین یدی اللّٰه و رسوله

۵۴۲- زمینه تأثیر ناپذیری از تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۳ - ۳

۳ - حق گریزی و کفر ، از میان برنده زمینه های تأثیر پذیری از تعالیم دین و پند های آن است .

فذکر .. إلا من تولّٰی و کفر

استثنای اعراض کنندگان کافر از مجموعه کسانی که پیامبر(ص) به تذکر دادن آنان مکلف شده است، نشانگر بی اثر بودن تذکرات آن حضرت، در آنان است.

۵۴۳- زمینه تباهی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۷ - ۱۱

۱۱_ شکر گزاران، رهپویان صراط مستقیم الهی هستند.

لأقعدن لهم صراطك المستقيم .. لاتجد أكثرهم شكرين

ص: ۲۵۶

۵۴۴- زمینه تبلیغ مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۳

۳- تبلیغ دین و تشکیل جامعه اسلامی ، در پی دارنده سخنان ناروا و تبلیغات سوء دشمنان و مخالفان دین

و اصبر علی ما یقولون

۵۴۵- زمینه تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۲ - ۷

۷- حرص و آزمندی به دنیا ، مایه تحریف احکام و حقایق دین

یحرفون الکلم من بعد مواضعه .. اکلون للسحت

۵۴۶- زمینه تحقق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱ - ۱۱

۱۱- تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آنها در میان مردم ، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است .

کت_ب أنزلن_ه إلیک لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند، پیامبر(ص) را مخاطب قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را با آوردن فعل متعدی، به آن حضرت واگذار کرده است و به خود مردم واگذار نکرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۱۰

۱۰- تحقق آموزه های دین ، نیازمند مجری ای کاردان و رهبری شایسته

أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند پس از اعطای آیات (تورات) به موسی(ع) او را مسؤول خارج ساختن مردم از ظلمتها معرفی می کند، معلوم می شود که اجرای تعالیم آسمانی و به کارگیری آنها نیاز به مجری و شخصیتی کاردان، چون موسی(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۹ - ۱۴

۱۴ - تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آن در میان مردم، نیازمند به مجری کاردان و رهبری شایسته است .

ليخرجكم من الظلمت إلى النور

ص: ۲۵۷

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پیامبر(ص) را متصدی امر هدایت قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را، با آوردن فعل متعدی <لیخرجکم> به آن حضرت واگذار کرده است و نه به خود مردم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۹

۹ - تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن تعالیم قرآن در میان مردم ، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است .

لیخرج الذین ءامنوا و عملوا الصالحات من الظلمت إلى النور

از این که خداوند، پیامبر(ص) را مخاطب قرار داده و مسئولیت برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را _ با آوردن فعل متعدی _ بر عهده آن حضرت نهاده است _ نه بر عهده مردم _ نکته یاد د شده به دست می آید.

۵۴۷- زمینه تشریح دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۰ - ۵

۵- ربوبیت خداوند ، مقتضی فرو فرستادن قرآن (تعالیم دین) بر بندگان خویش

و قيل للذین اتقوا ماذا أنزل ربکم قالوا خیرًا

۵۴۸- زمینه تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۶۵ - ۱۰

۱۰- بندگی به درگاه خدا ، زمینه برخورداری از علم و معارف الهی است . *

عبادًا من عبادنا .. و علّمناه من لدنا علمًا

۵۴۹- زمینه تعجب دین شناسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۳۵

۳۵- سرعت گسترش اسلام، از پیدایش تا استقرار و شکوفایی آن، مایه شگفتی دین شناسان و خشم کافران

كز ع... يعجب الزّاع ليغيظ بهم الكفّار

ص: ۲۵۸

۵۵۰- زمینه تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۲ - ۸

۸- طهارت و پاکی نفس، زمینه لازم برای فراگیری معارف و احکام دین

و یزکیهم و یعلّمهم الکتب و الحکمہ

تقدم ذکری < یزکیهم > بر < یعلّمهم >، می تواند اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۲ - ۶

۶- همه انسان ها، استعداد شناخت معارف قرآن را دارند.

فمن شاء ذکره

۵۵۱- زمینه تعمیق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۹ - ۷

۷- توجه به تحولات نظام طبیعت، راهی برای شناخت و عمق بخشیدن به باور های دینی است.

یخرج الحی من المیت و یخرج المیت من الحی و یحیی الأرض بعد موتها و كذلك تخرجون

۵۵۲- زمینه تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲ - ۱۸

۱۸- تباه کردن سرمایه وجودی خود زیانکاری و زمینه انکار معارف دین است.

لیجمعنکم إلی یوم القیمه .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۳۹ - ۱۲

۱۲ _ ظلم و بیدادگری ، زمینه ساز انکار قیامت و تکذیب دین و پیامبران

بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه .. فانظر کیف کان عقبه الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۵ - ۳

ص: ۲۵۹

۳- افراط در شادمانی و زندگی سرمستانه ، زمینه ساز غفلت از حقایق و معارف الهی و انکار و تکذیب آنها

الذین کذبوا بالکتب .. ذلکم بما کنتم تفرحون فی الأرض بغير الحقّ و بما کنتم تم
برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که مشار الیه <ذلکم> تکذیب کافران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۹ - ۸

۸- آگاهی اندک و غیرجامع نسبت به مفاهیم دینی ، زمینه مواجهه منفی با آنها *

و إذا علم من ءای_تنا شیءاً اتّخذها هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۸ - ۵

۵- باور نداشتن معاد ، زمینه ساز انکار تعالیم الهی و آموزه های دینی است .

لا یرجون حساباً . و کذبوا ب_ای_تنا کذاباً

۵۵۳- زمینه درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱۰

۱۰_ دانش و فرهنگ بالای اجتماعی ، زمینه ساز درک عمیق تر حدود و احکام الهی ، و نیز پذیرش آن

الأعراب .. أجدر ألاً يعلموا حدود ما أنزل الله

بیان اینکه <بدویان> از درک حدود خدا دورند، إشعار به این معنا دارد که: متمدن بودن و برخورداری از دانش، زمینه ای
بهبتر برای شناخت حدود خداست.

۵۵۴- زمینه دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی، از زمینه های طغیان، حق گریزی و دین ستیزی

كانوا هم اشدّ منهم قوّه وءاثارًا .. إلى فرعون و هـ م ن و ق رون فقالوا سـ حر كذّ

ص: ۲۶۰

۵۵۵- زمینه دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۹

۱۹ - میدان های نبرد با کفر ، زمینه دستیابی مجاهدان به درک عمیق حقایق معنوی دین *

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین

برداشت فوق بدان احتمال است که <نفر> در <لولا نفر> به معنای بسیج برای جنگ باشد و فاعل <لیتفقوها> مجاهدان باشند.

۵۵۶- زمینه دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۵

۵ - دنیاپرستی ، ریشه سوداگری بر سر عهد الهی و مسؤولیت های ناشی از آن

ان الذین یشترون بعهد الله .. ثمناً قليلاً

۵۵۷- زمینه دین گریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۹

۹ - روح استکبار و خودبرتربینی ، سبب حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی قوم نوح بود .

و ائنی کلما دعوتهم ... و استکبروا استکباراً

۵۵۸- زمینه رفع مشکلات تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۳ - ۵

۵ - ایمان و توجه به کبریایی و عظمت خداوند ، هموار کننده مشکلات ناشی از انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین

برداشت یاد شده، از ارتباط میان موضوع قیام برای انذار مردمان و موضوع به عظمت یاد کردن خداوند، استفاده می شود.

۵۵۹- زمینه زوال دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۷ - ۵

۵ - کم فروشی ، از بین برنده دیانت انسان و نمونه ای از فسق و سرکشی در برابر خداوند است .

ویل للمطففین . . . کلاً إنَّ کتَبَ الفَجَّارَ لفی سَجین

<فجور> یعنی، دریدن پرده دیانت (مفردات راغب) و به معنای فسق و عصیان نیز آمده است (قاموس). ارتباط این آیه با آیات پیشین، بیانگر این است که از <فَجَّارَ>، همان <مطففین> اراده شده است.

۵۶۰- زمینه سوءاستفاده از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۶ - ۹

۹ - تسویلات و وسوسه های نفس ، زمینه ساز به کارگیری دین و دانش برای ایجاد انحراف و گمراه ساختن مردم

بصرت . . فنبتہا و کذلک سؤلت لی نفسی

آنچه که سامری در اختیار داشت و موجب گمراهی او و مردم بسیاری شد، علوم و معارفی بود که وی آن را در راه گمراه کردن مردم به کار گرفت.

۵۶۱- زمینه صبر در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۸ - ۶

۶ - توجه مبلغان دینی به حضور حمایت و لطف الهی ، مایه شکیبایی آنان بر مشکلات راه

و اصبر . . فإِنَّکَ بأَیننا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پیامبر(ص) به عنوان مبلغ وحی مورد هجوم کافران، قرار گرفته و خداوند برای پایداری بخشیدن به او نظارت و حمایت خویش را به آن حضرت یادآور شده است.

۵۶۲- زمینه ظهور حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۵ - ۶

۶- تاریخ ، بستری برای ظهور و تجلی حقانیت دین الهی است .

فترَبَّصُوا فستعلمون من أضحـب الصرط السویّ

ص: ۲۶۲

مطرح ساختن آینده به عنوان زمان ظهور قطعی حقایق، بیانگر این نکته است که بستر تاریخ ظرفی مناسب برای احقاق حق است که حقایق را به تناسب حوادث، به منصفه ظهور می رساند.

۵۶۳- زمینه عبرت ناپذیری از تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۳ - ۳

۳ - حق گریزی و کفر ، از میان برنده زمینه های تأثیرپذیری از تعالیم دین و پند های آن است .

فَذَكِّرْ .. إِلَّا مَنْ تَوَلَّىٰ وَ كَفَرَ

استثنای اعراض کنندگان کافر از مجموعه کسانی که پیامبر(ص) به تذکر دادن آنان مکلف شده است، نشانگر بی اثر بودن تذکرات آن حضرت، در آنان است.

۵۶۴- زمینه عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به وقوع حتمی قیامت و از دست رفتن فرصت ها ، زمینه پابندی انسان به دین است .

فَأَقِمْ .. مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ ... يَوْمُئِذٍ يَصَّدَّعُونَ

یادآوری وقوع قیامت پس از سفارش به پابندی به دین، می تواند به منظور ایجاد انگیزه در انسان برای عمل به آن فرمان باشد.

۵۶۵- زمینه غفلت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۹ - ۶

۶ - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دل بستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

۵۶۶- زمینه فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۷۸ - ۱۳

۱۳ _ درک نکردن توحید ، ملازم با درک نکردن هیچیک از معارف الهی

ص: ۲۶۳

قل كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا

۲. خداوند به آن دسته از مردم که منشأ واحد را در حوادث عالم نمی فهمند، نسبت عدم درک دیگر معارف را داده است. بنابراین ملازمه ای بین درک توحید و درک دیگر معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳ - ۶

۶_ مطالعه و دقت در داستان یوسف ، مایه دریافت حقایق و معارف الهی است .

إنا أنزلناه قرءاً ناعربياً لعلكم تعقلون. نحن نقص عليك أحسن القصص

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط میان جمله <لعلكم تعقلون> با <نحن نقص عليك> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۴۰ - ۶

۶ - نقش تعیین کننده انسان شناسی ، در درک معارف الهی (معاد و ...)

أحسب الإنسان أن يترك سدى . ألم يك نطفه ... أليس ذلك بقدر على أن يحيى الموتى

برداشت یاد شده، به سبب این نکته است که خداوند، برای اثبات توانایی خویش بر احیای مردگان و برپایی قیامت، مسأله هدفمند بودن زندگی انسان و سیر آفرینش او را مطرح ساخته است.

۵۶۷- زمینه قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۶

۶_ توجه به ربوبیت خدا بر انسانها، زمینه ساز پذیرش احکام اوست.

أتل ما حرم ربكم عليكم

از اهداف بیان ربوبیت خدا به عنوان خاستگاه تحریم شرک و ... ، این است که انسانها بدانند محرمات الهی در راستای تربیت ایشان بوده و در نتیجه زمینه پذیرش در آنان ایجاد شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۷ - ۹

۹- علم ، وسیله ای بس ارزشمند برای راه یافتن به حقیقت و قبول تعالیم دین

إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ يَخْزُونَ لِلْأَذْقَانِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۴ - ۱۱

۱۱ - بهره مندی از دانش و معرفت ، زمینه ساز بهره مندی از معارف و حقایق الهی

ص: ۲۶۴

لو کتتم تعلمون

در برداشت یاد شده، فعل <تعلمون> گرفته شده است؛ یعنی، <لو کتتم أهل العلم لاستجبتم دعوتی و آمنتکم>.

۵۶۸- زمینه گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۱۳

۱۳_ علاقه به معارف دینی، در گرو شناخت آنهاست.

فَعَمَّیتَ عَلَیْکُمْ .. وَأَنْتُمْ لَهَا کَرْهُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۴

۴ - توجّه به منشأ خلقت و روزی و مرگ انسان، مقتضی رویکرد تمام عیار به دین است.

اللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَکُمْ .. فَأَقِمْ وَجْهَکَ لِلدِّینِ

احتمال دارد <فاء> در <فأقم> تفریع بر آیه <الذی خلقکم ..> باشد که در آن، خداوند، برخی از افعال خود را به عنوان نشانه، یادآوری کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۳ - ۴

۴- ملت های محروم و رنج دیده، دارای زمینه حق پذیری و گرایش به دین

و لَقَدْ اخْتَرْنَا هُمْ .. وَاَتَيْنَاهُمْ

با توجه به سیاق آیات پیشین _ که فرعونیان را به دلیل رفاه مندی و اسرافگری، حق ناپذیر و محکوم به هلاکت معرفی کرده است _ می توان علت و انتخاب بنی اسرائیل را برای دریافت آیات و معجزات، محرومیت آنان از رفاه مندی و آمادگی آنان برای حق پذیری دانست. البته این هم آغاز یک آزمون است؛ نه امضای صلاحیت مطلق و بی استثنای آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲- توجه به محدودیت عمر زندگی ، هشداری به انسان ها و عاملی در جهت حق گرایي و روی آوردن آنان به حقایق دین

*

ما خلقنا..إلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ

برداشت بالا براساس این احتمال است که تذکر خداوند به <أجل مسمی> _ در پی تذکر به حقانیت هستی _ هشداري باشد به آدمیان که دل به زندگی ناپایدار نبندند و از حاکمیت حق غافل نگردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۴

ص: ۲۶۵

۴ - تأثیر مثبت بیان فواید و نتایج ایمان و دین داری در گرایش بیشتر مردم به دین

و أَلْوِاسِقَ - مَوَا عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينِ - هُمْ مَاءٌ غَدَقًا

مأموریت پیامبر (ص) به بیان فواید دین، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نصر - ۱۱۰ - ۳ - ۲

۲ - تسیح و حمد خداوند و استغفار به درگاه او، پس از مشاهده امداد های الهی و گرایش وسیع مردم، به دین، فرمان و

توصیه خداوند به پیامبر (ص)

إِذَا جَاءَ نَصْرَ اللَّهِ وَالْفَتْحَ . وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا . فَسَبِّحْ بِحَمْدِ

۵۶۹- زمینه گسترش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۷ - ۸

۸- مؤمنان، محتاج امداد های الهی، در پیشبرد دین و مبارزه با دشمنان

إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ

از این که خداوند، نوید نصرت و امداد به مؤمنان را در زمینه جهاد مطرح کرده است، نیاز آنان به امدادهای خداوند استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۴ - ۱۰

۱۰ - توسعه و گسترش دین، نیازمند یاران مؤمنی همچون حواریون عیسی (ع)

قال الحواریون نحن أنصار الله

۵۷۰- زمینه مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ _ دنیا طلبی ، زمینه ساز مبارزه با دین الهی و بازداشتن مردم از راه خداست .

اشتروا بأیت الله ثمناً قليلاً فصدوا عن سبيله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳ - ۹

ص: ۲۶۶

۹- دل‌بستگی به دنیا و ترجیح دادن آن بر آخرت ، زمینه ساز دین ستیزی و کفر است .

الذین يستحبون الحياه الدنيا على الآخرة و يصدون عن سبيل الله

تقديم <يستحبون الحياه الدنيا> بر جمله <و يصدون عن سبيل الله و يبغونها عوجاً> احتمالاً بیانگر معنای یاد شده باشد.

۵۷۱- زمینه نصرت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۷ - ۳

۳- ایمان واقعی ، مقتضی تلاش در راه خداوند و دفاع از دین او

ی-أيها الذين ءامنوا إن تنصروا الله ينصركم

خداوند، اهل ایمان را با صفت ایمانشان یاد کرده و در پی آن از ایشان دعوت کرده است که به یاری دین برخیزند؛ یعنی، ایمان واقعی مستلزم یاری رساندن به دین و راه خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۴

۴ - یاری دین خدا و تعظیم و تنزیه پیوسته ذات او ، لازمه ایمان و مکمل آن

لتؤمنوا .. و تعزروه و توقروه

۵۷۲- زهد علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۹ - ۵

۵_ وارثان کتاب های آسمانی باید از دل‌بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب بپرهیزند .

ورثوا الكتب يأخذون عرض هذا الأذنی

۵۷۳- زیان اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۷ - ۹

۹_ اعراض مردم از دین و معارف الهی ، هیچ ضرری متوجه خداوند نخواهد کرد .

فإن تولّوا .. و لا تضرونه شيئاً

ص: ۲۶۷

برداشت فوق ، مبتنی براین است که <لاتضرونه> نیز جواب شرط (فإن تولّوا) باشد. قابل ذکر است که مجزوم نشدن <تضرون> به خاطر عطف شدن آن بر فعل ماضی <قد أبلغتكم> می باشد.

۵۷۴- زیان دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۳

۱۳ - هر بهایی که در قبال سوداگری با آیات الهی قرار گیرد ، اندک و ناچیز است .

لا یثرون بایات الله ثمناً قليلاً

معمولاً افرادی که بر سر آیات الهی سوداگری می کنند به قصد رسیدن به بهره های فراوان دنیوی است، ولی خداوند آنها را در مقابل از دست دادن دین و محرومیت از مواهب اخروی اندک می شمارد.

۵۷۵- سبقت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۲ - ۱۹

۱۹ - ارزش پیشتازی و سبقت در ایمان به خدا و یاری دین

قال الحواریون نحن انصار الله

به نظر می رسد تمجید خداوند از حواریون، با وجود اینکه افراد بسیاری به نبوت عیسی ایمان آوردند، به لحاظ پیشتازی آنان در ایمان به خدا و یاری دین بوده است.

۵۷۶- سجده در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۵ - ۲۲

۲۲ - رکوع و سجده کردن به درگاه خدا (نماز) ، از برنامه های عبادی در آیین ابراهیم

و الركع السجود

۵۷۷- سختی اذیت‌های دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۷ - ۷

ص: ۲۶۸

۷- اذیت ، آزار و تجاوزات دشمنان دین ، بسیار شدید و تحمل آنها امری دشوار برای پیامبر (ص) بود .

و اصبر و ما صبرک إلا بالله

از اینکه خداوند فرموده است: صبر تو ای پیامبر! تنها به توفیق الهی است، مطلب فوق به دست می آید.

۵۷۸- سختی استقامت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - استقامت و پایداری در مسیر دین ، امری دشوار و نیازمند به تأیید الهی است .

فاستمسک .. إنک علی صراط مستقیم

از لحن آیه شریفه که برای دلداری و تقویت روحیه پیامبر(ص) است، مطلب بالا برداشت می شود.

۵۷۹- سخن جاهلانه درباره دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۹ - ۲۰

۲۰ _ سخن ناآگاهانه درباره دین تجاوزگری است.

فکلوا .. إن ربک هو أعلم بالمعتدین

۵۸۰- سرزنش تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۳ - ۱

۱ - تکذیب دین و روی گردانی از آن ، شگفت آور و نکوهیده است .

أرءیت إن کذب و تولی

تکرار <أرءیت> ، تأکید بر شگفتی و توبیخ است.

۵۸۱- سرزنش دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۱،۱۹

۱۱ - سرزنش عالمان اهل کتاب از سوی خداوند به سبب نادیده گرفتن پیمان الهی و دین فروشی

ص: ۲۶۹

فبذوه و رآء ظهورهم و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۹ _ زشتی و بدی دستاورد دین فروشی

و اشتروا به ثمناً قليلاً فبئس ما يشترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۸

۱۸ _ توبيخ الهی نسبت به برخی از عالمان اهل کتاب ، به خاطر سوداگری آنان با آیات الهی

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن . . لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۶

۶ _ سودای هدایت با گمراهی از سوی عالمان دین ، امری بس شگفت و نکوهیده

الم تر . . . يشترون الضلالة

استفهام در <الم تر>، به انگیزه تعجیب و شگفتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۴۱

۴۱ _ منافع به دست آمده از دین فروشی ، مصداقی بارز برای سحت

اكلون للسحت . . و لاتشتروا بايتي ثمناً قليلاً

نهی خداوند از دین فروشی در قبال منافع دنیا، پس از توصیف عالمان یهود در آیات پیش به <اكلون للسحت>، بیانگر آن است که از مصداق مورد نظر برای <سحت> (حرامی ننگ آور)، منافی است که آنان از دین فروشی به چنگ می آورند.

۵۸۲ - سرزنش کتمان تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ _ کتمان معارف و حقایق کتب آسمانی امری نکوهیده است.

تجعلونه قراطیس تبدونها و تخفون کثیرا

۵۸۳- سرزنش کتمان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۶ - ۹

ص: ۲۷۰

۹ - کتمان کنندگان مسایل دینی بویژه اگر از عالمان دین باشند ، سزاوار سرزنش و ملامتند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

لحن جمله <إن فريقاً...> گویای ملامت و سرزنش کسانی است که حقیقت را فهمیده و آن را انکار می کنند.

۵۸۴- سرکوبی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۷ - ۱۱،۱۷

۱۱ - سرکوب دشمنان دین در میدان نبرد ، آخرت جویی و موجب رسیدن به منافع معنوی و مواهب اخروی است .

ما كان لنبی أن یكون له أسرى .. و الله یرید الآخره

۱۷ - سرکوبی دشمنان دین و پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از استقرار حکومت حق ، زمینه ساز پیروزی دین و امری حکیمانه است .

و الله عزیز حکیم

۵۸۵- سرور از مخالفت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۱ - ۳

۳ - خوشحال بودن از مخالفت با رسول خدا (ص) و دستورات دین ، خصلت منافقان و برخاسته از نفاق

فرح المخلفون بمقعدهم خلف رسول الله

۵۸۶- سستی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۱ - ۱۶

۱۶ - کوتاهی و تفریط در امور دینی و مسؤولیتها، گناه و باری شوم بر دوش انسان است.

قالوا يحسرتنا على ما فرطنا فيها و هم يحملون أوزارهم على ظهورهم ألا ساء ما يزرون

بنابراین که <ما در >ما فرطنا< موصوله و مرجع برای ضمیر <فيها> باشد.

۵۸۷- سوء استفاده از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۱

۱۱ - سوءاستفاده از مقررات دین ، استهزای دین و آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً .. و لا تتخذوا آیات الله هُزُوًا

تمسّیک به قانون حق رجوع - که به مصلحت انسانها وضع شده -، برای اضرار به همسران، استهزای آیات و مقررات الهی قلمداد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷ - ۳۹، ۱۱، ۹

۹ - امکان دستاویز قرار دادن حق در جهت باطل

فیتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة

۱۱ - افراد منحرف (کج اندیش) ، دنبال کننده آیات متشابه ، به منظور ایجاد فتنه

فأما الذين في قلوبهم زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة

۳۹ - گسترش کفر ، هدف کج اندیشان از تمسک به آیات متشابه و دنبال کردن آن

فأما الذين في قلوبهم زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة

امام صادق(ع): المراد بالفتنة هاهنا الكفر.

مجمع البيان، ج ۲، ص ۷۰۰؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۳۱۳، ح ۱۷.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۸ - ۶، ۸، ۲

۲ - به کار بستن فرهنگ و زبان دین ، ابزاری برای تحریف آن

و انّ منهم لفريقاً يلوّن السنتهم بالكتاب

۶_ برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

و انّ منهم لفريقاً يلوّن السنتهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب

۸_ برخی اهل کتاب (عالمان آنان) نوشته های خود را به عنوان کتاب خدا به مردم ارائه می دادند .

و يقولون هو من عند الله و ما هو من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۹ - ۱۷، ۸

۸_ پیامبران ، هیچگاه از مقام خود و دین خدا ، سوء استفاده نکردند .

ما كان لبشر . . ثم يقول للناس كونوا عباداً لي من دون الله

۱۷_ ممنوعیت سوء استفاده از مقام و مناصب دینی ، برای دعوت مردم به خود

ما كان لبشر ان يؤتیه الله الكتاب . . ثم يقول للناس كونوا عباداً لي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۲

۱۴ _ سوء استفاده دشمنان دین از شعائر دینی ، برای اغفال مؤمنان

ها انتم اولاء تحبونکم و لا یحبونکم . . . و اذا لقوکم قالوا امنا

بنابر اینکه محبت مؤمنان به کافران، معلول تظاهر آنان به ایمان (امنا) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ _ مبارزات یهود علیه اسلام و پیامبر (ص) ، به نام دین و دینداری

انّ الله عهد الینا الّا تؤمن لرسول حتّی یاتینا بقربان

چون یهود مدعی بودند با ایمان نیاوردن به پیامبر (ص)، به عهد الهی وفادار بوده و از دستورات خداوند پیروی کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ _ سوء استفاده منافقان از ارزش های مکتبی و باور های جامعه اسلامی

یحلفون بالله ما قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - سوء استفاده از دین و تعالیم آسمانی ، برای گمراه ساختن بنی اسرائیل و ترویج گوساله پرستی در بین آنان ، از جمله

اعترافات سامری در نزد موسی (ع)

فنبذتها

<نبذ> در <نبذتها>، ممکن است در معنای حقیقی آن؛ یعنی، دورافکندن آثار رسالت به کار رفته باشد و نیز ممکن است مجاز و به معنای سوء استفاده از تعالیم رسولان الهی باشد. براساس معنای دوم، سامری اعتراف می کند که با استفاده نابه جا از آموخته های خویش، آن را ضایع ساخته و نابود کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۴ - ۷

۷ - استفاده ابزاری از دین علیه دیانت حق ، از ترفند های منافقان است .

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً غضب الله عليهم

برقراری روابط دوستانه با پیروان دین یهود از سوی منافقان، بی تردید برای ضربه زدن به دین اسلام و پیروان آن بوده است. بنابراین منافقان با اظهار علاقه به دین یهود، درصدد نفی دین حق و اصل دینداری بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۶ - ۲

۲ - استفاده ابزاری از ارزش های دینی علیه دین ، از شیوه های منافقان

ص: ۲۷۳

اتخذوا أيمٍ_نهم جَنه

برداشت یاد شده به این خاطر است که منافقان از سوگند _ که در میان همه پیروان ادیان از ارزش ها به شمار می رود _ در جهت سد کردن پیشرفت اسلام، بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۳ - ۴

۴ - دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم ، از حيله ها و نیرنگ های صاحبان زر و زور ، برای مبارزه با دعوت توحیدی نوح (ع)

و قالوا لا نذرنا الهتکم و لا نذرنا ودا . . و نسرًا

۵۸۸- سوگند در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۶۶ - ۱۰

۱۰_ سوگند به نام خدا و پیمان بستن با او ، دارای جایگاهی ویژه در آیین یعقوب (ع) و در نزد خاندان او

حتى تؤتون مؤثقا من الله . . إلا أن يحاط بكم

۵۸۹- سهولت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۲ - ۵

۵_ شریعت الهی ، شریعتی است سهل و آسان

و الذین . . لانکلف نفساً إلا وسعها

۵۹۰- سهولت دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۸ - ۱۱

۱۱ - تکالیف الهی در شریعت ابراهیم (ع) تکالیفی آسان و به دور از هرگونه عسر و حرج بود .

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج ملهً أبیکم إبرهیم

ص: ۲۷۴

۵۹۱- سهولت فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۴

۴ - خداوند و تعالیم آسمانی او ، قابل شناخت برای بشر

و یریکم ءای_ته

برداشت یاد شده از آن جا است که لازمه نشان دادن آیات و نشانه های الهی به عموم مردم (یریکم) و توبیخ کسانی که به آنها ایمان نمی آورند، قابل شناخت بودن آنها می باشد.

۵۹۲- سیاه رویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۹

۹ - سیاه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای <سفع> در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های <کاذبه> و <خاطئه> (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

۵۹۳- شبهه افکنی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳۶ - ۴

۴ - تشکیک در حقایق الهی ، دارای پیشینه در تاریخ امت های حق ستیز

و لقد أنذرهم .. فتماروا بالئذیر

۵۹۴- شخصیت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۹ - ۵

۵ - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، حقّ دستور دادن به نماز گزاران هدایت پیشه و ترویج کننده تقوا را ندارند .

ینهی . عبداً إذا صلّى ... کذب و تولّى ... کلاً لاتطعه

ص: ۲۷۵

۵۹۵- شرایط تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۵ - ۴

۴- تبلیغ دین و پیام وحی ، نیازمند به استقامت و پایداری

فاصبر كما صبر أولوا العزم من الرسل

از این که خداوند، پیامبر(ص) را در راستای رسالت و تبلیغ دین، به صبر و شکیبایی فراخوانده و عزم بزرگ رسولان پیشین را به آن حضرت یادآور شده است؛ مطلب بالا استفاده می شود.

۵۹۶- شرایط تعلم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۶۶ - ۱۰

۱۰- پیمودن راه تکامل و رسیدن به معارف ویژه الهی ، نیازمند معلم و راهنما است .

هل أتبعك على أن تعلمن مما علمت رشداً

این که موسی(ع) خود را برای رسیدن به رشد، به تبعیت از خضر(ع) ناگزیر می بیند و برای ملاقات با وی، سفر و مشقت های آن را تحمل می کند، نشان احساس نیاز او به راهنما است.

۵۹۷- شرایط دفاع از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۵ - ۵

۵- تبلیغ دین و دفاع صریح و قاطعانه از مواضع عقیدتی خود در محیط خفقان آور و پرخطر کفر و شرک ، باید پس از طی مراحل چون دفاع غیرمستقیم و برخورد دلسوزانه با مخالفان و ... انجام گیرد .

قال ی قوم اتبعوا المرسلین . . . و مالی لا أعبد الذی فطرنی ... ءأتخذ من دونه ءال

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <إِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ..> که آخرین کلام مؤمن انطاکیه با مردم است _ در مقام نتیجه گیری و بیان هدف نهایی او از مجموعه سخنانی است که در ضمن پنج آیه پیش بیان شده است. بدین صورت که او در

ابتدا سخن خود را با لحنی خیرخواهانه و نرم آغاز کرد و در پایان با زبان صریح و قاطعانه، مواضع عقیدتی خود را اظهار داشت.

۵۹۸- شرایط مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴ - ۴

ص: ۲۷۶

۴ - برخورداری از منش و خلق و خوی والا، از شرایط مبلغان دینی و رهبران جامعه اسلامی

إِنَّكَ لَعَلَىٰ خَلْقٍ عَظِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۶ - ۴

۴ - دوری از منت نهادن و زیاد شمردن عطایا و خدمات خود، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیر گذار در موفقیت آنان

و لا تمنن تستكثر

۵۹۹- شرک دین سازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۴

۴ - دین سازان و مروجان آیین های منسوخ، در حقیقت خود را در رتبه خدا و شریک او قرار داده اند.

يا ايها الذين اتوا الكتب امنوا بما نزلنا .. ان الله لا يغفر ان يشرك به

۶۰۰- شعائر دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۸

۸ - نماز و اذان، از ارکان اساسی دین و شعائر مقدس آن

الذين اتخذوا دينكم هزواً .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

آیه مورد بحث، استهزای نماز و اذان را نمونه ای از استهزای دین شمرده است و اطلاق دین بر نماز و اذان نشان می دهد که این دو از ارکان اساسی دین می باشد.

۶۰۱- شعیب(ع) و دین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲- آیین مردم مدین، آیینی منفور و کریه در دیدگاه شعیب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهین

۱۳- شعیب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست.

ص: ۲۷۷

قال أو لو كنا كرهين

۶۰۲- شک در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۰ - ۷

۷ - گمان ناعادلانه بودن حکم خدا و رسول او ، از نشانه های نفاق و اوصاف منافقان

أم يخافون أن يحيف الله عليهم ورسوله

۶۰۳- شکست دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۴ - ۲

۲_ خدا ، خواستار شکست و ذلت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم و يخذلهم و ينصركم عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۶ - ۱۰

۱۰_ هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذب الذين كفروا و ذلك جزاء الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۶ - ۷

۷- شریعت ها و ادیان توحیدی ، در برابر دین ستیزان ، استوارتر از کوه ، پایدار و جاودانه خواهند ماند .

فيقول الذين ظلموا ربنا أخرنا .. نجب دعوتك و تتبع الرسل ... و قد مكروا ... و

از اینکه خداوند فرمود: مکر و نقشه های ستمگران در برابر نیروی حق و رسولان الهی، هر چند در قدرت و توانمندی کوه

شکن باشد، مؤثر نخواهد بود، به دست می آید که ادیان توحیدی و شرایع رسولان الهی استوارتر از کوه بوده و پایدار و ضربه ناپذیرند.

۶۰۴- شکست دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۷ - ۷

ص: ۲۷۸

۷- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سأوریکم ءای_تی

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به <آیات> تعبیر شده است.

۶۰۵- شگفتی از دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۳

۳ - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی بس شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

ثم قتل کیف قدر

۶۰۶- شگفتی تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۳ - ۱

۱ - تکذیب دین و روی گردانی از آن ، شگفت آور و نکوهیده است .

أرءیت إن کذب و تولی

تکرار <أرءیت> ، تأکید بر شگفتی و توبیخ است.

۶۰۷- شگفتی دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۹ - ۳

۳ - حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه ، عملی شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

فقتل کیف قدر

<کیف> ، در این آیه برای تعجب است.

٦٠٨- شيعيان و دين ابراهيم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٥ - انعام - ٦ - ١٦١ - ١٢

١٢ _ عن الحسين بن علي(ع): ما احد على مله ابراهيم الا نحن و شيعتنا . . .

ص: ٢٧٩

از امام حسین (ع) روایت شده است: هیچ کس، جز ما و شیعیان ما، پیرو آیین ابراهیم نیست ...

۶۰۹- صبر در تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۷

۷- تبلیغ پیام الهی، نیازمند تحمل دشواری ها و مشکلات

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۳۹ - ۴

۴- مقام تبلیغ دین و رهبری امت، نیازمند صبر و شکیبایی

فاصبر علی ما یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۸ - ۱،۲

۱- فرمان پایداری و شکیبایی از سوی خداوند به پیامبر (ص)، در راستای تبلیغ دین

و اصبر لحکم ربّک

مراد از <لحکم ربّک> می تواند حکم رسالت و تبلیغ دین باشد. در این صورت پیامبر(ص) مأمور شده است تا در برابر اذیت و آزار تکذیب کنندگان، صبر پیشه کند و تحمل خویش را از دست ندهد.

۲- تبلیغ دین و انجام رسالت الهی، نیازمند شکیبایی

و اصبر لحکم ربّک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۰ - ۷

۷- ترویج دین و گسترش دین داری در جامعه ، مستلزم سعه صدر ، صبر و خویشتن داری است .

و اصبر .. و اهجرهم هجرًا جمیلًا

۶۱۰- صلابت در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۴ - ۱۶

۱۶_ پایداری در دین و حرکت در مسیر انبیای الهی ، شکر نعمتِ هدایت و رسالت انبیاست .

ص: ۲۸۰

افاین مات او قتل انقلبتم .. و سیجزی الله الشاکرین

مراد از <الشاکرین> در این آیه، یا خصوص کسانی است که هرگز مرتد نمی شوند و همچنان پایبند دین الهی هستند، و یا مؤمنان پایدار، مصداق مورد نظر برای <الشاکرین> هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۸ - ۲

۲_ ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

رَبَّنَا .. وَ تَبَّتْ أقدامنا و انصرنا علی القوم الکافرین. فاتیهم الله ثواب الدنیا

۶۱۱- ضروریات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱ - ۲

۲_ اقامه نماز و پرداخت زکات ، از نشانه های ضروری مسلمانی است .

فإن تابوا و اقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

۶۱۲- طعن به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۰ - ۷

۷- گفتار مرموز و نیشدار درباره دین ، نشانه نفاق و بیمار دلی

و لتعرفنهم فی لحن القول

<لحن القول>، به معنای آهنگ گفتار و نیز استعارات و کنایه هایی است که در بد جلوه دادن و مخدوش کردن موضوع، تأثیر دارد. خداوند، این گونه سخن گفتن را وسیله ای برای رسوایی منافقان، معرفی کرده است.

۶۱۳- طغیانگری مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - تکذیب کنندگان تعالیم هدایت گر دین و دستورات تقوایشگي آن ، طغیان گر و مورد تهدید الهی اند .

ليطغى . . . أراءيت إن كذّٰب و تولّى

سياق آیات، بر تهدید دلالت دارد.

ص: ۲۸۱

۶۱۴- طواف در دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۶ - ۱۷

۱۷ - طواف و نماز، از تکالیف مقرر در شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و طهر بیّتی للطائفین و القائمین و الرّکع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۵ - ۲۱

۲۱ - طواف خانه خدا و اعتکاف در آن جایگاه، از احکام شریعت ابراهیم

أن طهرا بیّتی للطائفین و العکفین

۶۱۵- ظلم تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۲ - ۸

۸ - بدعت و تحریف حقایق دینی ظلم است .

فبدل الذین ظلموا منهم قولاً غیر الذی قیل لهم فأرسلنا .. بما كانوا یظلمون

از مصادیق <ما كانوا یظلمون> تبدیل و تحریف سخنی است که خداوند به بنی اسرائیل آموخت تا به هنگام ورود به بیت المقدس آن را به زبان جاری کنند (قولوا حطه). خداوند آن تبدیل و تحریف را ظلم شمرده است. بنابراین تحریف و تبدیل سخنان الهی که همان حقایق دینی است، از مصادیق ظلم می باشد.

۶۱۶- ظلم تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۲ - ۱

۱ - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق، بزرگ ترین نوع ظلم است .

فمن أظلم ممّن كذب على الله و كذّب بالصدق

مقصود از <صدق> قرآن و دین حق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۸۲

۲ - شرکوزیدن به خدا و انکار دین و پیامبر (ص) ، ظلم است .

و إِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا

برداشت یاد شده از آن جا است که عنوان <ظلموا> در آیه شریفه، بر منکران پیامبر و مشرکان اطلاق شده است.

۶۱۷- ظلم دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۳ - ۱۰

۱۰- اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند ، مردمانی ستمگر بودند .

و قال الذين كفروا لرسولهم لنخرجنكم .. فأوحى إليهم ... لنهلكن الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۰ - ۷

۷- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هويهِ .. إنّ الله لا يهدى القوم الظالمين

۶۱۸- ظلم دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱۴

۱۴ - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاؤون .. و سيعلم الذين ظلموا أيّ منقلب ينقلبون

۶۱۹- ظلم سازش در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - پیشوایان دین اسلام در صورت سازش کردن با پیروان دیگر ادیان بر سر مسائل دینی ، از زمره ستگرانند .

و لئن اتبعت اهواءهم .. إنك إذا لمن الظلمين

ص: ۲۸۳

۶۲۰- ظلم مانعان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۱

۱_ کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا (دین و معارف الهی) بازدارند، از زمره ستمکارانند.

ألا لعنه الله على الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله

فعل <یصدون> به معنای باز می دارند و نیز به معنای اعراض می کنند، آمده است. برداشت فوق براساس معنای اول است.

۶۲۱- ظلم منحرف کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۶

۶_ کسانی که در پی منحرف ساختن دین و معارف الهی هستند، ستمکارند و در آخرت به لعنت خدا گرفتار خواهند شد.

ألا لعنه الله على الظالمين. الذين ... يبغونها عوجاً

۶۲۲- عبرت از فرجام دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۸

۸- لزوم عبرت گیری از فرجام شوم توطئه گران علیه دین الهی

قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنى نهم . . . و أت هم العذاب

اینکه خداوند پس از بیان رفتار مخالفان قرآن به ذکر داستان کسانی می پردازد که علیه تعالیم آسمانی انبیا توطئه و مکر کردند و به خاطر آن گرفتار عذاب الهی شدند، هشدار است به سایر انسانها که از آن قضیه عبرت بگیرند.

۶۲۳- عجز از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶۳ - ۲

۲ - دل های گرفتار غفلت ، ناتوان از درک و پذیرش پیام پیام آوران الهی

بل قلوبهم فی غمره من هـ ذَا

ص: ۲۸۴

۶۲۴- عجز دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۱۱

۱۱- توطئه گران ، از درک عوامل شکست و ناکامی خود در توطئه علیه دین ، عاجزند .

قد مکر الذین من قبلهم .. و أت هم العذاب من حیث لایشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۹ - ۱

۱ - ارائه دهندگان برنامه های ضد دینی ، ناتوان از حمایت نسبت به پیروان خویش در برابر عذاب خداوند

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً

با توجه به این که <من الله> ممکن است به حذف مضاف باشد، یعنی، <من عذاب الله> و با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (ص)، مطلب بالا استفاده می شود.

۶۲۵- عجز مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۸ - ۱

۱ - خداوند ، دارای مأمورانی سرسخت برای خشتی ساختن تلاش مخالفان دین و راندن آنها به سوی جهنم

سندع الزبانیه

<زَبَّيْتِيَه> (مفرد <زبانیه> از ریشه <زَبَّيْن> به معنای <دفع>)؛ به معنای <شدید> و <پلیس> (یاور سلطان) است (قاموس). اطلاق <زبانیه> بر مأموران الهی، به این جهت است که آنها اهل آتش را به سوی آن سوق می دهند. (مصباح)

۶۲۶- عجز مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۷۹ - ۵

۵ - منکران دین و رسالت پیامبران ، رودررو با اراده خداوند و ناتوان از مقابله با آن

أَمْ أُرْمَوْنَ أَمْراً فَأَنَا مَبْرُومُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۸ - ۲

۲ - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، هر چند فراوان و سازمان یافته باشند ، از مقاومت در برابر مأموران الهی عاجزانند .

ينهى . عبداً إذا صلّى ... كذب و تولّى ... فليدع ناديه . سندع الزبانية

ص: ۲۸۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۹ - ۱

۱ - تکذیب گران دین ، گرچه گروهی منسجم باشند ، از مانع شدن نماز گزاران ناتوان اند .

کَلَّا

حرف <کَلَّا> برای ردع و منع است و در آیه شریفه تکذیب گران دین را، از پندار موفقیت در باز داشتن مردم از نماز منع می کند.

۶۲۷- عذاب اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۲

۲ - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، گرفتار عذابی درد آور

و المکذبین . . . و عذابًا أليماً

۶۲۸- عذاب اخروی کتمان کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۲ - ۴۸

۴ - کتمان کنندگان احکام و معارف دین و حقایق کتب آسمانی ، برای همیشه به عذاب اخروی گرفتار خواهند بود .

إن الذين كفروا و ماتوا . . . خلدین فیها لایخفف عنهم العذاب

۸ - عذاب اخروی کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی ، پس از مرگ آغاز شده و به تأخیر نخواهد افتاد .

و لاهم ینظرون

برداشت فوق مبتنی بر این است که <ینظرون> فعل مجهول از باب افعال باشد، یعنی، از مصدر انظار (مهلت دادن) گرفته شده باشد. مراد از مهلت ندادن به قرینه <ماتوا و هم کفار> شروع عذاب پس از مرگ است.

۶۲۹- عذاب اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

ص: ۲۸۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۹ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۴ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۸ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۴ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۰ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

ص: ۲۸۷

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۹ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

۶۳۰- عذاب اخروی ممانعت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۴ - ۱۱

۱۱- ایجاد مانع بر سر راه خدا (دین الهی) ، موجب مشکلات دنیوی و عذاب بزرگ اخروی است .

و تذوقوا السوء بما صدقتم عن سييل الله و لكم عذاب عظيم

مقصود از <سييل الله> دين خداست كه در آيات بسيارى از قرآن به همين عنوان آمده است.

۶۳۱- عذاب اعراض از دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۵ - اعراف - ۷ - ۶ - ۶

۶_ ستمگران و اعراض كنندگان از قوانين دين، علاوه بر عذابهاى دنيوى به عذابهاى آخرت نيز گرفتار خواهند شد.

ص: ۲۸۸

و کم من قریه أهلکنها .. إنا کنا ظلمین. فلنسلن الذین أرسل إلیهم

هدف از بیان بازجویی در قیامت، تهدید ظالمان به عذابهای اخروی است، و کلمه <فاء> در <فلنسلن> بیانگر آن است که عذابهای دنیا پایان مجازات آنان نیست.

۶۳۲- عذاب دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۶ - ۱۰

۱۰- کفرپیشگان و مخالفان معارف دین ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های الهی اند .

فلما جاء أمرنا نجینا ص_ لِحًا . .. و من خزی یومئذ إن ربک هو القوی العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۳،۵

۳- توطئه کنندگان علیه دین الهی ، در داخل خانه های خود با فرو ریختن سقف خانه ها بر روی آنان ، به هلاکت رسیدند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی_نهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

ذکر قید <من فوقهم> پس از بیان <فخر علیهم السقف> (سقف بر آنها فرو ریخت) با اینکه ریزش سقف همواره از بالاست، می تواند برای بیان این منظور باشد که آنان در داخل خانه های خود، زیر آوار مدفون شدند.

۵- خداوند ، توطئه گران علیه دین را به گونه ای غافلگیرانه گرفتار عذاب کرد که هیچ گاه به آن گمان نمی بردند .

قد مکر الذین من قبلهم .. و أت_هم العذاب من حیث لایشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۵ - ۱۴

۱۴- مرتکبان کار های زشت و توطئه گران علیه پیامبر (ص) و دین ، در معرض عذاب های گوناگونند .

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض أو یأتیهم العذاب

۶۳۳- عذاب دنیوی دشمنان دین

۱- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم .. و أت هم العذاب ... ثم یوم القیـمه یخزیهم و یقول این

<خزی> در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

۶۳۴- عذاب دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۴

۴- کافرانی که تا آخرین لحظه زندگی در حال عناد و ستیز با دین باشند ، محکوم به عذاب ابدی خواهند بود .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا .. فَلَئِنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

لازمه قطعی <لن يغفر الله> باقی ماندن همیشگی در عذاب الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۲

۲ - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ

۶۳۵- عذاب کتمان کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۲

۲ - کسانی که احکام و معارف کتاب های آسمانی را کتمان کرده اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند ، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكُتُبِ .. لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

۶۳۶- عذاب معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۷ - ۶

۶- مخالفان انبیا و اعراض کنندگان از حقایق و معارف الهی ، در خطر نابودی و عذاب الهی اند .

فإن تولّوا .. يستخلف ربّی قومًا غیرکم

۶۳۷- عرف و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۹۰

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۰ - ۶

۶ - نقش معیار های عرفی در احکام دین

الوصیه للولدين و الأقربین بالمعروف

۶۳۸ - عصیان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲۸ - ۵

۵ - گرایش به کار های بیهوده و صرفاً مایه سرخوشی ، در تضاد با مکتب پیامبران و ناسازگار با بینش الهی

أُتْبِنُونَ بِكُلِّ رِيحٍ ءَايَهُ تَعْبَثُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۸ - ۱۱

۱۱ - سرپیچی کنندگان از پیام وحی و روی گردانان از یاد قیامت ، ظالم و ستمگرند .

و كذلك أوحينا .. و تنذر يوم الجمع ... و الظالمون ما لهم من ولئى و لانصير

۶۳۹ - عقلانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۳ - ۶

۶ - اصول و معارف دین ، مبتنی بر دلیل و برهان عقلی

أولم يروا أن الله .. بقدر على أن يحيى الموتى

خداوند در این آیه، برای اثبات امکان زنده شدن دو باره مردگان، دلیل عقلی آورده است و آن نمود مظاهر قدرت و حکمت در پیکره آفرینش است.

۶۴۰ - عقلانیت دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۱

۱ - آیین ابراهیم ، آیینی خردمندان و پیروی از آن خردمندی است .

و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

ص: ۲۹۱

۶۴۱- عقیده به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۲۹

۲۹ - آنان که ابعاد اعتقادی دین را باور دارند و از اموال خویش برای دستگیری مستمندان بهره می گیرند و وظایف عبادی و اجتماعی خویش را انجام می دهند ، تقوای پیشگان حقیقی هستند .

و لكن البر من ءامن . . . و أولئك هم المتقون

۶۴۲- عقیده به دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۶

۶ - اعتقاد به آیین ابراهیم ، مستلزم پذیرش اسلام است .

ربنا وابعث فيهم رسولا . . . و من يرغب عن ملة إبراهيم إلا من سفه نفسه

جمله <ربنا وابعث . . .> که اشاره به بعثت پیامبر اسلام دارد - بیانگر اصلی از اصول آیین ابراهیم است. بنابراین باور به آیین ابراهیم، در پی دارنده باور به حقانیت دین اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۷

۷- اعتقاد به مرام ابراهیمی (ع) ، ناسازگار با هرگونه شرک به خدا

مَّله إبراهيم حنيفاً و ما كان من المشركين

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که عبارت <ما كان من المشركين> تعریضی باشد به مشرکان مکه که از یک سو به حضرت ابراهیم(ع)، بنیان گذار کعبه، ارج می نهادند، ولی از سوی دیگر شرک میورزیدند.

۶۴۳- علایق دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

و إِنَّه لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

کلمه <شدید> _ چنان که در قاموس آمده _ گاه به معنای <بخیل> است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف <لام> در <لَحَبَّ الْخَيْرِ> لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

ص: ۲۹۲

۶۴۴- علم به تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۳ - ۷

۷- آشنایی عمیق با احکام دین و معارف الهی، از شرایط ضروری برای نهدی کنندگان از منکر

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار

بدان احتمال که نام بردن عالمان دین برای اشاره به این باشد که نهدی از منکر تنها وظیفه آشنایان به احکام الهی، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۱۲

۱۲- شیطان ناتوان از گمراه کردن کسانی که معارف و آیات الهی را بخوبی بشناسند و به آنها پایبند باشند .

فانسلخ منها فأتبعه الشیطن

از اینکه شیطان پس از فاصله گرفتن بلعم باعورا به تعقیب او می پردازد، معلوم می شود پیش از آن به وی دسترسی نداشته و از گمراه کردن او ناتوان بوده است.

۶۴۵- علم به حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۸ - ۱

۱- آگاهی از دلایل روشن الهی بر اثبات حقانیت تعالیم دین (همچون معاد و جزای انسان ها در آن روز) ، مقتضی ایمان به خدا ، رسول او و قرآن است .

ف_امنوا بالله و رسوله و النور الذی أنزلنا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه به منزله نتیجه برای مطالب یاد شده در آیات پیشین است. آن مطالب عبارت است از ارائه دلایل روشن بر حقانیت تعالیم الهی و نیز اثبات معاد و... .

۶۴۶- علم در تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۹ - ۵

۵- دستور های الهی ، حقایقی است مبتنی بر علم و آگاهی خداوند به نیاز های تربیتی بشر

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبِّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

ص: ۲۹۳

<حکمت> وقتی به خداوند نسبت داده شود، به معنای معرفت او به اشیا و به وجود آوردن آنها در نهایت اتقان است (مفردات راغب).

۶۴۷- علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۳ - ۳۰

۳۰ _ دلایل روشن الهی ، تمام کننده عذر و اتمام حجّت بر عالمان به آن

و ما اختلف فيه الا الذين اوتوه من بعد ما جاءتهم البينات

۶۴۸- علمای دین در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۴ - ۴

۴ _ وجود عالمان دین و قاریان کتاب های آسمانی در عهد نزول قرآن

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسل الذين يقرءون الكتب من قبلك

۶۴۹- علمای دین دنیاطلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۱۰

۱۰ _ عالمان دینی دنیا دوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اهل دوزخند .

لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه .. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

۶۵۰- علمای دین و انحراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۱ - ۱۲

۱۲ - معتقدان به مکاتب الهی ، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی ، در خطر انحراف و حق پوشی هستند .

نبذ فريق من الذين أوتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

ص: ۲۹۴

۶۵۱- علمای دین و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۴ - ۵

۵ - نسخه های کتاب های آسمانی پیشین در عصر نزول قرآن ، محدود و تنها در اختیار علمای ادیان بود .

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسل الذين يقرءون الكتب من قبلك

۶۵۲- علمای دین و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۲ - ۵

۵ - کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

ولا تلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

فعل <تعلمون> می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا <و أنتم تعلمون>؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۱ - ۱۲

۱۲ - معتقدان به مکاتب الهی ، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی ، در خطر انحراف و حق پوشی هستند .

نبذ فريق من الذين أتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۶ - ۹،۱۱

۹ - کتمان کنندگان مسایل دینی بویژه اگر از عالمان دین باشند ، سزاوار سرزنش و ملامتند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

لحن جمله <إن فريقاً...> گویای ملامت و سرزنش کسانی است که حقیقت را فهمیده و آن را انکار می کنند.

۱۱ - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

ص: ۲۹۵

۶۵۳- علمای دین هواپرست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۱۰

۱۰ - عالمان دینی دنیا دوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اهل دوزخند .

لكنه أخذ إلى الأرض و اتبع هوه ... و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

۶۵۴- عمل به بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۶ - ۱۰

۱۰ - دنیا طلبی ، از انگیزه های تبعیض در دین (عمل کردن به برخی از دستورات دین و رها کردن برخی دیگر از آن) است

أفتؤمنون ببعض الكتب و تكفرون ببعض .. أولئك الذين اشتروا الحيوه الدنيا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۷

۱۷ - لزوم عمل به مجموعه کامل دستورات دین و پرهیز از هر گونه گزینش نسبت به آن

و لا تتفرّقوا فيه

برداشت یاد شده بر این پایه مبتنی است که مراد از <تفرّق> در <لا-تتفرّقوا فيه> عمل کردن به برخی از دستورات دین و

رها کردن بعضی دیگر باشد.

۶۵۵- عمل به تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۱،۲

۱_ دعوت خداوند از اهل کتاب به اقامه تورات ، انجیل و سایر معارف و تعالیم الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

۲_ بهره مندی اهل کتاب از نعمت های آسمانی و زمینی ، در صورت باور به معارف تورات و انجیل و عمل به احکام آنها به همراه دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لاکلوا من فوقهم

<اقامه> به معنای برپایی چیزی و یا کاری است با تمام شرایط آن و اقامه کتب آسمانی، باور به معارف آن و انجام تمامی تکالیف آنهاست.

ص: ۲۹۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۸ - ۴

۴ - پایبندی به کتاب های آسمانی و ادیان الهی - نه مجرد انتساب به آن - ، تعیین کننده ارزشمندی جوامع

يا هاهل الكتاب لستم على شىء حتى تقيموا التوريه و الانجيل

مخاطب قرار دادن يهود و نصارا با عنوان اهل كتاب و سپس تعيين ملاك ارجمندی يعنى پایبندی به كتب آسمانی، اشاره به این است كه صرف انتساب به دين و آيين الهی کارساز نیست، بلکه پایبندی به آن موجب ارجمندی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۰ - ۸

۸ - بنی اسرائیل با نقض پیمان های الهی و پیروی از هوا های نفسانی ، فاقد پایگاه مطمئن برای اقامه تورات ، انجیل و دیگر معارف الهی

لستم على شىء .. لقد اخذنا ميثق بنى اسريل

بنابر اینکه جمله <لستم على شىء ..> به این معنا باشد كه شما پایگاهی ندارید تا بتوانید تورات و انجیل را اقامه کنید، می توان گفت آیه مورد بحث آن پایگاه را تفسیر می کند ؛ يعنى آن پایگاه عبارت است از تعهد به میثاق الهی و پرهیز از هواپرستی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۶ - ۲

۲ - پذیرش و عدم پذیرش رسالتهای انبیا و نیز عمل به احکام دين، محور بازجویی خداوند از امتهاست.

فلنسلن الذين أرسل إليهم

توصیف مردم با عنوان <أرسل إليهم> دلالت بر این دارد كه بازجویی از امتها درباره چگونگی برخورد با رسالتهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۴ - ۱۰، ۱۳ - ۸

۸_ خداوند از موسی (ع) خواست تا پیام های او را دریافت کند و فراگیرد و اعمال و رفتارش را بر اساس آنها استوار سازد .

فخذ ما ءاتيتك

<أخذ> (مصدر <خذ>) به معنای گرفتن است و گرفتن پیامهای الهی به این است که انسان آنها را فراگیرد و به آنها عمل کند.

۱۰_ فرمان به دریافت پیام های خدا و به کار بستن آنها و سپاسگزاری در برابر نعمت های او ، از سخنان خداوند با موسی (ع) در میعادگاه مناجات

قال .. فخذ ما ءاتيتك و كن من الشكرين

۱۳_ فراگیری پیام های خدا و به کارگیری آنها در اعمال و رفتار ، سپاسگزاری از او در برابر نعمت دین است .

فخذ ما ءاتيتك و كن من الشكرين

مطرح کردن سپاسگزاری پس از اعطای پیامهای آسمانی، برای رساندن این حقیقت است که آن پیامها از نعمتهاست و باید خداوند را به خاطر اعطای آنها شاکر بود. فرمان به فراگیری آنها می رساند که شکر این نعمت به فراگرفتن و به کار بستن آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۹۷

۱۲ - لزوم پیشتازی رهبران بر پیروانشان در به کارگیری تعالیم خویش

فخذها بقوه و أمر قومك يأخذوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۸ - ۶

۶ - پایبندی به ارزش های الهی و پرهیز از خیانت به دین ، دارای پاداشی عظیم نزد خداوند

لاتخونوا الله .. انما أموالکم و اولدکم فتنه و أن الله عنده أجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۹

۹ - پایبندی به دین و عمل به دستورهی آن ، معیار ارزشمندی و ملاک دینداری است ، نه صرف ادعا و سخنوری .

فمن تبعنی فإنه منی

<تبع> و <اتبع> به معنای گام نهادن در جای پای کسی و پیروی کردن همراه با دستورگیری است (مفردات راغب).

۶۵۶ - عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵ - ۵

۵ - رستگاری انسان در گرو ایمان به اصول اعتقادی دین و پایبندی به ارکان عملی آن است .

الذین یؤمنون .. و أولئک هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۱ - ۶

۶ - سلامت و سعادت جوامع در گرو پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دین

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

با توجه به آیات گذشته که در آن جامعه ای منحط از بنی اسرائیل ترسیم گردیده بود، معلوم می شود آیه مورد بحث، رهنمودی است برای نجات جوامع از انحطاط، بنابراین <ما اتخذوهم أولياء> تنها، بیان یکی از نتایج ترک پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دینی است و نتایج دیگر که از آنها به سلامت و سعادت تعبیر شد با توجه به آیات گذشته به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۲ - ۴

۴- حفظ معارف و شریعت الهی و اجرای احکام آن ، نیازمند صلابت و توان مندی است .

خذ الکت_ب بقوّه

ص: ۲۹۸

۶۵۷- عمل پنهانی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۰ - ۶

۶- رفتار پنهان و آشکار دین ستیزان ، تحت نظارت مستقیم خداوند و نیز در نظرگاه کاتبان و مأموران الهی

أم يحسبون أننا لانسمع سرهم و نجويهم بلى و رسلنا لديهم يكتبون

۶۵۸- عوامل اجتناب از دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۷

۱۷ - پروا داشتن از خدا و نهرا سیدن از غیر او ، مستلزم ایمان به قرآن و پرهیز از دین فروشی است .

ءامنوا بما أنزلت . . . و لاتشتروا بأیتی ثمناً قليلاً و إیى فاتقون

۶۵۹- عوامل استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۸

۸- فریفتگی و دل بستگی به دنیا موجب یاوه گویی، بازیچه شمردن دین و بیهوده گویی درباره آن است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم . . . و غرتهم الحیوه الدنیا

عطف جمله <غرتهم> از نوع عطف سبب بر مسبب است. یعنی سبب اینکه برخی دین را بازیچه گرفته اند، فریفتگی به زندگی دنیاست.

۶۶۰- عوامل اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۵

۵ - تکیه بر آداب و رسوم گذشتگان و اصرار بر رعایت آنها ، از عوامل نپذیرفتن دعوت پیامبر (ص) و پیروی نکردن از

قرآن و احكام دين

قالوا بل نتبع ما ألفينا عليه ءاباءنا

ص: ٢٩٩

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۵ - ۸

۸ - گروهی از انسان ها به خاطر نپذیرفتن قیامت ، دین خدا را دینی منحرف می پندارند و از آن رویگردان می شوند .

الذین یصدون عن سبیل اللّٰه و یبغونها عوجاً و هم بالأخره کفرون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله <و هم بالأخره کفرون> جمله حالیه و در مقام تعلیل باشد که در اصطلاح به آن حال معلله گفته می شود. بر این مبنا آیه اشاره به این معنا دارد که: برخی انسانها به علت نپذیرفتن قیامت، می پندارند دینی که در آن زنده شدن مردگان مطرح باشد دینی بی اساس و دارای اعوجاج است و در نتیجه از آن رویگردان شده و دیگران را از آن باز می دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۸ - ۱۷

۱۷ - دلخوشی به مظاهر دنیا و کفران و ناسپاسی انسان ، موجب روی گردانی وی از پیام وحی است .

فَإِنْ أَعْرَضُوا... فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ

جمله <وَ إِنْآ إِذَا... كَفُورٌ> می تواند اشاره به وجه اعراض و روی گردانی کافران از پیام وحی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۰ - ۳۱

۳۱ - تردید در عالمانه و حکیمانه بودن احکام دین و انطباق آن با مصالح واقعی بشر ، از عوامل عدم پابندی به آن *

ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ... وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که پس از بیان حکم الهی، برای تأکید بیشتر بر اهمیت این حکم و پابندی مؤمنان به آن، موضوع علم و حکمت صادرکننده آن حکم تذکر داده شده است.

۶۶۱- عوامل التزام به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۲ - ۱۰

۱۰- لازمه بندگی خدا و توحید در عبادت و اطاعتش ، حلال دانستن حلال های خدا و حرام دانستن حرام های خداست .

كلوا من طيب ما رزقنكم .. ان كنتم اياه تعبدون

هر يك از دو جمله <كلوا> و <اشكروا> می تواند حاکی از جواب شرط <ان كنتم ..> باشد. برداشت فوق ناظر به این است که جمله نخست به منزله جواب شرط گرفته شود. قابل ذکر است که چون عبادت، شرط برای امر، یعنی، <كلوا> و <اشكروا> قرار گرفته است، متضمن معنای اطاعت نیز می باشد. تقدیم <ایاه> بر <تعبدون> دلالت بر حصر دارد و لذا توحید در عبادت و اطاعت از آن استفاده شد.

ص: ۳۰۰

۶۶۲- عوامل انحراف از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۹

۹- دروغ بستن به خدا، موجب بازداري مردم از پیوستن به راه او و منحرف ساختن دین الهی و نشانه کفر به آخرت است.

و من أظلم ممن افتری .. و هم بالأخره هم ک_فرون

۶۶۳- عوامل ایمان به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۸۵ - ۱۱

۱۱- قرآن و پیام های آن بهترین وسیله برای ایمان به معارف الهی (توحید، قیامت و ...) است.

فبأی حدیث بعده یؤمنون

در برداشت فوق ضمیر <بعده> به قرآن و <باء> در فبأی <سببیه گرفته شده است. قابل ذکر است که در این صورت متعلق <یؤمنون> معارف الهی خواهد بود. یعنی اگر به وسیله قرآن به توحید و مانند آن ایمان نیاورند، پس به سبب چه چیز دیگری ایمان خواهند آورد؟

۶۶۴- عوامل بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۷۰ - ۸

۸- فریفتگی و دلبستگی به دنیا موجب یاوه گویی، بازیچه شمردن دین و بیهوده گویی درباره آن است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم .. و غرتهم الحیوه الدنیا

عطف جمله <غرتهم> از نوع عطف سبب بر مسبب است. یعنی سبب اینکه برخی دین را بازیچه گرفته اند، فریفتگی به زندگی دنیاست.

۶۶۵- عوامل بدنمایانی دین

۱۰_ انکار سرای آخرت ، ریشه نپذیرفتن دین و معارف الهی ، بازداشتن مردم از روی آوردن به آن و ناهنجار نشان دادن آن است .

الذین یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجًا و هم بالأخره هم ک_فرون

جمله <و هم بالأخره ..> را می توان جمله حالیه و بیانگر علت اموری دانست که در جمله های قبل بیان شده است.

۶۶۶- عوامل پاسداری از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۳ - ۷

۷_ استقامت و پایداری توده مردم بر ایمان و عقاید دینی خود ، در گرو تأمین نیاز های مادی و معنوی آنان

قالوا نريد ان نأكل منها و تطمئن قلوبنا

۶۶۷- عوامل تثبیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۱۳

۱۳ - ایمان و عمل صالح ، موجب تثبیت و تحکیم دین در میان جامعه بشری

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصالحات .. و لیمکننّ لهم دینهم الذی ارتض

۶۶۸- عوامل تحیر در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۷ - ۱۱

۱۱_ شریکان موهوم خداوند با تزئین اعمال ناروا موجبات هلاکت و سردرگمی و اشتباه در دین را برای مشرکان فراهم می سازند.

و کذلک زین .. لیردوهم و لیلبسوا علیهم دینهم

<ردی> به معنای هلاکت و <لبس> به معنای اشتباه است.

۶۶۹- عوامل تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۱۰

۱۰_ انکار سرای آخرت ، ریشه نپذیرفتن دین و معارف الهی ، بازداشتن مردم از روی آوردن به آن و ناهنجار نشان دادن آن

است .

الذین یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجًا و هم بالأخره هم ک_فرون

جمله <و هم بالأخره...> را می توان جمله حالیه و بیانگر علت اموری دانست که در جمله های قبل بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۲

۴ - روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، عامل کفر و تکذیب دین از سوی کافران در صدر اسلام

و لقد کذب الذین من قبلهم .. بل لجوا فی عتو و نفور

۵ - روح لجاج ، استکبار و حق گریزی ، از موجبات کفر و تکذیب دین

و لقد کذب الذین من قبلهم .. بل لجوا فی عتو و نفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - ثروت و جمعیت بسیار کافران در صدر اسلام ، عامل تکذیب دین و مانع آنان از پذیرش ایمان

آن کان ذا مال و بنین

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که <آن کان ذا..> متعلق به فعل محذوفی (مانند <کذب>) باشد که جمله شرطیه <إذا تتلی...> در آیه بعد _ بر آن دلالت دارد. تقدیر آن چنین است: <لکونه ذا مال و بنین کذب بآیاتنا...>.

۵ - ثروت انبوه و جمعیت بسیار ، از عوامل تکذیب دین و از موانع ایمان است .

آن کان ذا مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - آلودگی به دروغ و گناه ، ساقط کننده انسان تا مرحله تکذیب دین و باز داشتن مردم از نماز

ینهی. عبداً إذا صلی ... کذب و تولی ... ناصیه کذبه خاطئه

وصف های <کاذبه> و <خاطئه> بیانگر استمرار کذب و خطا در شخص است. این دو وصف در مقایسه با <ینهی> و <کذب> _ فعل و دلالت کننده بر حدوث نهی و تکذیب اند _ به منزله علت و معلول می باشند.

۶۷۰ - عوامل دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اطاعت نداشتن از خدا و رسول او ، منتهی به عنادورزی با دین و محرومیت ابدی از غفران الهی *

ی_أیها الذین ءامنوا أطیعوا اللّٰه و .. إنّ الذین کفروا و ... فلن ینظر اللّٰه له

از ارتباط <أطیعوا اللّٰه و .. > با <إنّ الذین کفروا و...>، مطلب بالا استفاده می شود.

۶۷۱- عوامل دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۳

۱۲ - تکبر و تجاوزگری ، موجب پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و ستیزه جویی با آیات الهی (تعالیم دین) است .

من هو مسرف مرتاب . الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه ... کذلک یطبع اللّـه علی کلّ قلب

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله < کذلک یطبع اللّـه علی کلّ قلب متکبّر جـبار > درصدد بیان علت اسراف و تردید در حق و جدال در آیات الهی باشد (که در آیه پیش و صدر این آیه، مورد بحث قرار گرفته است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۰ - ۲

۲ - روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق ناپذیری

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه . .. الذین کذبوا بالکتـب و بما أرسلنا به رسلنا

۶۷۲- عوامل دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۶

۶ - دستیابی به متاع دنیا از عوامل دین فروشی و کتمان حقایق دینی است .

و یشترون به ثمناً قليلاً

۶۷۳- عوامل دین گریزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۱۰

۱۰ - روح استکبار و خودبرتربینی ، از عوامل حرف ناشنوی ، حق ناپذیری و دین گریزی

و إنئی کلما دعوتهم . . . و استکبروا استکباراً

۶۷۴- عوامل سرزنش علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۳ - ۱۸

۱۸ - عالمان دینی در صورت بی توجهی به تعالیم کتاب های آسمانی ، سزاوار توبیخ و ملامت بوده و در قیامت بسزای کردارشان خواهند رسید .

قالت اليهود . . . و هم يتلون الكتب ... فالله يحكم بينهم يوم القيمة

ص: ۳۰۴

۶۷۵- عوامل شبهه افکنی در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۸ - ۹

۹ - تردیدافکندن در باور های دینی ، نتیجه گمراهی عمیق انسان

ألا إن الذين يمارون

با توجه به معنای <یمارون> (مجادله ای که در آن شک و تردید باشد) برداشت بالا به دست می آید. (مفردات راغب).

۶۷۶- عوامل شک در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۴

۴ - جدال در آیات الهی (تعالیم دین) ، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری ، موجب تردید و شکاک بودن انسان در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

كذلك يضلل الله من هو مسرف مرتاب . الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان أتىه

جمله <الذين يجادلون..> در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است؛ یعنی، چون برخی به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره در شک و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

۶۷۷- عوامل شکست دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۱۱

۱۱- توطئه گران ، از درک عوامل شکست و ناکامی خود در توطئه علیه دین ، عاجزند .

قد مكر الذين من قبلهم .. و أت هم العذاب من حيث لا يشعرون

۶۷۸- عوامل غفلت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۱۰

۱۰- سرگرمی انسان به دنیا ، عامل بی توجهی به وحی و دین الهی

ص: ۳۰۵

ما یأتیهم من ذکر . . . و هم یلعبون

جمله <و هم یلعبون> حال برای ضمیر فاعلی <استمعوه> و بیانگر وضعیت مشرکان و مردم حق گریز است. این وضعیت می تواند در حق گریزی و بی اعتنایی به پیام های الهی مؤثر باشد. گفتنی است جمله <لاهیة قلوبهم> در صدر آیه بعد _ که حال برای مبتدا در جمله <و هم یلعبون> است _ همین برداشت را تأیید می کند.

۶۷۹- عوامل کتمان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۲ - ۴

۴ - کتمان حقایق دینی و ایجاد عواملی برای ناشناخته ماندن معارف الهی ، امر نکوهیده و حرام است .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۳ - ۶

۶ - گرایش انسان ها به شرک و پرستش غیر خدا ، از عوامل وادار کننده آنان به کتمان حقایق دینی و معارف کتاب های آسمانی است . *

إن الذین یکتبون ما أنزلنا . . . و إلهکم إله وحد لا إله إلا هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۶

۶ - دستیابی به متاع دنیا از عوامل دین فروشی و کتمان حقایق دینی است .

و یشترون به ثمناً قليلاً

۶۸۰- عوامل گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۱۴ - ۵

۵ - توجه انسان در دنیا به ناپایداری عمر خویش ، دارای نقشی اساسی در گرایش او به دین الهی

قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

تعبیر <لو انکم کتتم تعلمون> می رساند که اگر انسان در زندگی دنیوی، به ناپایداری آن توجه داشته باشد، راهی را انتخاب خواهد کرد که به دوزخ و پشیمانی منتهی نشود. آن راه، همان گردن نهادن به شریعت و آیین الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۶

۳ - توجّه به آیات فراوان الهی ، مقتضی روی آوردن به دین خداست .

و من ءای_ته .. فأقم وجهك للدين حنیفاً

احتمال دارد <فا> در <فأقم> تفریع بر آیاتی باشد که در صدد اثبات یک تایی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۱ - ۱۱، ۱۰

۱۰ - تأثیر سازنده اخلاص و نداشتن چشم داشت مادی ، در تبلیغ دین و گرایش دادن مردم به دین داری

اتَّبِعُوا مِنْ لایسئلكم أجراً

۱۱ - تأثیر سازنده آگاهی و پیمودن راه دین ، در تبلیغات دینی و گرایش دادن مردم به دین داری

اتَّبِعُوا مِنْ لایسئلكم أجراً و هم مهتدون

مقصود از جمله <و هم مهتدون> (آنان ره یافته اند) این است که پیامبران، راه دین را شناخته و آن را پیموده اند و طبیعی است کسانی که راه دین را پیموده باشند، در تبلیغ دین موفق تر خواهند بود و مردم نیز دعوت آنان را بهتر خواهند پذیرفت.

۶۸۱- عوامل گسترش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۳ - ۴

۴ - هدف از تشریح جهاد و مبارزه در اسلام ، گسترش و جهانی شدن دین الهی و بر طرف شدن فتنه است .

و قتلوهم حتی لاتكون فتنه و یکون الدین لله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۷ - ۷

۷- سنّت الهی ، بر پیشبرد اهداف دین ، در اثر تلاش و جهاد مؤمنان

ی_اَیْهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوا اِنْ تَنصَرُوا لِلّٰهِ یَنصِرْکُمْ

از مجموع شرط و جزا، استفاده می شود که خداوند، آن گاه امت اسلامی را نصرت بخشیده و قوت می دهد که آنان، خود در راه دفاع از مکتب به پاخیزند. مفهوم شرط نیز می رساند که بدون تلاش، نصرت نصیبشان نخواهد شد.

۶۸۲- عوامل مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۳ - ۵

۵ - خوی استکبار و برتری طلبی ، عاملی مهم در کفر و دین گریزی

ص: ۳۰۷

ثم أدبر و استکبر

۶۸۳- عوامل محرومیت از درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۳ - ۸

۸ - مردمی که دل هایشان مهر شده ، از درک حقایق و معارف دینی و الهی محروم اند .

فطبع علی قلوبهم فهم لایفقهون

۶۸۴- عوامل محرومیت از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۸ - ۳

۳ - لجاجت و حق ناپذیری ، موجب محرومیت از فهم صحیح حقایق الهی

فهم لایؤمنون . إنا جعلنا فی أعن_ فهم أغل_ لا... فهم مغمحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۹ - ۳

۳ - لجاجت ، حق ناپذیری و دوری از ایمان ، موجب محرومیت از شناخت درست حقایق الهی و از دست دادن بصیرت و

بینایی

فهم لایؤمنون .. فأغشین_ هم فهم لایبصرون

۶۸۵- عوامل موفقیت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۴ - ۴

۴ - طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و ثيابك فطهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۵ - ۲

۲ - پرهیز از پلیدی و آلودگی ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و الرجز فاهجر

ص: ۳۰۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۶ - ۴

۴ - دوری از منت نهادن و زیاد شمردن عطایا و خدمات خود ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و لاتمنن تستکثر

۶۸۶- عوامل مؤثر در ثبات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۱۱

۱۱ _ اراده خداوند به اعتلای دین و راه خود ، در پرتو ایثار و جهاد مؤمنان

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ .. يَقتلون في سبيل الله

از اینکه خداوند، اعلام کرده است که خریدار جان و مال مؤمنان می باشد و سپس مسأله جهاد فی سبیل الله را مطرح ساخته، استفاده می شود که خداوند، پیشبرد راه خود را در پرتو جهاد مؤمنان قرار داده است.

۶۸۷- عوامل مؤثر در فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۳ - ۷

۷ - ویژگی ها و خصایل اخلاقی (چون صبر و شکر) ، مؤثر در فهم معارف توحیدی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

با توجه به این که صبر و شکر از فضایل اخلاقی می باشد، از تعلیق فهم آیات الهی بر صبر و شکر استفاده می شود که ویژگی های اخلاقی، دارای نقشی مهم و اساسی برای درک معارف است.

۶۸۸- عوامل ناخشنودی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱- ناخشنودی از دین و پیام های الهی ، معلول نیندیشیدن به عاقبت کفر و کافران *

کرهوا ما أنزل الله .. أفلم یسیروا فی الأرض فینظروا

از ارتباط <أفلم یسیروا> با <کرهوا ما أنزل الله>، می توان استفاده کرد که اگر کافران عصر بعثت به فرجام شوم پیشینیان کافر می

ص: ۳۰۹

اندیشیدند، این چنین از پیام های دین، گریزان و ناخشنود نبودند.

۶۸۹- عینیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۲۶ - ۸

۸ - جدا نبودن دین از سیاست ، معیشت و تدبیر امور جامعه

ی_داود اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

انتخاب داوود(ع) از سوی خداوند برای تدبیر کلیه امور جامعه بشری و مأموریت او برای داوری میان مردم در کلیه نزاع ها و اختلاف ها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

۶۹۰- غفلت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۳ - ۶

۶ - جوامع معاصر موسی ، گرفتار غفلت و بی خبری از تعالیم الهی

و لقد ءاتینا موسی الکتب .. لعلهم یتذکرون

۶۹۱- غفلت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۵،۹

۵- خداوند ، توطئه گران علیه دین را به گونه ای غافلگیرانه گرفتار عذاب کرد که هیچ گاه به آن گمان نمی بردند .

قد مکر الذین من قبلهم .. و اتهم العذاب من حیث لایشعرون

۹- توطئه گران علیه دین ، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین ، دامنگیر خود آنان خواهد شد .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی_نهم من القواعد .. و اتهم العذاب من حیث لا

۶۹۲- غفلت مسیحیان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۲

۲ - یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا، سرای آخرت و ...) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله، به

ص: ۳۱۰

بحث و مشاجره می پرداختند .

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق و المغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: > آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند. <

۶۹۳- غفلت معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۱۱

۱۱- روی گردانان از تکالیف و تعهدات الهی ، مردمی ناآگاه و بی توجه به پاداش های برتر خداوندی اند .

و لا تشتروا بعهد الله . . . إنما عند الله هو خير لكم إن كنتم تعلمون

۶۹۴- غفلت یهود از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۲

۲- یهود و نصارا محتوای اساسی دین را (ایمان به خدا ، سرای آخرت و . . .) به فراموشی سپرده و با مسلمانان بر سر قبله ، به بحث و مشاجره می پرداختند .

لیس البر أن تولوا وجوهكم قبل المشرق و المغرب

برداشت فوق با توجه به شأن نزولی که درباره آیه مورد بحث آمده، استفاده می شود. در مجمع البیان نقل شده است: > آن گاه که قبله تغییر کرد، بحث و گفتگو پیرامون آن بسیار می شد و یهود و نصارا در این باره بسیار سخن می گفتند. <

۶۹۵- غلو در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۷۱ - ۲۳، ۵، ۳، ۱

۱_ خداوند ، اهل کتاب را از غلو در دینشان نهی کرده است .

ياهل الكتب لاتغلوا في دينكم

<غلو> به معنای تجاوز است، و غلو در دین به معنای خارج شدن از حدود و معارفی است که در کتب آسمانی آمده و یا پیامبران الهی تعلیم داده اند.

۳_ یهود و نصارا مردمی آلوده به غلو و گرافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلوا في دينكم

ص: ۳۱۱

با توجه به سیاق آیه معلوم می شود، غلو و تجاوز تحقق پیدا کرده نه اینکه نهی از غلو تنها برای پیشگیری باشد.

۵_ پیروان ادیان الهی، در معرض خطر غلو و گزافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم

۲۳_ مسیحیان معتقد به تثلیث، غلو کنندگان در دین هستند.

ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم .. و لاتقولوا ثلثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۷ - ۱۷، ۱۴، ۸، ۷، ۵، ۴، ۲

۲_ پیامبر (ص) مأمور نهی اهل کتاب از غلو و گزافه گویی در آیین خویش

قل ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم

۴_ پیروان ادیان الهی در خطر غلو و انحراف از دین خویش

ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم

۵_ پندار تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم، مصداق روشن گزافه گویی و غلو مسیحیان در دین خویش

ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم

از مصادیق مورد نظر از گزافه گویی مسیحیان _ به قرینه آیات گذشته _ اعتقاد آنان به تثلیث و الوهیت مسیح (ع) و مادرش مریم است.

۷_ بی توجهی به کتاب های آسمانی، منشأ غلو و گزافه گویی در دین

ياهل الكتب لاتغلوأ فی دینکم غیر الحق

مخاطب قرار دادن مسیحیان با عنوان اهل کتاب، برای اشاره به این حقیقت است که غلو در دین با پیروی از کتب آسمانی ناسازگار است. بنابراین غلو پیروان ادیان الهی ریشه در بی توجهی آنان به کتب آسمانی خویش دارد.

۸_ پیروی اهل کتاب از پیشینیان گمراه و هواپرست خویش، منشأ غلو و گزافه بستن آنان به دین

ياهل الكتب لاتغلوأ .. و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

بنابر اینکه مخاطبان <یا اهل الکتب> نصارا و یهود در عصر پیامبر(ص) باشند، به نظر می رسد مراد از <قوم قد ضلوا من قبل> پیشینیانی از خود اهل کتاب باشد و مصداق مورد نظر در ضلالت آن قوم، غلو و تجاوزشان در طرح مسائل دینی است.

۱۴ _ غلو و افراط در دین ، برخاسته از تمایلات نفسانی و بدور از دلیل و برهان

لاتغفلوا فی دینکم غیر الحق و لاتتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

۱۷ _ غلو در دین ، ضلالت و انحراف از حد اعتدال و راه میانه است .

لاتغفلوا فی دینکم غیر الحق و لاتتبعوا اهواء قوم .. و ضلوا عن سواء السبیل

۶۹۶- فراگیری تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۴ - ۱۰، ۱۳، ۸

۸ _ خداوند از موسی (ع) خواست تا پیام های او را دریافت کند و فراگیرد و اعمال و رفتارش را بر اساس آنها استوار سازد .

ص: ۳۱۲

<أخذ> (مصدر <خذ>) به معنای گرفتن است و گرفتن پیامهای الهی به این است که انسان آنها را فراگیرد و به آنها عمل کند.

۱۰_ فرمان به دریافت پیام های خدا و به کار بستن آنها و سپاسگزاری در برابر نعمت های او ، از سخنان خداوند با موسی (ع) در میعادگاه مناجات

قال .. فخذ ما ءاتيتك و كن من الشكرين

۱۳_ فراگیری پیام های خدا و به کارگیری آنها در اعمال و رفتار ، سپاسگزاری از او در برابر نعمت دین است .

فخذ ما ءاتيتك و كن من الشكرين

مطرح کردن سپاسگزاری پس از اعطای پیامهای آسمانی، برای رساندن این حقیقت است که آن پیامها از نعمتهاست و باید خداوند را به خاطر اعطای آنها شاکر بود. فرمان به فراگیری آنها می رساند که شکر این نعمت به فراگرفتن و به کار بستن آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۴۵ - ۱۴ ، ۱۰

۱۰_ جدیت در فراگیری معارف الهی به بهترین وجه ، و عمل به احکام دین به نیکوترین صورت ، وظیفه ای بر عهده مردم

و أمر قومك يأخذوا بأحسنها

۱۴_ فراگیری معارف و عمل به احکام الهی ، شرط پیروزی قوم موسی بر فاسقان و آزادسازی سرزمین آنان

فخذها .. يأخذوا بأحسنها سأوريكم دار الفسقين

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که <سأوريكم> جواب فعل امر <فخذها بقوه و أمر قولك يأخذوا> باشد ، یعنی: <إن تاخذها و يأخذوا سأوريكم دار الفسقين> قابل ذکر است که مجزوم نشدن <أوريكم>، علی رغم اینکه جواب امر قرار گرفته، به سبب وجود <سين> است.

۶۹۷- فراموشی تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ _ گناه ، از عوامل فراموشی و نسیان معارف الهی

فبما نقضهم ميثقهم .. و نسوا حظاً مما ذكروا به

۶۹۸- فرجام اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۱۶

۱۶ - سرانجام رویگردانی از آن چه که خداوند نازل کرده و گردن نهادن به راه شیطان ، آتش شعلهور است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله .. أو لو كان الشيطان يدعوهم إلى عذاب السع

ص: ۳۱۳

۶۹۹- فرجام دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۶ - ۱۰

۱۰ - هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذب الذين كفروا و ذلك جزاء الكافرين

۷۰۰- فرجام شوم مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۲۹ - ۴

۴ - ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین ، از وظایف رهبران الهی

فذكر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

۷۰۱- فرجام مخالفت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۳ - ۵

۵ - توجه دادن یهودیان به فرجام شوم مخالفت با فرمان های الهی ، هدف از پرسش پیامبر (ص) از یهودیان درباره مردم ایله

و سئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر

۷۰۲- فرعون و انتخاب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۳ - ۲

۲ - فرعون ، مردم را در گزینش دین و آیین ، نیازمند رخصت دهی خویش می دانست و آن را حقی برای خود می شمرد .

قال فرعون ءامنتم به قبل أن ءاذن لكم

ص: ٣١٤

۷۰۳- فضایل پیروان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷ - ۱۸

۱۸ - مؤمنان تائب و پیرو راه الهی ، برخوردار از لطف و حمایت فرشتگان عرش الهی

الذین يحملون العرش .. يستغفرون ... للذین تابوا و اتبعوا سیلک

۷۰۴- فضایل علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۷

۳۷_ عالمان خدا ترسی ، وارسته از دین فروشی و تحریفگری

و اخشون و لاتشتروا بایتی ثمنًا قليلا

۷۰۵- فضیلت دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۶

۶- دین نوح ، اولین شریعت آسمانی است . *

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا

آیه شریفه در مقام بیان ادیان پیشین است. تعبیر <شرع لکم... أوحینا إلیک> می تواند ناظر به اولین و آخرین شرایع آسمانی باشد.

۷۰۶- فضیلت محافظت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۸ - ۱۸

۱۸_ شرافت پاسداری از دین ، شایسته ملت های مجاهد و انفاقگر و نه بخلورزان دنیاگرا

و إن تتولّوا يستبدل قوماً غيركم ثم لا يكونوا أمثـلكم

با توجه به این که آیات پیشین در زمینه جهاد و انفاق و نیز روی گردانان از جهاد و انفاق بود، این آیه می تواند خطاب به جامعه مسلمین عصر پیامبر(ص) باشد که اگر آنان از جهاد و انفاق روی گردانند، خداوند شرافت پاسداری از دین را از آنان سلب کرده و به امتی خواهد داد که این چنین نباشند.

ص: ۳۱۵

۷۰۷- فطرت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۴

۴ - التزام به دین الهی، امری فطری و آمیخته با فطرت آدمی است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

انتساب دین به کافران (دینهم) حکایت از آن دارد که دینی برای آنان فرض شده است. بنا بر یک احتمال این دین همان ندای فطرت است که آنان را به توحید و تدین فرامی خواند؛ چنانکه صاحب المیزان فرموده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۴ - ۱۳

۱۳- هماهنگی احکام الهی، با فطرت و طبیعت انسان

حل - لا طیباً

برداشت فوق، از آن جاست که <طیب> به معنای چیزی است که انسان با طیب نفس و رغبت کامل آن را بپذیرد و قرآن چنین چیزی را متعلق حلیت دانسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۸ - ۷

۷- تعالیم دینی، با فطرت و گرایش انسان ها، هماهنگ است.

كُلْ ذَلِكْ كَان سَيِّئَةً عِنْد رَبِّكَ مَكْرُوهاً

مشارالیه <ذلك> مجموع انحرافهای عقیدتی و اخلاقی است که در آیات پیش مطرح شده است و خداوند، آنها را ناخوشایند دانسته و از آنها تعبیر به <سئئه> کرده است و <سئئه> از ریشه <سوء> به معنای هر چیزی است که مایه اندوه و ناراحتی انسان شود و این، نشان می دهد که بین تعالیم دینی و طبیعت انسان، هماهنگی وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۱۶، ۱۸

۱۶ - ثبات و بقای دین توحیدی ، به خاطر هماهنگی آن با فطرت انسانی است .

فطرت الله التي فطر الناس عليها .. ذلك الدين القيم

<ذلك> اشاره به دینی است که از هرگونه انحراف و کجی به دور بوده و مطابق با فطرت انسان ها است و خداوند، آنان را مأمور به رویگرد تمام عیار به سمت آن کرده است.

۱۸ - اکثریت مردم ، به دین حقی که فطرت انسان ها با آن هماهنگ است ، جاهل اند .

فطرت الله .. و لکن أكثر الناس لا يعلمون

متعلق <لا-یعلمون> در آیه نیامده است. احتمال دارد به قرینه ذکر دین فطری (اسلام)، متعلق آن نکته ای باشد که در بالا آمده است.

ص: ۳۱۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۶ - ۸

۸ - معارف دین ، دارای ریشه در فطرت و سرشت انسان

فی الله من بعد ما استجیب له

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از <فی الله> دین خدا و اجابت کننده فطرت انسان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۷

۷ - حقایق دین ، نهفته در نهاد آدمیان ؛ اما نیازمند تذکر و یادآوری با پیام

فذكر بالقرءان

واژه <ذکر> به معنای تذکر است. یادآوری کردن در جایی کاربرد دارد که قبلاً مورد توجه بوده؛ اما به دلایلی مغفول واقع شده است. در مورد آدمیان توجه قبلی آنان به حقایق دین، توجه فطری و غریزی خواهد بود.

۷۰۸ - فلسفه تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۰ - ۱۰

۱۰ - از میان بردن فرهنگ و مقررات جاهلی حاکم بر جوامع ، از اهداف احکام و قوانین الهی

و إن احکم بینهم بما أنزل الله . . . افحکم الجهلیه بیغون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۰ - ۱۹

۱۹ - نیل انسان ها به فلاح و رستگاری از جمله اهداف امر الهی به تقوای پیشگی است .

فاتقوا الله یا ولی الالب لعلمکم تفلحون

۷۰۹- فلسفه تعلم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۲

۱۲ - کسب معارف دینی ، مقدمه ای برای انذار و هدایت جامعه است .

لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إلیهم

ص: ۳۱۷

۷۱۰- فلسفه تفقه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۳

۱۳ - انذار جامعه ، از هدف های اصلی و محور تفقه در دین است .

لیتفقها فی الدین و لینذروا قومهم

۷۱۱- فلسفه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۱ - ۱۲

۱۲ - دستورات الهی ، برنامه هایی برای رساندن انسان به اهداف تعیین شده

اعبدوا ربکم .. لعلکم تتقون

جمله <لعلکم تتقون> می رساند که: هدف تعیین شده برای انسانها نیل به تقوای پیشگی است و خداوند به منظور رساندن انسانها به این هدف، عبادت را بر آنان واجب کرده است. بنابراین دستورات خداوند به منظور رساندن آدمی به این هدف، بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۵ - ۲۰

۲۰ - تکالیف الهی ، تأمین کننده مصالح و منافع انسانهاست .

و لاتقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۴ - ۱۸

۱۸ - مصلحت انسان ها ، اساس احکام و فرمان های ادیان الهی است .

ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۱۳، ۱۰، ۶۸

۶ - پذیرش تورات با جدیت تمام و استوارسازی رفتار و اندیشه ها بر اساس آن ، فرمان خداوند به بنی اسرائیل

خدا ما ایتینکم بقوه

۸ - تحصیل تقوا و دوری از اعمال ناروا ، هدف از فراخوانی بنی اسرائیل به پذیرش تورات

خدا ما ایتینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

۱۰ - نیل انسان ها به تقوا و پرهیزشان از عقاید ناصواب و اعمال ناروا ، از اهداف نزول کتاب های آسمانی است .

ص: ۳۱۸

خذوا ما ءاتینکم بقوه و اذکروا ما فیه لعلکم تتقون

۱۳ - فراگیری کتاب آسمانی و تنظیم عقاید و اعمال بر محور آن ، وظیفه ای ضروری بر عهده اهل ایمان

خذوا ما ءاتینکم بقوه و اذکروا ما فیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۸ - ۲

۲ - خداوند ارائه کننده بهترین معارف و دستورات برای پاک سازی بشر از آلودگیها

و من أحسن من اللّٰه صبغہ

جمله <و من أحسن...> چه کسی در رنگ آمیزی کردن (تطهیر) از خدا بهتر است. <به دلیل وقوع آن پس از مطرح ساختن ایمان و فرستادن احکام و معارف قرآن و ... اشاره به این دارد که: احکام و معارفی که خداوند نازل کرده و مردم را بدان فراخوانده، بهترین معارف و دستورات برای پاک سازی و تطهیر آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۲ - ۱۵

۱۵ - هدایت انسان ها به صراط مستقیم ، هدف از تشریح دین و جعل احکام از سوی خداوند است .

ما ولیهم عن قبلتهم... یهدی من یشاء إلی صراط مستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۳

۳ - داشتن قبله ای خاص و روکردن به آن ، هدف اصلی دین و عبادت نیست .

لیس البر أن تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب و لکن البر من ءامن

بدیهی است که روی آوردن به قبله (در عبادتها) خود از فرمانهای الهی است. بنابراین نفی نیکی از آن با توجه به فرازهای بعد (و لکن البر...) اشاره به این دارد که: دستور روی آوردن به قبله یک دستور فرعی است و آنچه هدف و اساس دین است، ایمان و ... می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۴۹ - ۴

۴_ ادیان الهی، راه رشد و تعالی انسان و جامعه

ان تطيعوا الذين كفروا يردوكم على اعقابكم

خداوند با تعبیر واپسگرایی به جای کفر و شرک، اشاره به این معنا دارد که دین الهی، راه رشد و تعالی واقعی انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۷۰ - ۶

۶_ هدایت و تربیت تمامی انسان ها، هدف از بعثت پیامبران و نزول کتب آسمانی

يا أيها الناس قد جاءكم الرسول بالحق من ربكم

ص: ۳۱۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۵ - ۱۵

۱۵ _ رشد ، رستگاری و سعادت انسان ، هدف برنامه ها و تکالیف الهی

اتقوا الله وابتغوا إليه الوسيله و جهدوا فی سبيله لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۰ - ۱۳

۱۳ _ فلاح و رستگاری ، از اهداف تشریح احکام دین

انما الخمر .. فاجتنبوه لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۲ - ۱۲

۱۲ _ اوامر، نواهی، هشدارها و توبیخهای خداوند همواره در جهت رشد و تربیت انسانهاست.

و نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۶ - ۱۲

۱۲ _ توجه انسان به خدادادی بودن نعمتهای مادی و معنوی، از اهداف تبیین آیات قرآن و معارف دین

ذلک من ءایت الله لعلهم یدکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۱۴، ۱۰، ۹، ۶

۶ _ دین و معارف الهی ناشی از مقام ربوبی خداوند و برای رشد و تعالی انسانهاست .

أن جاءکم ذکر من ربکم

<من> در <ذکر من ربکم> برای ابتدای غایت است. یعنی معارف دین از مقام ربوبی سرچشمه گرفته است. و اضافه <رب> به <کم> می رساند که نزول آن معارف در راستای ربوبیت خدا بر انسانها و برای تربیت آنان است.

۹_ ترساندن مردم از عذاب های الهی به واسطه پیامبران ، از اهداف نزول دین و معارف الهی است .

أَنْ جَاءَكُمْ ذَكَرَ مِنْ رَبِّكُمْ عَلِيَّ رَجُلٌ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ

<لینذرکم> متعلق به <جاء> است و ضمیر <لینذر> به <رجل> برمی گردد. یعنی هدف از اینکه معارف دین بر پیامبری نازل می شود، این است که وی مردم را از عذابهای الهی بترساند.

۱۰_ گرایش مردم به تقوای پیشگی در پرتو رسالت انبیا ، از اهداف نزول دین و معارف الهی است .

أَنْ جَاءَكُمْ ذَكَرَ مِنْ رَبِّكُمْ عَلِيَّ رَجُلٌ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا

<لتتقوا> عطف بر <لینذرکم> است و در نتیجه نیل مردم به تقوا از اهداف آمدن ذکر و معارف دین می باشد. و چون بیان این هدف در پی <لینذرکم> ذکر شده است، می توان گفت نیل انسانها به تقوای پیشگی در پرتو امداد و اندرز پیامبران امکان پذیر است.

۱۴ - شمول رحمت خاص الهی بر بندگان ، از اهداف نزول دین و بعثت پیامبران

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم .. لعلكم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۷،۹

۷ - دین و معارف الهی ناشی از مقام ربوبی خداوند و برای رشد و تعالی انسانهاست .

أن جاءكم ذكر من ربكم

۹ - ترساندم مردم از عذاب های الهی به واسطه پیامبران ، از اهداف نزول دین و معارف الهی است .

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۴ - ۲

۲ - دین و تعلیمات و رهنمود های خدا و پیامبر (ص) ، مایه حیات واقعی انسان

يأيتها الذين ءامنوا استجبوا لله و للرسول إذا دعاكم لما يحييكم

مراد از <ما> در <لما يحييكم> ، تمامی تعلیمات و معارف و رهنمودهای خدا و رسول اوست .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۱۰۷ - ۲

۲- مورد لطف و مرحمت قرار گرفتن انسان ، فلسفه دین و حکمت فرستاده رسولان

و ما أرسلنك إلا رحمة للعالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۹ - ۵

۵ - بعثت پیامبران و تعالیم ادیان ، در جهت تأمین منافع و مصالح انسان ها است .

إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

به کارگیری <لام> انتفاع در <لکم> می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۸ - ۱۰

۱۰ - احکام و تعالیم دین در جهت رشد ، بالندگی ، طهارت و پاکی انسان ها است .

و إن قیل لکم ارجعوا فارجعوا هو ازکی لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۰ - ۱۱

۱۱ - احکام و تعالیم دین ، در جهت رشد ، بالندگی ، طهارت و پاکی انسان است .

ص: ۳۲۱

قل للمؤمنين يغضوا من أبصـرهم .. ذلك أزكى لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۱۶۹ - ۴

۴ - بنده خالص و برگزیده خدا شدن ، روح ادیان الهی و ثمره اصلی کتاب های آسمانی

لو أن عندنا ذكراً من الأولین . لکنّا عباد الله المخلصین

از این که مشرکان گفته اند: اگر کتاب آسمانی برای ما نازل می شد، ما هم بنده خالص و برگزیده خدا می بودیم؛ می توان استفاده کرد که این بندگی بر اثر تعالیم کتاب های آسمانی به وجود می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۸ - ۵

۵ - نشان دادن راه درست زندگی ، از اهداف ادیان توحیدی و پیامبران الهی

اتَّبِعُون أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که راه درستی که مؤمن آل فرعون مردم را به آن فرا می خواند، همان راه پیامبران (چون حضرت موسی(ع)) و ادیان الهی (چون یهود) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۶ - ۱۱

۱۱- هدف اصلی و نهایی دین ، دعوت مردم به ایمان و تقوا و نه دریافت مال از ایشان

و إن تؤمنوا و تتقوا يؤتکم أجورکم و لایسئلکم أموالکم

<لایسئلکم أموالکم> می تواند در قبال <إن تؤمنوا و تتقوا> و در مقایسه با آن باشد؛ یعنی، پیام دین، پیام ایمان و تقوا است؛ نه دریافت مال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۱ - ۱۳

۱۳ - احکام و قوانین الهی ، در جهت منافع و مصالح واقعی انسان ها است .

تؤمنون . . . و تجهدون ... ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۹ - ۵

۵ - دین ، راهی است که مقصد در آن تقرب به خداوند است .

اتَّخِذْ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلًا

ص: ۳۲۲

۷۱۲- فلسفه دین ستیزی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۳ - ۴

۴ - خوی استکبار و برتری طلبی ، عامل اصلی دین ستیزی و مخالفت ولید بن مغیره ، با آیات الهی و پیامبر اسلام (ص)

و استکبر

خداوند در آیه ۱۶، ولید بن مغیره را به عنوان مخالف و دشمن آیات قرآن معرفی کرده (إِنَّهٗ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا) و در آیه مورد بحث، از او به عنوان مستکبر و برتری طلب یاد نموده است. از این نکته می توان استفاده کرد که مخالفت و دشمنی او با قرآن و پیامبر اسلام (ص)، ناشی از خوی استکبار و برتری طلبی او بود.

۷۱۳- فواید تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۰ - ۱۱

۱۱ - تعالیم آسمانی ، منبعی برای شناخت خیر و شرّ

و لا یحسبنّ .. هو خیراً لهم بل هو شرّ لهم

۷۱۴- فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۸ - ۱۵

۱۵ - تنها اهل یقین (کسانی که از عنادورزی و لجاجت پیراسته اند) ، از آیات الهی بهره مند شده و در پرتو آن ، حقایق و معارف دینی را در می یابند .

قد یبّینا الایة لقوم یوقنون

چون آیات و نشانه های صداقت پیامبر به همگان ارائه شده است، لام در <لقوم> لام انتفاع می باشد و جمله فوق چنین معنا می شود: ما آیات و نشانه ها را برای همگان بیان داشته ایم، ولی اهل یقین از آنها بهره می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۲ - آیات خدا و معارف دینی ، به وسیله عقل ، قابل درک و فهم است .

نَفَصِّلُ الْأَيُّتَ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

ص: ۳۲۳

۷۱۵- قبول بخشی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۰ - ۲

۲ - پذیرش برخی از احکام دین و انکار برخی دیگر، کفر به خدا و رسول و به منزله انکار تمامی آن دین است. *

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ يُؤْتَوْنَ كُفْرَهُمْ كِفَّةً أُولَئِكَ هُمُ الْكٰفِرُونَ

با توجه به واژه رسول می توان گفت: آیه شامل تبعیض در اعتقاد به احکام و رسالت یک دین نیز می شود؛ یعنی همانگونه که انکار برخی از رسولان به منزله انکار همه پیامبران است، انکار برخی از تعالیم انبیا نیز انکار تمامی آن دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۲ - ۸

۸ - قبول بخشی از دین و رها ساختن جنبه های دیگر آن، عملی مشرکانه است.

و لا تكونوا من المشركين . من الذين فرّقوا دينهم و كانوا شيعاً

مراد از <دین> می تواند اسلام باشد. متفرق ساختن آن، به معنای پذیرش بخشی از آن و قبول نکردن بخشی دیگر است. لازم به ذکر است که فعل ماضی <فرّقوا> در صورت یاد شده منسلخ از زمان می باشد.

۷۱۶- قبول تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۰ - ۶

۶ - پذیرش احکام و تعالیم الهی در گرو پرهیز از هواپرستی و تمایلات نفسانی

كلما جاءهم رسول بما لا تهوى انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۶

۶ - کسانی که آیات الهی و معارف آن را فرا گرفته و آن را به فراموشی نسپرده و غفلت نمی کنند، نزد خداوند ارجمندند.

قد فصلنا الأيت لقوم يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٥ - انعام - ٦ - ١٥٩ - ٦

٦ - ضرورت ايمان به همه معارف و احكام دين

إن الذين فرقوا دينهم و كانوا شيعا لست منهم في شيء

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٥ - انعام - ٦ - ١٦٠ - ٤

ص: ٣٢٤

۴_ پذیرش همه معارف و احکام دین، حسنه و پذیرش بخشی از آن و رهاسازی بخشهای دیگر، سیئه است.

إن الذین فرقوا دینهم .. من جاء بالحسنه ... و من جاء بالسیئه

با توجه به آیه قبل می توان گفت مصداق مورد نظر برای <الحسنه> ایمان به همه معارف و احکام دین و مصداق <السیئه> تفرقه در دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۱۲

۱۲_ پذیرش معارف دین و باور به اندرزهای پیامبران، زمینه ساز گرایش به تقوا و پرهیزگاری است.

لینذرکم و لتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۱ - ۹

۹_ امت های کفرپیشه و تکذیب کننده انبیا در تاریخ گذشته، اهل ایمان و گرایش به معارف دین نبودند.

فما کانوا لیؤمنوا بما کذبوا من قبل

<ما> در <ما کانوا> برای نفی و <لام> در <لیؤمنوا> لام جحدود و تقویت کننده نفی است. بنابراین جمله <فما کانوا> با تأکید فراوان گرایش امتهای گذشته را به ایمان نفی می کند و آنها را اهل باور به دین نمی داند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۲ - ۳

۳_ امت های گذشته با پیامبران خویش عهد بستند که با مشاهده معجزه، آنان را تصدیق کرده و به حقایق و معارف الهی ایمان آورند.

و ما وجدنا لأکثرهم من عهد

با توجه به آنچه درباره مضاف إلیه کلمه <قبل> در آیه پیشین گذشت، می توان گفت مراد از <عهد> وعده ایمان و تصدیق بوده است. یعنی امتها تعهد می کردند که با دیدن معجزه ایمان خواهند آورد، ولی اکثر آنان به عهد خویش وفا نکردند.

۷۱۷- قبول دعوت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۱ - ۴

۴- اجابت پیام مبلغان الهی ، ایمان به خداوند است .

أجیبوا داعی اللّٰه و ءامنوا به

در برداشت یاد شده جمله <آمنوا به> تفسیر <أجیبوا> دانسته شده و ضمیر <به> به <اللّٰه> بازگردانده شده است. احتمال دیگر این است که <آمنوا> جمله مستقل باشد و ضمیر <به> به داعی اللّٰه <ارجاع کردد.

ص: ۳۲۵

۷۱۸- قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۱۴

۱۴ - توصیه به پذیرش آیین الهی و تسلیم خدا بودن ، از بهترین وصیتهاست .

و وصی بها إبرهیم بنیه و یعقوب یبنی . . فلاتموتن إلا و أنتم مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۳ - ۱۴

۱۴ - پذیرش احکام الهی ، نشانه پیروی از فرستادگان الهی است .

ما جعلنا القبلة التي كنت عليها إلا لنعلم من يتبع الرسول ممن ينقلب على عقبيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۸

۸ - درك حقایق و معارف دین و پذیرش آنها ، تعیین کننده میزان ارزش قوای ادراکی است .

صم بکم عمی فهم لا یعقلون

کر، لال و کور خواندن کفرپیشگان علی رغم اینکه آنان از ابزار شنوایی و . . برخوردار هستند، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که: اگر ابزار و قوای ادراکی وسیله فهم معارف دین قرار نگیرند، در حقیقت با نبودشان یکسانند و ارزشی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۲ - ۱۲

۱۲ - پذیرش احکام الهی و عمل به آن ، باعث رشد و طهارت انسان

و اذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ . . ذَلِكُمْ اِذَا كُنْتُمْ اَطْهَرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۶ - ۳،۴

۳ - غیر مسلمانان را نباید مجبور به پذیرش اسلام کرد .

لا اکراه فی الدین

بنابراینکه <لا-اکراه> در مقام تشریح باشد، یعنی تحمیل عقاید و اوامر و نواهی دین بر کسانی که خارج از اسلام هستند، جایز نیست.

۴ - آزادی و اختیار آدمی در پذیرش ایمان و کفر

لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲۶

۱۸ - رهایی از کیفر گناهان ، در گرو پذیرش احکام الهی و قضاوت های پیامبر (ص)

فان تولوا فاعلم انما یریدالله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۰ - ۶

۶ - خشنودی قلبی از خدا و پذیرش قوانین و مقررات الهی از روی میل و رغبت - و نه از روی اکراه و بی میلی - از اوصاف مؤمنان راستین است .

و السبقون الأولون .. و الذین اتبعوهم یاحسن رضی الله عنهم و رضوا عنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۹ - ۶

۶ - ربوبیت خداوند ، مقتضی در پیش گرفتن راه او (راه دین) است .

اتخذ إلى ربّه سیلاً

۷۱۹- قبول دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۷

۷ - منزّه بودن آیین ابراهیم از هر گونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها إبرهیم یبنی إن الله اصطفی لکم الدین فلاتموتن

تفریح جمله <لاتموتن ... > بر <إن الله ... > به وسیله حرف <فاء > گویای برداشت فوق است.

۷۲۰- قبول دین برگزیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - ضرورت پذیرش هر آنچه خداوند برای انسان گزینش می کند و بدان فرمان می دهد .

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

حرف <فاء> در <فلا-تموتن . ..> سببیه است، یعنی، بیان می دارد: آنچه پس از آن واقع شده، نتیجه مضمون جمله قبل است. بنابراین جمله فوق به این معناست: چون خداوند دین ابراهیم (تسلیم بودن در برابر خدا) را برای شما گزینش کرده، باید همواره بدان ملتزم باشید.

ص: ۳۲۷

۷۲۱- قبول دین مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۹

۹ - گرایش بی حد و مرز گروهی از مسلمانان بیمار دل به سوی یهود و نصارا، دلیلی روشن برای محرومیت ستمگران از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

تفریع جمله <فتری> بر جمله <ان الله...>، می رساند که گرایش عمیق بیماردلان، بیان مصداقی برای جمله <ان الله لا یهدی...> است.

۷۲۲- قبول دین یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۲ - ۹

۹ - گرایش بی حد و مرز گروهی از مسلمانان بیمار دل به سوی یهود و نصارا، دلیلی روشن برای محرومیت ستمگران از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ. فترى الذين فى قلوبهم مرض يسرعون فيهم

تفریع جمله <فتری> بر جمله <ان الله...>، می رساند که گرایش عمیق بیماردلان، بیان مصداقی برای جمله <ان الله لا یهدی...> است.

۷۲۳- قضاوت درباره دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۱ - ۸

۸- داوری کافران درباره دین، براساس ملاک های سطحی و نه متکی بر اندیشه و دانش

وقال الذين كفروا... لو كان خيرا ما سبقونا إليه

کافران، گرایش و عدم گرایش طبقات خاصی را به ایمان، ملاک اصلی داوری خود قرار دادند؛ بی آن که در متن قرآن و

پیام دین خردمندانہ بیندیشند.

۷۲۴- قلمرو تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲۸

۱۶ _ دین، دربردارنده ابعاد اجتماعی و عبادی و اعتقادی

أمر ربی بالقسط و اقیموا... و ادعوه مخلصین له الدین كما بدأکم تعودون

۷۲۵- قوه فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۰۰ - ۹

۹ _ از دست دادن نیروی درک معارف و حقایق بیان شده از سوی سفیران الهی ، پیامدی برای مهرشدن قلبهاست .

و نطبع علی قلوبهم فهم لایسمعون

برداشت فوق از <فاء> تفریع استفاده شده است.

۷۲۶- قیدهای اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۱

۱ - تکذیب گران دین ستیز ، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدینَا أَنْکَالَ

<نِکْل> (مفرد <أنکال>) به معنای <قید شدید> است (قاموس المحيط).

۷۲۷- کافران و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱

۱ _ تبدیل دین خدا به مجموعه ای از امور واهی و بازدارنده از سعادت و کمال ، ویژگی کفرپیشگان

حرمهما علی الکفرین. الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً

الف: مراد از <دینهم> دین الهی است و اضافه آن به مردم اشاره به این حقیقت دارد که منفعت برنامه های دینی و قوانین شریعت های الهی به خود انسانها می رسد. ب: <اتخذوا> از افعال تصییر است. یعنی: بدلوا دین الله لهوا و لعبا. و تبدیل دین خدا به لهو و لعب به این است که پیرایه هایی را بر دین ببندند تا دین مجموعه ای از لهو و لعب جلوه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۷ - ۲

ص: ۳۲۹

۲_ کافران ستیزه گر با دین ، پلید هستند و اهل ایمان ، پاک .

لیمیز الله الخبیث من الطیب

۷۲۸- کافران و فروع دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴۳ - ۶

۶ - مکلف بودن کافران به فروع دین و انجام فرائض (همچون نماز)

یدعون إلی السجود و هم س_لمون

۷۲۹- کافران و فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۴،۶

۴ - ناتوانی کفرپیشگان از دیدن و شنیدن حقایق دینی و بازگویی آنها ، ایشان را از درک معارف دین و حقایق قرآن ، محروم کرده است .

صم بکم عمی فهم لایعقلون

مفعول <لایعقلون> معارف الهی و حقایق قرآن (ما أنزل الله) است.

۶ - کفرپیشگان بر اثر ترک پرسش و جستجو از حقایق و معارف دین ، از درک آنها ناتوان و محرومند .

بکم ... فهم لایعقلون

تفریع جمله <فهم لایعقلون> بر لال بودن کفرپیشگان می تواند اشاره به این باشد که: از ابزار شناخت حقیقت، جستجوی آن با پرسش و تحقیق است و کفرپیشگان از این ابزار محرومند؛ یعنی، در پی یافتن حقیقت نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۵ - ۹

۹_ جوامع کفرپیشه ، جوامعی به دور از درک حقایق دین و معارف الهی

بأنهم قوم لا يفقهون

با توجه به اینکه ایمان و کفر تعیین کننده توانایی و ناتوانی دانسته شده، معلوم می شود مفعول حذف شده از <لا يفقهون> همان حقایق و معارف است که اهل ایمان بدان باور دارند.

ص: ۳۳۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۲ - ۵

۵ - کتمان حقایق دینی از سوی عالمان دین ، بسی نکوهیده تر و ناپسندیده تر است .

و لاتلبسوا الحق بالباطل و تکتبوا الحق و أنتم تعلمون

فعل <تعلمون> می تواند به منزله فعل لازم لحاظ شده و مفعولی برای آن در نظر نباشد. بر این مبنا <و أنتم تعلمون>؛ یعنی، در حالی که شما اهل علم و دانش هستید - و از آنجایی که حق پوشی از سوی همگان ناپسند است - جمله حالیه، دلالت بر این معنا دارد که: کتمان حقایق دینی از سوی عالمان ناپسندیده تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۷

۷ - ظالمترین مردم کسی است که حقایق دینی و معارف الهی را کتمان کرده و از ارائه آنها به دیگران خودداری کند .

و من أظلم ممن کتم شهاده عنده من الله

<من الله> همانند <عنده> صفت برای <شهاده> است. بنابراین <شهاده عنده من الله>؛ یعنی، شهادتی که در نزد اوست از ناحیه خدا دریافت کرده است. مقصود از شهادت که از ناحیه خدا در اختیار انسان می باشد، حقایق دینی و معارف الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۱ - ۵

۵ - کتمان کنندگان حقایق دینی هم در دنیا و هم در آخرت به لعنت خداوند گرفتار خواهند بود .

أولئك يلعنهم الله .. أولئك عليهم لعنة الله

جمله <أولئك يلعنهم الله> (در آیه ۱۵۹) به قرینه <إلا الذين تابوا ..> حاکی از آن است که: کتمان کنندگان حقایق در دنیا به لعنت خدا گرفتارند و جمله <أولئك عليهم لعنة الله> به دلیل <ماتوا و هم کفار> دلالت بر این دارد که در آخرت نیز مورد لعنت هستند.

۷۳۱- کسب با دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۱۱، ۱۲

۱۱ - درآمدهای به دست آمده از راه دین سازی و بدعتگذاری، حرام و موجب عذاب الهی خواهد شد.

و ویل لهم مما یکسبون

مراد از <ما> کی موصوله در <مما یکسبون> می تواند درآمدهایی باشد که عبارت <لیشتروا به ثمناً قليلاً> آن را بیان داشت و نیز می تواند منظور از آن مطلق اعمال و رفتار ناپسند باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

۱۲ - هر درآمدی که از طریق بدعتگذاری و دین سازی به دست آید - هر چند فراوان باشد - ناچیز و بی ارزش است.

لیشتروا به ثمناً قليلاً

ص: ۳۳۱

ظاهر این است که <قلیلاً> صفت توضیحی برای <ثمناً> باشد. بنابراین <ثمناً قلیلاً> به این معناست که: هر ثمنی در قبال دین سازی گرفته شود، ناچیز است هر چند به ظاهر فراوان باشد.

۷۳۲- کفر به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۱۲

۱۲_ اختلاف انگیزی در دین ، پس از درک حقیقت آن ، کفر است .

و ما اختلف .. و من یکفر بایات الله

۷۳۳- کفر به دین لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۳ - ۶

۶_ جدایی دیرینه زن لوط از آیین و روش همسرش ، عامل جدا ماندن وی از خانواده لوط و نجات نیافتن از عذاب الهی

إلا امرأته كانت من الغبرین

۷۳۴- کفر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۷ - ۱۶

۱۶- مشرکانی که آیات قرآن را اسطوره می خوانند ، و نیز کسانی که علیه دین خدا توطئه می کنند ، در زمره کافرانند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أس... طر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم ...

۷۳۵- کفران دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۹ - ۶

۶- ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دل بستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

ص: ٣٣٢

۷۳۶- کفران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۱ - ۸

۸_ انسان ، موجودی ناسپاس در برابر نعمت بعثت پیامبران و تعلیمات الهی آنان

و إذا أذقنا الناس رحمه .. إذا لهم مكر في آياتنا

۷۳۷- کیفر اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۱

۱ - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، با غذای گلوگیر کیفر می شوند .

و المكذبین .. و طعامًا ذا غصه

۷۳۸- کیفر اخروی علما دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۳ - ۱۸

۱۸ - عالمان دینی در صورت بی توجهی به تعالیم کتاب های آسمانی ، سزاوار توبیخ و ملامت بوده و در قیامت بسزای کردارشان خواهند رسید .

قالت اليهود .. و هم يتلون الكتب ... فالله يحكم بينهم يوم القيمة

۷۳۹- کیفر اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴ - ۴

۴_ به هلاکت رساندن امتهای بی اعتنا به تعالیم دین، از سنتهای خداوند است. *

و کم من قریه أهلکنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۳ - ۵

۵ - مردم ، گرچه نباید بر ایمان مجبور شوند ؛ ولی بر اعراض و کفر مؤاخذه شده و در آخرت عذاب خواهند دید .

لست علیهم بمصیطر . إلا من تولی و کفر

ص: ۳۳۳

حرف <إلا> در یک احتمال برای استثنای منقطع است. در نتیجه مفاد این آیه و آیه بعد، این است که: <تو بر هیچ کس سیطره نداری؛ لکن اعراض کنندگان کافر در آخرت به عذاب خداوند گرفتار خواهند شد.>

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۸

۸ - تکذیب دین و روی گردانی از آن، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی . . . کلاً لئن لم ینته لفسقاً بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر - علاوه بر تحقیر - شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده - به قرینه <سندع الزبانیه> (در آیات بعد) - مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

۷۴۰- کیفر بازی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۲۲، ۲۰، ۱۹، ۳

۳ - پیامبر(ص) وظیفه دار بی اعتنایی به کسانی که آیین آنها بازی و سرگرمی است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعباً و لهوا

۱۹ - هیچ فدیة ای از بازیچه قرار دهندگان دین، برای رهایی آنان از عذاب پذیرفته نمی شود.

اتخذوا دینهم لعباً . . . و إن تعدل کل عدل لا یؤخذ منها

۲۰ - گرفتاری به عذاب و محرومیت از شفاعت، نتیجه بازیچه قرار دادن دین است.

الذین اتخذوا دینهم لعباً و لهوا . . . أولئک الذین أفسلوا بما کسبوا

۲۲ - نوشیدنی سوزان و عذاب دردناک قیامت در انتظار بازیچه قرار دهندگان دین است.

أولئک الذین أفسلوا . . . لهم شراب من حمیم و عذاب ألیم

۷۴۱- کیفر تحریف دین

۱۴_ از سنت های الهی ، عذاب شدید تحریفگران و تبدیل کنندگان دین است .

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

<و من یبدل نعمه الله > عام است و دربرگیرنده کلیه کسانی است که آیات الهی را تحریف می کنند؛ خصوصاً با توجه به ضرورت پندگیری دیگران از بنی اسرائیل تحریفگر.

ص: ۳۳۴

۷۴۲- کیفر تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱۳ - ۳

۳ - تفتیدن بر آتش دوزخ ، جزای کفر ، دروغ پردازی و یاوه سرایی علیه دین

قتل الخرزّصون ... یوم هم علی النار یفتنون

۷۴۳- کیفر توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۴ - ۹

۹_ فریبکاری و توطئه مداوم علیه دین، عامل گرفتاری توطئه گران به ذلت و عذاب شدید است.

سیصیب الذین ... بما کانوا یمکرون

۷۴۴- کیفر دزد در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۵ - ۲

۲_ < استرقاق > کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه كذلك نجزی الظ_لمین

جمله < كذلك نجزی الظ_لمین > اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

۷۴۵- کیفر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۶ - ۱۰

۱۰_ هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذّب الذين كفروا و ذلك جزاء الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٩ - نحل - ١٦ - ٢٦ - ١٢،١٣

١٢- > عن أبي جعفر (ع) في قول الله : > فأتى الله بنيانهم من القواعد < قال : كان بيت غدر يجتمعون فيه ;

ص: ٣٣٥

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا >فأتى الله بنيانهم من القواعد< فرمود: [آن بنیان] خانه خیانتی بود که در آن اجتماع می کردند.

۱۳- > عن ابى جعفر (ع) فى قوله : > قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنيانهم من القواعد < فخر عليهم السقف من فوقهم و أتاهم العذاب من حيث لا يشعرون قال : بيت مكرهم أى ماتوا فألقاهم الله فى النار . . . >

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا >.. فأتى الله بنيانهم من القواعد...< فرمود: مقصود این است که خدا خانه مکرشان را ویران کرد؛ یعنی، مردند و خدا آنان را در آتش افکند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۹ - ۱۳

۱۳ - آتش سوزان ، کیفر کفرپیشگان و تمام کسانی که در راستای منحرف ساختن مردم از راه خدا و دین او تلاش می کنند .

و من الناس من يجـدل .. و نذيقه يوم القيـمه عذاب الحريق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۵ - ۲

۲ - گرفتاری کافران و دشمنان دین خدا ، در دام افراد وسوسه کننده و اغواگر ، کیفر الهی برای آنان است .

و قیضنا لهم قرناء فرینوا لهم

از این که خداوند تعیین هم نشین اغواگر را برای کافران به خود نسبت داده (قیضنا)، مطلب یاد شده استفاده می شود.

۷۴۶- کیفر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۲

۲ - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیماً

۷۴۷- کیفر دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

ص: ۳۳۶

۷۴۸- کيفر دين فروسى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۱۸

۱۸ _ علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب .. انّ الذین یشترون ... و لهم عذاب الیم

۷۴۹- کيفر عصيان از دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۹ - ۹

۹ - دوزخ ، فرجام کافران به رسالت پیامبر و سرپیچی کنندگان از احکام اسلام

إنا أرسلناک بالحق .. و لا تسئل عن أصحاب الجحیم

۷۵۰- کيفر کتمان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۲

۲ - کسانی که احکام و معارف کتاب های آسمانی را کتمان کرده اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند ، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد .

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الکتب .. لهم عذاب أليم

۷۵۱- کيفر مخالفت با دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۹ - ۷

۷ - کيفر خدا در انتظار کسانی است که با احکام او (نظیر قبله قرار دادن مسجدالحرام) مخالفت کنند .

و ما اللّٰه بغفل عما تعملون

از هدفهای بیان نظارت خدا بر اعمال بندگان، تهدید کسانی است که با احکام او مخالفت می کنند.

ص: ۳۳۷

۷۵۲- کیفر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۴ - ۶

۶ - منکران دین بدون اتمام حجت با آنان ، به آتش دوزخ گرفتار نخواهند شد .

فإن لم تفعلوا و لن تفعلوا فاتقوا النار

جواب شرط <فإن لم تفعلوا> محذوف است و جمله <فاتقوا ..> جانشین آن شده است. جمله با تقدیر آن چنین است: فان لم تفعلوا تمت علیکم الحجه و ثبت لديکم ان القرآن منزل من عندالله فاتقوا ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۵ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۹ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۴ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۸ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۴ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ص: ۳۳۸

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۷ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۰ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۵ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۷ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۹ - ۲

۲ - دوزخ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۵ - ۷۸

ص: ۳۳۹

۷- گرفتن موهای بالای پیشانی تکذیب گران دین و کشاندن ذلیلانه آنان به سوی آتش، کیفر مخالفت آنها با نماز، هدایت و تقوا

ینهی . عبداً إذا صلی ... لئن لم ینته لنسفعا بالناصیه

<ناصیه> به معنای انتهای رستنگاه مو از قسمت جلو سر است، ریشه این کلمه بر <علو> دلالت دارد و چون رستنگاه ناصیه در قسمت بالای سر است، این نام را بر آن نهاده اند (مقایس اللغة). قسمت جلو سر را نیز <ناصیه> گویند (تاج العروس). <نسفعن> _ که <نون تأکید> آن به صورت تنوین نوشته می شود _ یعنی، چنگ می زنیم و می کشانیم و ممکن است به معنای <سیاه می کنیم>، <نشانه می گذاریم> یا <به خواری می کشانیم> باشد. (برگرفته از قاموس)

۸- تکذیب دین و روی گردانی از آن، در پی دارنده کیفری تحقیر آمیز و گریزناپذیر

أرءیت إن کذب و تولی ... کلاً لئن لم ینته لنسفعا بالناصیه

گرفتن موهای جلو سر _ علاوه بر تحقیر _ شخص را به طور کامل تسلیم گیرنده آن می سازد؛ به گونه ای که مقاومت سودی نمی بخشد. کیفر یاد شده _ به قرینه <سندع الزبانیه> (در آیات بعد) _ مربوط به قیامت است؛ ولی دلالت آیه شریفه بر کیفر دنیوی نیز بعید نیست.

۷۵۳- کیفیت هلاکت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۳

۳- توطئه کنندگان علیه دین الهی، در داخل خانه های خود با فرو ریختن سقف خانه ها بر روی آنان، به هلاکت رسیدند.

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی-نهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

ذکر قید <من فوقهم> پس از بیان <فخر علیهم السقف> (سقف بر آنها فرو ریخت) با اینکه ریزش سقف همواره از بالاست، می تواند برای بیان این منظور باشد که آنان در داخل خانه های خود، زیر آوار مدفون شدند.

۷۵۴- گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۳ - ۳

۳ _ گرایش به دین، امری فطری است . *

<بغی> به معنای طلب است. و فعل مضارع <بیغون> دلالت بر طلب و خواست مستمرّ دارد. بنابراین آیه شریفه فرض کرده که مردمان همواره در پی دین هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۲،۳،۴

۲ - رویکرد تمام عیار به دین خدا و مشغول نکردن خود به مشرکان هواپرستی که بر گمراهی خود پا می فشارند، لازم است.

ص: ۳۴۰

بل اتبع الذين ظلموا .. فأقم وجهك للدين

<فا> در <فأقم> فصیحه و نتیجه گیری از جمله محذوف است؛ یعنی: <حال که روشن شد که مشرکان، به دلیل هواپرستی شان، به خدا شرک میورزند و هدایت ناپذیرند، تو، به آنان توجه نکن و تنها، به دین خدا متوجه باش.>

۳- توجه به آیات فراوان الهی، مقتضی روی آوردن به دین خدا است.

و من آءی-ته .. فأقم وجهك للدين حنیفاً

احتمال دارد <فا> در <فأقم> تفریع بر آیاتی باشد که در صدد اثبات یک تایی خداوند است.

۴- لزوم توجه همه جانبه و به دور از هرگونه انحراف و کجی به دین خداوند

فأقم وجهك للدين حنیفاً

بنابراین احتمال که <حنیفاً> حال برای ضمیر فاعلی <أقم> باشد، نکته بالا- استفاده می شود لازم به ذکر است که <حنف> مصدر <حنیف> به معنای <پرهیز از هرگونه تمایل به انحراف> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۳ - ۶

۶- لزوم توجه تمام عیار به دین حق، با عبرت گیری از فرجام بدکرداران گذشته

فانظروا كيف كان ع-قبه الذين من قبل .. فأقم وجهك للدين

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که <فاء> در <فأقم> تفریع بر آیه پیش باشد.

۷۵۵- گسترش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۳ - ۵

۵- لزوم ترک جنگ با کافران، در صورت دست برداشتن آنان از فتنه انگیزی و ایجاد مزاحمت برای گسترش دین خدا

فإن انتهوا فلا عدون إلا على الظلمين

متعلق <إنتهوا ..> - به قرینه فرازهای پیش - فتنه انگیزی و بازداري از حاکمیت یافتن دین الهی است. جواب شرط (فإن

انتهاوا) محذوف است و جمله <فلاعدوان...> جانشین آن می باشد؛ یعنی، پس اگر از فتنه انگیزی دست کشیدند و مانع گسترش و حاکمیت دین خدا نشدند، آنان را نکشید؛ زیرا تعدی تنها بر ستمکاران رواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۴ - ۶

۶ - دین خدا، علی رغم ارتداد و گرایش گروههایی از مسلمانان به کفر، همچنان توفنده و گسترش یابنده

یا ایها الذین ءامنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی اللّٰه بقوم یحبهم و یحبونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۹ - ۵،۶

ص: ۳۴۱

۵_ گسترش و جهانگیر شدن دین الهی ، از اهداف جهاد و مبارزه در اسلام

و قتلوهم حتی . . . و يكون الدين كله لله

۶_ لزوم ترک مبارزه با کافران در صورت دست برداشتن از فتنه انگیزی علیه اسلام و ایجاد مزاحمت برای گسترش دین خدا

فإن انتهوا فإن الله بما يعملون بصير

متعلق <انتهوا> به قرینه فرازهای پیشین، فتنه انگیزی و جلوگیری از حاکمیت یافتن دین الهی است.

۷۵۶- گسترش دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۲۷ - ۷

۷- گسترش آیین توحیدی حضرت ابراهیم (ع) در سرزمین های دور و نزدیک ، در زمان حیات خود آن حضرت

يأتوك . . . من كل فج عميق

۷۵۷- گسترش دین موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۸

۸- آیین توحیدی موسی (ع) در زمان حکومت فرعون ، هامان و قارون ، به شدت در حال گسترش بود .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه

فرمان قتل فرزندان مؤمنان به موسی(ع)، نشان دهنده گسترش شدید آیین موسی است؛ زیرا در صورت کذب بودن آن، فرمان قتل به عنوان نخستین واکنش از سوی فرعونیان صادر نمی شد.

۷۵۸- گمراهی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۳ - ۹

۹ - پیمودن راه دین ، شکر نعمت خداوند و انحراف از آن ، ناسپاسی او است .

إِنَّا هَدِينَا السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَّ إِمَّا كَفُورًا

۷۵۹- گمراهی بدنمایانندین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴۲

۶- ترجیح دهندگان دنیا بر آخرت و سد کنندگان راه خدا و کج جلوه دهندگان آن در نهایت گمراهی هستند .

الذین يستحبون الحیوه الدنيا علی الآخره و یصدّون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً

۷۶۰- گمراهی دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۱

۱ - دین فروشان و کتمان کنندگان احکام و معارف کتاب های آسمانی ، ضلالت پیشه و به دور از هدایتند .

أولئک الذین اشتروا الضلله بالهدی

۷۶۱- گمراهی مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۲۹

۲۹ _ لجاجت پیشگان مغلطه افکن در دین را باید به حال گمراهی خود رها نمود.

إذ قالوا ما أنزل الله .. قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

۷۶۲- گمراهی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۹ - ۷

۷ - کافران تکذیب کننده دین ، در گمراهی عمیق بسر می برند .

إن أنتم إلا فی ضلّ کبیر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله <إن أنتم..> از سخنان نگهبانان دوزخ باشد.

۷۶۳- گناه استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۷ - ۱۱

۱۱ - استهزای دین و احکام الهی و بازیچه دانستن آن ، از گناهان بزرگ

لاتتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. اولیاء

ص: ۳۴۳

چون تمسخر کنندگان دین باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر احکام الهی از گناهان بزرگ است.

۷۶۴- گناه اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اعراف - ۷ - ۴۰ - ۱۲

۱۲_ تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر معارف دین را نپذیرند، مردمی تجاوزگر و گناهکارند.

و كذلك نجزي المجرمين

<جرم> به معنای تعدی و گناه است.

۷۶۵- گناه تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۵ - ۲۱

۲۱_ تحریف دین (تغییر و تبدیل و کم و زیاد کردن وحی الهی) گناهی نابخشودنی و در پی دارنده عذاب اخروی

قل ما يكون لى أن أبدله .. إنى أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

۷۶۶- گناه تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹- مرسلات - ۷۷ - ۱۸ - ۴

۴- تکذیب دین، جرمی بزرگ و غیر قابل بخشش

كذلك نفعل بالمجرمين

مقصود از <مجرمان>، همان <مکذبان> است که در این سوره یازده بار ذکر شده است و چون تکذیب گران، محکوم به هلاکت اند؛ بنابراین جرم آنان (تکذیب دین)، بزرگ و غیر قابل بخشش خواهد بود.

۷۶۷- گناه دین سازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۸ - ۱۷

۱۷ - گناه پیروی از مکاتب انحرافی و تأیید رهبران آن، همطراز با گناه مکتب سازان و سران آن مکاتب

ص: ۳۴۴

ربنا هؤلاء أضلونا .. قال لكل ضعف

۷۶۸- گناه دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۲

۲ - ارائه و نشر افکار و اندیشه ها به عنوان کتاب آسمانی و فرمان های الهی ، حرام و گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب الهی است .

فویل للذین .. ثم يقولون هذا من عند الله

۷۶۹- گناه دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۳

۳ - دین فروشی و کسب متاع دنیا در قبال آن ، از گناهان بزرگ است .

و يشترون به ثمناً قليلاً أولئك ما يأكلون في بطونهم إلا النار

۷۷۰- گناه کتمان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۱۸

۱ - کتمان معارف و احکامی که خدا نازل کرده و در کتاب های آسمانی ثبت شده ، از گناهان بزرگ است .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب .. لهم عذاب أليم

۸ - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

۷۷۱- گناه معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۱_ اعراض کنندگان از تعالیم پیامبران و معارف دین ، مجرم و گنهکارند .

و لاتتولوا مجرمین

ص: ۳۴۵

۷۷۲- گوشت گاو در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۹ - ۱۲

۱۲_ حلیت گوشت گوساله و گاو در شریعت ابراهیم (ع)

فما لبث أن جاء بعجل حنيد

۷۷۳- گوشت گوساله در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۹ - ۱۲

۱۲_ حلیت گوشت گوساله و گاو در شریعت ابراهیم (ع)

فما لبث أن جاء بعجل حنيد

۷۷۴- لجاجت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۹۷ - ۶

۶- بشارت به پرهیزگاران و انداز دشمنان متعصب و سرسخت دین ، از اهداف قرآن و رسالت پیامبر (ص)

لتبشّر به المتّقين و تنذر به قومًا لُدًّا

<لُدًّا> جمع <ألدًّا> است و <قومًا لُدًّا>؛ یعنی، مردمی در اوج سرسختی و لجاجت.

۷۷۵- لجاجت مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۱ - ۲۹

۲۹_ لجاجت پیشگان مغالطه افکن در دین را باید به حال گمراهی خود رها نمود.

إذ قالوا ما أنزل الله . . قل الله ثم ذرهم فى خوضهم يلعبون

ص: ٣٤٦

۷۷۶- لجاجت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۵۰ - ۲

۲ - سرسختی و لجاجت تکذیب گران صدراسلام ، در پذیرش قرآن و اسلام

فبأی حدیث بعده يؤمنون

۷۷۷- لعن اخروی مانعان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۳

۳_ کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند ، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد .

ألا لعنه الله على الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله

۷۷۸- لعن بر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۹ - ۴

۴ - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

فقتل كيف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۴

۴ - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

ثم قتل كيف قدر

۷۷۹- مال دوستی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۸ - ۷،۵،۲

۲ - افزایش مال دوستی در دشمنان دین ، زمینه رویارویی آنان با سپاه اسلام است .

و العَدَىٰ ت... و إِنَّهُ لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيد

ص: ۳۴۷

۵ - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

و إِنَّه لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

کلمه <شدید> _ چنان که در قاموس آمده _ گاه به معنای <بخیل> است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف <لام> در <لَحَبَّ الْخَيْرِ> لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

۷ - خداوند ، در تأکید بر شدت مال دوستی دشمنان دین ، به مرکب مجاهدان سوگند یاد کرده است .

و الْعَدَى ت... و إِنَّه لَحَبَّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عادیات - ۱۰۰ - ۹ - ۶

۶ - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دلبستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

۷۸۰- مانعان از حاکمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۳ - ۸

۸ - تنها باید با ظالمان (کافران محارب و فتنه انگیزان و مانعان از گسترش و حاکمیت دین) مبارزه کرد .

فَلَا عُدُونَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ

۷۸۱- مانعان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۱

۱_ کسانی که مردم را از پیوستن به راه خدا (دین و معارف الهی) بازدارند ، از زمره ستمکارانند .

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ . الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ

فعل <یصدون> به معنای باز می دارند و نیز به معنای اعراض می کنند، آمده است. برداشت فوق براساس معنای اول است.

۷۸۲- مبارزه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۵۷ - ۶

۶- برخورد و مبارزه پیامبر (ص) و قرآن با مخالفان دعوت الهی (کافران و مشرکان)، متکی بر منطق و استدلال بود.

ص: ۳۴۸

فأتوا بكتـبکم إن کنتم صـدقین

۷۸۳- مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۱ - ۱۲

۱۲ _ دوستان شیطان در مسیر مبارزه با دین و احکام الهی آن هستند.

و إن الشیطن لیوحون إلی أولیائهم لیجدلوکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۷ - ۲

۲ _ کافران ستیزه گر با دین ، پلید هستند و اهل ایمان ، پاک .

لیمیز الله الخبیث من الطیب

۷۸۴- مبارزه با مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۵ - ۷

۷ _ خودبزرگ بینی ، ریشه مبارزه با پیامبران الهی و مبلغان دین

قال الملاء الذین استکبروا من قومہ .. أتعلمون أن صلحاً مرسل من ربہ

۷۸۵- مبارزه با مخالفان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۱۸ - ۴

۴ _ معجزه پیامبران در راستای اثبات حقانیت آنان و خنثی کردن عملکرد مخالفان دین است .

فوقع الحق و بطل ما كانوا یعملون

۷۸۶- مبارزه علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۱ - ۲۵

ص: ۳۴۹

۲۵_ حاکمیت و زمامداری ، حقّ عالمانی حکیم است که تا هزیمت ستمگران و متجاوزان مبارزه می کنند . *

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه مما یشاء

ظاهراً بیان اعطای ملک به داود پس از بیان کشتن جالوت، اشاره به سببیت اعطای ملک دارد؛ یعنی مبارزه و کشتن جالوت باعث اعطای ملک به وی شد.

۷۸۷- مبانی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۵ - ۱۰

۱۰_ خداوند ، علاوه بر قرآن ، برنامه ها و دستورات دیگری نیز به پیامبر (ص) ارائه فرموده است .

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

بدان احتمال است که مراد از <ما اریک الله> معارفی غیر از معارف قرآن باشد، چون اگر همان محتوای قرآن می بود، باید جمله این گونه بیان می شد: <لتحکم بین الناس به> . یعنی به جای <بما اریک الله>، از ضمیر استفاده می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۱۳

۱۳_ عقل و منطق ، زیر بنای دین اسلام و احکام و شعایر آن

اتخذوها هزواً و لعباً ذلک بانهم قوم لا یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۷۱ - ۵

۵- بنیان دین ، نهاده شده بر شالوده حق و نه تمایلات هوس آلود کافران

و اکثرهم للحقّ ک_ رهون . و لو اتبع الحقّ أهواءهم

۷۸۸- مبعوضت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- توطئه گران علیه دین الهی ، شدیداً مبعوض خداوند می باشند . *

فأتى الله بنى-نهم من القواعد

از اینکه خداوند برای بیان کیفیت عذاب توطئه گران علیه دین، به جای <أتى أمر الله> از <أتى الله> استفاده کرده است، احتمال دارد به منظور یاد شده باشد.

ص: ۳۵۰

۷۸۹- مبغوضیت مجادله گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۱

۱ - کسانی که بی هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) برخیزند ، مبغوض خدا و مؤمنان هستند .

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّٰه بغير سلطـن اـتیـهم کبر مقتا عند اللّٰه و عند الذین ءا

<سلطان> به معنای حجت و برهان و <مقت> به معنای بغض شدید است.

۷۹۰- مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۷ - ۶

۶ - مبلغان دین باید در برابر اتهام های ناروا از خویشان دفاع کنند .

قال یقوم لیس بی سفاهه و لکنی رسول من رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۸ - ۱۰، ۲، ۱

۱ - هود (ع) در پاسخ قوم عاد ، خویشان را مبلغ پیام های خداوند ، خیرخواه مردم و فردی امین و سزاوار اطمینان خواند .

أبلغکم رسل ربی و أنا لکم ناصح أمین

۲ - هود ، مبلغ پیام های الهی ، و نه بازگو کننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسل ربی

۱۰ - مبلغان دین باید خیرخواه مردم باشند و خیرخواهی خویش را به منافع شخصی آمیخته نسازند .

أبلغکم رسل ربی و أنا لکم ناصح أمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۵

۵ - پیامبران ، واسطه ابلاغ دین و معارف الهی به مردم

أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۳ - ۹

۹ - مبلغان دین باید خیرخواه مردم و نصایح خویش را به منافع شخصی آمیخته نسازند .

و نصحت لكم

ص: ۳۵۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - اعلی - ۸۷ - ۹ - ۱

۱ - پیامبر (ص)، مأمور موعظه و زنده نگه داشتن تعالیم الهی در اذهان مردم

فذکر

<تذکیر> (مصدر <ذکر>) به معنای موعظه کردن است (قاموس)، ذکر و حفظ به یک معنا است؛ جز این که حفظ به فراگیری نظر دارد و ذکر به حضور در ذهن. (مفردات)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۷

۷ - ضرورت وجود مبلغان و تبیین کنندگان کتب آسمانی در جامعه

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبییننّه للناس

گرفتن میثاق از عالمان و تأکید خداوند بر لزوم تبیین آن برای مردم، مبین مطلب فوق است.

۷۹۱- مبلغان دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۴ - ۳

۳ - دعای ابراهیم (ع) به درگاه خدا، برای تداوم راه رسالت او در امت های آینده، به وسیله برگزیدگان الهی و گویندگان صادق

و اجعل لی لسان صدق فی الآخرین

برخی از مفسران <لسان صدق> را به انسان های صادق _ که همان پیامبران الهی هستند _ تفسیر کرده اند. بنابراین درخواست حضرت ابراهیم (ع) این است که خداوند در میان نسل های آینده، پیامبرانی را برانگیزد تا به دعوت او قیام کنند و مردم را به آیین توحیدی او فرا بخوانند.

۷۹۲- مبلغان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷- ضرورت پابندی مبلغان دین و مصلحان جامعه ، به تعالیم دینی و برنامه های اصلاحی خود

و ما أريد أن أخالفكم إلى ما أنهي-كم عنه

۲۲- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أريد إلا الإصلاح- ما استطعت

ص: ۳۵۲

۷۹۳- مجادله در فروع دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۸ - ۷۸

۷- لزوم پرهیز و مجادله با پیروان دیگر ادیان بر سر احکام فرعی دین *

و لكل وجهه هو مولیها فاستبقوا الخیرت

۸- مشاجره و مجادله بر سر قبله و احکام فرعی دین ، از مصداق های خیر نیست .

و لكل وجهه هو مولیها فاستبقوا الخیرت

۷۹۴- مجازات دزد در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷۵ - ۲

۲_ < استرقاق > کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه كذلك نجزی الظ_لمین

جمله < كذلك نجزی الظ_لمین > اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

۷۹۵- محافظت از ارزشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۶ - ۵

۵- مؤمنان ، در انتخاب مسکن ، باید نقطه ای را انتخاب کنند که ارزش های دینی شان محفوظ باشد .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعه فَإِيْ فاعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۷ - ۲،۶

۲- هجرت از دارالکفر، برای حفظ ارزش های دینی، حتی اگر منجر به مرگ شود، امری لازم است.

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَهُ .. كَلَّ نَفْسَ ذَائِقَهُ الْمَوْتَ

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که آیه <كَلَّ نَفْسَ ذَائِقَهُ الْمَوْتَ> در صدد جواب از پرسشی مقدر باشد و آن، چنین است:
> آیا اگر هجرت در پی دارنده مرگ هم باشد باز هجرت لازم است؟ و خداوند، پاسخ می دهد: <مرگ سرنوشت حتمی است و از آن، گریزی نیست و هجرت را، نباید به خاطر آن ترک کرد.>

۶- وعده خداوند، به مؤمنان مهاجری که در صدد حفظ ارزش های دین خود بودند، مبنی بر برخوردار کردنشان از پاداش

ص: ۳۵۳

إِنْ أَرْضِي وَسَعَهُ .. كُلَّ نَفْسٍ ذَائِقَهُ الْمَوْتَ ثُمَّ إِلَيْنَا تَرْجِعُونَ

برداشت بالا بنابرین است که <ثم إلینا ترجعون> کنایه از اعطای پاداش به مؤمنان و مؤاخذه کافران باشد. در این آیه، به قرینه مقام، پاداش دهی، به مؤمنان مهاجر است.

۷۹۶- محافظت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۱ - ۱

۱_ اطمینان بخشی خداوند به پیامبر (ص) نسبت به ایمنی دین الهی از ناحیه اسیران جنگی آزاد شده

و إن یریدوا خیانتک فقد خانوا اللّٰه من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۲ - ۴

۴- حفظ معارف و شریعت الهی و اجرای احکام آن ، نیازمند صلابت و توان مندی است .

خذ الکت ب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۳

۳- لزوم حراست از دین و آیین الهی در برابر شبهه افکنی ها و فشار های کافران

فلا یصدنک عنها من لایؤمن بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۴

۱۴- اقامه دین و حفظ وحدت در آن ، تکلیف مشترک در تمامی شریعت های آسمانی است .

شرع لکم .. أن أقیموا الدین و لا تتفرقوا فیه

۷۹۷- محافظت از دین فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۶ - ۹

۹ - حفظ آیین مردم (قبطیان) ، بهانه فرعون برای کشتن موسی (ع)

أقتل موسی . . . إني أخاف أن يبدل دينكم

ص: ۳۵۴

۷۹۸- محدوده تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۵ - ۲۳، ۲۲

۲۲ _ دعوت مردم به سلامت اقتصادی و رعایت عدالت در خرید و فروش ، از مهمترین رسالت های شعیب برای قوم خویش پس از دعوت به توحید

يقوم اعبدوا الله .. فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

۲۳ _ برنامه های انبیا حاوی مسائل عبادی ، عقیدتی ، اجتماعی و اقتصادی است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره .. فأوفوا الكيل و الميزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۹۶ - ۷

۷ _ ادیان الهی خواستار بهبود وضع اقتصادی مردم و خواهان برخورداری آنان از انواع خیر ها و برکت های مادی

لفتحنا عليهم برکت من السماء و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱ - ۷

۷ _ احکام خداوند و قوانین دین ، فراگیر امور مادی و مسائل اجتماعی انسانها

قل الأنفال لله و الرسول

۷۹۹- محدوده دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۴

۴ - رسالت دین ، محدود به ارائه رهنمود نیست ؛ بلکه دین ، برنامه زندگی و راهنمای عمل است .

و قالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

برداشت یاد شده از آمدن تعبیر <تبعیت> استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۹ - ۱۱

۱۱ - تعالیم دین ، حتی ساده ترین رفتار اخلاقی را _ مانند کیفیت راه رفتن و سخن گفتن _ دربردارد .

ی_بنی . . . و لاتصعّر خدک للناس ... و اقصد فی مشیک و اغضض من صوتک

ص: ۳۵۵

۸۰۰- محدوده مسؤولیت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۲۳ - ۴

۴ - پیامبران و مبلغان دینی ، تنها موظف به انجام وظیفه اند ، نه مأمور به نتیجه .

لا أملك لكم ضرًّا ولا رشدًا .. إلا بلِّغًا من الله ورسُلًا ته

۸۰۱- محرومان از تعلیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۱۲ - ۴

۴ - اشراف حاضر در مجلس پیامبر (ص) در ماجرای ابن ام مکتوم ، بر اثر بی رغبتی خود ، از آموختن و به خاطر سپردن معارف قرآن محروم بودند .

فمن شاء ذكره

۸۰۲- محرومان از درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۷ - ۶

۶ - منافقان ، محروم از درک عمیق معارف الهی

و طبع علی قلوبهم فهم لایفقهون

۸۰۳- محرومان از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۰ - ۵

۵ - منافقان ، سزاوار محروم شدن از توانایی شناخت معارف الهی هستند .

و لو شاء الله لذهب بسمعهم و أبصرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۶

۶ - کفرپیشگان بر اثر ترک پرسش و جستجو از حقایق و معارف دین ، از درک آنها ناتوان و محرومند .

ص: ۳۵۶

بکم . . . فهم لا یعقلون

تفریح جمله <فهم لا یعقلون> بر لال بودن کفرپیشگان می تواند اشاره به این باشد که: از ابزار شناخت حقیقت، جستجوی آن با پرسش و تحقیق است و کفرپیشگان از این ابزار محرومند؛ یعنی، در پی یافتن حقیقت نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۷،۱۰

۷ - خداوند بی اعتنایان به راه رشد و هدایت را از درک معارف دین و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین . . . و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

جمله <و إن یروا سبیل الرشد> عطف بر <یتکبرون> و در حقیقت صله دیگری برای <الذین> است؛ یعنی: <سأصرف عن آیتی الذین إن یروا سبیل الرشد . . .> بنابراین جمله <و إن یروا سبیل الرشد> اشاره به گروه سومی دارد که خداوند آنان را از درک معارف دین بازمی دارد.

۱۰ - خداوند انسانهایی را که با برخورد به راه ضلالت آن را روش زندگانی خویش قرار می دهند، از درک معارف و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین . . . و إن یروا سبیل الغی یتخذوه سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱۹

۱۹ - گروهی از انسان ها حتی اندکی از حقایق و معارف الهی را در نمی یابند و از آن بهره مند نمی شوند .

أنزل من السماء ماء فسالت أودیة بقدرها . . . كذلك یضرب الله الحق و البطل

نکره آوردن <أودیة> (دره هایی) نه <دره ها> می رساند که باران بر همه دره ها و رودها نمی بارد و آب در آن جاری نمی شود و این معنا در جانب ممثل گویای آن است که معارف الهی بر همه قلبها فرو نمی ریزد و تنها قلبهایی - نه همه قلبها - لیاقت دریافت آن را دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۸ - ۲

۲ - کافران و مشرکان لجوج و حق ناپذیر ، محروم از فهم صحیح حقایق الهی

إِنَّا جَعَلْنَا فِيْ أَعْنَ قَهْمِ أَعْلَى لَأَ.. فهم مقمحون

از تشبیه کافران لجوج و حق ناپذیر به انسان هایی که چون اسیران، غل و زنجیر بر گردن دارند و سرهایشان بالا مانده و از دیدن اطراف خویش محروم اند، برداشت یاد شده به دست می آید.

۸۰۴- محرومیت اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۳

ص: ۳۵۷

۳- مرفهان تکذیب گر و دین ستیز، از هرگونه آسایش و راحتی یا لذت و کام جویی در قیامت، محروم خواهند بود.

و ذرني و المكذبين أولي النعمة... و طعامًا ذا غصه و عذابًا أليماً

تأکید خداوند بر گلوگیر و درد آور بودن کیفر صاحبان ثروت و رفاه، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

۸۰۵- محرومیت اخروی کتمان کنندگان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۲ - ۹

۹ - خداوند در قیامت نظر رحمتی بر کفرپیشگان و کتمان کنندگان حقایق دینی، نخواهد داشت.

و لاهم ينظرون

در برداشت فوق فعل مجهول <ينظرون> از (نظر) به معنای رؤیت گرفته شده است. بر این مبنا <ولاهم ينظرون>؛ یعنی، نظر رحمتی به آنان نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۱۳

۱۳ - خداوند در قیامت لطف خویش را از کتمان کنندگان احکام و معارف دین دریغ کرده و با آنان سخن نخواهد گفت.

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله... لا يكلمهم الله يوم القيمة

جمله <ولا يكلمهم الله> کنایه از خشم خدا و دریغ کردن لطف و رحمت است.

۸۰۶- محرومیت اخروی مانعان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۳

۳_ کسانی که دین و معارف الهی را نپذیرند و مردم را از پذیرش آن بازدارند، در آخرت از رحمت خدا محروم و به لعنت او گرفتار خواهند شد.

ألا لعنه الله على الظالمين. الذين يصدون عن سبيل الله

۸۰۷- محرومیت اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۷ - ۷

۷- تکذیب کنندگان دین ، در قیامت از یاری هم نشینان خویش محروم خواهند بود .

ص: ۳۵۸

امر در <فلیدع>، تعجیزی و بیانگر آن است که شخص گرفتار، نمی توان هم نشینان خود را به یاری بخواند.

۸۰۸- محرومیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۳ - ۲

۲ - عدم دسترسی جوامع هم عصر موسی (ع) به تعالیم آسمانی، بر اثر انقراض نسل های پیشین

و لقد ءاتینا موسی الکتب من بعد ما اهلکنا القرون الأولى

قید <من بعد ما اهلکنا..> می رساند که با انقراض نسل های پیشین، تعلیمات پیامبران قبل نیز از میان رفته بود و مردم عصر موسی(ع) به کلی از آموزه های آنان فاصله گرفته بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۶ - ۹

۹ - بی بهره بودن مردم سرزمین مکه از تعلیمات آسمانی، عامل عقب ماندگی آنان و فراگیر شدن غفلت و بی خبری در میان آنها

لتندر قومًا ما أتیهم من نذیر من قبلک لعلهم یتذکرون

۸۰۹- محرومیت از فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۵ - ۴

۴ - محرومیت مشرکان حق ناپذیر از فهم حقایق و معارف الهی نتیجه عملکرد خود آنهاست.

و جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه و فی ءاذانهم وقرا

توصیف مشرکان به <فی ءاذانهم وقرا و إن یروا... یجادلونک...> گویای نقش و تأثیر این عوامل در مهر خوردن به دل های آنان است. چنانکه موصول <یقول الذین کفروا> به جای ضمیر برای اشاره به همین جهت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۰۱ - ۱۰

۱۰_ خداوند قلب های کفرپیشگان و تکذیب کنندگان انبیا را از دریافت حقایق دین و معارف الهی محروم می سازد .

كذلك يطبع الله على قلوب الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۱،۱۷

ص: ۳۵۹

۱۱ - تکذیب آیات الهی و بی‌اعتنایی به آنها موجب محروم شدن از درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن آیتی . . . ذلک بأنهم کذبوا بآیتنا و کانوا عنها غفلین

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلک> اشاره باشد به <صرف> که از <سأصرف> استفاده می‌شود. یعنی به این دلیل متکبران را از درک آیات خویش محروم می‌کنیم که آنها را تکذیب کردند و به آن بی‌اعتنا بودند.

۱۷ - خداوند به قوم موسی هشدار داد که متکبران و ناباروان ایشان را از درک تورات و معارف آن باز خواهد داشت .

و أمر قومک يأخذوا بأحسنها . . . سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون فی الأرض

مصدق مورد نظر برای آیه مورد بحث، با توجه به آیات پیشین، متکبران و متمردان قوم موسی هستند.

۸۱۰- محرومیت از قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۹ - ۱۷،۲۱

۱۷ - برخی گناهان ، مایه محرومیت از پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (ص)

فان تولوا فاعلم انما یریدالله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از <ان یصیبهم> همان گرفتار ساختن گناهکاران به رویگردانی و نپذیرفتن احکام قرآن باشد.

۲۱ - گناهان یهودیان و مسیحیان عصر بعثت - حتی برخی از آن - ، زمینه ساز محرومیت آنان از پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (ص)

فان تولوا فاعلم انما یریدالله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

کلمه <بعض> می‌تواند اشاره به این باشد که تنها برخی از گناهان اهل کتاب اقتضای محرومیت از حق‌پذیری را دارد؛ نه همه آنها و می‌تواند به این معنا باشد که برخی از گناهان آنان در محرومیتشان از پذیرش احکام الهی کافی است گرچه بسیاری از گناهانشان چنین اقتضایی را دارد. برداشت فوق بر اساس احتمال دوم است.

۸۱۱- محرومیت دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - دین فروشان و کتمان کنندگان احکام و معارف کتاب های آسمانی ، ضلالت پیشه و به دور از هدایتند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

ص: ۳۶۰

۸۱۲- محمد(ص) و تبیین دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۹ - ۳

۳- وظیفه پیامبر (ص) ارائه معارف الهی و احکام دین است، نه تشریح و تبیین علوم طبیعی *

یسئلونک عن الأهلہ قل ہی موقیت للناس و الحج

ظاهر آن بود که در پاسخ به چگونگی ظهور ماه به صورت هلالها، علل طبیعی آن تبیین می شد. عدول از بیان علل و مطرح ساختن فواید آن، خصوصاً مسأله حج، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

۸۱۳- محمد(ص) و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۳

۳- پیامبر (ص)، از آیین ابراهیم (ع) توسط وحی آگاه گردید .

ثم أوحینا إلیک أن اتبع مله إبرهیم حنیفاً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که جمله <أن اتبع...> جمله تفسیری باشد، یعنی، ما به تو وحی کردیم و محتوای وحی ما، همان آیین ابراهیم(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۹ - ۲

۲ - پیامبر اکرم (ص)، استمرار دهنده خط توحید ابراهیمی در جامعه بشری

و إذ قال إبرهیم... بل متعت هؤلاء و ءاباءهم حتی جاءهم الحق و رسول مبین

۸۱۴- مخاطبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۰ - ۷

۷- خردورزان و اندیشمندان ، مخاطبان اصلی دین و قرآن اند .

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَـأُولِيَ الْأَلْبَابِ

۸۱۵- مخالفان دین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۶۱

۱ - خداوند ، دارای مأمورانی سرسخت برای خشتی ساختن تلاش مخالفان دین و راندن آنها به سوی جهنم

سندع الزبانیه

<زَبَّيْتِه> (مفرد <زبانیه> از ریشه <زَبَّيْن> به معنای <دفع>)؛ به معنای <شدید> و <پلیس> (یاور سلطان) است (قاموس). اطلاق <زبانیه> بر مأموران الهی، به این جهت است که آنها اهل آتش را به سوی آن سوق می دهند. (مصباح)

۸۱۶- مراد از دین حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۳۳ - ۱۱

۱۱ _ <عن محمد بن الفضیل عن ابی الحسن الماضي (ع) قال : قلت : > هو الذی أرسل رسوله بالهدی و دین الحق > قال ... : الولایه هی دین الحق قلت : > لیظهره علی الدین کله > قال : یظهره علی جمیع الأدیان عند قیام القائم ... ;

محمد بن فضیل گوید: از امام کاظم (ع) درباره <هو الذی ارسل رسوله ... > سؤال کردم، فرمود: ... ولایت، همان دین حق است و درباره <لیظهره علی الدین کله > فرمود: خداوند هنگام قیام قائم (ع) دین حق را بر همه ادیان غلبه می دهد ... <.

۸۱۷- مردم صدر اسلام و علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۴ - ۷

۷ _ مردم در عصر نزول قرآن ، برای آگاهی از متون کتاب های آسمانی ، چاره ای جز رجوع به عالمان دین نداشتند .

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فاسأل الذين يقرءون الكتب من قبلك

۸۱۸- مردم و تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۲ - ۱۳

۱۳ _ بیان احکام الهی از سوی پیامبر (ص) ، وابسته به پذیرش و عدم پذیرش مردم نیست .

فان تولیتم فاعلموا انما علی رسولنا البلیغ المبین

برداشت فوق بر این مبناست که جمله <فان تولیتم ..> درباره کسانی باشد که بخواهند با بی اعتنایی به احکام الهی، رسول خدا(ص) را دلسرد کرده و از ابلاغ آن، به مردم باز دارند. در این صورت جواب مقدر جمله ای نظیر <فلایهملکم> (شما را رها نخواهد کرد) است.

ص: ۳۶۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۱ - ۱۰

۱۰ - عیسی (ع) ، گواه بر کیفیت برخورد مردمان با تعالیم و فرمان های الهی

و اشهد باننا مسلمون

۸۱۹- مسابقه در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۷ - ۴

۴- مسابقه ، امری مشروع در آیین یعقوب (ع) و مرسوم در زمان آن حضرت

قالوا ی_أبانا إنا ذهبنا نستبق

۸۲۰- مسؤولیت علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۹ - ۴

۴- ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذین یکتبون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۷

۷- مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذین یکتبون ما أنزل الله من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۱۵،۳۶

۱۵_ ضرورت حضور عالمان ربانی و دانشمندان دینی در هر عصر ، برای حفاظت کامل از کتب الهی

و الربینون و الاحبار بما استحفظوا من کتب الله

۳۶_ مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۶۹ - ۵

ص: ۳۶۳

۵_ وارثان کتاب های آسمانی باید از دل بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب پرهیزند .

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی

۸۲۱- مسؤولیت علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۶۹ - ۵

۵_ وارثان کتاب های آسمانی باید از دل بستگی به مظاهر ناپایدار دنیا پیراسته باشند و از چنگ اندازی به مال و منال دنیا از راه های ناصواب پرهیزند .

ورثوا الکتب یاخذون عرض هذا الأذنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۹ - ۴

۴- ابلاغ و تعلیم حقایق کتاب های آسمانی (احکام و معارف دین و براهین آنها) به مردم ، وظیفه ای بر عهده عالمان دینی

إن الذین یکتُمون ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینه للناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۷

۷- مسؤولیت عالمان دینی و آگاهان به کتاب های آسمانی در بیان احکام و معارف الهی

إن الذین یکتُمون ما أنزل الله من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۱۵،۳۶

۱۵_ ضرورت حضور عالمان ربانی و دانشمندان دینی در هر عصر ، برای حفاظت کامل از کتب الهی

و الرئیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب الله

۳۶_ مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا

۸۲۲- مسؤولیت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۶۹ - ۲۰

ص: ۳۶۴

۲۰ - مبلغان دین ، وظیفه دار توجه دادن مردم به نعمت های الهی

و اذکروا .. فاذکروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۴ - ۱۵

۱۵ - ترغیب مردم به یادآوری مداوم نعمت های الهی ، از وظایف مبلغان دین

اذکروا إذ جعلکم خلفاء .. فاذکروا ءالاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۳ - ۷

۷ - ابلاغ رسالت های الهی به سردمداران نظام های غیر الهی ، وظیفه ای بر عهده مبلغان دین

إلی فرعون و ملایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۱۱

۱۱ - مبلغان دین ، موظف به تلاش در بیداری نفوس مستعد و وانهادن حق ستیزان ، به خداوند

نحن أعلم بما یقولون .. فذکر بالقرءان من یخاف وعید

برداشت یاد شده، با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم(ص) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - حاقه - ۶۹ - ۴۹ - ۴

۴ - تکذیب و نپذیرفتن گروهی ، نباید مانع از اظهار سخن حق و تبلیغ دین از سوی منادیان حق و مبلغان دین گردد .

و إنا لنعلم أنّ منکم مکذّبین

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با آن که از تکذیب گروهی از مردم آگاهی کامل دارد و این مطلب را نیز

اعلام می کند؛ در عین حال پیام های خود (وحی) را به وسیله پیامبر اسلام (ص)، پیایی ابلاغ می فرماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۷ - ۵

۵ - لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر . . . و لرَبِّكَ فاصبر

۸۲۳- مسیحیان و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۶۵

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۲

۲ - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

۸۲۴- مسیحیان و دین اسباط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۲

۲ - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

۸۲۵- مسیحیان و دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۲

۲ - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

۸۲۶- مسیحیان و دین اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۲

۲ - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

۸۲۷- مسیحیان و دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - نصارا آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین نصرانیت و ایشان را نصرانی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل .. كانوا هوداً أو نصری

ص: ۳۶۶

۸۲۸- مشرکان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳۵ - ۱۴

۱۴- برخورد های مشرکان با انبیا و تعالیم آسمانی در طول تاریخ ، همسو و یکنواخت بوده است .

كذلك فعل الذين من قبلهم . . . و قال الذين أشركوا لو شاء الله ... كذلك فعل الذين م

۸۲۹- مشکلات اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۷ - ۵

۵- بی تقوایی و هواپرستی ، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فويل يومئذ للمكذبين . . . هـ ذه النار التي كنتم بها تكذبون ... إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي

در این آیات ، <متقین> جبهه مقابل <مکذبین> قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

۸۳۰- مشکلات تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۷۶ - ۴

۴- رسالت الهی و تبلیغ دین ، مشکلات اندوه باری را در پی دارد .

و نَجِّينَهِ و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که یاد داستان نوح(ع)، به منظور دلداری به پیامبر(ص) و مؤمنان به آن حضرت است که در مکه، با انواع مشکلات اندوه بار ایجاد شده از سوی کافران و مشرکان، روبه رو بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۱۵ - ۵

۵- رسالت الهی و تبلیغ دین ، مشکلات اندوه باری در پی دارد .

و نَجِّينَ هُمَا وَ قَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که بیان داستان موسی و هارون (علیهما السلام) و مشکلات آنان به منظور دلداری به پیامبر(ص) و ایمان آورندگان به آن حضرت است که در مکه با انواع مشکلات اندوه بار از سوی کافران و مشرکان رو به رو بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۶۷

۷ - تبلیغ پیام الهی ، نیازمند تحمل دشواری ها و مشکلات

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - تبلیغ دین ، همراه با مشکلات انبوه و نیازمند استقامت و پایداری

فادع و استقم كما أمرت

۸۳۱ - معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - گروهی از انسان ها هیچ نشانه ای را که برای اثبات حقانیت دین به آنان ارائه شود ، تصدیق نمی کنند و بدان ایمان نمی آورند .

و إن یروا کل ءایه لا یؤمنوا بها

۶ - گروهی از انسان ها هر چند راه رشد و هدایت را پیش روی خویش ببینند ، آن را راه و رسم زندگانی خویش قرار نمی دهند .

و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

۷ - خداوند بی اعتنایان به راه رشد و هدایت را از درک معارف دین و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن ءایتی الذین ... و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

جمله <و إن یروا سبیل الرشد> عطف بر <یتکبرون> و در حقیقت صله دیگری برای <الذین> است ؛ یعنی: <سأصرف عن ءایتی الذین إن یروا سبیل الرشد ...> بنابراین جمله <و إن یروا سبیل الرشد> اشاره به گروه سومی دارد که خداوند آنان را از درک معارف دین بازمی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - کافران پندناپذیر و مخالف پیامبر (ص) ، هیچ دلیل و عذر قابل قبولی ، برای روی گردانی از دین و پند های قرآن نداشتند .

فما لهم عن التذکره معرضین

از مفاد <فما لهم> (چست آنان را)، استفاده می شود که مقصود، نبودن هیچ دلیل و عذری برای کفر و انکار کافران نسبت به قرآن پند آفرین است.

ص: ۳۶۸

۸۳۲- معرضان از دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۰ - ۲

۲ - تنها سفیهان و بی خردان از آیین ابراهیم روی گردان شده و آن را نمی پذیرند .

و من یرغب عن مله إبرهیم إلا من سفه نفسه

کلمه <رغبه> و مشتقات آن، چنانچه با حرف <عن> متعدی شود، به معنای اعراض و روی گردانی است. <من> در <من یرغب> اسم استفهام می باشد و استفهام در اینجا استفهام انکاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۹ - ۱

۱ - بهره مندی مشرکان مکه از موهبت های الهی ، به رغم بی اعتنایی آنان به آیین توحیدی ابراهیم (ع)

و إذ قال إبرهیم .. لعلهم یرجعون . بل متعت هؤلاء و اباؤهم

از آن جا که در آیات پیشین سخن از ابراهیم(ع) و نسل آن حضرت بود و با توجه به این که مشرکان مکه از نسل او به شمار می آمدند، می توان گفت که <هؤلاء> اشاره به مشرکان مکه دارد.

۸۳۳- مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۵

۵ _ مغالطه گرایان و خوض کنندگان در اسلام و قرآن و استهزاکنندگان آن، دین خدا را بازیچه و سرگرمی خود قرار داده اند.

الذین یخوضون فی آیتنا .. یخوضوا فی حدیث غیره ... و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا

مراد از <الذین ...> ، به قرینه آیات پیشین، همان خوض کنندگان در آیات هستند.

۸۳۴- مقامات پاسداران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۸۹ - ۱۳

۱۳ - حمایت و حراست کنندگان از دین خدا، نزد او از مرتبه ای بلند برخوردارند.

فإن يكفر بها هؤلاء فقد و كلنا بها قوما ليسوا بها بكفرين

نکره آمدن کلمه <قوما> دال بر تفخیم و بزرگداشت است، علاوه بر آنکه توصیف این قوم _ با <و کلنا> و جملات پس از آن خالی از مدح نیست.

ص: ۳۶۹

۸۳۵- مقتضیات و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۲۵

۲۵ - شرایط و مقتضیات خاص هر امت ، دلیل ارائه شریعت های متعدد از جانب خداوند

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً

ظاهراً <منکم> متعلق به <جعلنا> است و اشاره به ریشه تعدد شرایع دارد. یعنی اختصاص هر امتی از شما مردم به شریعتی خاص، برخاسته از خصلتهای خودتان می باشد.

۸۳۶- مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۲ - ۲

۲ - دروغ بستن به خدا و تکذیب قرآن و دین حق ، از خصوصیات کافران است .

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق

مخاطبان آیه شریفه _ به قرینه ذیل آیه (مَثْوَى لِلْكَافِرِينَ) _ کافران می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵ - ۱

۱ - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح

۸۳۷- مکذبان دین در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۳۲ - ۱۱

۱۱ - جهنم ، جایگاه همیشگی و مجازات افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان قرآن و دین حق

فمن أظلم ممن كذب على الله و كذب بالصدق .. أليس في جهنم مثوى للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۵ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

ص: ۳۷۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۹ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۴ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۲۸ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۴ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۳۷ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۰ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

ص: ۳۷۱

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۵ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۷ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۹ - ۲

۲ - دوزخ ، جایگاه تکذیب گران دین

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، به وادی خاصی در جهنم و یا یکی از درهای آن گفته می شود (لسان العرب).

۸۳۸- مکذبان قیامت و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۵ - ۸

۸ _ گروهی از انسان ها به خاطر نپذیرفتن قیامت ، دین خدا را دینی منحرف می پندارند و از آن رویگردان می شوند .

الذین یصدون عن سبیل اللّٰه و ینغونها عوجاً و هم بالأخره کفرون

برداشت فوق بر این اساس است که جمله <و هم بالأخره کفرون> جمله حالیه و در مقام تعلیل باشد که در اصطلاح به آن حال معلّله گفته می شود. بر این مبنا آیه اشاره به این معنا دارد که: برخی انسانها به علت نپذیرفتن قیامت، می پندارند دینی که در آن زنده شدن مردگان مطرح باشد دینی بی اساس و دارای اعوجاج است و در نتیجه از آن رویگردان شده و دیگران را از آن بازمی دارند.

ص: ۳۷۲

۸۳۹- مکر به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۴،۹

۴- خداوند ، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی_نهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز <فأتی الله بنیانهم من القواعد..> بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

۹- توطئه گران علیه دین ، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین ، دامنگیر خود آنان خواهد شد .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنی_نهم من القواعد .. و أت_هم العذاب من حیث لا

۸۴۰- مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۷

۷- دخالت خداوند در تحولات تاریخ ، آن گاه که دشمنان علیه دین توطئه و مکر کنند .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أس_طر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم فأت

۸۴۱- مکر علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۱

۱_ امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

و قد مکر الذین من قبلهم

۸۴۲- ملاک ارزیابی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - داوری درباره دین و دینداران ، باید مبتنی بر عقل و منطق و انگیزه صحیح باشد .

ما لکم کیف تحکمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۷۳

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۳۷ - ۳،۴

۳ - داوری درباره دین ، باید بر مبنای وحی و کتاب آسمانی باشد .

أم لکم کتَبَ فیہ تدرسون

۴ - وحی و کتاب های آسمانی ، مبنای داوری درباره درستی و نادرستی عقاید و مسائل دینی است .

أم لکم کتَبَ فیہ تدرسون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۳۹ - ۴

۴ - عهد و پیمان الهی ، از مبانی و ملاک های داوری درباره معارف و مسائل دینی

أم لکم ایمَن .. . إِنَّ لکم لما تحکمون

از این که خداوند به مشرکان تعهدی بر عقایدشان نسپرده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

۸۴۳- ملاک اظهار نظر درباره دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۴ - ۲

۲ - اظهار نظر درباره تعالیم آسمانی ، دلایلی نازل شده از جانب خداوند لازم دارد و بدون آن معتبر نیست .

وقال الذین کفروا للحقّ لَمَّا جاءهم إن هـِذا إلاّ سحر مبین . و ما ءاتینهم من کتب

۸۴۴- ملاک انتخاب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۴ - ۳

۳ - ملاک صحیح انتخاب دین و آیین ، برخورداری از هدایت برتر است ؛ نه چیز دیگر .

قُلْ أَوَّلُو جَنَّتکم بأهدی

۸۴۵- ملاک فهم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴ - ۹

۹- هدایت و گمراهی مردم براساس مشیت خداوند است .

فیضاً الله من یشاء و یهدی من یشاء

ص: ۳۷۴

۸۴۶- ملاکهای تشخیص حقایق دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۱ - ۱۵

۱۵ - محک زدن باور ها با دلیل و برهان ، راه شناسایی حقایق دینی از خیالات و آرزو های وارده شده در حوزه عقاید دینی

تلک أمانتھم قل هاتوا برھنکم

۸۴۷- ملاکهای حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۵ - ۱۸

۱۸ - معارف و قوانینی شایسته و بایسته پذیرش و پیروی اند که از هوا های نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشند .

و لئن اتبعت اهواءهم من بعد جاءك من العلم إنك إذا لمن الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۷ - ۱

۱ - احکام و معارفی حق است که از ناحیه خداوند باشد .

الحق من ربك

<ال> در <الحق> جنسیه و مفید استغراق است، یعنی، هر آنچه حق است از ناحیه خداوند می باشد. البته به مناسبت مورد، مقصود اصلی احکام و معارف است.

۸۴۸- ملاکهای دین مقبول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۰ - ۱۴

۱۴ - معارف و قوانینی شایسته و بایسته پذیرش و پیروی است که از هوا های نفسانی پیراسته و بر پایه علم بنا شده باشد .

و لئن اتبعت أهواءهم بعد الذي جاءك من العلم مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

۸۴۹- ممانعت از توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۷۵

۱۵- دخالت خداوند در جلوگیری از ادامه توطئه توطئه کنندگان علیه پیامبران و دین ، آن هنگامی که توطئه ها انبوه و سنگین شود .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب

اسناد <خسف> (فرو رفتن در زمین) و عذاب به خداوند برای رویارویی با توطئه گران، از نوعی عدم تحمل توطئه علیه پیامبر(ص) و دین حکایت می کند. جمع آورده شدن <سیئات> با الف و لام، که مفید عموم است، می تواند حاکی از ابعاد مختلف و سنگینی توطئه و گوناگونی آن باشد.

۸۵۰- ممانعت از حاکمیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۳ - ۷

۷ - کافران محارب ، فتنه انگیزان و بازدارندگان از گسترش و حاکمیت دین الهی ، ظالم هستند .

فلا عدون إلا على الظلمين

۸۵۱- ممانعت از گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۵

۵ - کافران به آیین و برنامه های الهی ، درصدد بازداشتن مردم از گرایش به دین و عمل به آن هستند . *

فاعبدني .. فلا يصدنك عنها من لا يؤمن بها

مرجع ضمیر <عنها> و <بها> ممکن است تمامی تعالیم و رهنمودهای آموخته شده به موسی(ع) در وادی طوی (توحید، لزوم عبادت و نماز، معاد و کیفر و پاداش الهی) باشد.

۸۵۲- ممانعت از گسترش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۸ - ۳،۶

۳- جلوگیری از رواج دین الهی ، فسادانگیزی است و سد کنندگان راه خدا مفسدند .

الذین کفروا و صدّوا عن سبیل الله .. بما کانوا یفسدون

۶- جلوگیری از نفوذ ادیان الهی و رواج بی دینی ، زمینه ساز رواج فساد و تبه کاری در جامعه است .

الذین کفروا و صدّوا عن سبیل الله .. بما کانوا یفسدون

ص: ۳۷۶

۸۵۳- ممانعت از گسترش دین موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۶ - ۴

۴ - کشتار فرزندان ذکور مؤمنان از سوی فرعونیان ، برای جلوگیری از گسترش دعوت موسی (ع) کافی و کارساز نبود .

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه . . . و قال فرعون ذروني أقتل موسى

تصمیم شخص فرعون مبنی بر کشتن موسی(ع)، پس از اقدام او و درباریانش به کشتن مؤمنان طرفدار موسی(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

۸۵۴- ممنوعیت تحریف دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۵ - ۱۶

۱۶ _ رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

۸۵۵- ممنوعیت دوستی با مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱ - ۵

۵ - ممنوعیت پیوند دوستانه اهل ایمان ، با کافران و منکران دین و پیامبر

تلقون إلیهم بالموذّه و قد کفروا بما جاء کم من الحقّ

۸۵۶- منابع دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۵ - ۱۱

۱۱ _ قرآن ، منبعی برای دستیابی به قوانین و مقررات دین .

فِي كِتَابِ اللَّهِ

جِلْد - نَامِ سُورَةٍ - سُورَةٍ - آيَةٍ - فَيْشِ

ص: ٣٧٧

۲- قرآن حکم و قانون الهی و منبع شناخت حقایق و معارف دینی است .

و كذلك أنزلنَه حکمًا

حکم کردن به چیزی آن است که داوری کنی و اعلام داری که آن چیز این گونه است و یا این گونه نیست (مفردات راغب). بر این اساس <قرآن حکم است> ؛ یعنی، داوری می کند و بیان می کند که چه چیز چگونه است و یا چگونه نیست و این معنا شامل همه قوانین، حقایق و معارفی می شود که خداوند اثباتاً و یا نفیاً در قرآن بیان کرده است و درباره آن قضاوتی دارد ؛ مانند اینکه خداوند شریکی ندارد، قیامت حق است و یا روزه بر شما واجب شده است.

۸۵۷- منابع دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۵ - ۴

۴- وحی ، منبع اصلی معرفت دینی و شناخت تعالیم الهی است .

قل إِنَّمَا أَنذَرُكُمْ بِالْوَحْيِ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که پیامبر(ص) مأمور بود تنها بر اساس وحی الهی، به انذار مردم بپردازد.

۸۵۸- مناطق مناسب برای ارزشهای دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۶ - ۹

۹- همواره فضایی مناسب برای انجام دادن تکالیف دینی و حفظ توحید عبادی ، وجود دارد .

إِنَّ أَرْضِي وَسَعَةِ فَإِيَّيْ فاعبدون

۸۵۹- منافقان و تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۰ - ۵

۵ - منافقان ، سزاوار محروم شدن از توانایی شناخت معارف الهی هستند .

و لو شاء الله لذهب بسمعهم و أبصرهم

ص: ۳۷۸

۸۶۰- منافقان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۵ - ۱۸

۱۸ _ نابودی دین و مردم ، روش منافقان

و اذا تولى .. و يهلك الحرث و النسل

امام صادق (ع): ان <الحرث> فى هذا الموضع، الدين و <النسل> الناس.

مجمع البيان، ج ۲، ص ۵۳۴؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۰۴، ح ۷۵۴ و ۷۵۵.

۸۶۱- منافقان و مبارزه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۳ - ۷

۷ _ اعلان عدم صلاحیت منافقان برای همراه شدن با پیامبر (ص) جهت مقابله با دشمنان دین

فقل لن تخرجوا معى أبداً و لن تقتلوا معى عدواً

۸۶۲- منشأ اختیار در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۹ - ۸

۸ _ مختار و آزاد بودن انسان در پذیرش و عدم پذیرش دین ، مقتضای ربوبیت خداست .

و لو شاء ربك لأمن من فى الأرض كلهم جميعاً أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين

۸۶۳- منشأ استهزای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۸ - ۹

۹_ نابخردی ، ریشه تمسخر احکام و شعایر دین اسلام

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لایعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۵۹ - ۱۲

ص: ۳۷۹

۱۲_ فسق (نادیده گرفتن دستورات خداوند) ، ریشه استهزای دین و شعایر الهی

اتخذوا دینکم هزواً و لعباً .. و إن اکثرکم فسقون

مصدق جمله <هل تنقمون ..> همان استهزای نماز و احکام دین است. بنابراین <فسق> که علت برای <تنقمون> گرفته شده است، در حقیقت علت استهزای دین نیز می باشد.

۸۶۴- منشأ افترا به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰۵ - ۳

۳- کفر و حق ناپذیری ، منشأ دروغ پردازی و افترا بستن به حقایق دین است .

إنما یفتري الکذب الذین لایؤمنون بأی_ت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۷ - ۴

۴ - دروغ پردازی علیه دین و آیات الهی ، دارای ریشه در گناه پیشگی فرد

أفأک أثیم

می توان گفت: <أثیم> در مقام بیان فلسفه <أفأک> است.

۸۶۵- منشأ بقای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳ - ۷

۷ - عزت خداوند ، ضامن بقاء و استحکام وحی و معارف الهی است .

یوحی إلیک .. الله العزیز الحکیم

از توصیف خداوند به عزیز و ارتباط صدر و ذیل آیه، می توان استفاده کرد که عزت خداوند مانع از بین رفتن معارف الهی است.

۸۶۶- منشأ پیروزی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۴ - ۱۷

۱۷ - علم و آگاهی گسترده خداوند ، پشتوانه پیروزی دین حق و شکست جبهه کفر و باطل

و يمح الله البطل .. إنه علیم بذات الصدور

ص: ۳۸۰

جمله <إنه علیم بذات الصدور> می تواند علت برای جمله <و یمح الله الباطل > باشد.

۸۶۷- منشأ تشریح دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۸ - ۹

۹- تشریح احکام دین و بیان چگونگی پرستش ، از شؤون خداوند است .

ربنا .. أرنا مناسکنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۸ - ۵

۵- تشریح دین و ارسال پیامبران در راستای فرمانروایی خدا بر جهان هستی است .

إنی رسول الله إلیکم جمیعاً الذی له ملک السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۲ - ۴،۶

۴- تشریح دین و قانون گذاری ، حق اختصاصی خداوند است .

و له الدین واصباً

۶- یگانگی خداوند ، مستلزم اختصاص یافتن حق تشریح دین به او

إنما هو إله وحد .. و له الدین واصباً

اینکه خداوند در پی دستور به اجتناب از عقیده به ثنویت، برخی ویژگیها و اختصاصات خود، از جمله اختصاص داشتن دین را یادآوری می کند؛ احتمال دارد برای بیان نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۱ - ۲

۲ - حق تشریح و قانون گذاری و نظام بخشی به باور ها ، تنها از آن خداوند است .

من الدین ما لم یأذن به الله

۸۶۸- منشأ تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۸ - ۱۷

۱۷_ فرمان ها ، معارف و تعالیم نازل شده بر پیامبر (ص) برخاسته از ربوبیت خداوند

ص: ۳۸۱

ما أنزل إليك من ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۶

۶ - دین و معارف الهی ناشی از مقام ربوبی خداوند و برای رشد و تعالی انسانهاست .

آن جاء کم ذکر من ربکم

<من> در <ذکر من ربکم> برای ابتدای غایت است. یعنی معارف دین از مقام ربوبی سرچشمه گرفته است. و اضافه <رب> به <کم> می رساند که نزول آن معارف در راستای ربوبیت خدا بر انسانها و برای تربیت آنان است.

۸۶۹- منشأ تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۹ - ۸

۸ - کفر و تکذیب دین ، برخاسته از تأمل نکردن و نیندیشیدن در آیات الهی در طبیعت است .

و لقد کذب الذین من قبلهم .. أولم یروا إلی الطیر ... إنه بکل شیء بصیر

از سرزنش شدن کافران تکذیب گر، به خاطر تأمل نکردن در پدیده های طبیعت (مانند پرندگان) می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

۸۷۰- منشأ تهمت به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۱

۱ - اتهام های کافران ، علیه دین و پیامبر (ص) ناشی از مکر و حلیه آنان

أم تریدون کیداً

۸۷۱- منشأ حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - حقايق دين ، وابسته به انتساب آن به خداوند است .

البينه . . . من الله

ص: ۳۸۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۸ - ۲

۲ - خداوند ارائه کننده بهترین معارف و دستورات برای پاک سازی بشر از آلودگیها

و من أحسن من الله صبغه

جمله <و من أحسن...> چه کسی در رنگ آمیزی کردن (تطهیر) از خدا بهتر است. <به دلیل وقوع آن پس از مطرح ساختن ایمان و فرستادن احکام و معارف قرآن و... اشاره به این دارد که: احکام و معارفی که خداوند نازل کرده و مردم را بدان فراخوانده، بهترین معارف و دستورات برای پاک سازی و تطهیر آنان است.>

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۷ - ۱

۱ - احکام و معارفی حق است که از ناحیه خداوند باشد .

الحق من ربك

<ال> در <الحق> جنسیه و مفید استغراق است؛ یعنی، هر آنچه حق است از ناحیه خداوند می باشد. البته به مناسبت مورد، مقصود اصلی احکام و معارف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۹ - ۷

۷ - دین و معارف الهی ناشی از مقام ربوبی خداوند و برای رشد و تعالی انسانهاست .

أن جاءكم ذكر من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۸ - ۱۳

۱۳ - ربوبیت الهی ، مقتضی فرستادن رسول و ارائه دین به بشر ، همراه با دلیل و برهان روشن و اثباتگر

و قد جاءكم بالبينات من ربكم

برداشت یاد شده از آمدن قید <من ربكم> استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۸ - ۱۴

۱۴ - برنامه های دین الهی ، نشأت یافته از مبدأ علم و نه تمایلات بی اساس

جعلنك على شريعته ... و لا تتبع أهواء الذين لا يعلمون

از مقابله میان <جعلناك على شريعته> و <أهواء الذين لا يعلمون>، استفاده می شود که شریعت الهی، هم عالمانه است و هم مبرا از هوا و هوس.

ص: ۳۸۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۱

۱۱- ربوبیت الهی ، مقتضی فرو فرستادن برنامه و قانون حق برای بشر

بما نزل علی محمد و هو الحق من ربهم

از ارتباط <ما نزل> ، <الحق> و <من ربهم> مطلب بالا استفاده می شود.

۸۷۳- منشأ عمل به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۳۰ - ۳

۳- تصمیم انسان بر پیمودن راه دین و پذیرش تعالیم قرآن ، وابسته به مشیت و خواست خداوند است .

فمن شاء اتخذ إلی ربه سبيلاً . و ما تشاءون إلا أن يشاء الله

یکی از مصادیق <ما تشاءون> ، مشیت انسان در انتخاب راه خدا است که در آیه پیش بیان شده است (فمن شاء اتخذ إلی ربه سبيلاً).

۸۷۴- منشأ غلو در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۷ - ۱۸

۱۸ - گروهی از یهودیان و مسیحیان عصر پیامبر (ص) ، هواپرستان گمراه و ناشر عقاید افراطی و غلوآمیز در میان همکیشان خود

و لا تتبعوا اهواء قوم .. و اضلوا كثيراً و ضلوا عن سواء السبيل

کلمه <ضلوا> در دو بخش از آیه می تواند اشاره به دو طایفه از گمراهان داشته باشد، طائفه ای پیش از بعثت که جمله <قد ضلوا من قبل> بیانگر آن است و طائفه ای معاصر پیامبر(ص) که جمله <ضلوا عن سواء السبيل> حاکی از آنان می باشد. گفتنی است که آوردن قید <من قبل> در یک بخش و نیامدن آن در بخش بعد، گویای این تفسیر است.

۸۷۵- منشأ کمال دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۵ - ۱۴

۱۴ _ کمال دین و تبدیل ناپذیری کلمات خدا بر اساس شنوایی و علم گسترده اوست.

و تمت کلمت . . . و هو السميع العليم

ص: ۳۸۴

۸۷۶- منشأ مبارزه با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۵ - ۳

۳- دین ستیزی و انکار آیات الهی ، دارای ریشه در نوع نگرش انسان به زندگی و مرگ

إِن هِيَ إِلَّا مَوْتَتْنَا الْأُولَى

۸۷۷- منشأ مجادله در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۱

۱ - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند ، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است .

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ دِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بغير سلطان أتى - هم إن في صدورهم إلا كبر

<سلطان> به معنای حجت و برهان است.

۸۷۸- منشأ مخالفت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۸ - ۱۳

۱۳ - جهل و هواپرستی ، منشأ و خاستگاه مخالفت با شریعت و آیین الهی

جعلنك على شريعة .. و لا تتبع أهواء الذين لا يعلمون

از تقابل میان <اهواء> با <شریعه> می توان استفاده کرد که هر آنچه مخالف با شریعت باشد، ریشه در هوا و هوس های جاهلانه دارد.

۸۷۹- منفوریت دین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲- آیین مردم مدین، آیینی منفور و کریه در دیدگاه شعیب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهین

ص: ۳۸۵

۱۳ - شعيب (ع) با اظهار تنفر خود و پيروانش از آيين مردم مدين ، انتظار پذيرش آن آيين را انتظاري شگفت و بي جا دانست .

قال أو لو كنا كرهين

۸۸۰- موانع اجرای دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۷ - جايه - ۴۵ - ۱۸ - ۱۱

۱۱ - تأثیرپذیری از خواسته ها و امیال ناآگاهان ، ناسازگار با اجرای صحیح و بایسته شریعت

ثم جعلنـكـ علی شریعه من الأمر فاتبعها . و لا تتبع أهواء الذين لا يعلمون

۸۸۱- موانع اعتلای دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۴ - مائده - ۵ - ۵۴ - ۲۲

۲۲ - سرزنش و جنگ روانی ، حربه دشمنان دين برای جلوگیری از تلاش مسلمانان در جهت اعتلای دين خدا

و لا يخافون لومه لائم

۸۸۲- موانع اعراض از دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۴ - ۲

۲ - توجه به آگاهی و نظارت خداوند بر گفتار و کردار انسان ها ، دور سازنده آنان از تکذیب دين و روی گردانی از آن

أرءیت إن کذب و تولی . ألم يعلم بأن الله یرى

۸۸۳- موانع انحراف دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - يوسف - ۱۲ - ۴۰ - ۱۷

۱۷_ تنها ادیانی که قرین برهان باشند ، از کجی و انحراف مبرا هستند .

ما أنزل الله بها من سلطان .. أمر ألا تعبدوا إلا إياه ذلك الدين القيم

ص: ۳۸۶

۸۸۴- موانع تأثیر علم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۵

۵ - دنیاگرایی و پیروی از هواهای نفسانی مانع کارسازی دانش های الهی است .

و لو شئنا لرفعنه بها و لکنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه

۸۸۵- موانع تبعیت از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۸

۸ - تقلید های کورکورانه ، از دسیسه های شیطان برای بازداری انسان ها از پیروی قرآن و احکام دین

لا تتبعوا خطوات الشیطن . . . و إذا قیل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما أل

جمله <بل نتبع ..> که گویای تقلید کورکورانه است - به قرینه آیات قبل - بیانگر مصداقی است برای <خطوات الشیطان>. قابل ذکر است که قید <کورکورانه> از جمله <أو لو کان آباؤهم...> استفاده شده است.

۸۸۶- موانع تسلیم در برابر دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۵ - ۳

۳- لجاجت و هدایت ناپذیری ، عامل عدم تسلیم و مقاومت در برابر تعالیم آسمانی

و لو فتحنا علیهم بابًا من السماء فظلّوا فیه یعرجون . لقالوا إنما سکرّت أبصرنا

۸۸۷- موانع تکذیب دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تین - ۹۵ - ۷ - ۴

۴ - توجه به آفرینش نیکوی انسان ها و سقوط و انحراف برخی از آنان ، دستاویزی برای تکذیب دین و کیفر های اخروی ،

باقی نمی گذارد .

فما یكذبك بعد بالدین

حرف <فاء> در <فما یكذبك> و نیز کلمه <بعد>، این آیه را بر آیات پیشین، تفریع کرده است؛ یعنی، آیا وجود کسانی که در <أحسن تقویم> بوده و خود را به <أسفل سافلین> سقوط داده اند؛ دلیل ضرورت دین برای پیشگیری از آن سقوط و ضرورت روز جزا، برای کیفر آن منحرفان نیست؟!

ص: ۳۸۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۴ - ۲

۲ - توجه به آگاهی و نظارت خداوند بر گفتار و کردار انسان ها ، دور سازنده آنان از تکذیب دین و روی گردانی از آن

أرءیت إن كذب و تولّى . ألم يعلم بأنّ الله يرى

۸۸۸- موانع توطئه علیه دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۶ - ۱۴

۱۴- توجه به علم و نظارت الهی ، مانع تلاش های پنهانی انسان علیه دین

و الله يعلم إسرارهم

علم الهی، از آن جهت به منافقان تذکر داده شده تا آنان، با توجه به این حقیقت، دست از خلاف کاری بردارند.

۸۸۹- موانع ثبات دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۹

۱۹ - اختلافات پیروان شریعت ، مانع حیات و قوام دین در جامعه .

أن أقيموا الدين ولا تتفرّقا فيه

برداشت بالا- بر این اساس است که عطف جمله <لا-تتفرّقا فيه> بر <أقيموا الدين>، عطف تفسیری و از نوع یکی از متلازمین بر دیگری باشد.

۸۹۰- موانع درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۵ - ۳

۳- ثروت و امکانات مادی، زمینه ساز بازماندن از تلاش برای درک معارف الهی و غافل سازنده انسان از عاقبت خویش *

أَمَا مِنْ اسْتغْنَى

مراد از <استغناء> ممکن است داشتن مال و ثروت باشد. در این صورت _ به قرینه <جاءك يسعى و هو يخشى> در توصیف جبهه مقابل _ می توان گفت ثروتمندان در معرض ترک حضور در مجالس دینی و خودداری از تلاش برای آموختن دین و دچار محرومیت از خشیت هستند.

ص: ۳۸۸

۸۹۱- موانع دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۹ - ۳

۳_ توجه به مالکیت و فرمانروایی مطلق خداوند ، زمینه پرهیز از شکستن میثاق ، کتمان حقایق ، دین فروشی و خودپسندی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیتنه .. و لا تکتمنونه ... و اشتروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۷

۳۷_ عالمان خدا ترسی ، وارسته از دین فروشی و تحریفگری

و اخشون و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا

۸۹۲- موانع دینشناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۵ - ۸

۸_ غیر علمی شمردن تعالیم انبیا ، بهانه بی اساس یهود ، برای نپذیرفتن آنها

و قولهم قلوبنا غلف

مقصود یهودیان از اینکه می گفتند قلبهایمان آکنده از علم است، می تواند این باشد که تعالیم انبیا اگر دارای مبنایی علمی بود، قلبهای ما آن را درک می کرد و در خود جای می داد و چنین نتیجه می گرفتند که تعالیم انبیا _ به دلیل نافذ نبودنش در قلبها _ علمی نیست.

۸۹۳- موانع شک در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۷ - ۸

۸- شناخت خداوند و افعال او ، زداینده شک و تردید در احکام و معارف نازل شده از سوی اوست .

الحق من ربك فلاتكونن من الممترين

ص: ٣٨٩

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷ - ۱،۲

۱ - خداوند قلب منکران قرآن را از فهمیدن معارف دین و گوش آنان را از شنیدن حقایق دینی ، بازداشته است .

ختم الله علی قلوبهم و علی سمعهم

<ختم> به معنای بستن درب چیزی با گل و مانند آن و به اصطلاح لاک و مهر کردن، است. بسته شدن قلب، کنایه از درک نکردن و نفهمیدن است. و <علی سمعهم> می تواند عطف بر <علی قلوبهم> باشد و نیز می تواند خبر برای <غشاوه> باشد. در برداشت فوق، احتمال اول لحاظ شده است.

۲ - بر گوش و چشم منکران آن ، حجابی است که آنان را از شنیدن و دیدن حقایق دین ، ناتوان ساخته است .

و علی سمعهم و علی ابصرهم غشوه

<غشاوه> به معنای پرده و مانند آن است. در برداشت فوق <علی سمعهم> خبر برای <غشاوه> گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۰ - ۱،۶،۷

۱ - برخی از اقوام پیشین بر اثر کفرپیشگی و ارتکاب گناه به عذاب الهی گرفتار شدند و توان درک معارف دینی از آنان سلب شد .

أو لم یهد للذین یرثون .. أن لو نشاء أصبئهم بذنوبهم و نطبع علی قلوبهم

۶ - گنهکاران و کفرپیشگان ، در خطر از دست دادن نیروی فهم و درک معارف دینی

أن لو نشاء أصبئهم بذنوبهم و نطبع علی قلوبهم

جمله <نطبع علی قلوبهم> عطف بر جمله <أصبئهم> است و فعل ماضی <اصبنا> به معنای مضارع می باشد. قابل ذکر است که حرف <لو> در این آیه بیانگر وقوع جزا برای شرط در آینده است، نه گذشته.

۷ - مهر شدن قلب ها و از دست دادن توان درک معارف دین ، از کیفر های الهی است .

و نطبع علی قلوبهم فهم لایسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱،۲

۱ - خداوند ، متکبران و خودبزرگ بینان را از درک آیات و معارف خویش بازمی دارد .

سأصرف عن ءایتی الذین یتکبرون فی الأرض

کلمه <صرف> آنگاه که با <عن> متعدی شود، به معنای بازداشتن و مانع شدن است. و بازداشتن از آیات الهی یا به معنای مانع شدن از فهم آیات است و یا به معنای بازداري از ایمان به آیات و یا جلوگیری از ابطال و از میان بردن آنهاست. تنها معنای اول با همه فراهای آیه متناسب است.

۲ - تکبر و خودبزرگ بینی ، زمینه از دست دادن توان درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن ءایتی الذین یتکبرون فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۵ - ۶

ص: ۳۹۰

۶_ کفرپیشگان به خاطر تفکر نکردن در جنبه ملکوتی موجودات برای پی بردن به معارف الهی (تـو حید، قیامت و ...) سزاوار سرزنش هستند .

أو لم ينظروا في ملكوت السموت و الأرض و ما خلق اللّٰه من شيء
استفهام در جمله <أو لم ينظروا .. > انکار تویخی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۳ - ۹

۹ - منافقان ، بر اثر مُهر شدن دل هایشان از درک معارف دین ناتوان اند .

فطبع علی قلوبهم فهم لا یفتقون

۸۹۵- موانع قبول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۹ - ۱۵

۱۵_ اراده خداوند بر عذاب گنهکاران ، مانع توفیق آنان به پذیرش احکام الهی و داوری های پیامبر (ص)

فان تولوا فاعلم انما یرید اللّٰه ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۴ - ۶

۶_ پابندی کفرپیشگان به افکار و آراء گذشتگان خویش مانع پذیرش تعالیم قرآن و رسول خدا (ص)

و إذا قیل لهم تعالوا .. قالوا حسبنا ما وجدنا علیہ اءباءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۳

۱۳_ تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب پیدایش روحیه ناباوری به حقایق دین می شود .

إن يروا كل ءايه لا يؤمنوا بها .. ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۹ - ۱۰

۱۰_ انکار سرای آخرت ، ریشه نپذیرفتن دین و معارف الهی ، بازداشتن مردم از روی آوردن به آن و ناهنجار نشان دادن آن است .

الذین یصدون عن سبیل الله و یبغونها عوجًا و هم بالأخره هم ک_فرون

جمله <و هم بالأخره ..> را می توان جمله حالیه و بیانگر علت اموری دانست که در جمله های قبل بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: ۳۹۱

۱۵ - جهل و بی خبری مشرکان ، باعث قبول نکردن دین الهی و روی آوردن آنان به آیین و سنت های بی پایه پدران خود است .

و إذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله قالوا بل نتبع ما وجدنا عليه آباءنا .. و

برداشت بالا، براساس این احتمال است که <لا يعلمون> مفعولٌ به و متعلق نداشته باشد و درصدد نفی علم از مشرکان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۷

۷ - پافشاری بر تقلید از آیین نیاکان و گذشتگان ، از جمله موانع پذیرش دین حق

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينات قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدكم عما كنتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۲ - ۱

۱ - تلاش پیوسته شیطان ، برای بازداشتن انسان از پذیرش دین

و اتبعون .. و لا يصدنكم الشيطان

۸۹۶ - موانع گرایش به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۱ - ۹

۹ - منافقان همواره ، مانعی در جهت گسترش اسلام و گرایش مردم به دین

قالوا ألم نستحوذ عليكم و مننعكم من المؤمنين

جمله <مننعكم من المؤمنين> می تواند به این معنا باشد که منافقان پس از پیروزی کافران مدعی بودند که آنان اهل کفر را از گرایش به اسلام و ایمان باز می داشتند. قابل ذکر است که بر این مبنا مراد از غلبه در <الم نستحوذ>، غلبه در تفضل و احسان است. یعنی ما نسبت به شما احسان کردیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۲ - ۱۰

۱۰- خدشه وارد آوردن به ابهت رهبری الهی، دارای تأثیر منفی و ناخواسته، بر تلاش مؤمنان در اعتلای دین *

أن تحبط أعمـلکم و أنتم لاتشعرون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از حبط اعمال - به تناسب موضوع سخن - تلاش هایی باشد که مؤمنان صدر اسلام، برای عظمت بخشیدن به اسلام و مستحکم ساختن موضع دین انجام می داده اند؛ یعنی، شما از یک سو جهاد می کنید؛ ولی از

ص: ۳۹۲

سوی دیگر با بی حرمتی به رهبری، ندانسته ابّهت خویش را در چشم دشمن می شکنید.

۸۹۸- موانع مخالفت با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱ - ۸

۸_ مخالفت با احکام و معارف دین ، ناسازگار با روح تقوا

لا تقدّموا .. و اتّقوا الله

۸۹۹- موانع هدم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۹ - ۳۲

۳۲_ اقامه حدود و احکام ، جلوگیری از نابودی دین و یا تغییر سنت ها و احکام الهی ، هدف گزینش < اولی الامر > و

لزوم اطاعت از آنان

اطيعوا الله .. و اولی الامر منکم

امام رضا (ع) درباره فلسفه قرار دادن اولوالامر و وجوب اطاعت از آنان فرمود: .. فجعل علیهم قیماً یمنعهم من الفساد و یقیم فیهم الحدود و الاحکام ... انه لو لم یجعل لهم اماماً قیماً ... لدرست المله و ذهب الدین و غیرت السنن و الاحکام ...

عیون اخبار الرضا (ع)، ج ۲، ص ۱۰۱، ح ۱، ب ۳۴ / نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۹۷، ح ۳۲۹.

۹۰۰- موجبات اکمال دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۵۵، ۵۳

۵۳_ اعلام جانشینی و ولایت علی (ع) توسط رسول خدا (ص)، موجب کمال دین و تمام نعمت و رضای پروردگار

اليوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی

از رسول خدا(ص) روایت شده که هنگام نزول آیه فوق فرمود: ان کمال الدین و تمام النعمه و رضی الرب بارسالی الیکم بالولایه بعدی لعلی ابن ابی طالب(ع).

امالی صدوق، ص ۲۹۱، ح ۱۰، مجلس ۵۶؛ بحارالانوار، ج ۳۷، ص ۱۱۱، ح ۳.

۵۵ _ کامل شدن دین و اتمام نعمت الهی بر مردم، به سبب تعیین جانشینان پیامبر (ص) از سوی خداوند

الیوم اکملت لکم دینکم

ص: ۳۹۳

از امام حسن عسکری (ع) روایت شده: .. فلما منَّ الله عليكم باقامه الاولياء بعد نبیکم (ص) قال الله عزوجل: اليوم اكملت لكم دينکم ...

علل الشرايع، ص ۲۴۹، ح ۶، ب ۱۸۲؛ نورالثقلين، ج ۱، ص ۵۹۰، ح ۳۵.

۹۰۱- موضعگیری علیه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۶

۶- لزوم موضع گرفتن و بی تفاوت بودن در برابر دشمنان دیانت و ستیزه جویان حق ناپذیر

الذین یجـدلون فی ءایـت الله .. کبر مقتاً ... عند الذین ءامنوا

۹۰۲- مؤمنان و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۳ - ۱۳

۱۳ - کسانی که پدیده های عالم را به عنوان آیه های خداوند باور دارند، به پیام های آسمانی، گوش فرا می دهند.

إن تسمع إلا من یؤمن بأیـتـنا فهم مسلمون

مراد از <آیات> ممکن است آیات آفاقی و یا انفسی باشد و احتمال دارد آیات تشریحی باشد. برداشت، بنابر احتمال نخست است.

۹۰۳- مهلت به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۴۶ - ۳

۳- مشرکان، کافران و دین ستیزان، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم مفری ندارند، مهلت دادن خداوند به آنان نباید نگران کننده باشد.

و إما نرينك بعض الذى نعدهم أو نتوفينك فإلينا مرجعهم

٩٠٤- مهلت به دين ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٩ - مزمل - ٧٣ - ١١ - ٦

ص: ٣٩٤

۶- توصیه خداوند به پیامبر (ص) در آغاز رسالت، مبنی بر دادن مهلتی اندک به تکذیب گران و بدگویان دین ستیز

و اصبر علی ما یقولون... و ذرنی و المکذبین... و مهلهم قليلاً

۹۰۵- مهمترین تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۳۹ - ۷

۷- پرهیز از شرک به خدا، دارای اهمیتی ویژه در مجموعه آموزه های دین

و لاتجعل مع الله إلهًا آخر

برداشت فوق، از تکرار نهی <لاتجعل مع الله إلهًا آخر> که یکی در آغاز مجموعه اوامر و نهیهای خداوند در این سوره (آیه ۲۲) و دیگری در پایان آنها (آیه مورد بحث) آمده است - استفاده می شود.

۹۰۶- ناپسندی دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸

۸ - سوداگری بر سر آیات الهی و دین حق، از کردار های بد آدمی

اشتروا بأیت الله ثمنًا قليلاً.. إنهم ساء ما كانوا یعملون

۹۰۷- نام دین محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۷ - ۶

۶ - <اسلام>، نام دین حضرت رسول اکرم (ص)

و هو یدعی إلی الإسلام

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که کلمه <اسلام> در آیه شریفه، در معنای لغوی آن به کار نرفته باشد، بلکه مقصود از آن دین الهی پیامبر(ص) باشد.

۹۰۸- نزدیکی کیفر مکذبان دین

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

۲۰ - علق - ۹۶ - ۱۸ - ۵

ص: ۳۹۵

۵- زمان کیفر دیدن مخالفان نماز، تکذیب گران دین و دروغ گویان خطاکار، نزدیک است.

سندع الزبانیه

حرف <سین>، برای آینده نزدیک به کار می رود.

۹۰۹- نزول تدریجی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۰۵ - ۱۱

۱۱ - بیان و ابلاغ معارف الهی و حقایق دینی، تدریجی بود.

و یسـ کونکـ... فقل

۹۱۰- نزول دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۶ - ۷

۷- اعطای کتاب های آسمانی به پیامبران و نازل کردن احکام و معارف دین بر آنان، پرتوی از ربوبیت خداوند است.

و ما أوتی النبیون من ربهم

برداشت فوق با توجه به کلمه <رب> استفاده شده است.

۹۱۱- نشانه های اعراض از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۲ - ۲

۲- ترک نماز، به منزله روی گردانی از پذیرش دین و پشت کردن به تعالیم آن است.

و لاصلی . و لکن کذب و تولی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که <تولی> در برابر <لاصلی> قرار گرفته است.

۹۱۲- نشانه های حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۱۳

۱۳ - اصرار بر توحید ، از نشانه های اساسی دین حق و از علامت های مهم آیین هدایت بخش است .

ص: ۳۹۶

و قالوا .. تهتدوا قل بل مله إبراهيم حنيفاً و ما كان من المشركين

جمله <و ما كان من المشركين> در حقیقت بیان علت گزینش آیین ابراهیم، اعلام شایستگی آن برای پیروی و دلیل هدایت بخشی آن است؛ یعنی، به این دلیل که ابراهیم مشرک نبود و آیین او به شرک آمیخته نبود، باید پیروی شود و به همین دلیل آیین او آیینی هدایت بخش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۳ - ۱۰

۱۰- پیشرفت اقتصادی و اجتماعی و بهبود آن، الزاماً نشانه حقانیت یک اندیشه و آیین نیست.

أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا

۹۱۳- نشر تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳ - ۱۷

۱۷ _ <عن ابی عبداللہ (ع) [فی قوله] ... > و مما رزقناهم ینفقون > قال : مما علمناهم ینبؤن و مما علمناهم من القرآن یتلون؛

از امام صادق (ع) [در باره سخن خداوند که می فرماید: <و مما رزقناهم ینفقون> روایت شده که فرمود: یعنی، از آن چه ما به آنان تعلیم داده ایم خبر می دهند (آن را نشر می نمایند) و از آن چه ما از قرآن به آنها آموخته ایم تلاوت می کنند].

۹۱۴- نصرت حامیان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۲۳

۲۳ - حمایت قطعی خدا، از یاری کنندگان دین خویش

و لینصرنَّ اللّٰه من ینصره

۹۱۵- نصرت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۴ - جهاد و دفاع ، یاری از دین خدا و وسیله جلب کمک و حمایت او است .

و لولا دفع الله . . . و لينصرن الله من ينصره

ص: ۳۹۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۷ - ۱

۱- دعوت خداوند ، از مؤمنان برای جهاد و یاری دین

ی-أيها الذين ءامنوا إن تنصروا الله ينصركم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۹ - ۱

۱- ایمان به خدا و رسول او ، یاری دین و تعظیم و تقدیس پیوسته ذات الهی ، هدف عالی و نهایی رسالت پیامبر اکرم (ص)

إنا أرسلناك .. لتؤمنوا بالله ورسوله و تعزروه و توقروه و تسبحوه بكرة و أص

۹۱۶- نظام تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۶ - ۱۶

۱۶ - تشریح و تکوین دارای ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگر *

نأت بخیر منها أو مثلها ألم تعلم أن الله كل شيء قدير

جمله < ألم تعلم ... > تعلیل است برای جمله < ما ننسخ ... > و رسای به این نکته است که نسخ شریعت تنها از کسی بر می آید که بر همه چیز قادر باشد، بنابراین، شریعت به همه هستی و قوانین حاکم بر آن مرتبط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۷ - ۶

۶ - ادیان الهی و احکام دین ، دارای ارتباطی تنگاتنگ با هستی و جهان آفرینش

نأت بخیر منها أو مثلها .. ألم تعلم أن الله له ملك السموت و الأرض

جمله < ألم تعلم أن الله ... > به منزله دلیلی برای امکان نسخ و تشریح دین جدید است. استدلال به حاکمیت خدا بر هستی - برای امکان نسخ و تشریح دین جدید - بیانگر ارتباط عمیق دین و قوانین دینی با هستی و قوانین آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۳ - ۴

۴ - احکام و آداب اسلام ، میرا از هر گونه افراط و تفریط

جعلنکم أمه وسطاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۸ - ۲۲

ص: ۳۹۸

۲۲ - انعطاف پذیری احکام الهی و تخفیف در تکالیف ، پرتوی از رحمت الهی است .

فمن عفی له من أخیه شیء .. ذلک تخفیف من ربکم و رحمہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۳۰

۳۰ - تکالیف پنجگانه (پرهیز از شرک و ..) دارای ارتباطی تنگاتنگ با یکدیگر و به منزله تکلیفی واحد

ذلکم وصیکم

آوردن ضمیر مفرد <به> و نیز اسم اشاره مفرد <ذلکم> برای اشاره به محرمات پنجگانه، می تواند حاکی از این باشد که آن محرمات آن چنان مرتبط با یکدیگرند که گویا یک تکلیف هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۲ - ۲۲

۲۲ - تکالیف چهارگانه (ضایع نساختن دارایی یتیمان و ..) دارای ارتباطی تنگاتنگ و به منزله تکلیفی واحد

ذلکم وصیکم به

به کارگیری ضمیر و اسم اشاره مفرد برای تکالیف یاد شده می تواند حاکی از برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۳ - ۴

۴ - احکام نه گانه (پرهیز از شرک و ..) دارای ارتباطی تنگاتنگ و به منزله حکمی واحد

و أن هذا صرطی مستقیماً

<هَذَا> اشاره به دستورهایی است که در دو آیه پیشین مطرح شده است. به کارگیری اسم اشاره مفرد برای دستورهای نه گانه حکایت از وجود ارتباطی شدید میان آنها دارد؛ به گونه ای که گویا امری واحد هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۱ - ۳

۳_ آمیختگی دنیا و آخرت (زینت و عبادت) در بینش اسلامی

بینی ءادم خذوا زینتکم عند کل مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۵ - ۲۳

۲۳_ برنامه های انبیا حاوی مسائل عبادی ، عقیدتی ، اجتماعی و اقتصادی است .

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره .. فأوفوا الكيل و الميزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱ - ۷

ص: ۳۹۹

۷_ احکام خداوند و قوانین دین ، فراگیر امور مادی و مسائل اجتماعی انسانها

قل الأنفال لله و الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۶ - ۸

۸_ تکالیف الهی متناسب با توان مکلفان است .

و علم أن فيكم ضعفا فإن يكن منكم مائة صابره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۰ - ۳

۳- امور مادی و معنوی ، در خدمت یکدیگر و آمیخته به هم ، در بینش دینی *

وعدكم الله مغانم كثيره تأخذونها

خداوند، از يك سو مؤمنان حاضر در حدیبیه را به جهت پایداری بر دین و بیعت با پیامبر(ص) مورد تحسین قرار داده و وعده <جَنَاتِ تجری.. > داده است و از سوی دیگر برای تشویق آنان و امیدبخشی به رفع کمبودهای مادی، نوید <مغانم كثيره> را به ایشان داده است. این نکته، پیوستگی میان حیات معنوی و مادی را می رساند.

۹۱۷- نعمت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶ - ۳۳

۳۳_ دین ، نعمت الهی و احکام ، متمم آن است . *

ولیتم نعمته

بنابر اینکه مراد از <نعمت>، دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۴ - ۱۳، ۱۴

۱۳_ فراگیری پیام های خدا و به کارگیری آنها در اعمال و رفتار ، سپاسگزاری از او در برابر نعمت دین است .

فخذ ما ءاتيتك و كن من الشكرين

مطرح کردن سپاسگزاری پس از اعطای پیامهای آسمانی، برای رساندن این حقیقت است که آن پیامها از نعمتهاست و باید خداوند را به خاطر اعطای آنها شاکر بود. فرمان به فراگیری آنها می رساند که شکر این نعمت به فراگرفتن و به کار بستن آنها است.

۱۴_ دین و تعالیم آسمانی ، از نعمت های خداوند برای بشریت است .

برسلیتی ... و كن من الشكرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۰۰

۱۲ - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجین_کم . . . وعدن_کم ... نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۳ - ۲

۲ - هدایت (دین) ، عطیه ای است الهی برای بشر .

و لقد آتینا موسی الهدی

<إیتاء> (مصدر <آتینا>) مرادف <إعطاء> به معنای بخشش است.

۹۱۸- نفرین بر مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۴ - ۱

۱ - تکذیب کنندگان دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

و ل_کن کذّب و تولّی .. أولى لک فأولی

عبارت <أولی لک فأولی> _ مانند <ویل لک> _ برای تهدید و نفرین علیه دیگری به کار می رود و نوعاً کسانی مورد خطاب این جمله قرار می گیرند که در معرض هلاکت اند و بدین وسیله ترغیب می شوند که خود را از این مهلکه نجات دهند (برگرفته از مفردات راغب و تفاسیر).

۹۱۹- نفرین مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۵ - ۱

۱- تکذیب گران دین ، مورد نفرین و تهدید خداوند به عذاب و نابودی

وَلَا يَكْفُرُ الْكُفْرَ وَلَا يَكْفُرُ الْكُفْرَ وَلَا يَكْفُرُ الْكُفْرَ

گفتنی است که این آیه، تأکید برای آیه پیشین است.

ص: ۴۰۱

۹۲۰- نفی اکراه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۳ - ۱۹

۱۹ - پیامبران ، حتی فرزندانشان را به پذیرش خدای یکتا و پرستش او اجبار نمی کردند .

إذ قال لبنیه ما تعبدون من بعد قالوا نعبد

دعوت و توصیه به یکتا پرستی با پرسش (ما تعبدون . . ؟) به نبود اجبار در پذیرش دین و پرستش خداوند اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۸ - ۲

۲ - الزام قهری مردم به ایمان و وظیفه پیامبران نیست.

و ما نرسل المرسلین إلا مبشرین و منذرین

چون در آیات قبل سخن از درخواست نزول آیات و رد آن بود، لاجرم این سؤال مطرح می گردد که مسؤولیت پیامبران در برابر هدایت مردم چیست و تا کجاست؟ این آیه با محدود دانستن وظیفه تبلیغی پیامبران در انذار و تبشیر، اجبار مردم به ایمان را خارج از حیطه مسؤولیت پیامبران می داند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۶ - ۶

۶ - پیامبر(ص) وظیفه دار وادار ساختن مردم به ایمان و پذیرش حق نیست.

و کذب به قومک و هو الحق قل لست علیکم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۷ - ۳،۵،۸،۹

۳ - خداوند خواهان ایمان آزادانه و انتخابی آدمیان

و لو شاء الله ما أشركوا

۵ _ پیامبر(ص) مسؤول وادار ساختن مردم به ایمان و رها ساختن آنان از شرک نیست.

و ما جعلنک علیهم حفیظا

۸ _ پیامبر(ص) مسؤول تبلیغ و رساندن پیام الهی است، نه وادار ساختن مردم بر ایمان

و ما جعلنک علیهم حفیظا و ما أنت علیهم بوکیل

۹ _ مبلغان دین وظیفه دار دعوت مردم به دین خدا، نه وادار کننده مردم به آن

و ما جعلنک علیهم حفیظا و ما أنت علیهم بوکیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۹ - ۴،۵،۶

۴ _ سنت خداوند، هدایت آزادانه و از روی اختیار انسانها با دلایل محکم و رساست.

قل فله الحججه البلغه فلو شاء لهدیکم أجمعین

ص: ۴۰۲

مفهوم جمله امتناعیه <لو شاء .. > آن است که خداوند هدایت آزادانه آدمیان را خواسته است، نه جبر آنان بر هدایت. چگونگی این هدایت در جمله <فله ... > بیان گردیده است. یعنی اینکه خداوند چنین خواسته که با حجت‌های بالغه آدمیان را هدایت کند.

۵_ انسان در انتخاب مسیر هدایت یا ضلالت مختار است.

قل فله الحجه البغه فلو شاء لهديكم أجمعين

۶_ اگر مشیت خداوند اجبار انسان بر هدایت بود، همگان را، بی استثنا، هدایت می کرد.

فلو شاء لهديكم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۹۹ - ۴،۷

۴_ پذیرش دین از روی اجبار و ناچاری ، مورد قبول و خواسته خدا نیست .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون .. حتى يروا العذاب الأليم ... و لو شاء رب

اینکه خداوند خواست که مردم، ایمان را از روی اختیار، انتخاب کنند، مفهومی این است که: ایمانی که از روی اکراه و اجبار باشد، خدا آن را نخواسته و لازمه اش این است که مورد قبول او واقع نخواهد شد.

۷_ هیچ کس ، حتی پیامبر (ص) حق مجبور ساختن مردم بر پذیرش دین را ندارد .

أفأنت تکره الناس حتى یكونوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۸ - ۸،۱۴،۱۵

۸_ مردم در پذیرش و عدم پذیرش قرآن ، آزاد و مختارند .

قد جاءكم الحق من ربكم فمن اهتدى فإنما یهتدی لنفسه و من ضل فإنما یضل علیها و ما أ

۱۴_ مسؤولیت پیامبر اکرم (ص) ، تنها رساندن و ابلاغ پیام خداوند به مردم است نه اجبار آنان به پذیرش آن .

یأیها الناس قد جاءكم الحق من ربکم .. و ما أنا علیکم بوکیل

۱۵ _ هیچ کس حتی پیامبر (ص) حق تحمیل عقیده و دین خویش بر دیگران _ هر چند بر حق باشد _ ندارد .

قد جاءكم الحق ... فمن اهتدى فانما يهتدى لنفسه ... و ما انا عليكم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۸ - ۱۰

۱۰ _ ایمان به پیامبران و باور به معارف الهی ، غیر قابل اجبار و اکراه

أنزل مكموها و أنتم لها كـ رهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۷ - ۴

۴ _ مسؤولیت مبلغان دین ، ابلاغ حقایق و معارف الهی به مردم است نه واداشتن آنان به پذیرش .

فإن تولوا فقد أبلغتكم ما أرسلت به إليكم

ص: ۴۰۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۸۶ - ۶،۷

۶- شعيب (ع)، به مردم مدین ابلاغ کرد که هرگز درصدد اجبار آنان به پذیرش تعالیمش نخواهد بود.

و ما أنا علیکم بحفیظ

<حفیظ> به معنای مراقب و نگهبان است و چون به <علی> متعدی شده، معنای تسلط نیز در آن اشراب شده است. بنابراین <و ما أنا...>؛ یعنی، من موظف نیستم از سر جبر شما را از اعمال ناروا باز دارم و به اعمال شایسته سوق دهم.

۷- پیامبران، مأمور به واداشتن مردم و اجبار آنان به پذیرش معارف و احکام الهی نیستند.

و ما أنا علیکم بحفیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۸ - ۱،۲

۱- مشیت خداوند بر آن نیست که انسان ها را در پذیرش دین حق مضطر و مجبور کند.

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة وحده

مراد از <مشیت> در آیه فوق، مشیت تکوینی است که ملازم جبر و اکراه می باشد و مقصود از اتفاق همگان و تشکیل امت واحده - به قرینه <إلا- من رحم> در آیه بعد - اتفاق به کلمه حق و دین الهی است. بنابراین <لو شاء...>؛ یعنی، اگر خداوند اراده می کرد که همه انسانها به اتفاق دین حق را بپذیرند، چنین می شد، ولی خداوند چنین نخواسته؛ بلکه خواسته است تا مردم از روی اختیار به حق گرایش پیدا کنند.

۲- مشیت خداوند بر آن نیست که با جبر و اکراه، مردمان را بر محور حق گرد آورد و از آنان امتی واحد بسازد.

و لو شاء ربك لجعل الناس أمة وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۲

۲- وظیفه پیامبر (ص)، تنها ابلاغ پیام الهی به انسان ها بود و نه اجبار مردمان به پذیرش آن پیام.

حصر در آیه فوق (فإنما عليك ..) حصر اضافی بوده و نسبت به اجبار و اکراه سنجیده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰۶ - ۱۹

۱۹- > عن أبي عبدالله (ع) قال رسول الله (ص): رفع عن أمتي أربع خصال... و ما أكرهوا عليه... و ذلك قول الله عزوجلّ... > إلا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان < ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که رسول خدا(ص) فرمود: چهار چیز از امت من برداشته شده... [یکی از آنها] چیزی است که با اکراه بر آنها تحمیل شود... و این است فرموده خدای عزوجلّ: إلا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۵ - ۹

ص: ۴۰۴

۹- هیچ کس حق تحمیل عقیده و دین خویش بر مردم را ندارد ، هر چند بر حق باشد .

و بالحقّ نزل و ما أرسلنـك إلا مبشّرًا و نذیرًا

وقتی پیامبر(ص) حق تحمیل اسلام را _ که دین حق است _ بر مردم نداشت و تنها عهده دار بشارت و انذار مردمان بود، دیگران به طریق اولی چنین حقی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۲

۲- الزام قهری مردم به ایمان و استغفار ، وظیفه پیامبران نیست .

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرين

آیه قبل، از ایمان نیاوردن و استغفار نکردن مردم سخن گفت و این آیه، در جواب این پرسش است که: >پس مسؤولیت پیامبران در برابر هدایت مردم چیست؟< . آیه می گوید: که اجبار مردم به ایمان و استغفار، از حیثه مسؤولیت پیامبران خارج است و آن ها تنها، برای بشارت و انذار آمده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۹ - ۷

۷- وظیفه پیامبر (ص) ، تنها هشدار دادن است نه اجبار کردن مردم به ایمان .

إنما أنا لكم نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۳ - ۵

۵_ پیامبر (ص) مسؤولیت نداشت تا همچون موکلان ، بر جریان عقیده هواپرستان ناظر و نگهبان باشد و آنان را به ایمان آوردن مجبور کند .

أرءیت من اتّخذ إلـهه هویه أفأنت تكون علیه وکیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - پیامبر (ص)، تنها مأمور فراخواندن مردم به راه خدا و دین الهی بود و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش آن .

و ما أرسلنك إلا مبشراً و نذيراً .. إلا من شاء أن يتخذ إلى ربه سبيلاً

از این که خداوند در آیه قبل رسالت پیامبر(ص) را، منحصر به انذار و بشارت دانست و در آیه مورد بحث، انسان را در انتخاب راه الهی آزاد گذاشت، می توان استفاده کرد که پیامبر(ص) حق نداشت مردم را به پذیرش دین مجبور کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴ - ۲

۲ - خداوند، خواهان ایمان اختیاری مردم است، نه گرایش جبری آنان به دین .

إن نشأ نزل عليهم .. فظلت أعن قهم

ص: ۴۰۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۱۸ - ۸

۸ - واداشتن مردم به قبول پیام خدا ، از حیثه وظیفه پیامبر ، خارج است .

و ما علی الرسول إلاّ البلاغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۱ - ۱۸، ۱۷

۱۷ - مسؤولیت پیامبر اسلام (ص) ، تنها رساندن و ابلاغ پیام خداوند به مردم است ؛ نه اجبار آنان به پذیرش آن .

إنا أنزلنا عليك الكتاب ب للناس .. و ما أنت عليهم بوكيل

۱۸ - هیچ کس حتی پیامبر (ص) حق ندارد عقیده و دین خویش را - هر چند بر حق باشد - بر دیگران تحمیل کند .

إنا أنزلنا عليك الكتاب ب للناس بالحقّ .. و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۶ - ۶

۶ - روح تبلیغ دین ، تبیین حق برای مردم است ؛ نه اکراه ایشان به ایمان .

و ما أنت عليهم بوكيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۸ - ۱

۱ - وظیفه پیامبر (ص) ، تنها ابلاغ رسالت الهی است ؛ نه ممانعت قاهرانه از کفر و حق گریزی مردم

فإن أعرضوا فما أرسلنك عليهم حفیظاً إن علیک إلاّ البلاغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۴، ۳

۳- پیامبر (ص)، تنها موظف به ابلاغ پیام وحی و نه مجبور ساختن کافران به پذیرش آن

و ما أنت عليهم بجبار

۴- دین، امری متکی به اختیار و انتخاب خود آدمی است.

و ما أنت عليهم بجبار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۴ - ۲

۲- پیامبر (ص)، موظف به اتمام حجت بر کافران، و نه مجبور ساختن آنان به پذیرش دین

فتولّ عنهم

<فاء> می رساند که علت سلب مسؤولیت از پیامبر(ص) این است که بر کافران حجت تمام گشته و آنان از سر طغیان کفر

ص: ۴۰۶

میورزند و نه به خاطر نادانی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۲ - ۶،۷

۶ - اجبار مردمان کافر به پذیرش دین و ایمان ، بر عهده پیامبر (ص) نبود .

فإن تولّيتم فإنّما علی رسولنا البلغ المبین

۷ - در جامعه اسلامی ، کافران در پذیرش اسلام ، آزاد و مختاراند و کسی حق تحمیل و اجبار آن را بر آنان ندارد .

فإن تولّيتم فإنّما علی رسولنا البلغ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۲ - ۲

۲ - پذیرش دین ، اجباری نیست .

لست علیهم بمصیطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - غاشیه - ۸۸ - ۲۳ - ۵

۵ - مردم ، گرچه نباید بر ایمان مجبور شوند ؛ ولی بر اعراض و کفر مؤاخذه شده و در آخرت عذاب خواهند دید .

لست علیهم بمصیطر . إلا من تولّی و کفر

حرف <إلا> در یک احتمال برای استثنای منقطع است. در نتیجه مفاد این آیه و آیه بعد، این است که: <تو بر هیچ کس سیطره نداری؛ لکن اعراض کنندگان کافر در آخرت به عذاب خداوند گرفتار خواهند شد.>

۹۲۱- نقش تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۳ - ۶

۶_ دین و معارف الهی ناشی از مقام ربوبی خداوند و برای رشد و تعالی انسانهاست .

آن جاء کم ذکر من ربکم

<من> در <ذکر من ربکم> برای ابتدای غایت است. یعنی معارف دین از مقام ربوبی سرچشمه گرفته است. و اضافه <رب> به <کم> می رساند که نزول آن معارف در راستای ربوبیت خدا بر انسانها و برای تربیت آنان است.

۹۲۲- نقش دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۰۷

۱ - بقره - ۲ - ۳۷ - ۹

۹ - چگونگی توبه و واسطه های لازم برای آن را ، باید از دین فرا گرفت .

فتلقى ءادم من ربه كلمت فتاب عليه

تفریع پذیرش توبه آدم(ع) (تاب علیه) به وسیله حرف <فاء> بر فراگیری کلماتی از جانب خدا، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۳ - ۱۱

۱۱ - امت ها ، بدون داشتن کتاب آسمانی و تدین به ادیان الهی ، مردمی جاهلند .

كذلك قال الذين لا يعلمون مثل قولهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۷

۷ - کتاب های آسمانی و احکام نازل شده از ناحیه خدا ، هدایت آفرین و زمینه ساز جلب مغفرت الهی اند .

إن الذين يكتُمون .. أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى والعذاب بالمغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۲ - ۲۰

۲۰ _ قوانین الهی ، برای اصلاح و پاکسازی خانواده و جامعه

فلا تعضلوهنَّ ان ينكحن . . . ذلكم ازكى لكم و اطهر و الله يعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۳ - ۱۰

۱۰ _ دین ، منشأ اختلاف نیست ؛ بلکه مردم ، خود ، اختلاف می کنند .

من بعد ما جاءتهم البينات و لكن اختلفوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۳۰

۳۰_ وحدت امت ها در گرو وحدت شریعت و آیین آنهاست .

لکل جعلنا منکم شرعه و منهاجاً ولو شاء اللّٰه لجعلکم امه و حده

مقتضای ارتباط دو جمله <لکل جعلنا ..> و <لو شاء اللّٰه ...> ، این است که پیدایش امت واحده به وسیله شریعت واحد تحقق می یابد. بنابراین وحدت انسانها، وابسته به وحدت شریعت و دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۸

۸_ دین و معارف الهی ارائه کننده راه رشد و هدایت و تأمین کننده سعادت انسانهاست .

ص: ۴۰۸

سأصرف عن آيتي الذين .. و إن يروا سبيل الرشدا لا يتخذوه سبيلا

مراد از <سبيل الرشدا> (راه هدايت) همان آيات خدا، يعنى دين و معارف الهى، است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱

۱ - آيات و معارف ارائه شده به بلعم باعورا مى توانست وى را به مقامى والا در پيشگاه خدا برساند .

و لو شئنا لرفعنه بها

<با> در <بها> باى استعانت است و ضمير آن به <آياتنا> بر مى گردد. بنا بر اين جمله <لرفعناه بها> حاكى از آن است كه آيات الهى وسيله اى مناسب براى رفعت درجات بلعم باعورا بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - ابراهيم - ۱۴ - ۱ - ۸

۸- انسان ها ، بدون تعاليم دين و آموزه هاى قرآن ، گرفتار انواع ظلمت ها گمراهيهايند .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

خداوند، هدف از نزول كتاب خویش را بيرون آوردن مردم از ظلمتها معرفى مى كند و براى ظلمتها نيز هيچ گونه قيدى نياورده است كه مشخص كند مراد از آنها چيست و اين، حكايه از آن دارد كه بدون تعاليم دين، زندگى انسانها در ظلمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۲ - ۸

۸- دين ، دربردارنده سعادت و حسنات دنيوى و اخروى است .

و آتينا ه فى الدنيا حسنه و إنه فى الآخره لمن الصالحين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱۱

۱۱- تبیین همه نیاز های انسان در سعادت و کمال خویش ، در قلمرو تعالیم دین و آموزه های وحی است .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي... وَكُلِّ شَيْءٍ فَضْلًا تَفْصِيلاً

نوع مفسّران برآنند که چون قرآن، کتاب هدایت و در جهت تأمین سعادت و کمال آدمی است، بنابراین مقصود از > و کُلِّ شَيْءٍ < همه امور مرتبط با سعادت و کمال و هدایت است، نه تمامی حقایق و پدیده های عالم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۷ - ۴

۴- در دیدگاه کافران ، دین مانع پیشرفت اقتصادی و نظامی است .

كُفْرًا بِأَيِّ تَنَاقُلًا وَقَالَ لِأَتَيْنَ مَالًا وَوْلَدًا

تلاش برای فراوانی اولاد (در عصر نزول قرآن) برخاسته از نیازهای امنیتی و اقتصادی بود.

ص: ۴۰۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۵ - ۷

۷- انسان ها بدون تمسک به ریسمان دین ، در معرض سقوط و ابتلا به خطر ها و آفت های علاج ناپذیراند .

قل إِنَّمَا أَنذَرُكُمْ بِالْوَحَى

انذار و اخطار وحی بیانگر وجود خطر ها و آفت های بسیار بر سر راه انسان ها است. اگر آنان به این خطر ها و آفت ها را به درستی می شناختند و به علاج آنها می پرداختند، آمدن انذار و اخطار های الهی لغو می بود. بنابراین انذار الهی بیانگر این است که انسان بدون دین، با آفت ها و خطر های مهلکی روبه رو خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۸ - ۴

۴ - دین الهی ، امانت خدا در میان مردم

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ عَنِ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵۲ - ۵

۵ - اصلاح جوامع بشری ، تنها در پرتو رهبری دین و پیامبران میسر است .

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا . وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ . الَّذِينَ يَفْسُدُونَ فِي الْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۷۶ - ۱۰

۱۰ - اختلافات به وجود آمده در ادیان الهی ، از ناحیه پیروان آنها بود و نه تعالیم پیامبران

الذی هم فیه یختلفون

ضمیر <هم> به اصطلاح فاعل معنوی و تقدیم آن مفید حصر است. بنابراین نسبت داده شدن اختلاف به خود بنی اسرائیل، بیانگر مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۱ - ۶

۶ - انسان ها بدون آموزه های بیداربخش تعالیم آسمانی ، گرفتار غفلت و بی خبری اند .

و لقد وَّصَّلنا لهم القول لعلَّهم يتذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۴ - ۲،۴،۵

۲ - پیشوایان دینی برخاسته از قوم بنی اسرائیل ، هدایت کننده مردم ، براساس و چهارچوب تعالیم الهی بودند .

لبنی إسرءیل . و جعلنا منهم أئمة یهدون بأمرنا

۴ - شایسته است که رهبران دینی ، جامعه را براساس قوانین وحی و در محدوده معارف دین هدایت کنند .

ص: ۴۱۰

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

۵- در میان بنی اسرائیل ، پیشوایان متعددی وجود داشتند که بر اساس تعالیم دینی ، مردم را هدایت می کردند .

و جعلنا منهم أئمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵ - ۱۱

۱۱ - مؤمنان ، با هم ، بر اساس دین ، دوستی دارند

فإخوانكم في الدين و مولیکم

احتمال دارد منظور از <مولی> با توجه به ریشه لغوی آن، دوستی باشد. <موالیکم> عطف به <إخوانکم> است و قید <فی الدین> در <إخوانکم> می تواند برای <موالیکم> هم لحاظ شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۰ - ۶

۶- انسان من های تعالیم دین و پیامبراسلام ، مواجه با خطر ها ، آسیب ها و دشواری های علاج ناپذیر است . *

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم

از انذار کردن رسول اکرم(ص) به دست می آید که بر سر راه انسان ها، خطر ها، آسیب ها و دشواری های بسیاری است که پیامبر(ص) به آنان انذار و اخطار می کند و اگر انسان از رهنمودهای اسلام و پیامبر(ص) بهره نگیرد و به آن ایمان نیاورد، گرفتار آنها خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۵۵ - ۳

۳- معارف الهی و عقاید دینی ، قابل شناخت و درس آموز برای بشر

أفلاتنكرون

سرزنش مشرکان به سبب بیدار نشدن و پند نپذیرفتن درباره حقایق الهی، نشانگر این حقیقت است که حقایق الهی و معارف

دینی، قابل فهم و پندآموز است. از این رو آنان مورد سرزیش قرار گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۷ - ۱۰

۱۰ - تعالیم دین ، معیار حقانیت و بطلان باور ها و اعمال است .

أنزل الکتب بالحقّ و المیزان

بنابراین احتمال که عطف <المیزان> بر <الکتاب> تفسیری بوده و مراد از <الکتاب> دین باشد، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۴۸ - ۱۸

۱۸ - انسان ، بدون تأثیرپذیری از مکتب وحی ، گرفتار کفران و ناسپاسی است .

ص: ۴۱۱

فَإِنْ أَعْرَضُوا .. فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۶ - ۵

۵ - حکومت و داوری میان مردم ، نیازمند مشروعیت دینی و استناد به منبع وحی

و لقد آتینا .. و الحكم و النبوه

برداشت بالا از آن جا استفاده می شود که یکی از موارد اعطایی از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، <حکم> دانسته شده است ؛
آن هم در کنار <کتاب> و <نبوت> که اعطای آنها تنها از شؤن خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۲۰ - ۱

۱ - قرآن و دین ، مظهر بصیرت و بینش برای خلق

ه_ذا بصائر للناس

<ه_ذا> اشاره به قرآن و یا اشاره به دین است که از <الأمر> در دو آیه قبل استفاده می شود. اطلاق <بصائر> بر قرآن و
دین _ از قبیل <زید عدل> _ مبالغه را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۵ - ۱۳، ۷

۷ - ناسازگاری دین الهی ، با ظلم و بی عدالتی

و أنزلنا معهم الکتب و المیزان

۱۳ - دین و عدالت ، مایه قوام و سلامت جامعه است .

و أنزلنا معهم الکتب و المیزان ليقوم الناس بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۱ - ۶

۶- انسان ها ، بدون تعالیم دین و آموزه های قرآن ، گرفتار انواع ظلمت ها و گمراهی هایند .

ليُخْرِجَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

تأکید خداوند بر این مطلب که قرآن، رهایی بخش انسان ها از ظلمت ها و هدایت به نور است؛ می رساند که بدون تمسک به این کتاب، امکان رهایی برای بشر نخواهد بود؛ زیرا اگر راه دیگری ممکن بود خداوند آن را به بشر ارائه می کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۸ - ۷

۷- زندگی انسان ها _ بدون تعالیم دین _ در معرض انواع خطر ها و آسیب های نابود کننده و علاج ناپذیر

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ

انذار و اخطار پیامبران، بیانگر وجود خطر ها و آسیب های بسیاری است که اگر انسان ها به تعالیم دین بی اعتنایی کنند، دچار آنها

ص: ۴۱۲

خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۶ - ۸

۸ - زندگی انسان ها ، من های تعالیم دین ، در معرض انواع خطر ها و آسیب های مهلك و علاج ناپذیر قرار دارد .

إِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

انذار و اخطار پیامبران، بیانگر وجود خطر ها و آسیب های بسیار است که اگر انسان ها به تعالیم دین بی اعتنایی کنند، دچار آنها خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - معارج - ۷۰ - ۴۲ - ۵

۵ - زندگی من های دین و ایمان به خدا و قیامت ، پوچ و بی هدف و سرگرمی صرف است .

فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲ - ۷

۷ - انسان ، بدون رهنمود های وحی و دین الهی ، در معرض خطر ها و تهدید های جدی است .

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

انذار و اخطار پیامبران، دلیل وجود خطر ها و تهدید های بسیاری در پیش روی بشر است. بنابراین اگر انسان، انذار و اخطار های پیامبران را نادیده بگیرد، دچار خطر ها و آفت های بسیاری خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۳ - ۱۲

۱۲ - انسان در این جهان ، همچون رونده ای گم کرده راه و دین راهی است درست ، و دینداران مردمی راه یافته اند .

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۲۹ - ۴

۴ - دین ، راهی است که مقصد در آن تقرب به خداوند است .

فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۳۱ - ۲

۲ - دین و تعالیم قرآن ، رحمت الهی برای انسان ها

يَدْخُلُ مِنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ

ص: ۴۱۳

مفسران برای <رحمت> در این آیه، دو مصداق ذکر کرده اند: ۱. دین و پیمودن راه خدا (به قرینه <من اتّخذ إلی ربّه سیلاً>) ۲. بهشت (به قرینه بخش آخر این آیه که عذاب دوزخ در آن مطرح شده است). گفتنی است، برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۴ - ۳

۳ - تذکرات دینی برای انسان ، سودمند است و آموختن آن او را برای تزکیه آماده می سازد .

لَعَلَّ یَزَّکّی . أَوْ یَذَّکَّر فَتَنْفَعَهُ الذِّکْرُ

<فاء> در <فتنفعه>، انتفاع را نتیجه تذکرپذیری قرارداده است؛ یعنی، چنانچه با حضور در مجلس پند و اندرز تذکر حاصل شود، نافع بودن آن حتمی است. ارتباط این آیه با آیه قبل، گویای این است که نافع بودن تذکر، در رساندن انسان به تزکیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۷ - ۵

۵ - معارف و تعالیم دین ، مایه پاکی انسان از پلیدی ها است .

و ما علیک ألاّ یزّکی

براساس شأن نزول آیه شریفه، حضور کافران سرشناس در مجلس پند و اندرز، مایه برخورد ناهنجار فرد مسلمان با ابن ام مکتوم بوده است. این که آیه از اسلام نیاوردن آنان، با تعبیر <تزکیه نخواستن> یاد کرده است، گویای ثمربخشی تعالیم دین در تزکیه است.

۹۲۳- نقش علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۱۷، ۱۶

۱۶ _ دانشمندان یهود و عالمان ربانی آنان ، گواهان حقانیت تورات و بیان کنندگان حقایق آن

یحکم بها . . . و الرّبیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّهِ و کانوا علیه شهداء

۱۷_ دانشمندان یهود به دلیل شهادتشان بر حقانیت تورات آن را اساس احکام خویش قرار دادند .

یحکم .. بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

چون جمله <کانوا ..> عطف بر <استحفظوا> است، معلوم می شود که دلیل قضاوت ربانیون و احبار بر اساس تورات، اعتقاد آنان به حقانیت آن کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۳ - ۱۲

۱۲_ نقش اساسی عالمان و دانشمندان دینی در ساختار دینی و اخلاقی جامعه

لبس ما کانوا یصنعون

ص: ۴۱۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۲ - ۷

۷ - نقش مؤثر عالمان دینی و عابدان خداترس در بهبود و اصلاح آراء و افکار مردم

ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً

به عالمان دینی که عهده دار ریاست مذهبی مسیحیان هستند، قسیسین (کشیش) گفته می شود و رهبان جمع راهب است و راهب به کسی گفته می شود که از ترس خدا بی اندازه عبادت می کند. و در اصطلاح به عابدان مسیحی اطلاق می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۱ - ۲۵

۲۵ - حاکمیت و زمامداری، حقّ عالمانی حکیم است که تا هزیمت ستمگران و متجاوزان مبارزه می کنند . *

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه مما یشاء

ظاهراً بیان اعطای ملک به داود پس از بیان کشتن جالوت، اشاره به سببیت اعطای ملک دارد؛ یعنی مبارزه و کشتن جالوت باعث اعطای ملک به وی شد.

۹۲۴- نقش علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۱ - ۲۵

۲۵ - حاکمیت و زمامداری، حقّ عالمانی حکیم است که تا هزیمت ستمگران و متجاوزان مبارزه می کنند . *

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه مما یشاء

ظاهراً بیان اعطای ملک به داود پس از بیان کشتن جالوت، اشاره به سببیت اعطای ملک دارد؛ یعنی مبارزه و کشتن جالوت باعث اعطای ملک به وی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۱۶،۱۷

۱۶_ دانشمندان یهود و عالمان ربانی آنان ، گواهان حقانیت تورات و بیان کنندگان حقایق آن

یحکم بها .. و الربنیون و الاحبار بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

۱۷_ دانشمندان یهود به دلیل شهادتشان بر حقانیت تورات آن را اساس احکام خویش قرار دادند .

یحکم .. بما استحفظوا من کتب اللّٰه و کانوا علیه شهداء

چون جمله <کانوا ..> عطف بر <استحفظوا> است، معلوم می شود که دلیل قضاوت ربانیون و احبار بر اساس تورات، اعتقاد آنان به حقانیت آن کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۱۵

۱۲ - نقش اساسی عالمان و دانشمندان دینی در ساختار دینی و اخلاقی جامعه

لبس ما کانوا یصنعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - نقش مؤثر عالمان دینی و عابدان خداترس در بهبود و اصلاح آراء و افکار مردم

ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً

به عالمان دینی که عهده دار ریاست مذهبی مسیحیان هستند، قسیسین (کشیش) گفته می شود و رهبان جمع راهب است و راهب به کسی گفته می شود که از ترس خدا بی اندازه عبادت می کند. و در اصطلاح به عابدان مسیحی اطلاق می شود.

۹۲۵- نماز در دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - طواف و نماز ، از تکالیف مقرر در شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و طهر بیتی للطائفین و القائمین و الرکع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۲ - رکوع و سجده کردن به درگاه خدا (نماز) ، از برنامه های عبادی در آیین ابراهیم

و الرکع السجود

۹۲۶- نیاز به دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ _ انسان موجودی نیازمند به قانون و هدایت های تشریحی از جانب خداوند

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۴ - ۷

۷- بشر، برای رفع اختلاف های عقیدتی و نیل به عقیده ای سالم و برتر، محتاج به وحی و تعالیم آسمانی است .

ص: ۴۱۶

و ما أنزلنا عليك الكتاب إلا لتبين لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۳ - ۳

۳ - نیاز مردم عصر موسی به تعالیم آسمانی جدید

و لقد آتینا موسی الکتاب من بعد ما أهلكنا القرون الأولى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۵ - ۴

۴ - نیاز بشر ، به وحی و دین الهی در شناخت حق و راه درست

فلما جاءهم بالحق من عندنا

برداشت یاد شده از آمدن قید <عندنا> برای <حق> به دست می آید.

۹۲۷- و دین ابراهیم (ع) یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۴

۴ - یعقوب ، پیرو آیین ابراهیم و مبلغ آن

و وصی بها إبرهیم بنیه و یعقوب

۹۲۸- واجبات در دین یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۲۰

۲۰ - زکات از واجبات الهی در آیین یهود

و یؤتون الزکوه

۹۲۹- وجوب پیروی از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۲ - ۱۱

۱۱- > سماعه عن أبي عبدالله (ع) قال : سألته عن قول الله : > وله الدين واصباً < قال : واجباً ;

ص: ۴۱۷

سماعه گوید از امام صادق(ع) از معنای قول خدا <وله الدین واصباً> سؤال کردم، حضرت فرمود: <واصب>، یعنی واجب.<

۹۳۰- وجوب تبلیغ دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۷

۷ _ تفقه در دین و شناخت عمیق و تبلیغ و نشر آن ، از واجبات کفایی است .

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۸

۸ _ حرمت کتمان حقایق کتب آسمانی و وجوب اظهار معارف دینی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننه للناس و لا تکتُمونه

۹۳۱- وجوب تفقه در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۷

۷ _ تفقه در دین و شناخت عمیق و تبلیغ و نشر آن ، از واجبات کفایی است .

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم

۹۳۲- وحدت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۴۷ - ۴

۴ _ شریعت و رسول الهی در هر عصری ، یکی بیش نیست .

و لكل أمه رسول فإذا جاء رسولهم

۹۳۳- وحيانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۹ - ۲

ص: ۴۱۸

۲ - خداوند ، احکام و معارف دینی و دلایل حقانیت آنها را نازل کرده و در کتاب های آسمانی بیان داشته است .

ما أنزلنا من البینت و الهدی من بعد ما بینہ للناس فی الکتب

<هدی> به معنای هدایت کننده است و مقصود از آن در آیه شریفه احکام و معارف دین می باشد. <بینات> به معنای دلایل روشن است و مراد از آن در آیه، دلایل و براهینی است که برای معارف و احکام دینی ایراد شده است.

۹۳۴- وضوح حقانیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۸ - ۱

۱ - آگاهی از دلایل روشن الهی بر اثبات حقانیت تعالیم دین (همچون معاد و جزای انسان ها در آن روز) ، مقتضی ایمان به خدا ، رسول او و قرآن است .

ف_امنوا باللّٰه و رسوله و النور الذی أنزلنا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه به منزله نتیجه برای مطالب یاد شده در آیات پیشین است. آن مطالب عبارت است از ارائه دلایل روشن بر حقانیت تعالیم الهی و نیز اثبات معاد و... .

۹۳۵- وضوح دعوت مبلغان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۲ - ۷

۷- دعوت پیامبران و مبلغان الهی ، همراه با ادله روشن و آشکار

و من لایجب داعی اللّٰه .. أول_ئک فی ضل_ل مبین

در این آیه مخالفت با دعوت گران به سوی خداوند، گمراهی آشکار شمرده شده است. از این نکته استفاده می شود که پیام منادیان الهی، حق آشکار بوده است.

۹۳۶- وظایف علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۱ - ۵

۵_ اظهار حق و نیامیختن آن به باطل ، از وظایف عالمان و آگاهان

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتمون الحق و انتم تعلمون

اگر کتمان حق حرام باشد، لزوماً اظهار آن ضرورت دارد؛ چون شقّ سوّمی تصوّر نمی شود.

ص: ۴۱۹

۹۳۷- وعده تثبیت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۹،۱۰

۹ - خداوند ، استقرار و تثبیت دین مورد پسند خویش را به مؤمنان نیکوکار صدراسلام ، وعده کرده است .

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصالحات .. و ليمكّن لهم الذي ارتض

۱۰ - وعده اُکید خداوند به استقرار و تثبیت دین مورد پسند خویش به سود مؤمنان نیکوکار

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصالحات .. و ليمكّن لهم الذي ارتض

۹۳۸- وعده کیفر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۸ - ۲

۲- برپایی قیامت و کیفر کافران دین ستیز ، وعده الهی است .

و يقولون متى هـ_ذا الوعد

برداشت یادشده براین اساس است که <ال> در <الوعد> عهد حضوری بوده و مقصود از آن، برپایی قیامت و عذاب کافران باشد که همواره تمامی پیامبران به امت خویش وعده می دادند و این وعده در خاطر امت ها وجود داشت.

۹۳۹- ویرانی خانه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۲۶ - ۱۳،۱۲،۳

۳- توطئه کنندگان علیه دین الهی ، در داخل خانه های خود با فرو ریختن سقف خانه ها بر روی آنان ، به هلاکت رسیدند .

قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنى نهم من القواعد فخر عليهم السقف من فوقهم

ذکر قید <من فوقهم> پس از بیان <فخر عليهم السقف> (سقف بر آنها فرو ریخت) با اینکه ریزش سقف همواره از بالاست، می تواند برای بیان این منظور باشد که آنان در داخل خانه های خود، زیر آوار مدفون شدند.

۱۲- > عن أبي جعفر (ع) في قول الله : > فأتى الله بنيانهم من القواعد < قال : كان بيت غدر يجتمعون فيه ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا >فأتى الله بنيانهم من القواعد< فرمود: [آن بنیان] خانه خیانتی بود که در آن اجتماع می کردند.<

۱۳- > عن أبي جعفر (ع) في قوله : > قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنيانهم من القواعد < فخر عليهم السقف من فوقهم و أتاهم العذاب من حيث لا يشعرون قال : بيت مكرهم أى ماتوا فألقاهم الله فى النار . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا >.. فأتى الله بنيانهم من القواعد...< فرمود: مقصود این است که خدا خانه

ص: ۴۲۰

مکرشان را ویران کرد؛ یعنی، مردند و خدا آنان را در آتش افکند.

۹۴۰- ویژگی تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - تناسب و هماهنگی احکام دین با ویژگی های تکوینی انسان

یرید الله ان یخفف عنکم و خلق الانسان ضعيفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۷ - ۸

۸ - احکام و قوانین الهی هماهنگ با طبایع انسان است .

لا تحرموا طيبت ما احل الله لكم

ذکر کلمه <طیبیت> علی رغم اینکه برای رساندن معنای مقصود (نهی از تحریم حلالها) نیازی بدان نبود، برای اشاره به این حقیقت است که حلالهای الهی مطابق طبع انسانها و مایه لذت آنان است.

۹۴۱- ویژگی دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۵ - ۵

۵ - راه خدا (دین و معارف الهی) بدور از هر گونه انحراف و ناهنجاری

أن لعنه الله على الظالمين. الذين ... يبغونها عوجاً

۹۴۲- ویژگی دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۵ - ۶

۶- آیین ابراهیم (ع)، پیراسته از هرگونه انحراف و گرایش به باطل

و اتباع مله ابرهیم حنیفاً

<حنیفاً> توصیف <مله> (آیین) و به معنای مستقیم و خالی از هرگونه انحراف است.

ص: ۴۲۱

۹۴۳- ویژگیهای تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۶ - ۵

۵- دستورات دین در ادای حقوق دیگران ، همخوان و همسو با عواطف طبیعی انسان است .

و بالولدین إحسنًا .. و آت ذاللقربی حقه

مقدم شمردن حق پدر و مادر و خویشان و رسیدگی به مشکلات آنان، گرایش طبیعی انسان است و خدا همین را مورد تأیید قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۴

۴ - مجموعه قوانین و احکام خداوند ، در حد اعتدال و به دور از افراط و تفریط

قل یعبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم

از تعبیر اسراف درباره گناه _ که به معنای عمل نکردن به قوانین و احکام الهی است _ برداشت یاد شده به دست می آید.

۹۴۴- ویژگیهای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۴

۴ - خداوند و تعالیم آسمانی او ، قابل شناخت برای بشر

و یریکم ءایته

برداشت یاد شده از آن جا است که لازمه نشان دادن آیات و نشانه های الهی به عموم مردم (یریکم) و توییح کسانی که به آنها ایمان نمی آورند، قابل شناخت بودن آنها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱۸

۱۸ - تکالیف و قوانین دینی ، مجموعه مرتبط و تفکیک ناپذیر است .

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۴۵ - ۴

۴ - دین ، امری متکی به اختیار و انتخاب خود آدمی است .

وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۲۲

۸ - استواری و سامان بخشی ، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل ، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد .

و ما أمرُوا إِلَّا .. و ذلك دين القیمه

۹۴۵- ویژگیهای دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۲ - ۷، ۶، ۵

۵ - آیین ابراهیم ، آیینی نیکو و منزّه از هرگونه شائبه باطل و ناهنجار

إن الله اصطفى لكم الدين

<اصطفاء> به معنای گزینش صفوه (خالص و نیکوی) هر چیزی است. <ال> در <الدين> عهد ذکری و اشاره به آیین ابراهیم دارد.

۶ - آیین ابراهیم (تسلیم خدا بودن) ، آیین برگزیده خداوند

إن الله اصطفى لكم الدين

۷ - منزّه بودن آیین ابراهیم از هرگونه باطلی و گزینش آن از سوی خدا دلیل توصیه ابراهیم و یعقوب به پذیرش آن

و وصی بها إبرهیم یبنی إن الله اصطفى لكم الدين فلاتموتن

تفریع جمله <لاتموتن . . . > بر <إن الله...> به وسیله حرف <فاء> گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲۳ - ۷

۷- اعتقاد به مرام ابراهیمی (ع) ، ناسازگار با هرگونه شرک به خدا

ملّه إبرهیم حنیفاً و ما کان من المشرکین

برداشت فوق ، با توجه به این نکته است که عبارت <ما کان من المشرکین> تعریضی باشد به مشرکان مکه که از یک سو به

حضرت ابراهیم(ع)، بنیان گذار کعبه، ارج می نهادند، ولی از سوی دیگر شرک میورزیدند.

۹۴۶- ویژگیهای دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۶ - ۴

۴ - ستم پیشگان و دین ستیزان ، غفلت زدگان از یاد قیامت اند .

فویل للذین ظلموا .. هل ينظرون إلا الساعة

ص: ۴۲۳

۹۴۷- هتک حرمت دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۹ - ۲۸، ۲۹

۲۸ - گرفتاری به عذاب الهی ، پیامد فسق و شکستن حریم دین

فان تولوا .. ان یصیبهم ببعض ذنوبهم و ان کثیراً من الناس لفسقون

جمله <و ان کثیراً ..> به منزله تعلیل برای <یرید الله ان یصیبهم> است، یعنی چون بسیاری از مردم بر اثر گناه در زمره فاسقان در آمده اند، خداوند آنان را گرفتار عذاب خواهد ساخت.

۲۹ - ضرورت هشیاری ، آمادگی و پایداری رهبران الهی در برابر انبوه فاسقان و شکنندگان حریم دین

و ان احکم بینهم بما أنزل الله و لاتتبع اهواءهم .. و ان کثیراً من الناس لفسقون

یادآوری فسق بسیاری از مردم در پی نهی از پیروی هواپرستان، می تواند به منظور هشدار به قاضیان و رهبران الهی ایراد شده باشد؛ یعنی باید متوجه باشند که فاسقان بسیاری برای بازداشتن آنان از اجرای احکام الهی در تلاش هستند.

۹۴۸- هدایتگری دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۱۲

۱۲ - احکام نازل شده از ناحیه خداوند ، هدایت آفرین است .

و اذا قيل لهم اتبعوا ما أنزل الله .. أو لو كان ءاباؤهم لایعقلون شیئاً و لایهت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۷

۷ - کتاب های آسمانی و احکام نازل شده از ناحیه خدا ، هدایت آفرین و زمینه ساز جلب مغفرت الهی اند .

إن الذین یکتُمون .. أولئک الذین اشتروا الضلله بالهدی و العذاب بالمغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵_ تعالیم دین و قرآن ، حاوی بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر درست جریان حق و باطل

إِلَّا جِنَّةً كَمَا بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۷ - ۴

۴ - رسالت دین ، محدود به ارائه رهنمود نیست ؛ بلکه دین ، برنامه زندگی و راهنمای عمل است .

و قالوا إن نتبع الهدى معك نتخطف من أرضنا

برداشت یاد شده از آمدن تعبیر < تبعیت > استفاده می شود.

ص: ۴۲۴

۹۴۹- هدایتگری دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۳۵ - ۶

۶ - آیین ابراهیم ، آیینی هدایت آفرین برای بشر

قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا قل بل مله ابراهیم

حرف <بل> حاکی از نفی ادعاهای مطرح شده در جمله قبل و اثبات ضد آن برای ما بعد می باشد. بنابراین <بل مله ابراهیم>؛ یعنی، آیین یهود و نصارا هدایت آفرین نبوده و لزوم تبعیت ندارد؛ بلکه آیین ابراهیم هدایت بخش بوده و پیروی کردن از آن ضروری است.

۹۵۰- هشدار به استهزاگران دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰ - ۱۱

۱۱ _ هشدار خداوند به استهزاکنندگان معارف و ادیان الهی

و لقد استهزیء برسلمن قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یتهزءون

۹۵۱- هشدار به دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۸

۸- هشدار خداوند به کافران دین ستیز ، نسبت به از دست دادن فرصت توبه

إن الذین کفروا و صدّوا عن سبیل اللّٰه ثمّ ماتوا و هم کفّار فلن یغفر اللّٰه لهم

لحن آیه شریفه از یک سو تهدید و از سوی دیگر دربردارنده هشدار به کافران است که کار خویش را به جایی نرسانند که راه توبه بر رویشان بسته باشد.

۹۵۲- هشدار به علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۱ - ۱۲

۱۲ - معتقدان به مکاتب الهی ، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی ، در خطر انحراف و حق پوشی هستند .

ص: ۴۲۵

نَبذ فَرِيقَ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكُتُبَ كَتَبَ اللَّهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۶ - ۱۱

۱۱ - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۸،۹

۸ - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتمون ما أنزل الله من الكتب

۹ - دنیاگرایی خطری بزرگ برای عالمان دینی و آگاهان به کتب آسمانی

إن الذين يكتمون ما أنزل الله من الكتب و يشترون به ثمناً قليلاً .. لهم عذاب الی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۳،۷

۳ _ داستان بلعم باعورا ، داستانی پرفایده و هشداردهنده به دینداران و عالمان دینی

و اتل عليهم نبأ الذي ءاتينه ءايتنا

<نبأ> به خبری گفته می شود که دارای فایده ای بزرگ باشد. (مفردات راغب). گویا هدف از نقل آن هشدار به دینداران و عالمان دینی است. یعنی کسانی که از آیات الهی بهره مند هستند.

۷ _ انسان ها ، حتی عالمان هدایت یافته ، در خطر پیروی از شیطان و گام نهادن در مسیر گمراهی هستند .

فانسلخ منها فأتبعه الشيطان فكان من الغاوين

۹۵۳- هشدار به علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۳،۷

۳_ داستان بلعم باعورا ، داستانی پرفایده و هشداردهنده به دینداران و عالمان دینی

و اتل علیهم نبأ الذی ءاتینه ءایتنا

<نبأ> به خبری گفته می شود که دارای فایده ای بزرگ باشد. (مفردات راغب). گویا هدف از نقل آن هشدار به دینداران و عالمان دینی است. یعنی کسانی که از آیات الهی بهره مند هستند.

۷_ انسان ها ، حتی عالمان هدایت یافته ، در خطر پیروی از شیطان و گام نهادن در مسیر گمراهی هستند .

فانسلخ منها فأتبعه الشیطن فکان من الغاوین

ص: ۴۲۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۱ - ۱۲

۱۲ - معتقدان به مکاتب الهی ، حتی عالمان دینی و دانایان به کتاب های آسمانی ، در خطر انحراف و حق پوشی هستند .

نبذ فريق من الذين أتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۶ - ۱۱

۱۱ - عالمان ادیان ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق هستند .

و إن فريقاً منهم ليكتمون الحق و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۸،۹

۸ - عالمان دینی ، در خطر آلوده شدن به گناه کتمان حقایق کتاب های آسمانی و احکام الهی هستند .

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب

۹ - دنیاگرایی خطری بزرگ برای عالمان دینی و آگاهان به کتب آسمانی

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب و يشترُونَ به ثمناً قليلاً .. لهم عذاب الی

۹۵۴ - هشدار به مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۴ - ۶

۶ - هلاکت تکذیب کنندگان انبیا در گذشته تاریخ ، هشداری به تکذیب گران پیامبر (ص) و دین الهی

كذّبت قبلهم .. كلّ كذّاب الرسل فحقّ وعيد

۹۵۵ - هلاکت اخروی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۲۷

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۵ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۷ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۴۹ - ۱

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و عذاب اخروی

ویل یومئذ للمکذبین

<ویل>، در اصل به معنای عذاب و هلاکت است (لسان العرب) و در مقام تهدید و وعید به کار می رود.

۹۵۶- هلاکت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۴۲ - ۲

۲_ خداوند ، مکر های پیشینیان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید .

أولم یروا أننا نأتی الأرض . . . وقد مکر الذین من قبلهم فله المکر جمیعاً

نمی توان جمله <لله المکر جمیعاً> را متفرع بر <قدمکرالذین . . .> دانست؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین <فاء> در <فله . . .> فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدر دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: <قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جمیعاً>. جمله <أولم یروا . . .> قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

۹۵۷- هلاکت دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۷ - ۶،۷

ص: ۴۲۹

۶- نابودی کافران دین ستیز و پیروزی مسلمانان ، قانونمند و دارای وقت مناسب است .

خلق الإنس_ن من عجل سَأُوریکم ءای_تی فلاتستعجلون

برداشت یاد شده از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده شده است؛ بدین ترتیب که مؤمنان با مشاهده برخورد گستاخانه مشرکان با پیامبر(ص)، بی صبرانه منتظر تحقق وعده الهی، مبنی بر هلاکت دشمنان و پیروزی مسلمانان بودند. و خداوند آنان را به صبر و شتاب نکردن فراخوانده است. گفتنی است برداشت فوق بر اساس این است که مخاطبان جمله <سَأُوریکم... فلاتستعجلون> مسلمانان باشند.

۷- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سَأُوریکم ءای_تی

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به <آیات> تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۲

۲ - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثم قتل کیف قدر

۹۵۸- هلاکت معرضان از دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۸ - ۱۴

۱۴- ملت های روی گردان از قوانین الهی ، محکوم به زوال *

و إن تتولّوا یستبدل قومًا غیر کم

بنابر این که متعلق <تتولّوا>، مطلق قوانین شرع باشد و تعبیر <یستبدل> نظر به زوال و اضمحلال داشته باشد، برداشت بالا به دست می آید.

۹۵۹- هلاکت مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۶ - ۱

۱ - هلاکت و نابودی گروه های بسیاری از تکذیب کنندگان دین در گذشته

ألم نهلك الأولين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱۷ - ۱،۲

ص: ۴۳۰

۱ - تهدید شدن تکذیب گران دین ، از سوی خداوند به هلاکت و نابودی

ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ

۲ - تکذیب گران دین ، در معرض هلاکت و نابودی

ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ

از این که خداوند، پیشینیان را نابود کرده و پسینیان را به هلاکت تهدید نموده است، استفاده می شود که تکذیب گران، همیشه در معرض چنین برخوردی از سوی خداوند می باشند.

۹۶۰- هماهنگی ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳ - ۱۱

۱۱ - هماهنگی و همگونی کتاب های آسمانی

مصدقاً لما بین یدیه و انزل التوریه و الانجیل

بنابر اینکه مصدق بودن، به معنای تصدیق محتوای دیگر کتابهای آسمانی باشد که طبعاً دلالت بر هماهنگی و همگونی آنها دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴ - ۴

۴ - ادیان الهی منزله از تضاد و ناسازگاری با یکدیگر

و الذین یؤمنون بما انزل الیک و ما انزل من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۲ - ۵،۷

۵ - ایمان به خدا و قیامت و تصدیق رسالت پیامبران ، از اصول مشترک ادیان آسمانی است .

إن الذین ءامنوا و الذین هادوا .. من ءامن بالله و الیوم الآخر

ایمان به خدا و قیامت از <من آمن .. > به دست می آید و ایمان به رسولان الهی از عنوانهای مذکور در آیه (مسلمانان، یهودیان و ...) معلوم می شود زیرا این ملتها همه معتقد به رسالت انبیا هستند.

۷- انجام اعمال صالح ، خواسته تمامی ادیان الهی است .

إن الذین ءامنوا و الذین هادوا .. و عمل صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۷ - ۸

۸- پیوستگی نظام نبوت و اشتراک ادیان الهی در مسائل اساسی

و لكن البر من ءامن بالله .. و النبین و ءاتی المال

ص: ۴۳۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۳ - ۵

۵ - تشابه احکام و مقررات ادیان الهی با یکدیگر

کتب علیکم الصیام كما كتب على الذين من قبلكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۳ - ۱۹

۱۹ - کلیه انبیا، مروج حق و دارای برنامه و هدفی واحد

فبعث الله النبيين مبشرين و منذرين و انزل معهم الكتاب بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۴ - ۱

۱ - نفی پرستش غیر خدا، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند، وجه اشتراک ادیان الهی

یا اهل الكتاب تعالوا الی کلمه سواء بیننا و بینکم الا نعبد الا الله و لا نشرک ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۱ - ۵

۵ - همه انبیا، دارای مسیر و هدفی واحد

و اذ اخذ الله میثاق النبیین .. لتؤمننَّ به و لتصرنَّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۴ - ۱۲، ۱۳

۱۲ - دعوت پیامبر اکرم (ص) از پیروان ادیان الهی به وحدت عقیدتی و فرق نگذاشتن میان انبیای الهی در جهت ایمان به

آنان

لا نفرّق بين احد منهم

۱۳_ هماهنگی ادیان الهی و انبیا، در جهت گیری های اعتقادی و رفتاری

امنا باللّه و ما أنزل .. لا نفرّق بين احد منهم و نحن له مسلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۳ - ۱۱

۱۱_ اطاعت خداوند، تلاوت آیات الهی و سجده به درگاه او، از اصول رفتاری مشترک بین ادیان الهی

من اهل الکتب امه قائمه یتلون .. و هم یسجدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۴ - ۵

۵_ ایمان به خدا و روز واپسین، امر به معروف و نهی از منکر، از اصول مشترک اعتقادی و عملی ادیان الهی

ص: ۴۳۲

من اهل الكتب . . . يؤمنون بالله و اليوم الاخر و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۶ - ۵

۵ _ تشابه احکام اسلام با مقررات ادیان گذشته *

و یهدیکم سنن الذین من قبلکم

چون خداوند با بیان احکام اسلام، سنت صحیح گذشتگان را می شناساند، معلوم می شود آن سنتها همانند احکام اسلام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۰ - ۷

۷ _ لزوم کفر به طاغوت و موضعگیری در مقابل آن ، فرمان مشترک همه ادیان الهی

یزعمون انهم امنوا بما انزل الیک و ما انزل من قبلک یریدون ان یتحاكموا الی الطاغ

چون خداوند مراجعه به طاغوت را با ایمان به کتب آسمانی گذشته ناسازگار دانسته، معلوم می شود که در آن کتابها نیز چنین کرداری محکوم و ناپسند شمرده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۱ - ۹

۹ _ بیان اشتراک تکالیف بین امت های گذشته و مسلمانان ، از روش های قرآن برای تسهیل عمل به آن تکالیف

و لقد وصینا الذین اتوا الكتب من قبلکم و ایاکم ان اتقوا الله

به نظر می رسد خداوند به منظور تسهیل رعایت تقوا، مسلمانان را متوجه این حقیقت کرده که لزوم رعایت تقوا، تکلیف همگانی است که امتهای پیشین نیز مکلف به آن بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۲ - ۱

۱ _ پیامبران و ادیان الهی ، مجموعه ای به هم پیوسته

و الذین ءامنوا باللّٰه و رسله و لم یفرقوا بین أحد منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۸ - ۷

۷ _ کتاب های آسمانی و ادیان الهی ، همسو و هماهنگ با یکدیگر

و ءاتینه الانجیل . . . و انزلنا الیک الکتب بالحق مصدقاً لما بین یدیه من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۷ - ۲

۲ _ حرمت گرفتن اسیر پیش از غلبه بر دشمن ، سنت تمام انبیای الهی و حکمی لازم الاجرا در تمام ادیان آسمانی

ص: ۴۳۳

ما كان لنبى أن يكون له أسرى حتى يثخن فى الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۱ - ۲۰

۲۰ _ هماهنگی ادیان الهی و کتاب های آسمانی در بیان اصول عقیدتی و ارزشی

إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم و أموالهم .. و عدلاً عليه حقاً فى التوریه و الإ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۴ - ۱۲

۱۲ _ ممنوعیت استغفار برای مشرکان و لزوم براءت از آنان ، حکمی مشترک در ادیان آسمانی

ما كان للنبى .. أن يستغفروا للمشرکين ... و ما كان استغفار أبرهيم ... أنه عدو ل

از اینکه خداوند، به موضوع استغفار حضرت ابراهیم (ع) برای آزر، به عنوان تنها موردی که می تواند در ذهن مسلمانان ایجاد تردید کند پرداخت و از راز آن پرده برداشت نشان می دهد که مسأله ممنوعیت استغفار برای اهل شرک، مشترک همه ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۹ - ۳

۳ _ توحید و یکتاپرستی ، دین مشترک جوامع بشری نخستین

و ما كان الناس إلا أمه و حده فاختلفوا

<امت> به هر جمعیتی که امر واحدی آنان را گرد هم آورده باشد گفته می شود. مراد از آن امر واحد _ که جوامع بشری نخستین را گرد هم آورد و از ایشان یک امت تشکیل داد _ به قرینه آیه قبل، توحید و یکتاپرستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۹ - حجر - ۱۵ - ۸۰ - ۴

۴- انبیای الهی و دین های آسمانی ، دارای مشترکات و همبستگی جداناپذیر و تکذیب هر یک به منزله تکذیب همه آنهاست

و لقد كذب أصحاب الحجر المرسلين

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که برای اصحاب حجر تنها یک پیامبر مبعوث شده باشد؛ چنان که در قرآن هم تنها از حضرت صالح(ع) یاد شده است. و جمع آمدن <المرسلین> می تواند گویای این حقیقت باشد که: میان ادیان و پیامبران الهی مشترکات و همبستگی وجود دارد و تکذیب هر یک از آنها، به منزله تکذیب همه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۵۱ - ۴

۴- دعوت به توحید و نفی شرک ، روح ادیان الهی

و قال الله لاتتخذوا إلهین إلهین اثنین إنما هو إله واحد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۳۴

۶- یکسانی محرمات اصلی خوردنی ها ، در همه شریعت های آسمانی

و علی الدین هادوا حرّمنّا .. و ما ظلمنّهم و لکن کانوا أنفسم یظلمون

چنان که از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود، آیه شریفه در مقام پاسخ به سؤالی مقدر است که چرا یهودیان به تکالیف فزون تر مکلف شده اند و ولی در مقام بیان نگفته است که هر شریعتی تکلیف خاص به خود را دارد بلکه یکسانی تکالیف را پذیرفته و بر اساس آن، عملکرد ظالمانه خود یهود را دلیل حرام شدن برخی از حلالها شمرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- اسلام ، آیینی ابراهیمی و مطابق و هماهنگ با معارف و تعالیم حضرت ابراهیم (ع) است .

اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اعمال زشت و ناپسند ، در همه ادیان آسمانی ناپسند است .

كُلِّ ذَلِكْ كَانَ سَيِّئَةً عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا

<كان> فعل ماضی است و بر کراهت و نهی دیرینه الهی، از محرمات در ادیان پیشین دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- لزوم توبه از گناه و داشتن صداقت در ایمان ، از تعالیم مشترک ادیان آسمانی

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ .. إِلَّا مِنْ تَابٍ وَءَامِنٍ

۸- لزوم انجام اعمال صالح ، از دستورات تمامی ادیان الهی

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ .. إِلَّا مِنْ ... عَمَلٍ صَالِحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۱۹ - ۴

۴ - نیاز انسان به پروردگار ، باور مشترک همه ادیان توحیدی و مکاتب شرک

هذان خصمان اختصموا فی ربهم

از این آیه شریفه، استفاده می شود که آنچه مورد اختلاف واقع شده، مصداق <پروردگار> است و اما اصل نیاز انسان به پروردگار، باوری پذیرفته شده در میان تمامی مکاتب و ادیان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۴ - ۱

۱ - تکلیف قربانی ، از احکام مشترک تمامی ادیان آسمانی

ص: ۴۳۵

و لکلُّ أمَّه جعلنا منسکًا

<منسک> مشتق از مصدر <نُسک> است. <نُسک> یعنی، اظهار کردن طاعت و انقیاد خود به خدا، به وسیله قربانی کردن دام. بنابراین <منسک> در آیه یاد شده، می تواند مصدر میمی باشد یعنی، ما برای هر امتی از امت های پیشین، عبادتی قرار دادیم که با قربانی کردن دام های خود به ما تقرب جویند. هم چنین می تواند اسم مکان باشد یعنی، برای هر امتی محلی برای قربانی کردن قرار دادیم و نیز می تواند اسم زمان باشد یعنی، برای هر امتی، زمانی برای انجام مراسم قربانی مشخص ساختیم برداشت فوق، بر پایه احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۱۵،۲۱

۱۵ - دفاع، حقی مشروع در تمامی شریعت های آسمانی

و لولا دفع الله... لهدمت... و مس_جد

۲۱ - ذکر و یاد خدا، روح ادیان الهی و فریضه مشترک میان همه آنها است.

صومع... مس_جد یذکر فیها اسم الله کثیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۷ - ۱

۱ - قربانی کردن، از مراسم عبادی در همه ادیان و شرایعت های الهی

لکلُّ أمَّه جعلنا منسکًا هم ناسکوه

<منسک> مصدر میمی و مرداف با <نُسک> است. <نُسک> به عمل ذبح کردن حیوان با قصد تقرب به خدا، گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۸ - ۹

۹ - وحدت و یگانگی شریعت اسلام و شریعت ابراهیم (ع)

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج مله أبیکم إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۱ - ۴

۴ - اهمیت دادن به تغذیه سالم و بهره گیری از نعمت های الهی ، وجه مشترک همه ادیان آسمانی

ی_أَيُّهَا الرِّسَلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ

۹۶۱- هماهنگی اسلام و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۷۸ - ۹

ص: ۴۳۶

۹- وحدت و یگانگی شریعت اسلام و شریعت ابراهیم (ع)

و ما جعل علیکم فی الدین من حرج ملّه أیکم إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱

۱ - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و ما وصّینا به إبرهیم و موسی و عیسی

۹۶۲- هماهنگی اسلام و دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۳ - ۱

۱ - هماهنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراهیم ، موسی و عیسی (ع)

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحًا .. و ما وصّینا به إبرهیم و موسی و عیسی

۹۶۳- هماهنگی دین با تلاش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۲۳

۲۳- روح دیانت و معنویت ، سازگار با کار و تلاش برای دستیابی به زندگی بهتر و برتر

یبتغون فضلًا من الله و رضوانًا

<فضلًا> اشاره به امکانات مادی و <رضوانًا> ناظر به امور معنوی است.

۹۶۴- هماهنگی دین با سیاست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۲۰ - ۵

۵- دین از سیاست و اجتماع جدا نیست؛ بلکه کاملاً با آن سازگار و هماهنگ است.

و شددنا ملکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۲۶ - ۸

ص: ۴۳۷

۸ - جدا نبودن دین از سیاست ، معیشت و تدبیر امور جامعه

ی_ داود اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

انتخاب داوود(ع) از سوی خداوند برای تدبیر کلیه امور جامعه بشری و مأموریت او برای داوری میان مردم در کلیه نزاع ها و اختلاف ها، بیانگر حقیقت یاد شده است.

۹۶۵- هماهنگی دین با علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۸ - ۱۴

۱۴ - برنامه های دین الهی ، نشأت یافته از مبدأ علم و نه تمایلات بی اساس

جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنْ لَّا تَتَّبِعُ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

از مقابله میان <جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ> و <أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ>، استفاده می شود که شریعت الهی، هم عالمانه است و هم مبرّا از هوا و هوس.

۹۶۶- هماهنگی دین و عقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴ - ۲۷

۲۷_ هماهنگی عقل و شرع در حکم به لزوم پذیرش ولایت خداوند

قُلْ أَغْيِرَ اللَّهُ أَمْثَلَهُمْ وَلِيًّا... قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ

جمله <إِنِّي أُمِرْتُ...> حکایت از صدور فرمانی تشریحی بر ضرورت تسلیم در برابر خداوند است. جمله استفهام انکاری <أَغْيِرَ اللَّهُ أَمْثَلَهُمْ...> نیز اشاره به حکم عقل در این مورد دارد، بنابراین عقل و شرع یکسان بر ضرورت پذیرش ولایت خداوند حکم می رانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۱ - ۲۷، ۲۸

۲۷_ توصیه های خداوند (پرهیز از شرک و ..) حقایقی است که آدمی باید در آنها دقت کند و ضرورت پرهیز از آنها را با

عقل خویش دریابد.

ذلکم وصیکم به لعلکم تعقلون

مفعول <تعقلون> ضرورت پرهیز از محرّمات یاد شده است. مراد از <توصیه> می تواند به قرینه <تعقلون> سفارش به تأمل و دقت در احکام مذکور باشد. بنابراین جمله <ذلکم وصاکم به...> یعنی خداوند سفارش کرده که در محرّمات بیان شده دقت کنید؛ باشد که ضرورت پرهیز از آنها را با عقل خویش دریابید.

۲۸ _ تعالیم پنجگانه (اجتناب از شرک، احسان به والدین و ..) تعالیمی مطابق با عقل

ذلکم وصیکم به لعلکم تعقلون

ص: ۴۳۸

۹۶۷- هماهنگی عقل و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۰ - ۱۵

۱۵ - هماهنگی و همسویی عقل و دین

اتبعوا ما أنزل الله . . . أو لو كان ءاباؤهم لا يعقلون شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵۲ - ۱۲

۱۲- معارف و آموزه های قرآن مطابق و هماهنگ با خرد ناب است .

ه_ذا بل_غ للناس . . . و لیدّکر أولوالألْب_ب

از اینکه خداوند هدف از نزول قرآن را پندپذیری صاحبان خرد قرار داد، معلوم می شود که قرآن با موازین عقلی مطابق و هماهنگ است و اگر غیر از این بود، خردورزان از آن پند نمی گرفتند؛ بلکه نتیجه معکوس در بر می داشت.

۹۶۸- همنشینان دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۵ - ۱

۱ - دشمنان دین حق ، گرفتار هم نشینانی اغواگراند .

و قیضنا لهم قرناء فرینوا لهم

<قیض> (مصدر <قیضنا>) به معنای مقدر ساختن است که در این جا به مفهوم گرفتار ساختن می باشد. <قرناء> (جمع <قرین>) نیز به معنای هم نشینان و هم دمان است.

۹۶۹- همنشینی با مغالطه گران در دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱۳

۱۳_ شیطان در صدد است حکم حرمت حضور در مجلس یاوه گویان مغالطه گر درباره دین فراموش شود.

و إمام ینسینک الشیطن

نون <ینسینک> زایده در <اما>، که برای تأکید می باشد، بیانگر این است که شیطان در صدد به فراموشی کشاندن انسان در این گونه موارد است.

ص: ۴۳۹

۹۷۰- هواپرستی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۰ - ۷

۷- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه .. إنّ الله لا يهدى القوم الظّـلمین

۹۷۱- هواپرستی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۷ - ۵

۵- بی تقوایی و هواپرستی ، بزرگ ترین مشکل تکذیب کنندگان دین در قیامت

فویل یومئذ للمکذّبین .. هـ ذه النار الّتی کتم بها تکذّیون ... إنّ المتّقین فی

در این آیات، <متّقین> جبهه مقابل <مکذّبین> قرار گرفته است. از این تقابل مطلب استفاده می شود.

۹۷۲- یأس دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۲۶

۲۶_ روز نصب حضرت علی (ع) به امامت و رهبری ، روز یأس دشمنان دین از شکست اسلام

الیوم یئس الذین کفروا .. الیوم اکملت لکم دینکم

سیاق و لحن آیه حکایت از آن دارد که بین این دو فراز از آیه (یعنی <الیوم یئس> و <الیوم اکملت>)، ارتباط کامل وجود دارد و می رساند که یأس دشمنان، ریشه در اکمال و اتمام دین دارد و این کمال و تمامیت _ با توجه به شأن نزول _ با نصب حضرت علی(ع) تحقق پذیرفته است.

۹۷۳- یعقوب(ع) و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اسحاق و یعقوب (ع)، پیامبرانی پیرو شریعت پدرشان ابراهیم (ع)

واتبعت مله اباؤی ابرهیم و اسحـق و یعقوب

ص: ۴۴۰

۹۷۴- یوسف(ع) و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۲،۴،۷

۲- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی خویش از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) را فاش ساخت.

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۴- یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۷- پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد.

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت .. واتبع مله اباہی

جمله <اتبعت ..> عطف بر <ترکت> در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

۹۷۵- یوسف(ع) و دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۴،۷

۴- یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبع مله اباہی ابرہیم و اسحـق و یعقوب

۷- پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد.

ذلکما مما علمنی ربی انی ترکت .. واتبع مله اباہی

جمله <اتبعت ..> عطف بر <ترکت> در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

۹۷۶- یوسف(ع) و دین مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۷ - ۱۴، ۱۳

۱۳- یوسف (ع) در زندان مصر، پیروی نکردن خویش از آیین و شریعت مصریان کافر به خدا و ناباور به قیامت را، ابراز داشت.

ص: ۴۴۱

إني تركت مله قوم لا يؤمنون بالله و هم بالأخره هم كـفرون

۱۴- پیروی نکردن یوسف (ع) از آیین مصریان و ایمانش به خدا و آخرت، موجب دستیابی او به علم غیب و دانش تعبیر رؤیا شد.

ذلکما مما علمنی ربی إني تركت مله قوم لا يؤمنون

جمله <إني تركت مله قوم لا يؤمنون> تعلیل برای <علمنی ربی> می باشد، یعنی، خداوند به خاطر اینکه من آیین کافران را وانهادم و پیروی نکردم، چنین علمی را به من آموخت.

۹۷۷- یوسف(ع) و دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۳۸ - ۴،۷

۴- یوسف (ع)، پیرو شریعت پدرانش، ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع) بود و برانگیخته به شریعتی جدید نبود.

واتبع مله اباؤی ابرهیم و إسحـق و یعقوب

۷- پیروی یوسف (ع) از آیین ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، موجب عنایت خدا به وی و آموزش علم غیب و دانش تعبیر رؤیا به او شد.

ذلکما مما علمنی ربی إني تركت مله اباؤی

جمله <واتبع مله اباؤی ابرهیم و إسحـق و یعقوب> در آیه قبل است. بنابراین دلالت می کند که: پیروی از آیین ابراهیم نیز در بهره مند شدن یوسف(ع) از علوم الهی، نقش داشته است.

۹۷۸- یهود و دین ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۱

۱ - یهودیان آیین ابراهیم، اسماعیل، اسحاق، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند.

أم تقولون إن ابرهیم و إسمعیل ... كانوا هوداً

جمله <أم تقولون إن ابرهیم و إسمعیل ... كانوا هوداً> دارای لفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم

و ... یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و ... نصرانی بودند؟

۹۷۹- یهود و دین اسباط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۱

ص: ۴۴۲

۱ - یهودیان آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل . . . كانوا هوداً

جمله <أم تقولون . . . > دارای لَفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و ...، یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و ...، نصرانی بودند؟

۹۸۰- یهود و دین اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۱

۱ - یهودیان آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل . . . كانوا هوداً

جمله <أم تقولون . . . > دارای لَفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و ...، یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و ...، نصرانی بودند؟

۹۸۱- یهود و دین اسماعیل(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۱

۱ - یهودیان آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل . . . كانوا هوداً

جمله <أم تقولون . . . > دارای لَفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و ...، یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و ...، نصرانی بودند؟

۹۸۲- یهود و دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۴۰ - ۱

۱ - یهودیان آیین ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب و نوادگانش را آیین یهودیت و ایشان را یهودی می دانستند .

أم تقولون إن إبراهيم و إسمعیل . . . كانوا هوداً

جمله <أم تقولون . . . > دارای لفّ اجمالی است و حاکی از دوقضیه می باشد: الف) ای یهودیان! آیا می پندارید که ابراهیم و ... یهودی بودند؟ ب) ای نصارا! آیا شما می پندارید که ابراهیم و ... نصرانی بودند؟

ص: ۴۴۳

۹۸۳- دیانت و عینیت

{دیانت و عینیت}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۸ - ۶

۶ - دین اسلام ، جامع همه معارف و دستورات مورد نیاز بشر

ادخلوا فی السلم کافه

در صورتی که <کافه>، حال از <السلم> باشد، یعنی تسلیم همه جانبه اسلام بودن، و این مستلزم آن است که اسلام به تمام نیازها، پاسخگو باشد.

۹۸۴- دین سازان

{دین سازان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۵،۶،۸،۹

۵ - گروهی از عالمان یهود، افکار تحریر یافته خویش را حقایقی (معارف، احکام و...) از جانب خدا قلمداد نموده، به مردم ارائه می کردند.

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم ثم یقولون هذا من عند الله

<بأیدیهم> (با دستهای خود)، تأکید بر این است که عالمان یهود آنچه را به عنوان کتاب الهی می نوشتند، ساخته و پرداخته خود آنان بود، همانند جمله های <یقولون بأفواههم> و <نظرتهم بعینی...> و... .

۶ - دستیابی به متاع های دنیوی (مال، ریاست، وجاهت و...) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لیشتروا به ثمناً قليلاً

۸ - گروهی از عالمان یهود، مردمانی بدعتگذار و دین ساز بودند.

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم

۹ - عالمان بدعتگذار و دین ساز یهود ، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

فویل للذین یکتبون الکتب . . . فویل لهم مما کتبت أیدیهم

۹۸۵- شرک دین سازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۴

ص: ۴۴۴

۴_ دین سازان و مروجان آیین های منسوخ ، در حقیقت خود را در رتبه خدا و شریک او قرار داده اند .

یا ایها الذین اتوا الکتب امنوا بما نزلنا .. انّ اللّٰه لا یغفر ان یشرک به

۹۸۶- گناه دین سازان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۸ - ۱۷

۱۷_ گناه پیروی از مکاتب انحرافی و تأیید رهبران آن، همطراز با گناه مکتب سازان و سران آن مکاتب

ربنا هؤلاء أضلونا .. قال لكل ضعف

دین سازی

۹۸۷- جرم دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۱

۱ - تحریر و نوشتن افکار و اندیشه ها به عنوان کتاب الهی و قوانین دینی ، جرم و گناهی بزرگ ، و در پی دارنده عذاب الهی است .

فویل للذین یکتبون .. فویل لهم ممّا کتبت أیدیهم

کلمه <ویل> کلمه ای است که انسان به هنگام گرفتار شدن به عذاب، آن را بر زبان جاری می کند. بنابراین مراد از <فویل للذین...> گرفتار شدن بدعتگذاران به عذاب است.

۹۸۸- حرمت دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۳

۳- ارائه و نشر افکار خود به عنوان کتاب آسمانی ، دارای حرمتی شدیدتر نسبت به تحریر و نوشتن آن

ثم یقولون هذا من عند اللّٰه

جمله <فویل للذین . ..> بیانگر حرمت نوشتن بافته های خویش به عنوان کتاب آسمانی است و جمله <یقولون ...> بیانگر حرمت نشر و ارائه آنهاست. از آن جا که جمله دوم با حرف <ثم> آمده و <ثم> در این جا برای تراخی رتبه ای است نه زمانی، دلالت می کند که: حرمت نشر و ارائه، از حرمت اصل کتابت شدیدتر است.

ص: ۴۴۵

۹۸۹- دین سازی با سرگرمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۱،۲۵

۱ - برخی مردم بازی و سرگرمیهای دنیا را به عنوان دین خود برگزیده اند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

۲۵ - کسانی که بازی و سرگرمی دنیا را دین خود قرار داده اند، کافرند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا .. بما كانوا یکفرون

بنابراین که <اتخذوا دینهم لعبا>، به معنای <اتخذوا اللعب دینا> باشد.

۹۹۰- دین سازی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۵،۶،۸،۹

۵ - گروهی از عالمان یهود، افکار تحریر یافته خویش را حقایقی (معارف، احکام و ...) از جانب خدا قلمداد نموده، به مردم ارائه می کردند.

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم ثم یقولون هذا من عند الله

<بأیدیهم> (با دستهای خود)، تأکید بر این است که عالمان یهود آنچه را به عنوان کتاب الهی می نوشتند، ساخته و پرداخته خود آنان بود، همانند جمله های <یقولون بأفواههم> و <نظرتهم بعینی...> و ...

۶ - دستیابی به متاع های دنیوی (مال، ریاست، وجاهت و ...) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لیشتروا به ثمناً قليلاً

۸ - گروهی از عالمان یهود، مردمانی بدعتگذار و دین ساز بودند.

فویل للذین یکتبون الکتب بأیدیهم

۹ - عالمان بدعتگذار و دین ساز یهود ، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

فویل للذین یکتبون الکتب . . . فویل لهم مما کتبت أیدیهم

۹۹۱- دین سازی مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۱

۱ - برخی مردم بازی و سرگرمیهای دنیا را به عنوان دین خود برگزیده اند.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

ص: ۴۴۶

۹۹۲- کسب با دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۱۱،۱۲

۱۱ - درآمدهای به دست آمده از راه دین سازی و بدعتگذاری، حرام و موجب عذاب الهی خواهد شد.

و ویل لهم مما یکسبون

مراد از <ما>ی موصوله در <مما یکسبون> می تواند درآمدهایی باشد که عبارت <لیشتروا به ثمناً قليلاً> آن را بیان داشت و نیز می تواند منظور از آن مطلق اعمال و رفتار ناپسند باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

۱۲ - هر درآمدهای که از طریق بدعتگذاری و دین سازی به دست آید - هر چند فراوان باشد - ناچیز و بی ارزش است.

لیشتروا به ثمناً قليلاً

ظاهر این است که <قليلاً> صفت توضیحی برای <ثمناً> باشد. بنابراین <ثمناً قليلاً> به این معناست که: هر ثمنی در قبال دین سازی گرفته شود، ناچیز است هر چند به ظاهر فراوان باشد.

۹۹۳- گناه دین سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۹ - ۲

۲ - ارائه و نشر افکار و اندیشه ها به عنوان کتاب آسمانی و فرمان های الهی، حرام و گناهی بزرگ و در پی دارنده عذاب الهی است.

فویل للذین .. ثم یقولون هذا من عند الله

دین ستیزان

۹۹۴- آثار ذکر فرجام دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۲ - ۴

۴ - توجه به سختی فرجام دین ستیزان ، بازدارنده انسان از فرو رفتن در پوچی های زندگی دنیوی

فویل . . . للمکذبین . الذین هم فی خوض یلعبون

تذکر خداوند به دین ستیزان (الذین هم فی خوض)، در حقیقت هشدار به گرفتاران در پوچی دنیا است تا به فرجام آن بیندیشند و از پوچی به در آیند.

ص: ۴۴۷

۹۹۵- حتمیت کيفر اخروی دین ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳ - ۷

۷- صحنه های هول انگیز قیامت و مجازات دین ستيزان ، امری حتمی و تخلف ناپذیر

اقتربت الساعة .. و کذبوا ... و کلّ أمر مستقرّ

برداشت یاد شده بدان احتمال است که <و کلّ أمر مستقرّ> در ارتباط با <اقتربت الساعة> باشد و نظر به تکذیب گران پیامبر(ص) داشته باشد که قیامت نزدیک شده و تهدیدهای الهی در مورد آنان محقق خواهد شد.

۹۹۶- دین ستيزان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۲

۲- تکذیب گران دین ستيز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

۹۹۷- دین ستيزان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۱

۱- تکذیب گران دین ستيز ، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدِينَا أَنْكَالًا

<نِکَل> (مفرد <أنکال>) به معنای <قید شدید> است (قاموس المحيط).

۹۹۸- شکست دین ستيزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۷ - ۷

۷- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سأوریکم ءای-تی

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به <آیات> تعبیر شده است.

ص: ۴۴۸

۹۹۹- عذاب اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۲

۲ - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، گرفتار عذابی درد آور

و المكذبین .. و عذابًا أليماً

۱۰۰۰- عذاب دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۴

۴- کافرانی که تا آخرین لحظه زندگی در حال عناد و ستیز با دین باشند ، محکوم به عذاب ابدی خواهند بود .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا .. فلن يغفر الله لهم

لازمه قطعی <لن يغفر الله> باقی ماندن همیشگی در عذاب الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۲

۲ - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثمّ قتل كيف قدر

۱۰۰۱- عمل پنهانی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۸۰ - ۶

۶- رفتار پنهان و آشکار دین ستیزان ، تحت نظارت مستقیم خداوند و نیز در نظرگاه کاتبان و مأموران الهی

أم يحسبون أننا لانسمع سرهم و نجويهم بلى و رسلنا لديهم يكتبون

۱۰۰۲- قیدهای اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۱

۱- تکذیب گران دین ستیز، گرفتار قید و بند های گران در عرصه قیامت

إِنَّ لَدِينَا أَنْكَالًا

ص: ۴۴۹

<نِكَل> (مفرد <أنكال>) به معنای <قید شدید> است (قاموس المحيط).

۱۰۰۳- کیفر اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۱

۱ - تکذیب گران دین ستیز در قیامت ، با غذای گلوگیر کیفر می شوند .

و المكذبین .. و طعامًا ذا غصه

۱۰۰۴- کیفر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۲ - ۲

۲ - تکذیب گران دین ستیز ، به آتش برافروخته در قیامت گرفتار خواهند بود .

و جحیمًا

۱۰۰۵- لعن بر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۹ - ۴

۴ - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

فقتل کیف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۴

۴ - جواز نفرین و دعا ، علیه کافران حق ناپذیر و دین ستیز

ثم قتل کیف قدر

۱۰۰۶- محرومیت اخروی دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۳ - ۳

ص: ۴۵۰

۳- مرفهان تکذیب گر و دین ستیز ، از هرگونه آسایش و راحتی یا لذت و کام جویی در قیامت ، محروم خواهند بود .

و ذرني و المكذبين أولی النعمه . . . و طعامًا ذا غصه و عذابًا أليماً

تأکید خداوند بر گلوگیر و درد آور بودن کیفر صاحبان ثروت و رفاه، می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

۱۰۰۷- مهلت به دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۱۱ - ۶

۶- توصیه خداوند به پیامبر (ص) در آغاز رسالت ، مبنی بر دادن مهلتی اندک به تکذیب گران و بدگویان دین ستیز

و اصبر علی ما یقولون . . . و ذرني و المكذبين ... و مهلهم قليلاً

۱۰۰۸- وعده کیفر دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۸ - ۲

۲- برپایی قیامت و کیفر کافران دین ستیز ، وعده الهی است .

و یقولون متى هـ_ذا الوعد

برداشت یادشده براین اساس است که <ال> در <الوعد> عهد حضوری بوده و مقصود از آن، برپایی قیامت و عذاب

کافران باشد که همواره تمامی پیامبران به امت خویش وعده می دادند و این وعده در خاطر امت ها وجود داشت.

۱۰۰۹- ویژگیهای دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۶ - ۴

۴ - ستم پیشگان و دین ستیزان ، غفلت زدگان از یاد قیامت اند .

فویل للذین ظلموا . . . هل ینظرون إلا الساعة

۱۰۱۰- هشدار به دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۸

۸- هشدار خداوند به کافران دین ستیز ، نسبت به از دست دادن فرصت توبه

ص: ۴۵۱

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

لحن آیه شریفه از یک سو تهدید و از سوی دیگر دربردارنده هشدار به کافران است که کار خویش را به جایی نرسانند که راه توبه بر رویشان بسته باشد.

۱۰۱۱- هلاکت دین ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۷ - ۶،۷

۶- نابودی کافران دین ستیز و پیروزی مسلمانان ، قانونمند و دارای وقت مناسب است .

خلق الإنس من عجل سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ

برداشت یاد شده از ارتباط میان این آیه و آیه قبل استفاده شده است. بدین ترتیب که مؤمنان با مشاهده برخورد گستاخانه مشرکان با پیامبر(ص)، بی صبرانه منتظر تحقق وعده الهی، مبنی بر هلاکت دشمنان و پیروزی مسلمانان بودند. و خداوند آنان را به صبر و شتاب نکردن فراخوانده است. گفتنی است برداشت فوق بر اساس این است که مخاطبان جمله <سَأُورِيكُمْ... فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ> مسلمانان باشند.

۷- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سَأُورِيكُمْ آيَاتِي

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به <آیات> تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۲

۲ - کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین ، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند .

ثُمَّ قَتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ

دین ستیزی

۱۰۱۲- آثار دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر ، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است .

و الشعراء يتبعهم الغاوان .. و سيعلم الذين ظلموا أيّ منقلب ينقلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۲ - ۸

ص: ۴۵۲

۸- کفر و ستیزه جویی با دین و پیامبر (ص) ، از عوامل حبط عمل و نابودی اعمال نیک انسان

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... و سِيحِبُ أَعْمَلِهِمْ

۱۰۱۳- اصرار بر دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱۳

۱۳ - پافشاری در مخالفت با دین و تردید در حقانیت آن - باوجود مشاهده دلایل روشن - موجب گمراهی ابدی است .

كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْهُ مَسْرُوفٌ مَرْتَابٌ

مقصود از <مسرف> در این آیه، کسی است که در مخالفت با حق، پافشاری و اصرار فراوان دارد.

۱۰۱۴- افراط در دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۴

۴ - جدال در آیات الهی (تعالیم دین) ، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری ، موجب تردید و شکاک بودن انسان در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْهُ مَسْرُوفٌ مَرْتَابٌ . الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بَغِيرَ سُلْطَانٍ أُنْتَهَى

جمله <الذین یجادلون..> در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است؛ یعنی، چون برخی به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره در شک و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

۱۰۱۵- دین ستیزی ثروتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۲ - ۲

۲ - قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت مکر و حيله گری علیه دین الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مكروا مكراً كِبَارًا

ص: ٤٥٣

۱۰۱۶- دین ستیزی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۳۰ - ۱۷

۱۷ - وجود شعارهای شرک آمیز و ضد توحیدی در مراسم حج عصر جاهلیت

و اجتنابوا قول الزور

<زور> به معنای باطل و اضافه در <قول الزور> اضافه بیانیه است؛ یعنی، از سخنانی که باطل و یاوه است، دوری کنید. با توجه به این که آیه مورد بحث از جمله آیات مربوط به حج است. می توان گفت که مراد از <سخن یاوه> در این جا شعارهای شرک آمیزی بود که مشرکان در مراسم حج و احتمالاً به هنگام ذبح قربانی بر پای بت هایشان _ که در منا نصب کرده بودند _ سر می دادند.

۱۰۱۷- دین ستیزی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۷ - ۵

۵ - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، در صدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احدائی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه _ که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده _ مؤید همین برداشت است.

۱۰۱۸- دین ستیزی قدرتمندان قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۲ - ۲

۲- قدرت صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع)، در خدمت مکر و حيله گری عليه دين الهی و در جهت گمراه کردن مردم قرار داشت .

و مکروا مکراً کباراً

ص: ۴۵۴

۱۰۱۹- دین ستیزی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۶ - ۵

۵ - کافران به آیین و برنامه های الهی ، درصدد بازداشتن مردم از گرایش به دین و عمل به آن هستند . *

فاعبدنی .. فلا یصدنک عنها من لایؤمن بها

مرجع ضمیر <عنها> و <بها> ممکن است تمامی تعالیم و رهنمودهای آموخته شده به موسی(ع) در وادی طوی (توحید، لزوم عبادت و نماز، معاد و کیفر و پاداش الهی) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱ - ۵

۵_ اعمال به ظاهر نیک کافران دین ستیز ، محکوم به پوچی و بطلان در آخرت *

الذین کفروا و صدّوا عن سبیل اللّٰه أضلّ أعم لهم

<أضلّ> ممکن است مربوط به جهان آخرت باشد و مراد از <أعمالهم>، کردار به ظاهر نیک کافران در حیات دنیا باشد که در آخرت حبط خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۲ - ۴

۴- اخبار خداوند از ستیز برخی کافران با دین و پیامبر (ص) ، به رغم وضوح حق برای آنان

إِنَّ الذّٰینَ کفروا و صدّوا .. و شاقّوا ... من بعد ما تبین لهم الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۴ - ۴

۴ - انکار معاد ، عمده ترین محور مخالفت کافران با پیام دین

ه_ ذه النار الّتی کنتم بها تکذّبون

از سرزنش شدن کافران، به خاطر تکذیب دوزخ و حقیقت قیامت، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۲ - ۲

۲ - کافران ، در اندیشه ایجاد وقفه در روند گسترش دین ، با طرح مسائل بی اساس علیه پیامبر (ص)

أم یریدون کیداً

در آیات پیشین، سخن از اتهام های مشرکان علیه پیامبر(ص) و بررسی علل آن اتهام ها بود. در ادامه این بررسی، خداوند به اندیشه ناسالم و مکرآلود کافران اشاره می کند که آنچه آنان می گویند، ناشی از ابهام شخصیت پیامبر(ص) نیست بلکه دقیقاً ترفندی خائنانه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۵۵

۹ - کافران لجوج و دین گریز ، مردمی ناسپاس بوده و از نعمت شنوایی ، بینایی و تعقل بهره کافی نبرده اند .

و جعل لكم السمع و الأبصار و الأفئدة قليلاً ما تشكرون

۱۰۲۰ - دین ستیزی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۲ - ۲

۲ - حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ صَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ شَاقَّوْا الرَّسُولَ

۱۰۲۱ - دین ستیزی مصریان باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۴ - ۱۵

۱۵ - مخالفت بیش از حد با دین الهی و تردید در حقانیت آن ، از ویژگی های مردم مصر از عصر یوسف تا موسی (ع)

كَذَلِكَ يَضِلُّ اللَّهُ مِنْهُ مَسْرَفٌ مَرْتَابٌ

۱۰۲۲ - دین ستیزی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲۶ - ۱۰

۱۰ - بیماردلان منافق ، در انتظار پدید آمدن فرصت ، برای همکاری با دشمنان علیه دین

قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنَطِيعَكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ

سین در <سنطیعکم> اشاره به موقعیتی دارد که هنوز فرانسیده است و منافقان در انتظار فرارسیدن آن هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳_ بیماردلان منافق ، دارای کینه های عمیق نسبت به دین و مؤمنان

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَـنَهُمْ

<أضغان>، (جمع <ضغن>) به معنای کینه های شدید و عمیق است.

ص: ۴۵۶

۱۰۲۳- زمینه دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۲۴ - ۸

۸- برخورداری از قدرت و توانایی سیاسی و اقتصادی، از زمینه های طغیان، حق گریزی و دین ستیزی

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا... إلى فرعون و هم مَن و قرون فقالوا سحر كذّ

۱۰۲۴- شگفتی از دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۰ - ۳

۳- حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه، عملی بس شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

ثمّ قتل كيف قدر

۱۰۲۵- شگفتی دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۹ - ۳

۳- حق ناپذیری و اندیشه دین ستیزانه، عملی شگفت انگیز و به دور از شأن انسان

فقتل كيف قدر

<كيف>، در این آیه برای تعجب است.

۱۰۲۶- ظلم دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۲۷ - ۱۴

۱۴- ترویج باطل و مبارزه با دین در قالب شعر، ظلم بوده و دارای عقوبتی سخت است.

و الشعراء يتبعهم الغاؤون . . . و سيعلم الذين ظلموا أيّ منقلب ينقلبون

ص: ٤٥٧

۱۰۲۷- عوامل دین ستیزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۱۲

۱۲ - تکبر و تجاوزگری ، موجب پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و ستیزه جویی با آیات الهی (تعالیم دین) است .

من هو مسرف مرتاب . الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه ... کذلک یطبع اللّـه علی کلّ قلب

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که جمله < کذلک یطبع اللّـه علی کلّ قلب متکبر جبار > در صدد بیان علت اسراف و تردید در حق و جدال در آیات الهی باشد (که در آیه پیش و صدر این آیه، مورد بحث قرار گرفته است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۰ - ۲

۲ - روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل دین ستیزی و حق ناپذیری

الذین یجـدلون فی ءایـت اللّـه . .. الذین کذبوا بالکتـب و بما أرسلنا به رسلنا

۱۰۲۸- فلسفه دین ستیزی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۳ - ۴

۴ - خوی استکبار و برتری طلبی ، عامل اصلی دین ستیزی و مخالفت ولید بن مغیره ، با آیات الهی و پیامبر اسلام (ص)

و استکبر

خداوند در آیه ۱۶، ولید بن مغیره را به عنوان مخالف و دشمن آیات قرآن معرفی کرده (إِنَّهٗ كَانَ لَآيَاتِنَا عَنِيدًا) و در آیه مورد بحث، از او به عنوان مستکبر و برتری طلب یاد نموده است. از این نکته می توان استفاده کرد که مخالفت و دشمنی او با قرآن و پیامبر اسلام (ص)، ناشی از خوی استکبار و برتری طلبی او بود.

دین شناسان

۱۰۲۹- زمینه تعجب دین شناسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۳۵

۳۵- سرعت گسترش اسلام، از پیدایش تا استقرار و شکوفایی آن، مایه شگفتی دین شناسان و خشم کافران

كز ع... يعجب الزراع ليغیظ بهم الكفار

دین شناسی

ص: ۴۵۸

۱۰۳۰- ابزار دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - فجر - ۸۹ - ۵ - ۵

۵ - عقل ، از ابزار شناخت معارف الهی

هل فی ذلک قسم لذی حجر

۱۰۳۱- اهمیت دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۱ - ۸

۸ - درک حقایق و معارف دین و پذیرش آنها ، تعیین کننده میزان ارزش قوای ادراکی است .

صم بکم عمی فهم لایعقلون

کر، لال و کور خواندن کفرپیشگان علی رغم اینکه آنان از ابزار شنوایی و ... برخوردار هستند، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که: اگر ابزار و قوای ادراکی وسیله فهم معارف دین قرار نگیرند، در حقیقت با نبودشان یکسانند و ارزشی ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۵

۱۵ - لزوم تشکیل مراکز علمی - تحقیقاتی و تبلیغی به منظور شناخت عمیق دین و تبلیغ و نشر آن

فلولا نفر من کل فرقه منهم طائفه لیتفقوها فی الدین و لینذروا قومهم إذا رجعوا إلیه

از اینکه خداوند فرمود: >باید گروهی از هر قومی به منظور تفقه در دین در مدینه باشد و پس از تفقه کامل به سرزمینهای خود بازگردند<، استفاده می شود که باید شهر مدینه را به مرکز تحقیقات اسلامی تبدیل کرد؛ زیرا از نظر عقل مقدمه واجب، واجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲۴ - ۱۵

۱۵- شناخت حق و جستجو برای فهم صحیح حقایق دینی ، امری است لازم و بایسته .

بل أكثرهم لا یعلمون الحق فهم معرضون

آیه بالا صرفاً برای حکایت از وضعیت مشرکان نیست؛ بلکه علاوه بر این درصدد محکومیت و سرزنش آنان نیز هست و این می رساند که شناخت حق، امری لازم است؛ زیرا سرزنش بر امر غیر لازم معقول نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۲

۱۲ - بهره نجستن از عمر و فرصت های مناسب ، در جهت شناخت دین و عمل به تعالیم آسمانی ، محکوم و مورد سرزنش و بازخواست خداوند

ص: ۴۵۹

أولم نعمركم ما يتذكر فيه من تذكر وجاءكم النذير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۰ - ۵

۵- لزوم شناخت دین و آشنایی با تعالیم پیامبران، از راه شنیدن صحیح و اندیشه و تعقل

و قالوا لو كنا نسمع أو نعقل

۱۰۳۲- زمینه دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۲ - ۱۹

۱۹_ میدان های نبرد با کفر، زمینه دستیابی مجاهدان به درک عمیق حقایق معنوی دین *

فلولا نفر من كل فرقه منهم طائفة ليتفقهوا في الدين

برداشت فوق بدان احتمال است که <نفر> در <لولا نفر> به معنای بسیج برای جنگ باشد و فاعل <لیتفقهوا> مجاهدان باشند.

۱۰۳۳- منابع دین شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۴۵ - ۴

۴- وحی، منبع اصلی معرفت دینی و شناخت تعالیم الهی است.

قل إنما أنذركم بالوحي

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که پیامبر(ص) مأمور بود تنها بر اساس وحی الهی، به انداز مردم بپردازد.

۱۰۳۴- دین فروشان

{دین فروشان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۶

۶_ سودای هدایت با گمراهی از سوی عالمان دین ، امری بس شگفت و نکوهیده

الم تر . . . یثرون الضلاله

استفهام در <الم تر>، به انگیزه تعجیب و شگفتی است.

ص: ۴۶۰

۱۰۳۵- آتشخواری دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۴

۴ - تناول از منافع به دست آمده از دین فروشی و کتمان معارف کتاب های آسمانی ، در حقیقت خوردن آتش و پرکردن شکم از آن است .

و یثرون به ثمناً قليلاً أولئك ما يأكلون في بطونهم إلا النار

۱۰۳۶- دین فروشان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

۱۰۳۷- دین فروشان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۸ - ۱۰

۱۰ - در قیامت برای متخلفان از دستورات الهی (بر پایی نماز و پرداخت زکات) و ارتکاب کنندگان محرمات (دین فروشی ، حق پوشی و ...) راه نجاتی نیست .

لا تشتروا بأیتی ... و أقيموا الصلوه ... واتقوا يوماً لا تجزی نفس عن نفس

۱۰۳۸- کیفر دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

ص: ٤٦١

۱۰۳۹- گمراهی دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۱

۱ - دین فروشان و کتمان کنندگان احکام و معارف کتاب های آسمانی ، ضلالت پیشه و به دور از هدایتند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى

۱۰۴۰- محرومیت دین فروشان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۱،۲

۱ - دین فروشان و کتمان کنندگان احکام و معارف کتاب های آسمانی ، ضلالت پیشه و به دور از هدایتند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

۱۰۴۱- دین فروشی

{دین فروشی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۱۸، ۱۷، ۱۵، ۱۴، ۱۱، ۸، ۷، ۱

۱ - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذين يشترون بعهد الله و ايمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز <انّ الذين .. > ، به قرینه آیات سابق، اهل کتاب هستند و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است، در برداشت فوق، کلمه <عالمان> اضافه شده است.

۷_ دریافت بهای دنیوی در قبال سوداگری بر سر عهد الهی ، هر چند زیاد باشد ، اندک است .

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه و ایمانهم ثمناً قليلاً

ظاهراً ثمنی (ریاستها و ثروتها) که سوداگران آیات الهی می گرفتند، اندک نبود؛ ولی خداوند آن را اندک معرفی کرده است.

۸_ محرومیت عالمان یهود ، سوداگران عهد الهی و پیمان شکنان ، از بهره های اخروی

انّ الذین یشترون .. اولئک لا خلاق لهم فی الاخره

۱۱_ سوداگران عهد الهی و پیمان شکنان ، مورد غضب الهی و محروم از سخن گفتن و توجه نمودن خداوند به آنان در آخرت

انّ الذین یشترون .. و لا یکلّمهم اللّٰه و لا ینظر الیهم یوم القیمه

۱۴_ سوداگران عهد الهی و پیمان شکنان ، محروم از پاک شدن و رشد یافتن به دست خداوند .

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه .. و لا یرکّبهم

ص: ۴۶۲

ترکیه از ماده <زکَوَ > و یا <زکَى >، به معنای پاک شدن و نیز به معنای رشد یافتن می باشد.

۱۵ _ علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مورد غضب خداوند ، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از ترکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار . .. انّ الذین یشترون ... و لا یکلمهم الله و لا ینظر

۱۷ _ سوداگران عهد الهی و پیمان شکنان ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

انّ الذین یشترون . . . و لهم عذاب الیم

۱۸ _ علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب . . . انّ الذین یشترون ... و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۴، ۱۷، ۱۳

۱۳ _ دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۴ _ سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و میثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۷ _ ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فنبذوه . . . و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۵

۱۵ _ نادیده گرفتن آیات بیانگر حقیقت قرآن و پیامبر (ص) در تورات از سوی علمای یهود ، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الکتاب لمن . . . لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

۱۰۴۲- آثار دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۴

۱۴ - دین فروشی ، مایه گرفتار شدن به عقوبت ها و عذاب های الهی است .

و لاتشتروا بآیتی . . . و ای فائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۵ - ۱۰

۱۰- سوداگری با دین و ترجیح دادن دنیا بر آخرت ، نشان جهل و نادانی است .

ص: ۴۶۳

و لا تشتروا بعهد الله .. إنما عند الله هو خير لكم إن كنتم تعلمون

۱۰۴۳- اجتناب از دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۵ - ۵

۵ - صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و ...)

و لا تکنونوا اول کافر به .. و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۰، ۱۱، ۱۲

۱۰ - سوداگری نکردن با آیات الهی ، ویژگی اهل کتاب مؤمن به خدا و قرآن و دیگر کتب آسمانی

لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

۱۱ - پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب ، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

ان من اهل الكتب .. خاشعين لله لا يشترون بایات الله ثمناً قليلاً

۱۲ - پرهیز برخی اهل کتاب از دین فروشی و سوداگری با آیات الهی (تورات و انجیل) ، مایه ایمان آنان به قرآن

ان من اهل الكتب لمن يؤمن .. خاشعين لله لا يشترون بایات الله ثمناً قليلاً

جمله <لا- یشترون .. > ، حال برای فاعل <یؤمن> است (یعنی مؤمنان اهل کتاب) و توصیف آنان به جمله ذکر شده، می تواند اشاره به علت و زمینه ایمان آنان به قرآن باشد.

۱۰۴۴- بهای دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۶

۱۶ - هر ثمنی که در قبال دین فروشی به دست آید - هر چند فراوان هم باشد - حقیر و ناچیز است .

و لا تشتروا بآيتي ثمناً قليلاً

کلمه < قليلاً > قيد توضیحی برای < ثمناً > است؛ یعنی، ثمنی که در مقابل از دست دادن آیات الهی باشد اندک است، هر چند به ظاهر کلان و فراوان به نظر آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۱۱

۱۱ - متاع و بهره های دنیوی در قبال دین فروشی، بهایی اندک و ناچیز است .

و یشترون به ثمناً قليلاً

ص: ۴۶۴

کلمه <قلیلا> صفت توضیحی است و حکایت از آن دارد که هر قیمتی که در قبال دین فروشی قرار گیرد، اندک و ناچیز است.

۱۰۴۵- بی ارزشی بهای دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۰ - ۴،۶

۴ - هر آنچه آدمی در برابر کفر به قرآن و از دست دادن دین الهی به چنگ آورد ، پست و ناچیز است .

بئسما اشتروا به أنفسهم أن یکفروا بما أنزل الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که مخصوص به ذم، مال و منال، ریاستهای دنیوی و مانند آن باشد که در کلام ذکر نشده تا شامل هر چیزی بشود. بر این مبنا <أن یکفروا...> بیان معامله و داد و ستد است و معنای جمله <بئسما اشتروا...> چنین می شود: یهودیان آنچه از مال و منال دنیا در برابر فروختن خویش به دست آوردند، بهای پستی بود و این معامله با کفر به قرآن صورت گرفت.

۶ - الهی بودن قرآن ، دلیل ضرورت پرهیز از کفر ورزی به قرآن و پست بودن هر چیزی در مقابل از دست دادن آن ، است .

أن یکفروا بما أنزل الله

تعبیر کردن از قرآن به <ما> و توصیف آن به <أنزل الله> بیانگر علت و دلیل حکمی است که در فراز قبل بیان شد، یعنی، چون قرآن کتابی است نازل شده از جانب خدا، کفر به آن موجب می شود هر چیزی که در مقابل از دست دادن آن دریافت شود، پست باشد.

۱۰۴۶- تناول از منافع دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۴

۴ - تناول از منافع به دست آمده از دین فروشی و کتمان معارف کتاب های آسمانی ، در حقیقت خوردن آتش و پرکردن شکم از آن است .

و یشترون به ثمناً قليلاً أولئك ما يأكلون فی بطونهم إلا النار

۱۰۴۷- حرمت دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۹

۱۹ - حرمت سوداگری با آیات الهی

لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

ص: ۴۶۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۵

۳۵ - حرمت سوداگری با آیات الهی و احکام دین

و لا تشتروا بایتی ثمناً قليلاً

۱۰۴۸ - خطر دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۶

۳۶ - مسؤولان قضایی و عالمان دینی ، در خطر دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

و لا تشتروا بایتی ثمناً قليلاً

۱۰۴۹ - دین فروشی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۱۸، ۱۵، ۱

۱ - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه و ایمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز < انّ الذین .. > ، به قرینه آیات سابق، اهل کتاب هستند و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است، در برداشت فوق، کلمه < عالمان > اضافه شده است.

۱۵ - علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مورد غضب خداوند ، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از تزکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار .. انّ الذین یشترون ... و لا یکلمهم اللّٰه و لا ینظر

۱۸ - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب .. انّ الذین یشترون ... و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۴، ۱۷ - ۱۳

۱۳ - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۴ - سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و میثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمناً قليلاً

ص: ۴۶۶

۱۷_ ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فبذوه ... و اشترُوا به ثمنًا قليلاً

۱۰۵۰- دین فروشی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۱

۱۱_ پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب ، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

انّ من اهل الكتب .. خاشعین لله لا یشترون بایات الله ثمنًا قليلاً

۱۰۵۱- دین فروشی علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۴ - ۶

۶_ سودای هدایت با گمراهی از سوی عالمان دین ، امری بس شگفت و نکوهیده

الم تر .. یشترون الضلاله

استفهام در <الم تر>، به انگیزه تعجب و شگفتی است.

۱۰۵۲- دین فروشی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۴

۳۴_ خداوند بر حذر دارنده عالمان یهود از دین فروشی و سوداگری با آیات الهی

ولا تشتروا بایتی ثمنًا قليلاً

۱۰۵۳- دین فروشی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ _ نادیده گرفتن آیات بیانگر حقیقت قرآن و پیامبر (ص) در تورات از سوی علمای یهود، به خاطر متاع اندک دنیا

انّ من اهل الکتب لمن .. لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

ص: ۴۶۷

۱۰۵۴- زمینہ دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۵

۵ _ دنیاپرستی ، ریشه سوداگری بر سر عهد الہی و مسؤولیت های ناشی از آن

ان الذین یشترون بعهد اللہ .. ثمناً قليلاً

۱۰۵۵- زیان دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۹ - ۱۳

۱۳ _ هر بهایی که در قبال سوداگری با آیات الہی قرار گیرد ، اندک و ناچیز است .

لا یشترون بایات اللہ ثمناً قليلاً

معمولاً افرادی که بر سر آیات الہی سوداگری می کنند به قصد رسیدن به بهره های فراوان دنیوی است، ولی خداوند آنها را در مقابل از دست دادن دین و محرومیت از مواهب اخروی اندک می شمارد.

۱۰۵۶- سرزنش دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۷ - ۱۱، ۱۹

۱۱ _ سرزنش عالمان اهل کتاب از سوی خداوند به سبب نادیده گرفتن پیمان الہی و دین فروشی

فبذوه وراء ظهورهم و اشتروا به ثمناً قليلاً

۱۹ _ زشتی و بدی دستاورد دین فروشی

و اشتروا به ثمناً قليلاً فبئس ما یشترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - توبیخ الهی نسبت به برخی از عالمان اهل کتاب ، به خاطر سوداگری آنان با آیات الهی

انّ من اهل الکتب لمن یؤمن . . لا یشترون بایات اللّٰه ثمنًا قلیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۶۸

۶_ سودای هدایت با گمراهی از سوی عالمان دین ، امری بس شگفت و نکوهیده

الم تر . . . یشترون الضلّاله

استفهام در <الم تر>، به انگیزه تعجیب و شگفتی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۴۱

۴۱_ منافع به دست آمده از دین فروشی ، مصداقی بارز برای سحت

اکلون للسحت . . . و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا

نهی خداوند از دین فروشی در قبال منافع دنیا، پس از توصیف عالمان یهود در آیات پیش به <اکلون للسحت>، بیانگر آن است که از مصداق مورد نظر برای <سحت> (حرامی ننگ آور)، منافی است که آنان از دین فروشی به چنگ می آورند.

۱۰۵۷- عوامل اجتناب از دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۴۱ - ۱۷

۱۷ - پروا داشتن از خدا و نهرا سیدن از غیر او ، مستلزم ایمان به قرآن و پرهیز از دین فروشی است .

ءامنوا بما أنزلت . . . و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلا و إیّی فاتقون

۱۰۵۸- عوامل دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۶

۶ - دستیابی به متاع دنیا از عوامل دین فروشی و کتمان حقایق دینی است .

و یشترون به ثمناً قليلا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۷ - ۱۸

۱۸ _ علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الكتاب .. انّ الذين يشترون ... و لهم عذاب اليم

ص: ۴۶۹

۱۰۶۰- گناه دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۴ - ۳

۳- دین فروشی و کسب متاع دنیا در قبال آن ، از گناهان بزرگ است .

و یشترون به ثمناً قليلاً أولئك ما يأكلون في بطونهم إلا النار

۱۰۶۱- موانع دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۸۹ - ۳

۳_ توجه به مالکیت و فرمانروایی مطلق خداوند ، زمینه پرهیز از شکستن میثاق ، کتمان حقایق ، دین فروشی و خودپسندی

و اذ اخذ الله میثاق الذین اوتوا الکتب لتبیننه .. و لا تکتُمونه ... و اشترُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۷

۳۷_ عالمان خداترسی ، وارسته از دین فروشی و تحریفگری

و اخشون و لاتشترُوا بایتی ثمناً قليلاً

۱۰۶۲- ناپسندی دین فروشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹ - ۸

۸_ سوداگری بر سر آیات الهی و دین حق ، از کردار های بد آدمی

اشترُوا بآیت الله ثمناً قليلاً .. إنهم ساء ما كانوا يعملون

دینداران

۱۰۶۳- اجتناب از تبعید دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۵

ص: ۴۷۰

۵ - معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان ، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند .

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم و تخرجون فريقاً منكم من دیرهم

۱۰۶۴- اجتناب از قتل دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۵

۵ - معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان ، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند .

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم و تخرجون فريقاً منكم من دیرهم

۱۰۶۵- تحقیر دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

۷- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدّهم من الأشرار

۱۰۶۶- تداوم دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۸ - ۱۹

۱۹_ خالی نشدن صحنه جهان ، از حاملان دین و وفاداران به قوانین الهی

و إن تتولّوا یستبدل قومًا غیرکم ثم لایکونوا أمث_ لکم

خداوند به روی گردانان از دین و انفاق، صرفاً فرموده است که شما را از میان می بریم؛ بلکه فرموده است: ملتی جز شما روی کار خواهیم آورد تا چون شما با دین و احکام الهی مقابله نکنند. از این مطلب، برداشت بالا استفاده می شود.

۱۰۶۷- تشبیه دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - انسان در این جهان ، همچون رونده ای گم کرده راه و دین راهی است درست ، و دینداران مردمی راه یافته اند .

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

ص: ۴۷۱

۱۰۶۸- توصیه به دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۲۰

۲۰ - ذکر و یاد خدا ، توصیه او به دین داران

یذکر فیها اسم الله کثیرا

۱۰۶۹- تهمت به دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۶۲ - ۷

۷- تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کنا نعدهم من الأشرار

۱۰۷۰- جهاد دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۵ - ۲۱

۲۱- دین داران راستین ، کسانی اند که به یاری خدا برمی خیزند و با دشمنان دین او به جهاد و پیکار می پردازند ، در حالی که او را نمی بینند .

من ینصره و رسله بالغیب

۱۰۷۱- زمینه پیروزی دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۱۸

۱۸ - ایمان توأم با اعمال صالح ، رمز پیروزی فراگیر دین داران و موجب جلب کمک ها و امداد های الهی

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الأرض و لیمکنن لهم

۱۰۷۲- مسؤولیت دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۵،۶

۵ - معتقدان به ادیان الهی نباید یکدیگر را بکشند یا گروهی از آنان، گروهی دیگر را از خانه و دیارشان بیرون رانند .

ثم أنتم هؤلاء تقتلون أنفسكم و تخرجون فريقاً منكم من دیرهم

۶ - معتقدان به ادیان الهی نباید در کشتن و آواره کردن همکیشان خود، به قاتلان و آواره کنندگان یاری رسانند .

تظهرون علیهم بالاثم و العدوان

۱۰۷۳- هشدار به دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۵ - ۲۸

۲۸ - معتقدان به مکتب الهی، در صورت کشتن یا آواره ساختن همکیشان خود، به خواری در دنیا و شدیدترین عذاب در آخرت گرفتار خواهند شد .

فما جزاء من یفعل . . . و یوم القیمه یردون إلی أشد العذاب

۱۰۷۴- یاور دینداران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۴۰ - ۲۶

۲۶ - قدرت و عزت الهی، ضامن نصرت قطعی دفاع کنندگان از حق و یاوران دین است .

و لینصرنّ الله من ینصره إنّ الله لقوی عزیز

دینداری

۱۰۷۵- آثار استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- حمايت خداوند از پيامبر (ص) ، منوط به پايدارى او در طريق وحى

و لولا أن ثبتنك لقد كدت تركن إليهم شيئاً قليلاً. إذا لأذقن_ ك ضعف الحيوه و ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: ۴۷۳

۲ - صبر و شکیبایی در راه دین ، در پی دارنده پاداش حتمی خداوند

إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

۵ - دستیابی به پیروزی واقعی و رستگاری اخروی ، در گرو صبر و تحمل مشکلات در راه دین

إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ

۱۰۷۶- آثار تبیین فواید دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۴

۴ - تأثیر مثبت بیان فواید و نتایج ایمان و دین داری در گرایش بیشتر مردم به دین

وَأَلْوَأَسْتَقِمْ - مَوَآءِ عَلَى الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينِ - هُمْ مَاءٌ غَدَقًا

مأموریت پیامبر(ص) به بیان فواید دین، بیانگر مطلب یاد شده است.

۱۰۷۷- آثار دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۲ - ۱۳

۱۳ - قوانین الهی برای رشد و طهارت جامعه ، مفیدتر از قوانین و رسوم مردم است .

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ .. فَلَا تَعْضَلُوهُنَّ ... ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۱۲

۱۲ - نقش رهبران الهی در جلب محبت خداوند به انسان *

فَاتَّبِعُونِي يَحْبِبْكُمُ اللَّهُ

پیامبر (ص) به عنوان مرشدِ راهِ محبّت الهی، معرفی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۰ - ۱۵

۱۵ - کردار ناروای بنی اسرائیل علی رغم انتساب آنان به دین یهود، دلیل کارساز نبودن انتساب ظاهری به ادیان الهی در سعادت انسان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا .. فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يُقْتَلُونَ

در آیه قبل بیان شد که <ان الذین ..> اشاره دارد به این که مجرد انتساب به ادیان الهی در سعادت آدمی کارساز نمی باشد و این

ص: ۴۷۴

آیه به منزله برهانی بر آن حقیقت است، یعنی انتساب یهود و نصارا به یهودیت و نصرانیت چگونه می تواند مایه سعادت آنان باشد با اینکه پیامبران راتکذیب کردند و گروهی از آنان را کشتند؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۱ - ۱۰

۱۰ - صلابت و جدیت انسان در دینداری ، رساننده وی به تقوا و دورسازنده وی از کردار های نارواست .

خذوا ما ءاتینکم بقوه .. لعلکم تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۵ - ۱۲

۱۲ - شیطان ناتوان از گمراه کردن کسانی که معارف و آیات الهی را بخوبی بشناسند و به آنها پایبند باشند .

فانسلخ منها فأتبعه الشیطن

از اینکه شیطان پس از فاصله گرفتن بلعم باعورا به تعقیب او می پردازد، معلوم می شود پیش از آن به وی دسترسی نداشته و از گمراه کردن او ناتوان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۴

۴ - التزام به آیات و معارف الهی مایه رسیدن به منزلت های والا و وسیله تقرب به درگاه خداوند است .

و لو شئنا لرفعهن بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۱۵ - ۶

۶ - نقش دین داری و خوشبینی به تأییدات الهی ، در دلگرمی به ادامه حیات و رهایی از پوچی و بن بست در زندگی

من کان یظنّ أن لن ینصره الله .. فلیمدد... هل یدهبّن کیده ما یغیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - اطاعت از خدا و رسول او و پذیرش داوریِ متکی بر احکام الهی ، موجب رستگاری و پیروزی است .

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا .. لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - تسلیم حکم پیامبر بودن و پذیرش داوری بر مبنای تعالیم دین ، نشانه خدا ترسی ، تقوای پیشگی و مطیع خدا و رسول بودن است .

إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا .. وَ مَنْ يَطِعِ اللَّهَ

برداشت یاد شده، از ارتباط میان دو آیه فوق استفاده گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۴

۴ - توبه و رویکرد به دین و تحمل سختی های آن ، زمینه ساز جلب غفران و آمرزش الهی

قالوا ءامنّا بربّ العـلمین . . . قالوا لا ضیر إنّا الی ربّنا منقلبون . إنّنا نطمع أ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران پس از ایمان به خدا و پذیرش شکنجه های فرعون، نسبت به غفران و آمرزش الهی اظهار امیدواری کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۴۸ - ۴

۴ - بهره مند شدن از موهبت های دنیایی ، از فواید و برکات ایمان و دین داری

فـ آمنوا فمتّعنـهم الی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۸ - ۱۱

۱۱ - خیرخواهی ، تبلیغ دین و ارشاد مردم به راه درست زندگی ، از مقتضیات ایمان و دینداری

و قال الذی ءامن یـقوم اتّبعون اهدکم سبیل الرشاد

توصیف مؤمن آل فرعون به مؤمن بودن و تکرار آن در سه نوبت (آیه های ۲۸، ۳۰ و ۳۸) می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۲،۳

۲ - ایمان و دین داری ، موجب نزول باران و فراهم آمدن آب فراوان

و ألّواستقـموا علی الطریقه لأسقینـهم ماء غدقاً

۳- ایمان و دین داری ، موجب وفور نعمت و برکت و رفاه عالی است .

وَأَلْوِاسِقٌ_مَوَاعِلِ الطَّرِيقَةِ لِأَسْقِينِ_هَمَّ مَاءٍ غَدَقًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۱۲ - ۳

۳- برخورداری از اموال و ثروت بدون ایمان و دین داری ، بی ارزش در نظام ارزشی قرآن

و جعلت له مالاً ممدوداً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد محکوم کردن کسی است که از ثروت و اموال برخوردار بوده ولی از ایمان بی بهره است و در مقابل دین، موضع مخالف گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۷۶

۴ - برخورداری از امکانات زندگی و وسایل معیشت ، بدون بهره مندی از ایمان و دین داری ، بی ارزش در نظام ارزشی قرآن و مهّدت له تمهیداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - < دین داری > ، موجب پیشرفت و تکامل و < بی دینی > ، موجب انحطاط و سقوط است .

لمن شاء منکم أن یتقدّم أو یتأخّر

مقصود از تقدم و تأخر در آیه شریفه _ به قرینه نظیر آن در آیه ۱۹ از سوره قبل (إِنَّ هَذِهِ تَذْكَرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا) _ ممکن است سبقت در اتخاذ راه خدا و عقب افتادن با تخلف از آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - پیمودن راه دین ، شکر نعمت خداوند و انحراف از آن ، ناسپاسی او است .

إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا

۱۰۷۸ - ارزش دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - تمامی ثروت ها ، امکانات و جلوه های زندگی دنیا ، در مقایسه با دین داری و شناخت حقایق نورانی قرآن ، ناچیز و بی فروغ است .

و لقد آتینک سبباً من المثنیٰ و القرءان العظیم . لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به

نهی از چشم دوختن به متاعها و امکانات مادی دنیا، پس از یادآوری اعطای نعمت بزرگ قرآن به پیامبر(ص)، می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۰ - ۸

۸ - تحمل دشواری ها در راه دین ، محفوظ در نزد خدا و مایه ارجمندی

قالوا لا ضير إننا إلى ربنا منقلبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که اگر رنج ها تأثیری در سرنوشت انسان و تقرب وی به خدا نداشت، خود زیانی انکارناپذیر بود.

ص: ۴۷۷

۱۰۷۹- استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۵ - ۸

۸_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إِن اَفْتَرَيْتَه فَعَلَيْ اِجْرَامِي و اَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَجْرَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۱۷، ۱۰، ۵

۵_ شرایط مکه برای پیامبر (ص) و مسلمانان صدر اسلام ، شرایطی دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است .

فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ و مِن تَابِ مَعَكَ

۱۰_ توجه به قضاوت و داوری خداوند در قیامت و باور به پاداش و مجازات در آن سرا ، آدمی را به استقامت در راه دین وامی دارد .

لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ .. . إِنَّ كَلَّا لَمَّا لِيُوفِيَهُمْ اَعْمَلْ لَّهُمْ ... فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ

۱۷_ توجه و باور به آگاهی و نظارت خداوند بر اعمال و رفتار انسانها ، موجب پایداری و استقامت در راه دین است .

فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ و مِن تَابِ مَعَكَ .. . إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۳ - ۱۲، ۵

۵_ مسلمانان نباید در پایداری بر دین و پیشبرد اهداف آن بر ستمگران ، اتکا کنند و از آنان یاری طلبند .

فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ و مِن تَابِ مَعَكَ .. . و لَا تَرْكَبُوا اِلَى الَّذِيْنَ ظَلَمُوا

نهی از تمایل به ستمگران و اتکای بر آنان ، پس از امر به استقامت در راه دین ، توجه دادن مؤمنان است به این که مبدا برای رسیدن به این مقصود (استقامت در راه دین و پیشبرد اهداف آن) بر ستمگران تکیه کنند و از آنان یاری بخواهند.

۱۲_ تنها با اتکا بر خدا و یاری طلبیدن از او ، می توان بر دین داری پایداری کرد و اهداف دین را پیش برد .

فاستقم كما أمرت .. و ما لكم من دون الله من أولياء

برداشت فوق ، مقتضای ارتباط <فاستقم ..> با <ما لكم من دون الله من أولياء> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۴

۴_ اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فاستقم كما أمرت .. و أقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۵ - ۳،۷

۳_ پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، اموری نیازمند به صبرپیشگی

فاستقم كما أمرت .. و لا تتركوا إلى الذين ظلموا ... واصبر

ص: ۴۷۸

۷- پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری ، تکیه نکردن بر ستمگران و اقامه نماز ، نیکوکاری و در پی دارنده اجر و پاداش الهی است .

فاستقم . . . و لاترکنا ... أقم الصلوه ... فإن الله لایضیع أجر المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۲ - ۱

۱- لزوم استقامت و وزیدن و صبر پیشه ساختن در اجرای احکام و فرمان های الهی

والذین صبروا

عبارت <ابتغاء وجه ربهم> (برای دستیابی به رضایت خدا) می رساند که متعلق <صبروا> احکام و فرمانهای خداست ؛ یعنی: <صبروا علی ما أمرهم الله به و عمّا نهاهم عنه>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۴ - ۴

۴- صبر و استقامت بر پیروی از فرمان های خدا در پی دارنده ورود به بهشت

سلّم علیکم بما صبرتم

حرف <باء> در <بما صبرتم> سببیه و <ما> در آن مصدریه است. متعلق <صبرتم> اموری است که در آیات گذشته (<الذین یوفون> تا <یدرءون بالحسنه السیئه>) مطرح شد که می توان از آنها به <طاعه الله> تعبیر کرد. بنابراین بما صبرتم ؛ یعنی: <بسبب صبرکم علی طاعه الله>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۹

۹- پایبندی به دین و عمل به دستورهی آن ، معیار ارزشمندی و ملاک دینداری است ، نه صرف ادعا و سخنوری .

فمن تبعنی فإنه منی

<تبع> و <اتبع> به معنای گام نهادن در جای پای کسی و پیروی کردن همراه با دستورگیری است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۲

۲- خداوند ، نسبت به مهاجرانی که با هجرت ، جهاد و صبر ، دین خود را حفظ کردند ، بسیار بخشنده و مهربان است .

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاءَهُمْ هُدًى وَصَبَرُوا

خبر <إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ...> محذوف است که <لغفور رحيم> بر آن دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۱۱ - ۴

۴ - مقاومت روحی در برابر استهزا و مضحکه کافران و حق ستیزان و پایبندی بر ارزش های دینی و الهی ، از مصداق های بارز صبر و شکیبایی

ص: ۴۷۹

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سَخِرِيًّا .. و كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ . إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا

۱۰۸۰- اعلام نقش دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۱

۱ - پیامبر (ص) ، مأمور اعلام فایده و نقش ایمان و دین داری در زندگی انس و جن

و أَلْوِاسْتَقِ - موا علی الطریقه لأسقین - هم ماء غدقاً

جمله <و أَلْوِاسْتَقِامُوا.. > عطف بر <أنه استمع...> است؛ یعنی، <قل أوحى إلیّ أَلْوِاسْتَقِامُوا...>. گفتنی است که مقصود از <طریقه>، راه ایمان و اسلام و پیروی از قرآن کریم است.

۱۰۸۱- اعلان زیان بی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۶ - ۵

۵- آگاه کردن مردم به سودمندی دین داری و یا زیان بی دینی ، روشی پسندیده و مفید در تبلیغ دین و هدایت انسان ها

قال أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضركم

۱۰۸۲- اعلان منافع دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۶ - ۵

۵- آگاه کردن مردم به سودمندی دین داری و یا زیان بی دینی ، روشی پسندیده و مفید در تبلیغ دین و هدایت انسان ها

قال أفتعبدون من دون الله ما لا ينفعكم شيئاً ولا يضركم

۱۰۸۳- اهمیت استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۴ - ۱۱

۱۱_ لزوم پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان و سرکشی و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، از مواعظ و پند های مهم خداوند است .

فاستقم كما أمرت . . . و لا تطغوا . . . و لا تركنوا إلى الذين ظلموا... ذلك ذكرى للذكر

ص: ۴۸۰

۱۰۸۴- اهمیت دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۸ - ۸

۸_ باور به پاداش های عظیم الهی ، زمینه پابندی به ارزش ها و گذشت از منافع مادی برای دین و دینداری

لاتخونوا الله .. و اعلموا ... و أن الله عنده أجر عظیم

هدف از بیان پاداش دهی خداوند پس از تکالیف یاد شده، ایجاد زمینه پابندی به آن تکالیف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۳ - ۴

۴_ حمایت نکردن از مسلمانانی که برای دینشان مورد هجوم کافران هستند ، موجب فتنه و فساد بزرگ خواهد شد .

فعلیکم النصر .. إلا تفعلوه تکن فتنه فی الأرض و فساد کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳۵ - ۸

۸_ ضرورت حفظ مواضع و ابراز پابندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريته فعلی إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۷۳ - ۱۴

۱۴- حفظ ارزش های الهی (تعالیم وحی شده بر پیامبر _ صلی الله علیه و آله _) در هر شرایط و هر کجا ، از همه چیز مهمتر و ارزشمندتر است .

و إن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک .. و إذا لاتخذوک خلیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - ترک شهر و دیار خود و هجرت به دیار غربت به منظور حفظ دین ، عملی شایسته و محبوب خداوند

و الذین هاجروا فی سبیل اللّٰه .. لیرزقنّهم اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۷ - ۱۶

۱۶ - بهره نبردن از عمر و فرصت های مناسب ، در جهت دین داری و در سایه تعالیم آسمانی ، ظلم به خویشان است .

و الذین کفروا .. أولم نعمرکم ما یتذکر فیہ من تذکر و جاءکم النذیر فذوقوا فم

ص: ۴۸۱

برداشت یاد شده به این خاطر است که خداوند کسانی را که به قرآن و کتاب های آسمانی ایمان نیاورده اند و از انذار پیامبران پند نگرفته و به دعوت آنان پاسخ مثبت نداده اند، با عنوان ظالم یاد کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۱۰ - ۱۴

۱۴ - وجود شرایط مناسب و مساعد برای دینداری ، تقوای پیشگی و احسان ، از معیار های شایسته و بایسته در انتخاب وطن و محل زندگی

ی_عباد الذین ءامنوا اتقوا ربکم .. و أرض الله وسعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۵ - ۶

۶ - رهایی از دلبستگی به اموال و اولاد و ترجیح دین داری بر وابستگی به آنها ، دارای پاداش بزرگ الهی است .

و الله عنده أجر عظیم

یادآوری پاداش بزرگ الهی، پس از هشدار درباره وابستگی به اموال و اولاد خویش، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۸ - ۷

۷ - دین داری ، در عین زندگی خواهی و معنویت توأم با توسعه زندگی مادی ، از توصیه های قرآن

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْعًا طَوِيلًا . و اذکر اسم ربک و تبتل إلیه تبئلاً

۱۰۸۵- اهمیت صبر در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۱۲ - ۴

۴ - دین داری و نیل به کمالات معنوی و سعادت ابدی ، نیازمند به صبر و شکیبایی است .

جزیهم بما صبروا جنّه و حریرًا

۱۰۸۶- پاداش استقامت در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۱۵

۱۵_ استقامت در دین و پایداری بر توحید ، در پی دارنده پاداش الهی است .

فاستقم .. إنه بما تعملون بصیر

ص: ۴۸۲

یادآوری علم و آگاهی خداوند به اعمال بندگان پس از امرها و نهی ها ، اشاره به پاداش دهی و کیفر رساندن است.

۱۰۸۷- پاداش تحمل مشکلات دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۵ - ۱۰

۱۰- رنج های تکوینی نیز همانند تحمل سختی در راه دین ، زمینه برخورداری از اجر و پاداش الهی است .

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقْبَلُوا... .. أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ... وَوَصَّيْنَا

از ارتباط و پیوستگی این آیه با آیات پیشین، می توان استفاده کرد که خداوند هیچ نوعی از سختی ها را نادیده نگرفته و در قبال هر رنجی، پاداشی در خور توجه قرار داده است. پاداش موحدانی را که در طریق ایمان استقامت کنند و دشواری ها را پشت سر بگذارند، بهشت قرار داده و مادران را نیز که به حکم تکوین، ناگزیرند رنج بارداری و زایمان را تحمل کنند با توصیه به فرزندان، از خدمت های آنان بهره مند ساخته است.

۱۰۸۸- پاداش دینداری متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۸ - ۱۰

۱۰- تقوایندگان ، مورد حفاظت خداوند از گرفتاری به جهنم ، در قبال تلاش آنان برای حفظ ارزش های الهی در دنیا

إِنَّ الْمُتَّقِينَ... وَوَقَّيْهِمْ رَبَّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ

با توجه به این که ریشه <متقین> و <وقاهم> از یک ماده می باشد، ممکن است تعبیر <وقاهم> اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

۱۰۸۹- تاریخ دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۷ - ۱۹

۱۹- پیشینه داشتن اندیشه های دینی ، زمینه ارتجاعی شمرده شدن آن از سوی کافران *

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسْطِيرُ الْأُولِينَ

تعبیر <الأولین> نشانگر پرسابقه بودن عقیده به معاد در میان جوامع است و تعبیر <أساطیر>، اشاره به ارتجاعی بودن اندیشه معاد دارد. قرین آمدن این دو تعبیر، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

ص: ۴۸۳

۱۰۹۰- تبیین فواید دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۲ - ۸

۸- تبیین فواید ایمان و دین داری ، از روش های تبلیغی و هدایتی

استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا . و یمددکم بأمول و بنین ... و یجعل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۵

۵- بیان فواید و نتایج ایمان و دین داری ، از روش های هدایتی و تبلیغی قرآن

و ألوأستق- موا علی الطریقه لأسقین- هم ماء غدقًا

۱۰۹۱- تظاهر به دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۳ - ۱۳

۱۳- تظاهر به دینداری (ایمان) و پنهان کردن کفر و تکذیب دین ، از اوصاف منافقان

مذبذبین بین ذلک

امام رضا(ع) در توضیح آیه فوق فرمود: ... یظهرون الایمان و یسرون الکفر و التکذیب لعنهم الله.

تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۸۲، ح ۲۹۴؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۵۶۵، ح ۶۳۱.

۱۰۹۲- ثبات در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۳ - ۹

۹- ضرورت صلابت و جدیت در دینداری و اهتمام به کتاب های آسمانی

خدا ما ءاتینکم بقوه

۱۰۹۳- ثبات قدم در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۳ - ۱۲

ص: ۴۸۴

۱۲ - صلابت و جدیت انسان در دینداری، شرط اساسی برای رسیدن به مرحله تقوایپیشگی است.

خذوا ما ءاتینکم بقوه .. لعلکم تتقون

برداشت فوق از قید <بقوه> استفاده شده است.

۱۰۹۴- حاکمیت دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۲۵

۲۵ - کفر و ارتداد، پس از دیدن حاکمیت دین و دین داران و امنیت و آرامش زیر سایه آن، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است.

وعد الله الذین ءامنوا منکم .. لیستخلفنهم ... و لیمکنن لهم دینهم ... یعبدون

در این که مقصود از <کفر> در آیه شریفه چیست؟ میان مفسران دو دیدگاه وجود دارد: ۱- مقصود ارتداد است؛ یعنی، چنانچه هر کس پس از دیدن حاکمیت و امنیت زیر سایه دین و نیز اتمام حجت الهی، مجدداً راه کفر را بپیماید، او حقیقتاً فاسق و تبه کار است. ۲- مراد کفران نعمت است؛ یعنی، آن کس که نعمت حاکمیت و امنیت تحت لوای دین را مشاهده کند و در عین حال به جای شکرگزاری، راه ناسپاسی را بپیماید، او حقیقتاً فاسق و تبه کار است. برداشت یاد شده، بنابر دیدگاه نخست است.

۱۰۹۵- خویشاوندی در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۸۵ - ۶

۶- لزوم نادیده گرفتن پیوند خویشاوندی، در دفاع از اصول دین و مبارزه با انحرافات عقیدتی

إذ قال لأبیه و قومه ماذا تعبدون

۱۰۹۶- درخواست دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۵ - ۱۲

۱۲- دعا برای فرزندان و توجه به سرنوشت اخروی و دیانت و سعادت آنان ، امری مهم و ارزشمند است .

و إذ قال إبراهيم ربّ .. اجنّبی و بنیّ أن نعبد الأصنام

ص: ۴۸۵

۱۰۹۷- دعوت به دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۴ - ۵

۵- خدا و رسولش ، فراخوان مردم به استفاده صحیح و بهره برداری کافی از فرصت ها و امکانات زندگی برای هدایت و دینداری

و أنذر الناس .. فيقول الذين ظلموا ربنا أخرنا إلى أجل قريب نجب دعوتك و نتبع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۱۵ - ۱

۱ - پیامبر (ص) مأمور به دعوت مردمان به اقامه دین و پرهیز از اختلافات و تفرقه در آن

أن أقيموا الدين و لاتتفرقوا فيه .. فلذلك فادع

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که <ذلك> اشاره به جمله <أقيموا الدين و..> باشد. گفتنی است که بر این مبنا لام <لذلك> به معنای <إلى> خواهد بود.

۱۰۹۸- دینداری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۳ - ۷

۷_ بیگانگی برخی مسلمانان صدر اسلام و اهل کتاب ، با روح دیانت و مقررات الهی

لیس بامانیکم و لا امانی أهل الكتب من يعمل سوءاً یجز به

۱۰۹۹- دینداری در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۹ - ۵

۵_ تاریخ شاهد دین داری و گرایش به خدا از روز آغازین پیدایش انسان

و ما كان الناس إلا أمه وحده فاختلفوا

۱۱۰۰- دینداری در سختیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۰ - ۳

۳ - حمایت از دین و ارزش های الهی در شرایط سخت و دشوار ، دارای ارزشی برتر

ص: ۴۸۶

و السبقون الأولون من المهجرين و الأنصار

۱۱۰۱- دینداری در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱۲ - ۵

۵- شرایط مکه برای پیامبر (ص) و مسلمانان صدراسلام ، شرایطی دشوار و دین داری امری مشکل و نیازمند استقامت و پایداری بوده است .

فاستقم كما أمرت و من تاب معك

۱۱۰۲- دینداری ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹۸ - ۳

۳- در وجود ذی القرنین بینش توحیدی و الهی همراه ، با قدرت علمی و فنی ، تبلور داشت .

ما مكنى فيه ربى خير .. هـ ذَا رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّى

۱۱۰۳- دینداری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - صافات - ۳۷ - ۱۱۸ - ۶

۶ - پیمودن راه و دین داری ، شرط رهبری جامعه اسلامی

و هدین_هما الصراط المستقیم

خداوند در توصیف موسی و هارون (علیهمالسلام) _ که پیامبر و رهبر امت خویش بودند _ مسأله بر صراط مستقیم بودن آنان را مطرح فرمود. طرح این مسأله، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

۱۱۰۴- دینداری مبلغان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - تأثیر سازنده آگاهی و پیمودن راه دین ، در تبلیغات دینی و گرایش دادن مردم به دین داری

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَلْکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

ص: ۴۸۷

مقصود از جمله <و هم مهتدون> (آنان ره یافته اند) این است که پیامبران، راه دین را شناخته و آن را پیموده اند و طبیعی است کسانی که راه دین را پیموده باشند، در تبلیغ دین موفق تر خواهند بود و مردم نیز دعوت آنان را بهتر خواهند پذیرفت.

۱۱۰۵- دینداری مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۲

۲- خداوند ، نسبت به مهاجرانی که با هجرت ، جهاد و صبر ، دین خود را حفظ کردند ، بسیار بخشنده و مهربان است .

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثَمَّ جَاهِدُوا وَصَبَرُوا

خبر <إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ...> محذوف است که <لغفور رحيم> بر آن دلالت دارد.

۱۱۰۶- دینداری محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۸ - ۱

۱ - پیامبر اکرم (ص) رهیافته به مسیر دین و مصمم به هدایت خلق ، به اراده الهی

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ

۱۱۰۷- دینداری مریم(س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱۲ - ۱

۱ - حضرت مریم (ع) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری

ضرب الله مثلاً للذین ءامنوا .. و مریم ابنت عمران

۱۱۰۸- دینداری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۱ - ۱

۱ - < حرف شنوا و مطیع هستیم > ، تنها سخن همیشگی مؤمنان راستین در برابر فرا خوانده شدن آنان به پذیرش حکم خدا و داوری پیامبر (ص)

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَ

ص: ۴۸۸

فعل مضارع <يقولوا> همراه با فعل <كان> بر استمرار و کلمه <إنما> _ که اصطلاحاً آن را قصر افرادی می گویند _ بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۳ - ۳

۳ - مؤمنان واقعی ، پایبند به تکالیف فردی و اجتماعی و دارای بینشی ژرف در عقاید دینی

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم بالأخره هم یوقنون

<نماز> برقرار ساختن پیوند عبودیت و بندگی با خدا و <زکات> ایجاد ارتباط با مردم پیرامون خود و دستگیری از نیازمندان جامعه است. بنابراین آوردن <پرداخت زکات> پس از <اقامه صلاه> بیانگر این حقیقت است که مؤمنان واقعی تنها به فکر خود نیستند؛ بلکه با مردم جامعه خود نیز ارتباطی مسؤولانه دارند. گفتنی است که <یقین به آخرت> _ که عبارت از اعتقاد قطعی است _ بیانگر آن است که مؤمنان واقعی در مسائل اعتقادی دارای بینشی عمیق و تردیدناپذیراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۹ - ۲

۲ - مؤمنان ، دارای عزم دینی و حضور مؤثر اجتماعی و همیاری نسبت به یکدیگر در قبال متجاوزان

و الذین إذا أصابهم البغی هم یتتصرون

برخی از مفسران <إنتصار> را به معنای <تناصر> (تعاون و همیاری) گرفته اند؛ یعنی، مؤمنان راستین آنانند که هر گاه مورد ستم و تجاوز قرار گیرند _ برای دفع آن _ به یاری هم برمی خیزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۷ - ۱۶

۱۶ - حرکت مؤمنان راستین در طریق ایمان و اطاعت از پیامبر (ص) ، براساس عشق و محبت به دین و نه تحمیل و تحکم

و لکنّ اللّٰه حبیب الیکم الایمـن و زینّه فی قلوبکم

از این که خداوند در باز داشتن مؤمنان از تحمیل آرای شخصی بر پیامبر(ص)، به <حبیب الیکم الایمان> تکیه کرده است؛ استفاده می شود که نیرو و جاذبه محبت، اصلی ترین و نیرومندترین محرک مؤمنان برای حرکت به سمت ایمان و اطاعت از رسول الله است.

۱۱۰۹- دینداری مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۲

۲- خداوند ، نسبت به مهاجرانی که با هجرت ، جهاد و صبر ، دین خود را حفظ کردند ، بسیار بخشنده و مهربان است .

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاءَهُمْ هُدًى وَصَبْرًا

خبر <إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ...> محذوف است که <لغفور رحيم> بر آن دلالت دارد.

ص: ۴۸۹

۱۱۱۰- دینداری مهاجران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۸ - ۸،۱۲

۸- روحیه خداجویی و دین یآوری ، از ویژگی های بارز مهاجران صدراسلام

المه_جرین الذین .. یتبعون فضلاً من الله و رضوناً و ینصرون الله و رسوله

۱۲ - مهاجران خداجو و دین باور صدراسلام ، نمونه مؤمنان راستین

المه_جرین الذین .. أول_ئک هم الص_دقون

۱۱۱۱- دینداری همسر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱۱ - ۲

۲- همسر فرعون (آسیه) ، نمونه بارز و مثال زدنی برای ایمان و دین داری است .

ضرب الله مثلاً للذین کفروا ءامنوا امرأت فرعون

۱۱۱۲- روش دینداری منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۹ - ۶

۶- منافقان ، تنها در چارچوب منافع خویش به دین روی می آورند و در برابر فرمان های خدا و رسول او ، مطیع و منقاد می شوند .

و إذا دعوا إلى الله و رسوله لیحکم بینهم إذا فریق منهم معرضون ۰ و إن یکن لهم الح

۱۱۱۳- زمینه دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۳۸ - ۱۰

۱۰ _ لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذین کفروا إن ینتھوا ینغفر لهم

ص: ۴۹۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۶

۶ - توجه به در اختیار خداوند بودن همه موجودات عالم و نیز نعمت های اعطا شده به انسان ، تبعیت از تعالیم آسمانی را اقتضا می کند .

ألم تروا أن الله سخر .. و أسبغ عليكم نعمه ... اتبعوا ما أنزل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵۳ - ۱۱

۱۱ - توجه به فرجام امور و بازگشت تمامی موجودات به سوی خداوند ، موجب طرد مکاتب انحرافی و روی آوری به دین الهی است .

صرط الله .. ألا إلى الله تصير الأمور

۱۱۱۴- زمینه سازی سستی در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۹۴ - ۶

۶- حرمت فراهم آوردن زمینه بی اعتقادی مردم نسبت به دین و ارزش های دینی

ولا تتخذوا أيمُنكم دخلاً بينكم فتزلّ قدم بعد ثبوتها و تذوقوا السوء

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که نهی از <حنث قسم> از آن جهت صورت گرفته که سبب سست شدن عقیده دیگران می شود و در ذیل آیه شریفه، این عمل <صد عن سبیل الله> و دارای <عذاب عظیم> شناخته شده است.

۱۱۱۵- زمینه ممانعت از دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۵ - ۲

۲ - وابستگی و دلبستگی به اموال و اولاد ، زمینه ساز لغزش انسان ها و ممانعت از دین داری است .

إنّما أموالكم و أول_دكم فتنه

۱۱۱۶- شرایط دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۸۰ - ۱۶

ص: ۴۹۱

۱۶ - مجرد انتساب به آیین الهی ، موجب مصونیت از آتش دوزخ نخواهد شد .

و قالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودة قل أتخذتم عند الله عهداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۷ - ۴

۴ - اطاعت و فرمان بری از خدا و رسولش ، لازمه جدانپذیر ایمان راستین و شرط دین داری است .

و يقولون ءامنّا بالله و بالرسول و اطعنا

تأکید و اصرار منافقان بر اطاعت و فرمان بری از خدا و رسول او، پس از اظهار ایمان، حاکی از این است که اطاعت و فرمان بری از خداوند و پیامبر(ص) در کنار ایمان، امری مسلم و پذیرفته شده میان همگان بود. از این رو منافقان برای پوشاندن ماهیت پلید خود، مسأله اطاعت و فرمان بری خود را به صراحت اظهار می داشتند. گفتنی است ذیل آیه _ که آنان را مؤمن ندانسته است (و ما أولئك بالمؤمنين) _ مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۰ - ۱۴

۱۴ - عمل به مقتضای دین و اقتدا به پیامبران ، شرط دین داری و سعادت مندی است .

قال ی قوم اتبعوا المرسلین

تصریح به اقتدا و پیروی از پیامبران _ به جای ایمان آوردن به آنان و .. _ می تواند حاکی از برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۴ - ۲

۲ - دستیابی به اهداف دینی ، محتاج به صبر و شکیبایی و پرهیز از حرکت های شتابزده است .

الله الذی سخر لكم .. و سخر لكم ما فی السموت ... قل للذین ءامنوا یغفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - انسان - ۷۶ - ۱۲ - ۴

۴- دین داری و نیل به کمالات معنوی و سعادت ابدی ، نیازمند به صبر و شکیبایی است .

جزیهم بما صبروا جنّه و حریرًا

۱۱۱۷- صبر در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۱۵ - ۲،۳

۲- لزوم پیشه ساختن صبر در مشکلات راه دین

فاستقم كما أمرت .. واصبر

ص: ۴۹۲

۳- پایداری بر دین ، پرهیز از طغیان گری و تمایل نداشتن و تکیه نکردن بر ستمگران ، اموری نیازمند به صبرپیشگی

فاستقم كما أمرت .. و لا تتركوا إلى الذين ظلموا ... واصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۲ - ۱

۱- لزوم استقامت ورزیدن و صبر پیشه ساختن در اجرای احکام و فرمان های الهی

والذین صبروا

عبارت <ابتغاء وجه ربهم> (برای دستیابی به رضایت خدا) می رساند که متعلق <صبروا> احکام و فرمانهای خداست ؛
یعنی: <صبروا علی ما أمرهم الله به و عمّا نهاهم عنه>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۲۴ - ۴

۴- صبر و استقامت بر پیروی از فرمان های خدا در پی دارنده ورود به بهشت

سلّم علیکم بما صبرتم

حرف <باء> در <بما صبرتم> سببیه و <ما> در آن مصدریه است. متعلق <صبرتم> اموری است که در آیات گذشته
<الذین یوفون> تا <یدرءون بالحسنه السیئه> مطرح شد که می توان از آنها به <طاعه الله> تعبیر کرد. بنابراین بما
صبرتم ؛ یعنی: <بسبب صبرکم علی طاعه الله>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۴ - ۲

۲- دستیابی به اهداف دینی ، محتاج به صبر و شکیبایی و پرهیز از حرکت های شتابزده است .

اللّٰه الذی سخرّ لکم .. و سخرّ لکم ما فی السموت ... قل للذین ءامنوا یغفروا

۱۱۱۸- عوامل دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸_ ربوبیت خداوند ، مقتضی حرکت انسان به سوی او و برگزیدن راه الهی (دین)

إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا

۱۱۱۹- عوامل مؤثر در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۹۳

۶- تأثیر و نقش اساسی استقامت و پایداری بر مواضع دینی ، در به ثمر نشستن ایمان و دین داری

و أَلْوِاسِقَ - موا على الطریقه لأسقین - هم ماء غدقاً

۱۱۲۰- فواید دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۲ - ۷

۷- تبیین فواید ایمان و دین داری ، از سوی نوح (ع) برای مردم

استغفروا ربکم ... یرسل السماء علیکم مدراراً . و یمددکم بأمول و بنین ... و یجعل

۱۱۲۱- محدوده دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۷ - ۱۲

۱۲- ضرورت حرکت در چارچوب قوانین و مقررات تبیین شده از سوی خداوند

لا تحرموا .. و لاتعتدوا

۱۱۲۲- مراتب دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- توبه - ۹ - ۱۱۹ - ۸

۸- مرتبه < صادقین > برترین مرتبه ایمان و دینداری

اتقوا الله و کونوا مع الصدقین

دستور خدا به همراهی و همگامی با صادقان - پس از توصیه به تقوایشگی - بیانگر این حقیقت است که <مرتبه صادقین > مرتبه ای فراتر از مرتبه کسانی است که در راه تقوا گام می نهند و به تعبیر دیگر <صادقین > کسانی هستند که در اوج رعایت تقوایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۲ - ۱۱

۱۱ - تفاوت درجات دین داری و هدایت پذیری انسان ها ، در فرهنگ قرآن

ثم أورثنا الكتـب . . . فمنهم ظالم ... و منهم سابق بالخیرت

برداشت بالا از تقسیم شدن مردم در برابر قرآن به سه گروه یاد شده به دست می آید.

ص: ۴۹۴

۱۱۲۳- ملاک دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۹

۹- پایبندی به دین و عمل به دستورهی آن ، معیار ارزشمندی و ملاک دینداری است ، نه صرف ادعا و سخنوری .

فمن تبعنی فإنه منی

<تبع> و <اتبع> به معنای گام نهادن در جای پای کسی و پیروی کردن همراه با دستورگیری است (مفردات راغب).

۱۱۲۴- ممانعت از دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۴ - ۷

۷- جلوگیری مؤمنان از دین داری و انجام تکالیف دینی (همچون جهاد ، هجرت و ...) ، دشمنی با آنان محسوب می شود

عدوًّا لكم فاحذروهم

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول این آیه است. امام باقر(ع) می فرماید <وقتی برخی از مردان می خواستند هجرت کنند، پسر و همسرش دامن او را می گرفتند و می گفتند: تو را به خدا سوگند که هجرت نکن...>، (برگرفته از نورالثقلین، ج ۵، ذیل آیه).

۱۱۲۵- منشأ دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۰ - ۴

۴_ التزام به دین الهی، امری فطری و آمیخته با فطرت آدمی است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

انتساب دین به کافران (دینهم) حکایت از آن دارد که دینی برای آنان فرض شده است. بنا بر یک احتمال این دین همان ندای فطرت است که آنان را به توحید و تدین فرامی خواند ؛ چنانکه صاحب المیزان فرموده است.

۱۱۲۶- موانع دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۳۸

ص: ۴۹۵

۳۸_ عالمان بیمناک از دشمنی مردم ، در خطر ترجیح رفاه و آسایش بر دینداری و نگهداری از کتاب خدا

فلاتخشوا الناس . . . و لاتشتروا بایتی ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۱ - ۱۴

۱۴ - شیطان ، بازدارنده انسان ها از تبعیت از دین است .

اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَل نَتَّبِعُ .. أَوْ لَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۴ - ۸

۸- دوستی و پیوند خویشاوندی ، نباید مانع دینداری و انجام تکالیف شرعی (همچون جهاد ، هجرت و ...) شود .

يَٰۤأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنِّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأُولَۤئِكَ عَدُوٌّ لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۵ - ۴

۴ - علاقه و دلبستگی به اموال و اولاد ، نباید مانع از دین داری و انجام تکالیف الهی شود .

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأُولَۤئِكَ فَتَنَةٌ

برداشت یاد شده، با توجه به تاریخ و شأن نزول آیات است که در آیه قبل توضیح داده شد.

۱۱۲۷- نشانه های دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۸ - ۶

۶ - پذیرش داوری پیامبر (ص) و رهبران الهی ، نشانه ایمان راستین به خدا و رسول او و فرمان بری از ایشان و التزام عملی به دین است .

و يقولون ءامنّا بالله و بالرسول و اطعنا ثم يتولّى . . . و ما أولئك بالمؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۵ - صفات - ۳۷ - ۱۱۳ - ۳

۳ - احسان و نيكو كارى ، مظهر ايمان و مصداق بارز دين دارى

و من ذرّيتهما محسن

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که تقسیم نسل ابراهیم و اسحاق (علیهمالسلام) به دو گروه محسن و ظالم، به این منظور است که نشان دهد برخی از آنان مؤمن و برخی دیگر کافر شدند و <احسان> اشاره به ایمان و <ظلم به خویشان>، اشاره به کفر و شرک آنان دارد.

ص: ۴۹۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قلم - ۶۸ - ۴۳ - ۴

۴ - نماز ، از ارکان عملی دین و نشانه اصلی دین داری است .

و قد كانوا يدعون إلى السجود و هم سـلمون

به گفته مفسران، مقصود از سجود و فراخوانده شدن کافران به آن، نماز است که در آیات گوناگون، همگان به این عبادت فراخوانده شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - قیامه - ۷۵ - ۳۱ - ۳

۳ - نماز ، مظهر دین داری و تصدیق عملی دین

فلا صدق و لا صلّی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، پس از بیان تصدیق نشدن اصل دین از سوی کافران، تنها به ترک فریضه نماز از سوی آنان بسنده کرده است.

۱۱۲۸- نعمت حاکمیت دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۵ - ۲۶

۲۶ - کفران و ناسپاسی نعمت حاکمیت دین داران و امنیت در پناه دین ، نشان فسق و تبه کاری و خروج از راه حق و صواب است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم . . . لیستخلفنهم ... و لیمکننّ لهم دینهم ... یعبدون

<فسق> به معنای عصیان و ترک فرمان های الهی و خروج از راه حق است (لسان العرب).

۱۱۲۹- نفاق در دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - نفاق و دورویی در دین ، استهزای دین است .

یحذر المنفقون .. قل استهزاءوا

قبل از <استهزاءوا> سخن خاصی از منافقان ذکر نشده که حاکی از استهزا باشد ؛ بدین جهت احتمال می رود که نفس حالت نفاق، استهزا باشد.

ص: ۴۹۷

۱۱۳۰- نقش دینداری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۱۲

۱۲- دینداری ، معیار اصلی وحدت ، دوستی و تنظیم روابط میان انسانهاست .

فمن تبعنی فإنه منی و من عصانی

ص: ۴۹۸

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

